

DR. NICODIM MILAS

CANOANELE BISERICII ORTODOXE

INSOȚITE de COMENTARII

VOL. II. PARTEA I

(CANOANELE SÎNOADELOR LOCALE)

TRADUCERE FACUTA DE

DR. NICOLAE POPOVICI

Profesor în Academia teologică din Arad și

DR. UROS KOVINCICI

Protopresbiterul ortodox sârbesc al Aradului.

ARAD
Tipografia Diecezană
1934.

Prețul Lei 150

Nr. IMA

Mitropella Maldeyi

Lucovinet

Cola:

◆

Dr. NICODIM MILAȘ

**CANOANELE
BISERICII ORTODOXE**

... *INSOȚITE de COMENTARII* ...

=====
VOL II, PARTEA I.
=====

(CANOANELE SINOADELOR LOCALE)

TRADUCERE FĂCUTĂ DE

Dr. NICOLAE POPOVICI

Profesor la Academia teologică din
Arad.

și

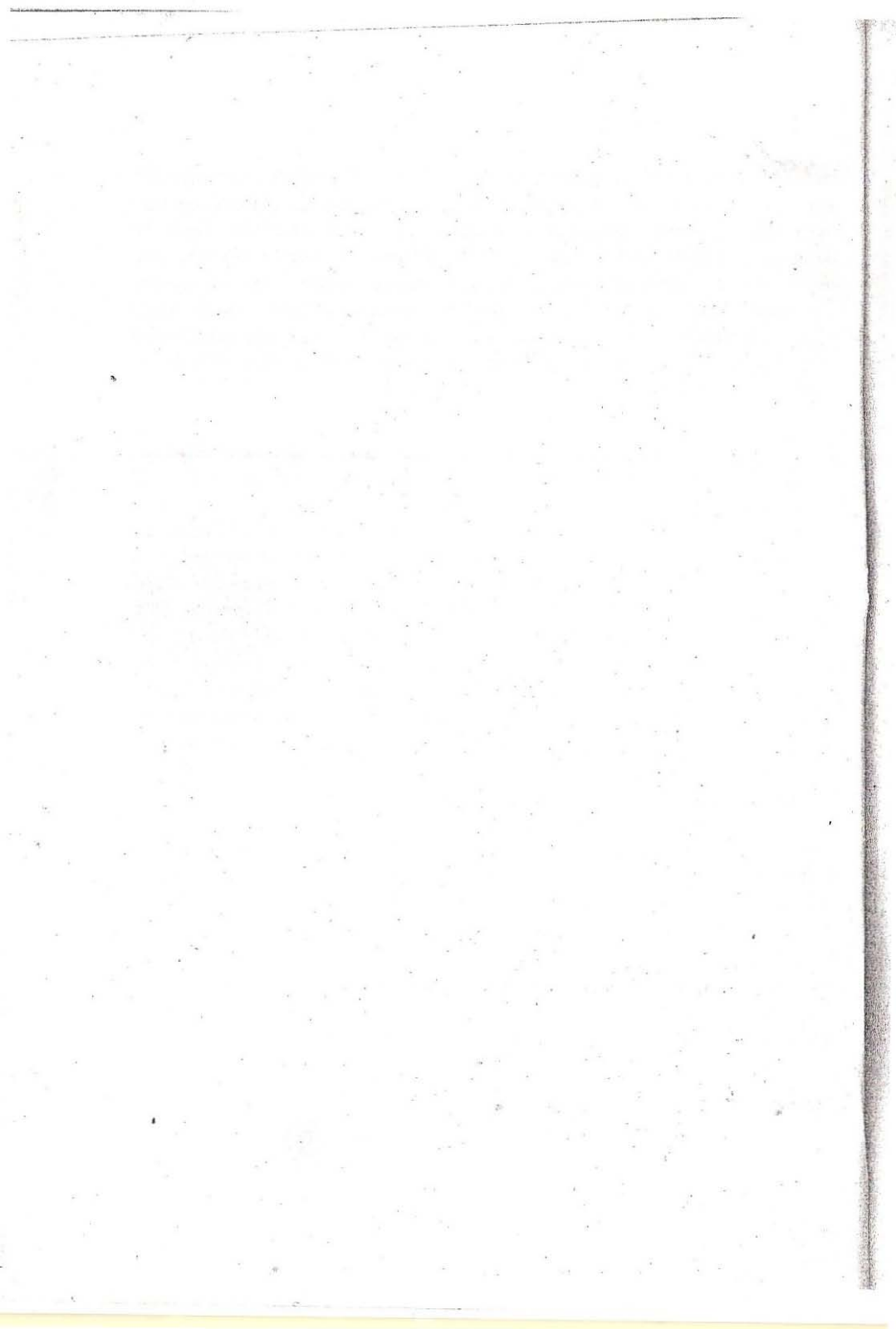
UROȘ KOVINCICI

Protoiereul ortodox sârbesc al
Aradului.

◆

ARAD
Tipografia Diecezană
1934.

Prefață.

Autorul operei prezente, N. Mișaș, are la începutul volumului II o prefață scurtă, în care se arată deosebirea între comentariile canoanelor sinoadelor ecumenice și locale și între comentariile canoanelor Sfinților Părinți. Despre această deosebire s'a vorbit și la pag. 6 și 49 din partea I a volumului I al acestei traduceri. Apoi spre complectarea celor spuse la pag. 141—148 din partea I al volumului I despre edițiile canoanelor Bisericii ortodoxe, autorul menționează că după tipărirea volumului I al operei sale a apărut în Lipsa lucrarea intitulată: *Die Kanones der wichtigsten altkirchlichen Concilien nebst den Apostolischen Kanones von Dr. Friedrich Lauchert, 1896* (Canoanele celor mai importante sinoade ale Bisericii vechi împreună cu canoanele apostolice de Dr. Friedrich Lauchert). Această lucrare conține, afară de o introducere (pag. VII-XXX), care tratează despre canoane și despre sinoadele respective, textul canoanelor următoarelor sinoade răsăritene și apusene: dela Elvira (a. 306), Arles (a. 314), Ancira (a. 314), Neocesarea (a. 314—325), Antiohia (a. 341), Sardica (a. 343 sau 344), Laodiceia (a. 360—365), Gangra (a. 362—370), Constantinopol (a. 381), Efes (a. 431), Calcedon (a. 451), Constantinopol (a. 691—692), Niceia (a. 787), Cartagina I (a. 345—348), Cartagina II (a. 387—390), Cartagina III (a. 397), Saragosa (a. 380), Toledo (a. 400), Valence (a. 374), Nîmes (a. 394), și Turin (a. 401). Textul canoanelor sinoadelor răsăritene este reprodus în limba grecească, iar al celor dela sinoadele apusene în limba latină. Comentarii nu are această lucrare.

* * *

De când s'a tipărit volumul I al traducerii operei prezente au apărut și la noi două lucrări în acest domeniu al dreptului canonic și anume: 1) Pr. C. Dron, *Canoanele, text și interpretare, I, Canoanele Apostolice, București,*

ediția I în 1932 și ediția II în 1933, și 2) *Pidalion cu orânduire nouă și tâlcuiri de Armimandritul Zosima Târală și Iconom Stavrofor Haralambie Popescu, București, 1932.*

Cea dintâi conține pe 276 pagini textul românesc al celor 85 canoane apostolice, însoțite de comentarii, cari uneori sunt foarte întinse. Autorul intenționează să publice în următoarele două volume și toate celelalte canoane cu comentarii. În prefața ediției prime, așa cum s'a modificat în ediția a doua, autorul spune că la lucrarea sa a luat de bază opera lui N. Milaș și „Istoria sinoadelor” de C. J. Hefele, dar a consultat și multe alte lucrări, române și străine. O apreciere mai detaliată despre această lucrare subsemnatul a publicat în revista „Biserica Ortodoxă Română”, anul LI, București, 1933, Nr. 11—12, pag. 565—578. Aici observăm că și în ediția a doua găsim câteva abateri grave dela doctrina ortodoxă, mai ales în locurile, unde autorul dorește să scoată la iveală unele erori presupuse ale lui Milaș. Aceste abateri se datoresc, probabil, influenței lucrărilor apusene consultate. Astfel la pag. 93—94 se deneagă canoanelor sinodului local întâiu — al doilea dela Constantinopol din a. 861 caracterul ecumenicității. Aceasta constituie chiar o abatere de caracter schizmatic, pe care autorul va trebui să o retracteze, dacă ține să rămână în cadrul doctrinei ortodoxe, deoarece este inadmisibil ca un membru al clerului ortodox, care ocupă un loc de frunte chiar într'un organ central de conducere al Bisericii noastre, să profeseze și să propage păreri schizmatice.

Opera cealaltă, *Pidalionul*, are la început, în locul prefețelor din *Pidalionul* vechiu, o prefață scrisă de P. Sf. Sa Ghenadie, Episcopul Buzăului, un „cuvânt” al P. Sf. Sale Arhiereul Tit Târgovișteanul și un „cuvânt înainte” al autorilor. Apoi pe 484 pagini conține textul tuturor canoanelor în traducere românească, însoțite de tâlcuiri. Canoanele sunt așezate în capitole după materii, așa că în diferitele capitole se găsesc, în ordine cronologică, toate canoanele, de orice proveniență, cari se referă la acelaș obiect. În această nouă orânduire a canoanelor consistă în prima linie originalitatea acestei lucrări. Traducerea textului canoanelor nu s'a transcris din *Pidalionul* vechiu, ci autorii ne dau o traducere nouă, care, pe lângă noua orânduire a canoanelor, formează

m
n
m
pi
de
ai
ri
di
pr

se
to
se
la
Si
Sc
și
vo
te
[
gr
ar
ins

sel
du
pre

arc
del
tot
acc

mai ales meritul deosebit al autorilor. Tâlcuirile canoanelor nu sunt cele din *Pidalionul vechiu*, ci autorii le-au extras numai din acelea, adăogând însă și din cunoștințele istorice proprii, precum și din opera lui N. Milaș. *Tratatul despre rudenii din Pidalionul vechiu* autorii deosemena l-au abreviat, au omis însă cu totul formulariile pentru diferite acte bisericești, tomosul unirii și „scara topologică” (indicele alfabetic) din *Pidalionul vechiu*. În schimb avem un indice alfabetic propriu al autorilor.

* * *

În ce privește cartea prezentă, partea I din vol. II, subsemnatul a tradus din nou textul canoanelor, ca și în vol. I. tot după textul din *Sintagma Ateniană*. Acest text se deosebește de cel din *Pidalion* prin împrejurarea că în *Pidalion* la unele canoane textul este încâtva abreviat față de cel din *Sintagma Ateniană*, și anume la canoanele sinodului dela Sardica, la ale sinodului local din Constantinopol din a. 394 și la ale sinodului dela Cartagina din a. 419. Apoi precum în vol. I așa și în cel prezent subsemnatul am adăogat în textul canoanelor unele cuvinte lămuritoare puse între semnele [], și anume în acele cazuri când, în urma construcției gramaticale din originalul grecesc, mi s'a părut că textul nu ar fi destul de clar. Tot dela subsemnatul derivă și notele însemnate cu: (N. Tr.).

În privința numerotării canoanelor *Pidalionul* se deosebește de *Sintagma Ateniană* mai ales la canoanele sinodului dela Cartagina din a. 419, care deosebire în cartea prezentă este arătată la notele dela fiecare canon.

În fine se obsearvă că deși Milaș a omis, din motivele arătate la pag. 41, partea I a vol.—lui I, canonul sinodului dela Cartagina ținut pe timpul episcopului Ciprian la a. 256, totuș pentruca lucrarea să fie cât mai complectă, am dat și acest canon la sfârșitul cărții.

Arad, Septemvrie 1934.

Dr. Nicolae Popovici.

THE HISTORY OF THE

STATE OF NEW YORK

FROM THE FIRST SETTLEMENTS TO THE PRESENT TIME

BY

JOHN B. HENNING, LL.D.

NEW YORK: PUBLISHED BY J. B. HENNING, 1850.

THE HISTORY OF THE STATE OF NEW YORK

FROM THE FIRST SETTLEMENTS TO THE PRESENT TIME

BY

JOHN B. HENNING, LL.D.

NEW YORK: PUBLISHED BY J. B. HENNING, 1850.

THE HISTORY OF THE STATE OF NEW YORK

FROM THE FIRST SETTLEMENTS TO THE PRESENT TIME

BY

JOHN B. HENNING, LL.D.

NEW YORK: PUBLISHED BY J. B. HENNING, 1850.

THE HISTORY OF THE STATE OF NEW YORK

FROM THE FIRST SETTLEMENTS TO THE PRESENT TIME

BY

**Canoanele
Sinoadelor locale.**

KANONES TON TOIHKON SYNOLON.

sã n

cuvir

cuvia

„sîn

citi

adãt

adãt

citi:

adãt

peno

„Pe

La

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

„

E r a t a.

In partea I din vol I.

La pag. 41 rândul 7 de sus în jos în loc de: „canoanele“ citește „canonul“.

La pag. 186 rândul 11 de jos în sus în loc de: „Episcopul sau diaconul să nu lapede“.. se va citi: „Episcopul sau presviterul sau diaconul să nu lapede“...

In partea II din vol. I:

La pag. 155 rândul 11 de sus în jos după cuvântul: „sau“ se vor adăuga cuvintele „din păgânism, sau“.

La pag. 385 rândul 14 de jos în sus după cuvântul: „după“ se vor adăuga cuvintele: „cercetare și“

La pag. 546 rândul 6 de sus în jos în loc de „similant“ se va citi: „simulant“.

In partea I. din vol. II.

La pag. 21 rândul întâiu de sus se va omite cuvântul „care“.

La pag. 42 rândul al 11-lea de jos în sus în loc de „aceasta“ se va citi „acesta“.

La pag. 62 rândul al 15-lea de jos în sus după cuvântul „exact“, se va adăuga: „cu câte o zi“

La pag. 70 rândul al 9-lea de jos în sus după cuvântul „când“ se va adăuga: „Biserica“.

La pag. 76 rândul întâiu de jos în loc de „ale căror comentarii“ se va citi: „al cărui comentariu“.

La pag. 93 rândul al 13-lea de jos în sus după cuvântul „amne“ se va adăuga: „din“.

La pag. 117 rândul al 12-lea de sus în jos în loc de „ordinară și independentă“ se va citi: „ordinar și independent“.

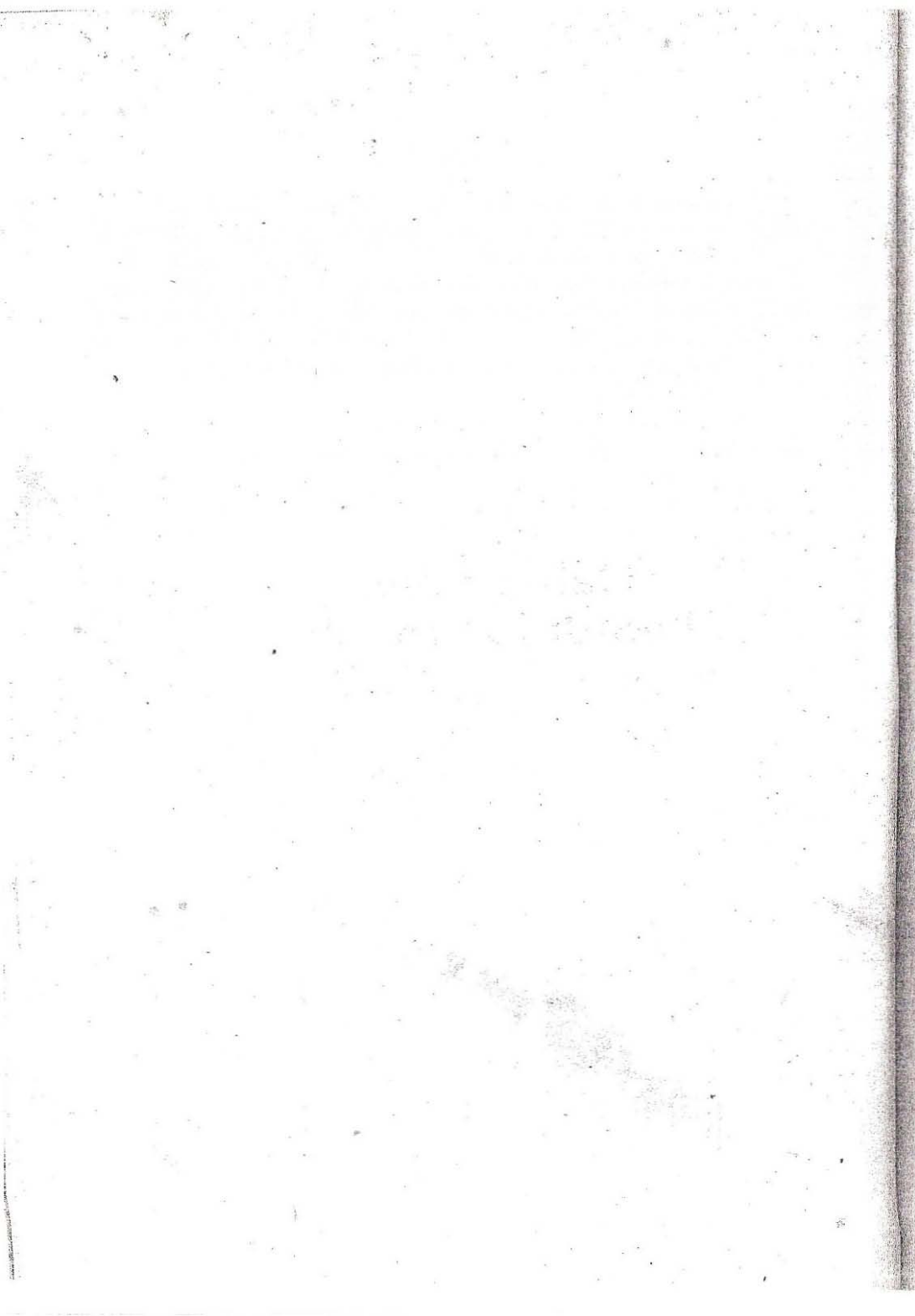
La pag. 121 rândul al 16-lea de jos în sus în loc de: „s'a“ se va citi: „s'au“.

La pag. 144 rândul al 7-lea de jos în loc de: „de“ se va citi: „din“.

La pag. 202 rândul al 5-lea de sus în jos în loc de: „Pentru că“ se va citi: „Pentru că“.

La pag. 260 rândul 18 de sus în jos în loc de „le ia“ să se citească: „le iau“

„ „	261	„	11	„	jos	„	sus	„	„	„	episcopul“	„	„	„	„	„	episcopul
„	267	„	12	„	sus	„	jos	„	„	„	„Sa“	„	„	„	„	„	„S'a“
„	269	„	8	„	jos	„	sus	„	„	„	„alegeri“	„	„	„	„	„	„alegerii“
„	275	„	13	„	„	„	„	„	„	„	„se“	„	„	„	„	„	„să“
„	279	„	19	„	„	„	„	„	„	„	„episcopi“	„	„	„	„	„	„episcopii“
„	303	„	20	„	sus	„	jos	„	„	„	„intemeiere“	„	„	„	„	„	„de intemeiere“
„	313	„	3 și 5	„	„	„	„	„	„	„	„le-ă	„	„	„	„	„	„le-au“
„	„	„	15	„	„	„	„	„	„	„	„emisă“	„	„	„	„	„	„emis“
„	314	„	15	„	„	„	„	„	„	„	„i fără“	„	„	„	„	„	„și fără“
„	321	„	19	„	„	„	„	„	„	„	„urivința“	„	„	„	„	„	„privința“
„	323	„	11	„	„	„	„	„	„	„	„s'a	„	„	„	„	„	„s'au“
„	324	„	15	„	„	„	„	„	„	„	„împărălești“	„	„	„	„	„	„împărătești“
„	328	„	15	„	jos	„	sus	„	„	„	„ecumenic, apoi“	„	„	„	„	„	„Iecumenic, apoi“
„	333	„	13	„	„	„	„	„	„	„	„mai“	„	„	„	„	„	„mai“
„	336	„	11	„	sus	„	jos	„	„	„	„lămurii“	„	„	„	„	„	„lămurii“

Canoanele primului sinod local, dela Ancira.

Canonul 1.

În privința presviterilor, cari au jertfit [idolilor], și apoi iarăși s'au luptat [în prigoane pentru credință], nu însă prin vre-o prefăcătorie, ci cu adevărat, nici punând lucrurile la cale de mai înainte, nici lucrând cu intențiune vicleană, nici înduplecând [pe prigonitori] ca să pară [numai] că s'au supus chinurilor, atrăgându-le însă pe acestea [asupra lor numai] la aparență și de formă; [sinodul] a hotărît ca aceștia să se împărtășască de cinste și de ședere; dar nu este iertat ca ei să aducă jertfă, sau să propoveduiască, sau peste tot să săvârșască ceva din slujbele ieraticesti.

(62 ap.; 10 sin. I ec.; 2, 3, 12 Anc.; 10. 14 Petru Alex).

— La notele istorice despre sinodul prezent am menționat motivul, pentru care s'a ținut acest sinod¹⁾. Între altele a fost și acela că erau presviteri, cari pe timpul prigoanei lui Maximin împotriva creștinismului au jertfit idolilor, și despre acest fel de presviteri tratează canonul prezent. În privința presviterilor, cari s'au abătut dela credința creștină și din frică omenească au devenit apostafi, canonul 62 ap. dispune să se excludă din biserică; dar dacă se pocăesc, să se reprimească, însă numai ca laici. Canonul anciran prezent întregește dispoziția a doua din acest canon ap. și tratează despre presviterii, cari s'au pocăit de apostasia lor, și cu adevărat (*ἐξ ἀληθείας*) dovedeau zel pentru credința lui Hristos, neînfricoșându-se de nici un chin, și cari prin urmare se supuneau în public chinurilor și le suportau cu curaj, mărturisind sărbătorește numele lui Hristos. În privința acestor presviteri canonul dispune că ei pot purta liber numele de presviter și se pot bucura de cinstea șederii între preoți (*τῆς μὲν*

¹⁾ Ediția prezentă pag. 42, partea I din vol. I.

τιμῆς τῆς κατὰ τὴν καθέδραν); dar fiindcă ei totuși au păcătuit de frică și din micime de suflet și au jertfit idolilor, și deci prin aceasta și-au pătat sufletul cu apostasie, și prin urmare s'au făcut nevrednici de a aduce jertfă lui Dumnezeu, dela care s'au îndepărtat și sunt nevrednici de a-i servi în calitate de preoți, canonul le interzice să aducă jertfă (*προσφερσίν*), să propoveduiască (*ὁμιλεῖν*) și peste tot să săvârșască vre-o funcțiune preoțească (*ὅπως λειτουργεῖν τι τῶν ἱερατικῶν λειτουργιῶν*). De altcun: acești presviteri numai atunci se pot bucura de onorul șederii între ceilalți presviteri dacă cu adevărat dovedesc zelul lor pentru credință, iar nu prin vre-o viclenie oarecare (*μήτε ἐκ μεθόδου τινός*). Anume s'a întâmplat că oarecari presviteri, spre a-și arăta zelul lor pentru credință și pentru ca astfel să dobândească iertare pentru păcatul de a fi jertfit idolilor, se pretau la viclenii din prilejul prigoanelor. Se înțelegeau cu prigonitorii și înainte de a se supune chinurilor îi plătiau pe aceia, iar dacă ajungeau la martiriu, prigonitorii tratau cu ei potrivit înțelegerii și îi supuneau la diferite chinuri, dar numai la aparență, deoarece acești presviteri nu sufereau nimic din aceste chinuri. Această viclenie a respectivilor au avut-o în vedere Părinții dela Ancira, pe care ei o și relevă în canonul lor, spunând că numai față de aceia vor exercita grație, despre cari se va dovedi, că pocăința li este sinceră și că nu au intenționat să ajungă prin viclenie la această grație.

Ceeace dispune acest canon privitor la *presviteri*, se referă și la *episcopi* apostaji. Canonul nu spune acest lucru, îl confirmă însă practica bisericească din epoca premergătoare, care practică la tot cazul a fost primită și de sinodul prezent. Intr'una din scrisorile lui Ciprian se face mențiune despre doi episcopi spanioli, Marcial și Vasilid, cari au fost caterisiți din cauza apostaziei lor dela credință. Mai târziu acești doi episcopi s'au silit să arate la aparență zel pentru credință și să fie restituiți prin înșelătorie. Le-a succedat să câștige de partea lor și pe papa Ștefan (254—257). Ciprian, auzind acest lucru, la un sinod al său a confirmat caterisirea și osândirea acestor episcopi, și a dojenit pe toți ceice l-au apărat, între ei și pe papa Ștefan¹⁾.

¹⁾ Hotărîrea acestui sinod se găsește în scrisoarea 68-a a lui Ciprian: de Basilide et Martiale Hispaniae episcopis libellaticis.

Canonul 2.

Așișderea și diaconii, cari au jertfit [idolilor], dar după aceea iarăși s'au luptat [pentru credință], altcum să aibă cinstie, dar să înceteze de orice slujbă sfântă, și de a aduce pâinea sau paharul, sau de a propovedui. Dacă însă oarecari dintre episcopi vor băga de seamă la aceștia vre-o râvnă, sau umilința blândeții, și ar voi să le dea ceva mai mult, sau să-i ierte, dânșii au puterea [să facă acest lucru].

(62 ap.; 10, 12 sin. I ec.; 102 trul.; 1, 3, 5, 12 Anc.; 10, 14 Petru Alex.; 3 Vasile c. M.; 4, 5 Grig. Nis.)

— Ceeace se spune în canonul 1 al acestui sinod despre presviteri, acelaș lucru se referă potrivit canonului prezent și la **diaconii**, cari spre nefericirea lor au căzut în apostazie, dar mai târziu s'au căit sincer. Canonul permite acestor diaconi să se bucure și pe mai departe de cinstea de diacon, le interzice însă de a mai exercita vreodată serviciul lor diaconicesc în biserică și în special de a aduce (*ἀναφέρειν*, offerre) sfintele daruri și de a citi (*κηρύσσειν*) rugăciunile prescrise la slujbele dumnezeiești. Prescriind acestea ca normă generală, canonul dă dreptul episcopului cu cădere să procedeze față de acești diaconi după priceperea sa potrivit sincerității în credință și în modul lor de viață, prin urmare le poate permite și mai mult decât cele admise de acest canon, sau să le și ia din acelea, «deoarece fiecare doctorie sufletească depinde de judecata episcopului (*πάσα ψυχική θεραπεία εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἀνηρτήθη δικάριον*).»¹⁾

Canonul 3.

Pe ceice au fugit și au fost prinși, sau au fost trădați de ai lor, sau altfel au fost despoiați de averi, sau au suferit chinuri, sau în temniță s'au aruncat, și strigând că sunt creștini, și au fost sfâșiați, sau cu sila punându-li-se ceva [lucru idolesc] în mâini de către siluitorii, sau de silă primind oarecare mâncare [dela idoli], însă mărturisind neîncetat că sunt creștini, și mâhnirea asupra celorce li s'a întâmplat arătându-o pururea cu

¹⁾ Comentarul lui Valsamon la acest canon în Sint. At. III, 23

foată atitudinea și înfățișarea [lor], și cu smerenia vieții, unii ca aceștia, fiind afară de păcat, să nu se oprească dela împărtășire; iar de s'au și oprit de către cineva din strictețea prea mare, sau din nepriceperea unora, îndată să se primească. Aceasta (este în vigoare) deopotrivă și pentru cei din cler și pentru ceilalți laici. S'a mai cercetat deodată și aceea dacă se pot înainta în treapta [preoțească] laicii, cari au căzut în urma aceleiași silnicii; deci s'a hotărât ca aceștia să se prohirisească, ca unii cari nimic nu au păcătuit, dacă și viețuirea lor de mai înainte s'ar afla dreaptă.

(62 ap.; 10, 11, 12 sin. I ec.; 4, 12 Anc.; 2, 10, 13, 14 Petru Alex.).

— În prima sa parte acest canon se referă în genere la toți creștinii: clerici și mireni. Și Părinții sinodului înainte de toate vorbesc despre ceice au fugit de prigoane și nu-i osândesc pentru aceasta. Zonara în comentarul acestui canon citează acel loc din evanghelie, unde Iisus Hristos le spune ucenicilor săi să dacă sunt prigonii într'o cetate, să meargă într'alta (Mat. 10, 23), și citează și cuvintele lui Grigorie Teologul, care a zis că legea martiriului (*νόμος μαρτυρίου*) este de a nu merge la martiriu, — și apoi Zonara dovedește de ce nu osândesc Părinții sinodului pe aceia, cari au fugit dinaintea prigoanelor.¹⁾ Acelaș lucru îl spune și Petru al Alexandriei în canonul său al 3-lea, dovedind că la nici un caz nu este păcătos acela, care vită prigoanele cu scopul de a-și mântui sufletul, adică pentruca să-și păstreze credința. Așadară pe ceice fug dinaintea prigoanelor canonul acesta nu-i osândește. Nu-i osândește nici atunci, când se întâmplă, precum spune Evanghelia, ca fratele să traze pe frate și părințele pe fiul său (Mat. 10, 21), așadară când au fost tradați de casnici, sau altfel au fost prinși și supuși chinurilor, să fi dovedit însă statornicie pe timpul martiriului, și neăsându-le de chinuri să fi mărturisit totuși sus și tare și în chip plemn că sunt creștini. Dacă vreunul dintre episcopi osândește unul dintre aceștia, precum spune canonul, sau din prea mare severitate sau din neștiință, Părinții demandă ca aceasta să nu aibă nici o valoare, ci ei au dreptul să participe la toate

¹⁾ Sint. At. III, 25.

rugăciunile comune împreună cu ceilalți credincioși, deoarece întru nimic nu au păcătuit (*ὡς ἔξω ἁμαρτήματος ὄντας*).

După această dispoziție se menționează în canon că s'a relevat chestiunea, dacă se poate primi în cinul preoțesc acela laic, care a fost supus aceleiași silnicii, — și canonul la întrebarea aceasta răspunde imediat că se poate, deoarece acela întru nimic nu a păcătuit; dacă dealtfel dispune de toate acele calități, cari se cer dela candidații la preoție. Din aceasta, între altele, se vede cât de riguros se purta grijă în primele veacuri ale bisericii în privința persoanelor, cari erau a se primi în cler și cât de instructivă este această împrejurare pentru vremile noastre, când se procedează atât de ușuratic în această privință. Părinții sinodului nu admit în cler nici chiar pe acești luptători pentru credința în Hristos, mai bine zis nici pe acești slăviți mucenici ai lui Hristos, dacă în viața lor precedentă s'ar găsi din întâmplare vreo neregulă, cu toate că acești soldați ai lui Hristos prin martiriul lor au putut aplana orice abatere de mai înainte.

Canonul 4.

În privința celorce prin constrângere au jertfit [idolilor] și pe lângă aceștia și în privința celorce au participat la ospetele dela idoli, toți aceia, cari deși fiind seduși, au mers [acolo] cu înfățișare mai veselă și au îmbrăcat haină mai luxoasă, și s'au împărtășit fără rezervă din ospățul pregătit, [sinodul] a hotărât ca un an să fie ascultători, și trei ani să se prostearnă, și doi ani să participe numai la rugăciune, și [numai] atunci să se apropie de ceace este desăvârșit.¹⁾

(62 ap.; 11 sin. I ec.; 5, 8, 9 Anc.; 2 Laod.; 43 Cart.; 2, 11, Neoces.; 73, 75, 81, 84 Vas. c. M; 2, 3 Petru al Alex.; 2 Grig. Nis.)

— În canonul prezent se vorbește despre ceice prin constrângere (*πρὸς βίαν*) au fost siliiți să jertfească idolilor și dânșii au și făcut acest lucru și au făptuit tot ceace au poruncit prigonitorii să facă împotriva credinței creștine. Și dacă ei au făcut aceasta cu față veselă și nu au arătat nici o mahnire din cauza

¹⁾ de împărtășanie.

că li se calcă în picioare credința, în privința acestora, dacă ei se întorc la Biserică și doresc ca din nou să intre în comunitatea ei, canonul dispune ca șase ani să petreacă în pocăință și să rămână fără sf. împărtășanie, fiind învredniciți de aceasta numai în anul al șaptelea. În privința timpului de pocăință canonul dispune ca anul prim să-l petreacă în treapta *a doua* de pocăință cu *ἀπορώμενοι*, apoi trei ani în treapta *a treia* cu *ὑποπίπτοντες* și doi ani în treapta *a patra* și ultima cu *αυλιστάται*. Despre aceste trepte ale pocăinții și despre rostul lor am vorbit detaliat la comentarul canonului 11 al primului sinod ecumenic.

Canonul 5.

Iar cei ce au mers [la ospetele idolilor] cu haină jalnică și șezând la masă au mâncat, dar în toată vremea șederii au lăcrimat, dacă au împlinit timpul de trei ani al proșternerii, să se primească [în comuniune] fără de împărtășanie; iar de nu au mâncat, [numai] doi ani proșternându-se, într'al treilea an să se primească în comuniune fără de împărtășanie, ca să ia cele desăvârșite în anul al patrulea. Episcopii însă să aibă putere ca, cercetând felul întoarcerii [lor], să-i trateze [și mai] blând, sau să prelungească mai mult timpul [de pocăință]. Dar înainte de toate să [li] se cerceteze atât viața de mai înainte, cât și cea mai din urmă, și așa să se măsoare blândețea.

(62 ap.; 11 sin. I ec.; 4 Anc.; 2 Laod.; 2, 11 Grig. al Neoc.; 73, 75 81, 84 Vas. c. M.; 2, 3 Petru al Alex.; 2 Grig. Nis.).

— Din cuvintele dela începutul canonului se vede că el este continuarea canonului 4 al sinodului prezent. În acel (4) canon se vorbește despre ceice cu față veselă au făcut tot ceace li s'a poruncit de către prigonitori, iar în acesta (5) se vorbește despre ceice au comis acelaș lucru, însă cu mâhnire și întristare. În privința acestora canonul deosebește pe ceice au mâncat jertfele idolești de ceice nu au mâncat și referitor la cei dintâi dispune să petreacă trei ani în treapta a treia de penitență, apoi încă câțva timp în a patra, și numai după aceea să li se dea sf. cuminecătură, iar în privința celorlalți să rămână numai doi ani în treapta a treia, apoi unul în a patra și în anul al patrulea să

se
câd
φρ
via
lun
dac

mu
[Id
nu
du-
hot
asc
ani,
fără
încă
oari
dela
ani
aște
cină

7 Ca

ante
ca p
sau
cauz
când
sinod
se p
vința
împ
dintâ
cuvir
în tr

se învrednicească de sf. împărtașanie. Canonul dă episcopului cu cădere dreptul ca față de aceștia să trateze și mai blând (*φιλοφροσύνας*), dacă arată căință sinceră și dacă se dovedește că viața lor anterioară a fost cum se cade, sau poate să le și prelungească timpul de penitență (*ἢ πλείονα προστεθέναι χρόνον*), dacă se dovedește contrarul.

Canonul 6.

În privința celorce au cedat numai de amenințarea muncilor și a luării averilor, sau de a exilării, și au jertfit [idolilor], și până în timpul de față nu s'au pocăit, nici nu s'au întors, acum însă în timpul sinodului apropiindu-se și ajungând la hotărîrea întoarcerii, [sinodul] a hotărît ca până la ziua cea mare să se primească spre ascultare, și după ziua cea mare să se proștearnă trei ani, și după alți doi ani să se primească în comuniune, fără de împărtașanie, și așa să vină la cele desăvârșite, încât întreg timpul de șase ani să-l împlinească. Iar dacă oarecarii mai înainte de acest sinod s'au primit la pocăință, dela acel timp să li se socotească începutul celor șase ani [de pocăință]. Dacă însă s'ar întâmpla primejdie și așteptarea morții din boală, sau din altă oarecare pricină, aceștia să se primească după norma [din ființă].

(6 ap.; 11, 12, 13 sin. I ec.; 4, 5, 7, 8, 9 Anc.; 2 Neoces.; 7 Cart.; 2, 5 Grig. Nis.).

— Canonul prezent vorbește, în conexiune cu canoanele anterioare, despre ceice s'au închinat idolilor numai de teamă ca prigonitorii să nu le facă cumva vre-o pagubă, și prin urmare sau lepădat de credința lui Hristos din micime de suflet și din cauza aceasta nu s'au pocăit imediat, cum ar fi trebuit, ci numai când a încetat persecuția și când au prins de veste că acest sinod (dela Ancira) desbate și hotărăște asupra felului cum să se primească în Biserică ceice s'au căit de apostasia lor. În privința acestora canonul prezent dispune, ca ei să facă penitența timp de șase ani și adică: din ziua întoarcerii lor până la cel dintâiu praznic al Paștilor, căci acesta este a se înțelege prin cuvintele *ziua cea mare* (*μεγάλη ἡμέρα*) din canon, să rămână în treapta a doua de penitență; și dacă sinodul acesta s'a ținut,

potrivit dispoziției canonului 37 ap., în săptămâna a patra din cincizecime, și în acest timp s'au întors apostajii menționați în canon, apoi praznicul proximal Paștilor a urmat aproape după un an de zile și acesta li se socotea ca primul an de penitență¹⁾. După aceea trebuiau să petreacă trei ani în treapta a treia de penitență și apoi încă doi ani deplin în a patra și numai atunci se puteau învrednici de sf. cuminecătură. Iar în privința acelor, cari înainte de acest sinod au început penitența, canonul dispune ca dela acel timp să li se și socotească lor penitența de șase ani. De s'ar întâmpla însă că vreunul dintre acești penitenți să fie pe patul de moarte, în acest caz canonul dispune să se reprimască în comuniunea bisericească potrivit dispoziției existente (ἐπι ὄρφ), iar această dispoziție consista, potrivit celor ce le spune Zonara în comentarul dela acest canon, în obligațiunea lor de a prelungi penitența, la caz că se însănătoșează, și se învredniceau iarăși de sf. cuminecătură numai după împlinirea deplină a celor șase ani de penitență²⁾. Despre dispoziția aceasta a sinodului dela Ancira am vorbit la comentarul canonului 13 al primului sinod ecumenic.

Canonul 7.

În privința celor ce împreună s'au ospătat la serbare păgânească, în locul hotărît pentru păgâni, ducând și mâncând [însă acolo] bucatele lor proprii, [sinodul] a hotărît ca timp de doi ani proșternându-se, să se primească [în comuniune]; iar ori de trebuiește fiecare [a se primi] cu împărtășanie, episcopii au [dreptul] să judece, [după cum ei au dreptul] și de a cerceta cealaltă viață a fiecărui.

(62 ap.; 11 sin. I ecum.).

— Unii dintre creștini, spre a scăpa de martiriu în vreme de persecuție, participau la ospetele păgânești date în cinstea idolilor; dar spre a-și feri conștiința nu voiau să mănânce din jertfele idolilor, ci mâncau mâncarea lor, pe care o aduceau cu sine. Sinodul sesizându-se de această împrejurare și găsind că respectivii sunt vinovați, deoarece s'au ospătat împreună cu pă-

¹⁾ Cf. Van Espen in hunc (resp V) can. Op. cit. p. 110

²⁾ Sint. At. III, 34

gânii și astfel totuși au participat la sărbătorile lor, dispune să rămână doi ani în treapta a treia de penitență; și după ce s'au împlinit acești doi ani, canonul dispune ca episcopul cu cădere să decidă dacă se pot învrednici de sf. împărtășanie, ori să petreacă în penitență încă un timp oarecare.

Canonul 8.

Iar ceice a doua oară și a treia oară au jertfit [idolilor] de silă, patru ani să se proștearnă, iar doi ani să se primească în comuniune fără împărtășanie, apoi în al șaptelea an desăvârșit să se primească.

(62 ap.; 11 sin. I ec.; 4, 5, 9 Anc.; 2 Laod.; 43 Cart.; 2, 11 Grig. Neoces.; 73, 75, 81, 84 Vas. c. M.; 2, 3 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.).

— Canonul prezent a fost emis, întocmai ca și al 4-lea și al 5-lea, împotriva acelor, cari prin constrângere au fost siliiți să slujească idolilor, și avându-i în vedere pe aceștia, cari nu au fost în stare să reziste ispitei, și deși au cedat numai silniciei, totuși însă s'au închinat idolilor de două ori sau de trei ori, canonul dispune ca ei să îndeplinească șase ani de penitență, și adică: patru ani în treapta a treia și doi ani în treapta a patra, și numai în anul al șaptelea să se învrednicească de sf. împărtășanie.

Canonul 9.

Iar toți aceia, cari nu numai s'au depărtat [de la credință], ci s'au ridicat și împotriva și au siluit pe frați, și s'au făcut pricinuitori ai siluirii, aceștia trei ani să se primească la locul ascultării, iar în alți șase ani în cel al proșternerii; și alt an să se primească în comuniune fără împărtășanie, ca zece ani împlinind să se împărtășască de cele desăvârșite; însă să se cerceteze atât viața lor din acest timp, cât și cealaltă.

(62 ap.; 11, 12, 13, 14 sin. I ec.; 4, 5, 6, 7, 8 Ancira; 2, 19 Laod.; 43 Cart.; 2, 11 Grig. Neoces.; 73, 75, 81, 84 Vas. c. M.; 2, 3 Petru Alex.; 2 Grig. Nis.).

— Canonul prezent vorbește despre apostafii expresi, despre cari tratează și canonul 11 al primului sinod ecum., cari nu.

numai și-au călcat în picioare însași credința lor, ci au îndemnat la aceasta și pe alții, — și dispune ca ei să îndeplinească zece ani de penitență, și adică: trei ani în treapta a doua, șase în a treia și unul în a patra; și dacă în acest timp dau dovadă de căință sinceră și se dovedește că ș'au purtat bine, canonul permite să se învrednicească de sf. împărtășanie după ce a trecut anul al zecelea.

Canonul 10.

Toți ceice sunt puși diaconi, dacă chiar la punerea lor au mărturisit și au zis că trebuie să se însoare, fiindcă nu pot să rămână așa, aceștia însurându-se după aceasta, să rămână în slujbă pentru că li s'a dat lor voe de către episcop. Dacă însă oarecari, tăcând și primindu-se la hirotonie [cu condiția] să rămână așa, dar după aceea s'au însurat, să înceteze din diaconie.

(5, 26, 51 ap.; 14 sin. IV ec.; 3, 6, 13, 21, 30 trul.; 1 Neoces.; 16 Cart.; 69 Vas. c. M.).

— Din canonul acesta se vede că la începutul veacului al IV-lea ființa obiceiul în Galatia, a cărei capitală era Ancira (astăzi Angora în Asia mică turcească), că unii diaconi, cari erau necăsătoriți, se puteau însura și după hirotonisire, dacă chiar la hirotonisire declarau episcopului competente că la timpul său se vor însura, deoarece nu pot rămânea necăsătoriți, și apoi însurându-se și mențineau și pe mai departe serviciul lor din Biserică; iar dacă nu făceau această declarație din prilejul hirotonisirii, apoi trebuiau să rămână necăsătoriți pentru totdeauna, și dacă se însurau mai târziu, încetau din slujba diaconicească. Acest obicei din Biserică Galatiei referitor la admiterea căsătoriei după hirotonisire era în opoziție directă cu practica canonică a tuturor celorlalte Biserici din primele veacuri, și care practică, fiind a Bisericii apostolice este exprimată în Așezămintele apostolice (VII, 17) și în canonul 26 ap., și potrivit acesteia dintre ceice intrau în cler necăsătoriți numai citeșii și cântăreșii se puteau însura. Nu se știe de unde a venit acest obicei în Biserică Galatiei, dar în orice caz trebuie să se considere, după cum spune corect observația din Cnigul (Pravil¹), ca o abatere locală dela canonul 26 apostolic. Cu toate că

¹) Ediția din anul 1862, pag. 223.

practi
voiau
lan pr
canao
referi
trulan

după
mai f
silă d
(
Vas. c
comen
Trebuie
Vasile
a repr

inainte
in tre

ale ace
preotes
iar în
încă nu
catehur
în Hris
mului s
catehur
pentru
ind vr
primiji
ucru. I

practica aceasta era a unei Biserici locale, totuși avem pilde că voiau să o urmeze, ba chiar o urmau și în alte Biserici. Sinodul trulan prin canonul său al 6-lea a desființat acest obicei, fiind potrivnic canoanelor, și a restabilit vigoarea canonului 26 ap. Despre restul referitor la acest obicei, am vorbit la comentarul canonului trulan menționat.

Canonul 11.

[Sinodul] a hotărît ca fetele, cari s'au logodit, și după aceea au fost răpite de alții, să se dea înapoi celorce mai întâiu s'au logodit cu ele, chiar de ar fi suferit și silă dela aceia.

(67 ap.; 27 sin. IV ec.; 92, 98 trul.; 22, 25, 26, 30, 49, 69 Vas. c. M.).

— Despre obiectul canonului prezent am vorbit suficient la comentarul canonului 67 ap. și al canonului 98 al sinodului trulan. Trebuie să adăogăm numai că mai târziu prin canonul 22 al lui Vasile cel Mare s'a hotărît, ca logodnicul să aibă libertatea de a reprimi sau nu pe logodnica răpită și necinstită de altul.

Canonul 12.

[Sinodul] a hotărît ca ceice au jertfit [idolilor] mai înainte de botez, și după aceea s'au botezat, să se înainteze în treaptă, ca unii ce sunt spălați [de păcat].

(14 sin. I ec.; 5 Neoces.; 5 Ciril Alex.).

— Canonul prezent stă în legătură cu primele 9 canoane ale acestui sinod. În acele canoane se tratează despre persoanele preoțești și despre laicii credincioși, cari au adus jertfe idolilor, iar în acesta se vorbește tot despre acest lucru referitor la ceice încă nu sunt botezați, deci referitor la ceice fac parte din rândul catehumenilor. Despre catehumenii, cari s'au lepădat de credința în Hrislos, pentru care se pregăteau, vorbește canonul 14 al primului sinod ecum. La comentarul acelui canon am arătat ce erau catehumenii, cum erau împărțiți și ce fel de pedepse li se dădeau pentru apostasie. Împlinind ei timpul întreg al penitenții și devenind vrednici pentru botez, trebuia să se hotărască, dacă pot fi primiți în cler, — și canonul acesta (dela Ancira) le admite acest lucru. Iar drept motiv pentru aceasta se citează adevărul dogmatic,

potrivit căruia botezul spală pe fiecare om de păcatele comise înainte de botez¹).

Canonul 13.

Horepiscopilor nu li este iertat să hirotonească presviteri sau diaconi în altă parohie²), dar încă nici presviteri pentru cetate, decât numai cu încuviințarea episcopului [dată] prin scrisori.

(8 sin. I ec.; 14 sin. VII ecum.; 14 Neoces.; 8, 10 Antioh.; 57 Laod.; 89 Vasile c. M.).

— Noi am luat canonul prezent după textul grecesc, care se cuprinde în Sintagma Ateniană (III, 46), și care este următorul: *Χωρεπισκόποις μη ἐξείναι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μὴν μηδὲ πρεσβυτέρους πόλεως, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ γραμμάτων, ἐν ἐτέρᾳ παροικίᾳ. In Cniga Pravil stă cu totul altfel: Χωρεπισκόποις μη ἐξείναι πρεσβυτέρους, ἢ διακόνους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μὴν μηδὲ ἐπισκόποις ἐτέρων πόλεων — εἰς ἐτέρας, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ γραμμάτων, ἐν ἐκάστῃ παροικίᾳ, iar în tradudere: «Horepiscopilor nu li este ertat să hirotonisească presviteri sau diaconi, dar nici episcopilor altor cetăți — pentru altele, decât numai cu încuviințarea episcopului [dată] prin scrisori, în fiecare parohie³)». Potrivit acestui text din Cniga Pravil canonul prezent anciran ar dispune, că horepiscopii nu au dreptul să hirotonisească cu dela sine putere presviteri și diaconi în eparhia respectivă, după cum nici episcopii nu au dreptul să hirotoniască pe clericii lor pentru cetățile din alte eparhii, fără gramata episcopilor din eparhiile respective. Dar dealtfel și dispoziția aceasta numai cu aproximație se poate scoate din acest text al Cnigăi Pravil, deoarece textul însuși, nici după cuvinte, nici după interpuncție, nu oferă deplin posibilitatea de a înțelege sensul exact al dispoziției canonului. Nu știm de unde s'a luat acest text din Cniga Pravil, dar este clar că cel din Sintagma Ateniană are mai mult înțeles și este mai clar⁴).*

1) Comentarul lui Zonara la acest canon în Sint At, III, 43.

2) Eparhia de azi (N. Tr.).

3) Ediția menționată, pag. 224.

4) Compară: Van Espen, op. cit. p. 113. — Hefele, Concilieng. II, 231—233. — Arhim. Ioan, op. cit., I 340—342. — In Pidalion (pag. 377) textul este ca cel din Sintagma At; de asemenea la Pitra, op. cit. I, 445 — Vezi comentariile lui Zonara și Valsamon la acest canon în Sint. At III, 47.

Dintre canoane pentru prima dată acest canon dela Ancira menționează pe horepiscopi (*τῶν χωρῶν ἐπίσκοποι*, vicorum episcopi, Land — Bischöfe), așadară la începutul veacului al IV-lea. Dar că au existat și mai înainte, avem două dovezi destul de exprese. Una este cea a lui Climent Romanul, carele în scrisoarea sa către Corinteni spune despre apostoli următoarele: *κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κερύσσοντες καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεῦειν*¹⁾. A doua o găsim în istoria bisericească a lui Eusebiu, în care se vorbește despre sinodul dela Antiohia din anul 269 ținut împotriva lui Pavel din Samosata și în actele acestui sinod se menționează *ἐπίσκοποι τῶν ὁμόρων ἀγρῶν καὶ πρεσβυτέρου*, așadară episcopii și presviterii locurilor din apropiere²⁾; și editorul istoriei lui Eusebiu în nota dela acest loc zice că acei *ἐπίσκοποι τῶν ὁμοριῶν ἀγρῶν* erau horepiscopi³⁾. Iară felul, cum vorbește canonul prezent și alte canoane din prima jumătate a veacului al IV-lea despre horepiscopi, arată că horepiscopi erau bine cunoscuți pe acel timp și că cercul lor de compeliță era fixat și că prin urmare instituția horepiscopilor derivă din primele veacuri ale Bisericii. Instituția aceasta își are origina chiar în împrejurările bisericești din acel timp. Pentruca creștinismul să se propage cât mai mult și mai ales pentruca să se pună stavilă răspândirii eresului gnostic în epoca primară a Bisericii, se puneau episcopi ortodocși pretutindeni, chiar și în localitățile cele mai mici, spre a propovedui credința în Hristos și spre a întări poporul în credință, spre a îmbărbăta clerul ortodox la luptă împotriva ereticilor și spre a pune pretutindeni presviteri și alți clerici. Așa dară existau episcopi din cetăți și episcopi dela țară. La început puterea tuturor episcopilor, atât a celor din cetăți cât și a celor dela țară, era egală. Mai târziu însă, când raporturile ierarhice din Biserică s'au stabilizat, s'a reglementat și raportul dintre episcopii din cetăți și episcopii dela țară, și adică la început aproximativ în felul cum s'a reglementat prin canonul 34 ap. raportul dintre primul episcop al eparhiei (mitropolitul) și ceilalți episcopi eparhiali. Canonul anciran prezent arată, că chiar pe acel timp aceste raporturi erau

1) Ep. I cap. 42. Ed. Hefele (Tubingae, 1855), pag. 110.

2) Hist. ec. VII, 30

3) „Chorepiscopos intelligere videtur; eos enim distinguit epistola ab episcopis urbium“, Valesii annot. (Ed. Migne).

reglementate în chip stabil. El arată că horepiscopii puteau hirotonisi independent presviteri și diaconi în localitățile destinate lor pentru serviciu, iar afară de aceste localități, așa dară în altă circumscripție (*ἐν ἑτέρα παροικία*), puteau să facă acest lucru numai cu încuviințarea episcopului competente din cetate, și având această încuviințare puteau hirotonisi chiar și presviteri pentru cetăți, adică pentru localitatea unde își avea reședința sa episcopul, care avea dreptul să dea încuviințarea menționată respectivelui horepiscop. După acest drept, potrivit căruia horepiscopii erau îndreptățiți să hirotonisească independent presviteri în limitele determinate, canoanele îi numesc împreună slujitori ai episcopilor (14 Neoces.). Situația aceasta, în ierarhia bisericească, recunoscută pe seama horepiscopilor de canoanele din cei dintâi ani ai veacului al IV-lea a deșteptat cu încetul în ei spiritul trufiei și ei au început să pună în evidență egalitatea lor cu episcopii din cetăți și să denege supunerea canonică fixată deja, și în deosebi să hirotonisească din propria lor putere presviteri și diaconi fără vre-o anunțare prealabilă a episcopului cu cădere al cetății. Disordinele, cari s'au produs din cauza aceasta, au dat ansă Părinților dela Antiohia (în anul 341) să aducă un canon special în această privință, hotărînd ca horepiscopii să depindă strict de episcopul din cetate și că singuri pot sfinți clerici numai dela ipodiaconi în jos, iar presviteri și diaconi pot hirotonisi numai atunci, dacă primesc spre scopul acesta încuviințare dela episcopul din cetate (can. 10), și ca să nu poată emite nici un fel de scrisoare canonică, afară de scrisorile de pace, dar și acestea numai în cazul, dacă ei înșiși au conduită potrivită canoanelor (can. 8). Câțiva ani mai târziu sinodul dela Laodiceia a găsit de necesar, ca și el să se ocupe de horepiscopi și să pună capăt discuției permanente dintre episcopii din cetăți și horepiscopi și emite un canon special (57) ca în viitor să nu se mai pună episcopi la țară (*ἐν ταῖς χώραις*), — prin cecece voia să desființeze cu totul instituția horepiscopilor. Aceasta nu s'a atins, — și horepiscopii au rămas și mai departe în ființă, abuzând tot așa de drepturile lor, astfel că Vasile cel Mare a găsit de trebuință să adreseze o enciclică specială (can. 89) către horepiscopii săi, determinând detaliat în ce trebuie să consiste activitatea unui horepiscop și care trebuie să fie raportul lui către un episcop de cetate. Altcum mai târziu importanța horepiscopilor cu încetul

a început să scadă, și pe când ei în primul pătrar al veacului al IV-lea iscăliau actele sinodale în rând cu adevărații episcopi de cetăți¹⁾, cu o sută de ani mai târziu aveau cu totul alt loc la sinoade, și adică numai ca simpli locuitori ai episcopilor independenți din cetăți²⁾. Cu timpul ei au dispărut cu totul la răsărit și Valsamon la comentarul acestui canon dela Ancira zice, că ar mai scrie câte ceva referitor la acest canon, dar deoarece horepiscopii *au dispărut cu totul* (παντελῶς ἡπρόαυτησεν), apoi acest lucru nu merită oboseală zadarnică³⁾.

Canonul 14.

Presviterii sau diaconii cei din cler, cari se rețin dela cărnuri, [sinodul] a hotărît ca ei să se atingă de ele, și [apoi] așa, de vor voi, să se înfrâneze dela ele; iar de nu vor vrea, și nici legumele, ce sunt puse lângă cărnuri, nu vor să le mânânce, și [asfel] de nu se vor supune canonului, să înceteze ei din treaptă.

(51, 53, 66 ap.; 2, 21 Gangra; 28, 86 Vas. c. M.).

— Canonul prezent se referă mai ales la chestiunea, despre care tratează canoanele 51 și 53 ap. și ale căror comentarii servesc ca bază și pentru tâlmăcirea acestui canon. Canonul acesta are în vedere pe unii dintre presviteri și diaconi, cari voiau să postească permanent și niciodată să nu mânânce carne și canonul în esență nu osândește acest fel de înfrânare a lor, deoarece o privește drept faptă pioasă. Dar pentruca această înfrânare să li se atribuie în favorul lor și pentruca să nu se presupună că ei fac acest lucru urmând doctrina gnostică, reținându-se dela carne din cauză că se îngreșează (ὡς βδελυσσόμενος) înlocmai ca ereticii, canonul demandă ca la timpuri anumite în orice caz trebuie să guste carne, iar mai apoi să nu mânânce, dacă nu vreau; *timpuri anumite* (τέρας καιρούς), după celece le spune Zonara în comentarul dela acest canon, are sensul de *timpul* συνάξεων, adică timpul când se adună creștinii la agape (ἁγάπαι, ospetele de dragoste).¹⁾ Dacă presviterii și diaconii chiar

¹⁾ Bevereg. Synodikon, annot. in h. c., p. 176.

²⁾ Compară A. S. E., III, 547 etc.

³⁾ Sint. At., III, 47.

¹⁾ Sint. At., III, 48.

și la aceste prilejuri deneagă gustarea cărnii și în înfrânarea lor merg până acolo, încât nu vreau să mănânce nici legumele (*μηδὲ λάχανα*), cari au fiert cu carnea, canonul îi despoaie de dreptul de a putea rămânea și pe mai departe în funcțiunea lor (*πεπαύσθαι αὐτοὺς τῆς τάξεως*).

Canonul 15.

În privința lucrurilor aparținătoare Bisericii, pe cari presviterii, nefiind episcop, le-au vândut, Biserica să le reclame înapoi. Și stă în chibzuința episcopului de se cuvine a lua prețul înapoi, ori nu, fiindcă de multe ori venitul celor vândute li aduce mai mult decât prețul.

(38, 39, 40, 41, 73 ap.; 22, 24, 25, 26 sin. IV ec.; 35, 49 trul.; 11, 12, 13 sin. VII ec.; 24, 25 Antioh.; 57 Laod.; 22, 26, 33, 81 Cart.; 2 Chiril Alex.; 10 Teofil Alex.)

— La comentariile canoanelor paralele citate am vorbit în general despre subiectul canonului prezent; iar în special la comentariul canonului 12 al sinodului VII ecum. am vorbit despre împrejurarea, că averea bisericească trebuie să se păstreze intactă. Canonul prezent are în vedere cazul, când o eparhie fiind vânduță (*χρηρευούσης τῆς ἐπισκοπῆς*) pentru un timp,¹⁾ presviterii vind unele bunuri aparținătoare Bisericii și considerând ca ilegală această procedură, — după cum și este într'adevăr, — dispune ca acelea să se reclame înapoi pe seama Bisericii.²⁾ În textul grecesc cuvântul *Κυριακόν* se întrebuițează de două ori, și adică pențruca de două ori să se exprime proprietarul sau subiectul precîs al averii bisericești, iar noi acel cuvânt l-am tradus prin *Biserică*. Acest cuvânt grecesc propriu zis însemnează *ceace este al Domnului*; de unde *Κυριακὸν δεῖπνον*, cîna Domnului. Cuvântul acesta se întrebuițează în prima linie din cauză că toate

¹⁾ Comentariul lui Valsamon la acest canon în Sint. At. II, 51.

²⁾ Potrivit art. lui 125 din Statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe române din a 1925, economul sau comisiunea specială, care administrează averea casei episcopale și arhiepiscopale, au datoria de a păstra neștirbită această avere pe timpul vacanței scaunului episcopesc. Fi-rește că aceeași obligațiune o are și Consiliul Eparhial cu privire la averea eparhiei, deoarece potrivit art. lui 121 din acelaș Statut Consiliul Eparhial pe timpul vacanței scaunului episcopesc trebuie să se ferească de orice înnoire sau schimbare (N Tr)

obiectele, cari aparțin Bisericii, deci întreaga avere bisericească este considerată drept averea Domnului, consacrată Domnului (*τῷ κυρίῳ ἀνατεθειμένα*); iar în rândul al doilea se întrebuițează pentru ca să arate cine reprezintă dreptul de proprietate al Bisericii față de o terță persoană, iar aceștia sunt credincioșii (fără deosebire de stare), cari alcătuiesc Biserica, cu alte cuvinte poporul Domnului (*ὁ τοῦ Κυρίου λαός*).¹⁾ În canon se menționează numai **presviterii**, cari vând ilegal ceva din averea bisericească. Sub această numire trebuie să înțelegem în general clerul, căruia în prima linie i se încredințează chivernisirea averii bisericești, când o eparhie devine văduvă (22, 25 sin. IV ec.), și canonul numește numai pe presviteri din cauza importanței gradului lor (*διὰ τὸ ὑπερέχον τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν*).²⁾

Executarea restituirii pe seama Bisericii a obiectelor pe cari clerul le-a vândut, canonul o încredințează episcopului, când va primi conducerea eparhiei, și lui i se lasă să judece atunci dacă trebuie sau nu trebuie să se restituie prețul primit pentru obiectele vândute, deoarece, se spune în canon, se poate întâmpla ca venitul după obiectele vândute să aducă mai mult decât a fost prețul de vânzare. Despre celelalte chestiuni, cari privesc averea bisericească, am vorbit cât a trebuit la comentarul canonului 12 al sinodului VII ecum. și la cel al canonului 26 al sinodului dela Cartagina.

Canonul 16.

Dintre ceice au păcătuit sau păcătuiesc [cu dobitoace], câți au păcătuit înainte de a fi de douăzeci de ani, proșternându-se cincisprezece ani, să se împărtășască de comuniunea rugăciunii; apoi împlinind cinci ani în această comuniune, atunci să se atingă și de cuminecătură. Dar să li se cerceteze și viața lor din timpul proșternerii, și așa să dobândească blândețea. Iar dacă oarecari fără cumpăt au rămas în păcate, să se supună proșternerii celei lungi. Iar ceice au trecut peste vârsta aceasta și, având soții, au căzut în păcatul acesta, să se proștearnă douăzeci și cinci de ani, [apoi] să se împăr-

¹⁾ Comentarul lui Valsamon la acest canon în Sint. At. III, 51.

²⁾ Comentarul lui Zonara la acest canon în Sint. At. III, 51.

tășască de comuniunea rugăciunii; după aceea împlinind cinci ani în comuniunea rugăciunilor, să se împărtășască de cuminecătură. Iar dacă unii și femei având și trecând vârsta de cincizeci de ani, au păcătuit, [numai] la ieșirea din viață să primească împărtășania.

(17 Anc.; 7, 63 Vas. c. M.; 4 Grig. Nis.).

— Primele cuvinte ale acestui canon: *περι τῶν ἀλογευσαμένων* propriu zis au sensul de: ceice se poartă *fără de minte*, și la Dionisiu sunt traduse prin: *qui irrationabiliter versati sunt*. Zonara, tălmăcind aceste cuvinte, zice: *τοὺς ζώοις ἀλόγοις συμφοδάροντας*, adică ceice au avut relațiuni cu animale *iraționale*¹⁾ (latinește după Beveregiu: *qui cum bestiis ratione carentibus rem habuere*). Potrivit tălmăcirii lui Zonara, noi am și tradus în acest fel acele cuvinte ale canonului. Iar dispoziția canonului împotriva celorce comit acest păcat urit, este lămurită din însuși textul canonului.

Canonul 17.

Sfântul sinod a poruncit ca ceice păcătuesc [cu dobitoace] și sunt leproși, sau au fost leproși, aceștia să se roage cu iernaticii.

(16 Anc.; 7, 63 Vas. c. M.; 4 Grig. Nis.).

— In canonul prezent se vorbește despre aceleași persoane, despre cari tratează canonul premergător (16), dar cari ademenesc și pe alții la acest păcat spurcat — și acestora canonul nu le dă iertare, ci dispune să se poată ruga numai cu *iernaticii* (*εἰς τοὺς χειμαζομένους, inter hybernantes*). Zonara în comentarul său la acest canon zice, că nu poate spune nimic ce sens au cuvintele; a se ruga cu iernaticii. O spune însă Valsamon, care explică așa că iernaticii propriu zis sunt aceia, cari stau la locul intrării din partea apuseană a bisericii și de acolo ascultă citirea cărților sfinte și nu li este permis să intre în locul de mântuire al bisericii.²⁾ Aceasta este a se considera drept tălmăcire adevărată. Locul, unde pune Valsamon pe acești păcătoși, era locul deschis din fața bisericii, nezidit din trei părți,

¹⁾ Sint. At. III, 53. — Compară canoanele 26 și 183 din Molitvelnicul cel mare (Ed. lui Pavlov, pag. 66, 158).

²⁾ Sint. At. III, 57.

unde care sufla vântul din toate părțile și ceice stăteau aici trebuiau să sufere *gerul* (*χέιμα*). Aceasta se confirmă și de către Tertulian, care nu voește să numească păcatele acestor nefericiți nici *delicta*, ci *monstra*, și zice că libidinum furias impias et in corpora et in sexus ultra jus naturae, non modo limine, verum et *omni ecclesiae tecto* submovemus.¹⁾ Spre a se înțelege mai bine unde era acest loc din fața bisericii trimitem la iconografia dela pag. 59 din partea II-a, vol. I.

Canonul 18.

Dacă unii, cari au fost puși episcopi, și nu s'au primit de parohia,²⁾ pentru care au fost numiți, ar vrea să meargă în alte parohii, și să violenteze pe cei așezați [acolo], și să atâțe împotriva acelora răsvrătire, aceia să se afurisească. Dacă însă ar vrea să rămână în presviteria, unde au fost mai înainte presviteri, să nu fie ei lepădați din demnitate; iar dacă se vor ridica cu turburare împotriva episcopilor așezați acolo, să li se ia lor și demnitatea presviteriei și să fie lepădați.

(14, 36 ap.; 8 sin. I ec.; 9 sin. III ec.; 29 sin. IV ec.; 37 trul.; 47, 18 Antioh.; 17 sin. I—II; 1, 2, 3 Ciril Alex.)

— La comentarul canonului 36 ap. am vorbit despre împrejurarea că ce trebuie să se întâmple potrivit canoanelor dacă un episcop ales legal nu este primit în eparhia destinată lui. Canonul prezent are în vedere cazul, când un astfel de episcop (care nu și-a putut ocupa scaunul destinat lui) intenționează să răpească prin violență eparhia altui episcop legal și dispune ca un astfel de episcop să se afurisească (*ὑφορίζεσθαι*), adică să nu mai aibă dreptul a se bucura de cinstea cuvenită episcopilor.³⁾ Dar dacă dânsul nu se gândește să facă vreun rău și așteptând hotărârea sinodului în privința scaunului, pentru care a fost ales și dacă el se mulțumește să rămână în *presviterat* cu presviterii, soții săi de mai înainte, canonul dispune ca el să aibă tot

¹⁾ De pudicit. cap. 4. — Compară la Suiceri Thesaur. eccles. s. v. *χρειάζομαι*, II, 1507, precum și Van Espen, op. cit. p. 116 și la Arhim. Ioan. I, 346—347.

²⁾ În sensul de: eparhie.

³⁾ Comentarul lui Zonara la acest canon în Sint. At. III, 58.

dreptul la aceasta. De altfel aici prin împrejurarea că acest canon admite ca un astfel de episcop să se bucure de demnitatea sa (τῆς τιμῆς) în presbiterat, nu trebuie să înțelegem că acela ar fi despoiat de demnitatea episcopoească (τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος), deoarece canonul dispune acest lucru din cauză că acolo nu există alt loc mai superior decât cel de presviter (διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕτερον τόπον τοῦ πρεσβυτερίου μείζονα),¹⁾ și deoarece degradarea la treapta de presviter a episcopului numit legal ar fi sacrilegiu (ιεροσυλία), după cum spune canonul 29 al sinodului IV ecum. Dacă însă un astfel de episcop ar produce turburări împotriva aceluși episcop, în al cărui presbiteriu are loc, atunci canonul acesta îl despoaie și de demnitatea presbiterială și dispune să se excludă din Biserică (τῆς ἐκκλησίας ἐκπτώτος).²⁾

Canonul 19.

Ceice, făgăduind fecioria, violează votul, să se supună hotărârii celei pentru ceice se căsătorească a doua oară. Așisderea am oprit ca fecioarele să viețuiască împreună cu oarecarii [bărbați] ca surori.

(5, 26 ap.; 3 sin. I ec.; 16 sin. IV ec.; 5, 12, 13, 40, 44, 46, 47 trul.; 18, 22, sin. VII ec.; 3, 4, 25, 38, 44, 70 Cart.; 3, 4, sin. I—II; 6, 18, 19, 20, 60, 88 Vas. c. M.).

— Canonul prezent se referă atât la bărbați, cât și la femei, în cazul când își calcă votul de feciorie, pe care l-au făcut³⁾. Femeile, care au depus acest vot, se numesc *fecioare sfinte* (ἱεραὶ παρθένοι), și ele depuneau votul în public în biserică în fața episcopului (16 sin. IV ec., 44 Cart.); ba unele dintr'insele erau făcute diaconise (15 sin. IV ec.). Iar bărbații, cari depuneau acest vot, deasemenea în chip sărbătorească în fața episcopului, se numeau *virgini* (οἱ παρθένοι) și de regulă se făceau clerici și ocupau locuri înalte în Biserică (12 trul.). Infracțiunea, despre care vorbește acest canon, anume violarea făgăduinței castității (ἀθέτησις τῆς διὰ τὴν παρθενίαν ἐπαγγελίας), nu trebuie să se ia în sensul de desfrâu, ci în sensul de căsătorie legală, când vreo fecioară sfântă sau vreun virgin contractează

¹⁾ Coment. lui Valsamon, III, 59.

²⁾ Coment. lui Zonara, III, 58.

³⁾ Coment. lui Zonara, III, 60.

căsătorie, — și din acest motiv hotărăște canonul pentru aceștia pedeapsa ce se dă celor căsătorii a doua oară, și adică oprirea pentru un an dela împărășanie (4 Vasile c. Mare); deoarece dacă ar comite desfrâu, atunci ei s'ar supune pedepsei prescrisă pentru desfrâu, iar aceasta consistă în excluderea dela împărășanie pe patru ani (22 Vasile c. Mare). Sub persoanele menționate în acest canon nu trebuie să se înțeleagă călugării și călugărițele, în primul rând din motivul că pe vremea acestui sinod monahismul încă nu era deplin reglementat și nici nu avea regulile sale fixate și confirmate, iar în al doilea rând deoarece canoanele, cari tratează despre aceeași chestiune privitor la călugări și cari canoane s'au emis în a doua jumătate a secolului al IV-lea, prescriu pedepse cu mult mai grele (60 Vasile c. M; compară și 16 sin. IV ec. și 44 trul.).¹⁾

S'au întâmplat însă și cazuri, după cum se vede din partea a doua a acestui canon, când unele fecioare, cari au depus făgăduința de feciorie, viețuiau la olaltă cu oarecari bărbați streinici ca *surori* (*ὡς ἀδελφάς*) în scopul legăturii reciproce spre bine și evlavie, precum afirmau dânsele. Firește că această viețuire comună a fecioarelor tinere sub un acoperiș cu bărbații a constituit un prilej numai pentru sminteală, și din cauza aceasta canonul interzice expres acest lucru. La comentarul canonului 3 al primului sinod ecum. am arătat care era în genere părerea despre aceste fecioare.

Canonul 20.

Dacă soția cuiva a comis adulter, sau [dacă] cineva comite adulter, se cuvine ca acela la șapte ani să dobandească cele desăvârșite, potrivit treptelor, cari duc [acolo].

(48 ap.; 87, 93, 98 trul.; 102 Cart.; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 48, 58, 77, 80 Vasile c. M; 4 Grig. Nis.).

— Acest canon este clar. Celce și înșală soția cu altă femeie, se oprește pe șapte ani dela sf. cuminecătură, deasemenea și femeia, care și înșală soțul cu alt bărbat. Pedepsa aceasta, ce se dă adulterilor, a fost confirmată și de sinodul trulan prin

¹⁾ Coment. lui Valsamon, III, 61.

canonul său al 87-lea, în care se arată toate treptele (*βαθμούς*) de penitență, pe cari trebuie să le facă potrivit acestui canon dela Ancira acești păcătoși, și adică un an în treapta primă, doi ani în a doua, trei în a treia și unul în a patra, și numai în anul al optulea se pot împărtași.

Canonul 21.

Pe femeile, cari sunt desfrânate și își omoară fătul, și se îndeletnicesc cu pregătirea mijloacelor de avort, hotărîrea de mai înainte le-a oprit până la ieșirea [din viață], și această [hotărîre] se ține [în de obște]. Dar găsind ceva [spre a le trata] mai blând, am hotărît ca vreme de zece ani să împlinescă [în penitență], potrivit treptelor hotărîte.

(91 frul.; 2, 8 Vasile c. M.).

— Erau unele femei nenorocite (dupăcum, durere, sunt și astăzi), cari trăiau pe ascuns cu cineva în desfrâu și rămăneau gravide, dar ca să nu se dea în vileag acest lucru și spre a se feri de rușine căutau să omoară fătul (*ἐμβρυον*, foetum) în pântece prin apăsarea abdomenului cu oarecari obiecte grele, sau așa că preparau și luau ceva doctorii (*φάρμακά τινα*) și astfel răniau și omorau fătul. În privința acestor femei exista o hotărîre (*ῥοος*) chiar înainte de sinodul prezent, potrivit căreia ele nu se mai puteau învrednici de împărtașanie până la moartea lor. După comentatorii apuseni hotărîrea aceasta ar fi canonul 63 al sinodului dela Elvira din anul 306 și cu toate că potrivit acestui canon aceste păcătoase nu se puteau învrednici de împărtașanie nici în ceasul morții (nec in finem dandam esse communionem),¹⁾ — totuși aceasta ar contrazice între altele dispoziției canonului 6 al sinodului prezent și a canonului 13 al primului sinod ecum., care dispune că: „dacă pleacă cineva [din viață] să nu se lipsească de merindea cea mai de pe urmă și cea mai necesară“. De altfel este probabil că hotărîrea (*ῥοος*) pomenită a existat în practica bisericească,²⁾ și, precum se spune de canonul prezent, ea se urma în genere. Părinții sinodului pre-

¹⁾ Van Espen, op. cit. p. 119.

²⁾ Van Espen (loc cit.) citează aici mai multe mărturii de ale Sfinților Părinți.

zent sunt mai indulgenți în privința aceasta, și cu toate că fapta respectivă o privesc drept omor, pentru care cel păcătos se oprește dela împărtășanie până la moartea sa (22 Ancira), totuși ei dispun ca respectiva păcătoasă să se supună unei penitențe de zece ani, și după aceea i se poate da împărtășania. Indulgența aceasta a Părinților dela Ancira Vasile cel Mare o explică în canonul său al 2-lea prin aceea că femeia, care încearcă să avorteze, se expune și pe sine și pericolului, deoarece la astfel de încercări femeile de regulă mor. — Acestei epitimii se supune și femeia, care dă alteia doctorii pentru avort (can. 73 din Molitvelnicul cel mare).

Canonul 22.

În privința uciderilor de voie, [vinovații] să se proștearnă [viața lor întregă], iar de cele desăvârșite să se învrednicească [numai] la sfârșitul vieții.

(8, 56 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— Vasile cel Mare în canonul său al 8-lea arată cine este a se considera drept ucigaș cu premeditație. În canoane se prevăd diverse epitimii pentru ucigașii cu premeditație. În privința aceasta canonul prezent este cel mai riguros și el dispune ca păcătosul să-și petreacă viața întregă în treapta a treia de penitență, și numai la moarte să se poată învrednici de împărtășanie.

Canonul 23.

În privința uciderilor fără de voie, hotărîrea de mai înainte poruncește ca [cei vinovați] să dobândească cele desăvârșite la anul al șaptelea potrivit treptelor hotărîte; iar a doua [hotărîre poruncește] să împlinească vreme de cinci ani.

(8, 11, 57 Vasile c. M.; 5 Grig. Nis.).

— Canonul prezent menționează două hotărîri, cari existau pe vremea acestui sinod în privința pedepsirii ucigașilor fără premeditație: cea de mai înainte și a doua (*ὁ πρότερος καὶ δεύτερος ὁρος*), și adică după hotărîrea cea dintâi respectivii erau supuși unei penitențe de șapte ani, iar după a doua de cinci ani. Aceste hotărîri probabil că sunt de felul celei menționate în canonul 21

al acestui sinod, deoarece între canoane nu este cunoscută vre-o altă hotărîre, care să fie mai veche decît acest canon dela Ancira. Vasile cel Mare hotărînd în canonul său al 57 lea epitimia pentru ucigaşii fără premeditaţie, prescrie o penitenţă de zece ani.

Canonul 24.

Prezicătorii, şi ceice urmează moravurile păgînilor, ori întroduc în casele lor pe oarecari spre aflarea farmecelor, sau şi pentru curăţire, să cadă sub canonul penitenţei de cinci ani, potrivit treptelor hotărîte, trei ani de proşternere, şi doi ani de rugăciune, fără împărtăşanie.

(61, 65 Trul.; 36 Laod.; 7, 65, 72, 81, 83 Vasile c. M.; 3 Grig. Nis.).

— Despre subiectul canonului prezent mai detaliat tratează canonul 61 al sinodului trulan. Canonul prezent prescrie penitenţă de cinci ani pentru ceice cred în vrăjitorii, şi adică trei ani în treapta a treia de penitenţă şi doi în treapta a patra, şi numai în anul al şaselea se pot cumineca.

Canonul 25.

[În cazul când] cineva, logodindu-se cu o fecioară, a necinstit mai înainte pe sora ei, încât a rămas şi gravidă, şi după aceea s'a cununat cu cea logodită, iar cea necinstită s'a sinucis; se porunceşte ca complicitii să se primească între ceice stau împreună [la rugăciune în biserică] după zece ani [de pocăinţă], potrivit treptelor hotărîte.

(54 trul.; 2 Neoces.; 78 Vasile c. M.).

— Un caz special a dat ansă la emiţerea acestui canon. Cazul este clar din textul canonului. Canonul pe toţi ceice sunt vinovaţi în privinţa acestui caz îi pedepseşte cu zece ani de penitenţă în treapta primă, şi numai după aceea li se permite să poată trece în treapta a patra. Canonul nu spune câtă vreme trebuie să petreacă în treapta aceasta, dar Părinţii la tot cazul lasă la chibzuinţa episcopului cu cădere să judece, după cum acest lucru l-au şi exprimat în câteva alte canoane ale lor. Asprimea epitimiei prescrisă prin acest canon Zonara cu tot dreptul

o găsește în împrejurarea, că în acest caz se întâlnesc câteva infracțiuni: necinstirea unei fecioare, apoi căsătoria nelegiuită a celuice a avut relațiuni cu două surori și în fine omorul comis din cauza aceasta¹⁾.

¹⁾ Sint. At. III, 68.

Canoanele sinodului al doilea local, dela Neocezareaia.

Canonul 1.

Presviterul, dacă se va însura, să se scoată din treapta sa; iar de va fi desfrânat, sau va comite adulter, să se excludă cu desăvârşire şi să se supună penitenţii.

(5, 26, 51 ap.; 14 sin. IV ec.; 3, 6, 13, 21, 30 trul.; 10 Anc.; 16 Cart.; 32, 69 Vas. c. M.).

— Chiar dela început fiinţa practica canonică bisericească, potrivit căreia celce intra în cinul preoţesc nu se mai putea însura, şi care practică s'a confirmat în chip sărbătoresc la sinodul trulan (can. 6). Canonul prezent vorbeşte numai despre presviteri, dar dintre canoanele cele mai vechi canonul 26 apostolic arată că dispoziţia aceasta se referă la toţi ceice aparţin clerului, dela ipodiacon în sus. Şi persoana preoţească, care se încumetă a încheia căsătorie, după ce a fost trecut în catalogul ieraticesc, se va scoate din demnitatea sa (*τῆς τάξεως αὐτὸν μετατίθεσθαι*), adică se va caterisi (*καθαίρεῖται*)¹⁾. Iar dacă este căsătorit, şi comite adulter, sau dacă este necăsătorit şi cade în desfrâu se va supune după acest canon unei pedepse şi mai aspre, şi adică se va exclude cu desăvârşire dela rugăciunea comună cu credincioşii din biserică şi va fi pus în rândul penitenţilor. După comentariile lui Zonará şi Valsamon dela acest canon²⁾, aceste persoane preoţeşti, cari vor fi prinşi în desfrâu [sau adulter, trebuie să treacă prin toate treptele de penitenţă, dela cea dintâi până la a patra (11 sin. I ec.), şi numai după ce au trecut prin toate aceste trepte se vor putea învrednici de împărtăşanie, fireşte numai cu mireni (*κοινωνία τῶν λαϊκῶν*).

¹⁾ Coment. lui Zonara, Sint. At. III, 70.

²⁾ Sint. At. III, 70—71.

Canonul 2.

Femeia, dacă se va mărita cu doi frați, să se scoată [din comuniune] până la moarte; totuși dacă în vremea morții va zice că, făcându-se sănătoasă, va desface căsătoria, [atunci] din milă va avea pocăință. Iar dacă va muri femeia, întru acest fel de căsătorie fiind, sau bărbatul, atunci pentru partea rămasă [în viață] cu anevoie va fi pocăința.

(19 ap.; 54 trul.; 23, 68, 76, 78, 87 Vasile c. M.).

— Dispoziția canonului prezent, potrivit căreia o femeie nu se poate căsători cu un bărbat și apoi cu fratele acestuia, precum și că un bărbat nu se poate însura cu două surori, întâiu cu una și apoi cu cealaltă (23, 78 Vasile c. M.), se bazează pe dreptul divin, după cum am văzut la comentarul canonului 19 apostolic și al canonului 54 al sinodului trulan. Canonul prezent exclude dela rugăciunea comună cu credincioșii din biserică până la sfârșitul vieții pe femeia (sau pe bărbatul), care după moartea primului său soț (soții) se căsătorește cu fratele aceluia (cu sora aceleia), dacă nu se pocăește și nu desface căsătoria nelegiuită. Dacă însă este pe patul morții și promite că, făcându-se sănătoasă, nu va mai trăi în căsătoria nelegiuită, atunci i se poate permite să se mărturisească în fața preotului și să i se dea cuminecătura; și apoi dacă se însănătoșează trebuie să împlinească epifimia prescrisă. Dar dacă nu face această promisiune, i se poate da cuminecătura în ceasul morții? Intrebarea aceasta o pune Valsamon la comentarul acestui canon, și răspunde: «Acest canon nu spune nimic în privința aceasta, dar mie mi se pare că ar fi lucru nemilostiv (*ἀσυμπάδες εἶναι*) să nu se învrednicească de această bună merinde (*καλοῦ ἐφοδίου*) nici la ultima răsufflare, fiind femeie ortodoxă, și deci chiar dacă nu ar face acea promisiune, totuși trebuie să i se dea dumnezeiasca împărtașanie; și dacă mai târziu se face sănătoasă și va desface căsătoria nelegiuită, să se primească la pocăință; iar dacă nu ar vrea să desfacă acea căsătorie, atunci să se scoată cu totul din Biserică, fiindcă este înrădăcinată în răutate»¹⁾. Canonul adaugă eventualitatea, dacă soțul sau soția moare într'o astfel de căsătorie:

¹⁾ Sint. At. III, 78.

ilegală, și zice că în acest caz pentru partea, care a rămas în viață, cu anevoie va fi pocăința (*δυσχερής ἢ μετάνοια*), aceasta însă însemnează că în viața sa întreagă nu se va putea învrednici de împărtășanie, ci va rămânea pentru totdeauna între penitenți, și numai la moarte se va putea cumineca.

Canonul 3.

Pentru ceice cad în mai multe nunți este învederat timpul hotărît [pentru penitență], dar întoarcerea și credința lor le scurtează timpul [penitenții].

(19 Anc.; 7 Neocés.; 4, 50, 80 Vasile c. M.).

— Canonul acesta vorbește despre ceice, rămânând văduvi după căsătoria a doua, se căsătoriau din nou, și zice că este învederat (*σαφής*) cât timp îtrebuie să se pocăiască. Deoarece în privința aceasta nu exista nici o dispoziție canonică mai veche, Zonara și Valsamon cred că Părinții dela Neocezareia aici au în vedere obiceul (*τὴν συνήθειαν*), după care se proceda în această privință, și la orice caz păcătoșii erau supuși epitimiiilor hotărîte¹⁾. La comentariile canoanelor (4, 50 și 80) lui Vasile cel Mare vom vorbi mai detaliat despre aceasta. Canonul prezent permite ca respectivilor să li se poată scurta timpul hotărît pentru pocăință, dacă se poartă așa cum se cuvine și dacă dovedesc zel în credință.

Canonul 4.

Dacă cineva, pofind o femeie, își propune a se culca cu dânsa, dar hotărîrea sa nu va deveni faptă, se vede că prin har a fost scăpat.

(70 Vasile c. Mare).

— Zonara zice că Sfinții Părinți găsesc în păcat patru trepte: impresia (*προσβολή*, impressio), lupta (*παλή*, luctatio), consimțământul (*συνκατάθεσις*, assensio) și făptuirea (*πράξις*, actus), și că cele două dinlăi nu cad sub epitimie, ci cele două din urmă, deoarece impresia și lupta nu se osândesc, dacă rațiunea (*λογισμός*, ratio), primind impresiunea și înfrângându-o, biruște pe cele, de cari a fost alinsă inima; consimțământul însă va fi

¹⁾ Sint. At III, 74—75.

supus judecății și acuzei, iar făptuirea se va pedepsi. Prin urmare celce a poftit o femeie și stăpâniț fiind de această poftă a ajuns la hotărîrea de a avea relații cu dânsa, dar intențiunea lui a fost zădărniciță, adică nu s'a realizat, este clar că harul lui Dumnezeu l-a ferit pe acela¹⁾ și astfel nu se supune nici unui fel de epifimie.

Canonul 5.

Catehumenul, carele a intrat în biserică [și] stă la locul catehumenilor, dacă va păcătui, de este dintre în-genunchetori, să asculte, fără să mai păcătuiască; iar dacă și ascultător fiind va păcătui, să se excludă [din biserică].

(2, 11, 12, 13, 14 sin. I ec.; 96 trul.; 19 Laod.; 20 Vasile c. M.; 4, 6 Timoteiu Alex.; 5 Ciril Alex.).

— Despre catehumeni am spus cât a fost de trebuință la comentarul canonului 14 al primului sinod ecumenic.

Canonul 6.

Femeia gravidă trebuie să se lumineze²⁾ când va vrea; căci ceea ce naște nu este părtașă întru aceasta cu cel născut; pentruca să se arate voința proprie a fiecăruia la mărturisire.

— Pe timpul acestui sinod erau unii, cari ziceau că femeile gravide nu trebuiesc să se boteze, ci să se aștepte până ce vor naște, deoarece dacă s'ar boteza o astfel de femeie, apoi și copilul din pânțece ar fi botezat și atunci copilul, când se va naște, nu s'ar putea boteza a doua oară, fiindcă altfel s'ar părea că a fost botezat de două ori. Împotriva acestei păreri s'a emis canonul prezent, care dispune că femeia gravidă să se boteze, în cazul dacă dorește (*ὁποῦτε βούλεται*). Ca motivare la aceasta canonul arată că ceea ce naște nu este persoană identică cu copilul, adică la botezul său numai dânsa a fost botezată și printr'însa nu s'a botezat și copilul, pe care îl poartă în pânțece, deoarece fiecare persoană trebuie să facă pentru sine mărturisire de credință

¹⁾ Sint. At. III, 75—76.

²⁾ să se boteze (N. Tr.)

înainte de botez și mărturisirea aceasta de credință trebuie să derive din voință liberă personală.

Canonul 7.

Presviterul să nu mânânce la nunțile celor căsătoriți a doua oară, deoarece nunta a doua cere penitență; cine va fi acel presviter, care prin [participarea sa la] ospățare aprobă aceste nunți?

(17 ap.; 3 trul.; 19 Anc.; 3 Neoces.; 1 Laod.; 4, 12 Vasile c. M.).

— La comentariul canonului prim al sinodului dela Laodicea vom vorbi despre ceice se căsătoresc a doua oară și despre împrejurarea că, potrivit canoanelor, ceice se căsătoresc a doua oară după moartea primei soții se vor supune epitimiei. Și dacă a doua căsătorie era considerată de interzisă fără de epitimia cuvenită, iar această epitimie se dădea de către preoți atunci când respectivii veniau să se intereseze de epitimie, pe care trebuiau să o suporte, apoi canonul dispune și ca preoții să nu participe la ospețele celor ce se căsătoresc a doua oară, deoarece — zice canonul — care va fi situația celui preot, care prin participarea sa aprobă cele, pentru cari el a găsit de cuviință să dea cuiva epitimie?

Canonul 8.

De se va vădi în public că soția cuiva, care este laic, a comis adulter, unul ca acela nu poate veni în slujbă [preotească]. Iar dacă [dânsa] va comite adulter după hirotonie, el este dator să o demită; iar de va viețui cu dânsa, nu poate ținea slujba ce i s'a încredințat.

(18 ap.; 3, 6, 13, 26 trul.; 27 Vasile c. M.).

— În canonul prezent se relevă eventualitatea când o femeie devine adulteră și consecința ce o are împrejurarea aceasta asupra soțului cu privire la serviciul preotescc, în care soțul are intențiunea să intre, sau chiar a intrat. Principiul, de care se conduc Părinții dela Neocezarea la judecarea acestui caz, este unitatea soțului și soției în căsătorie (I. Moisi, 2, 24) și legătura strânsă dintre dânsii. Dar după ce soția, care are soțul său, a comis adulter și se consideră *pătată* (*μυλωνται*), apoi bărbatul, împreunându-se trupește cu o astfel de femeie cu care devine

un trup, și dela care necurățenia trece și asupra lui, *se pătează* și el (*μεμιασμένος*).¹⁾ Canonul, plecând dela acest principiu, interzice a se primi în cler bărbatul, care are soție, și despre care se știe că îi este infidelă, că a comis adulter. Prin aceasta canonul confirmă dispoziția canonului 18 ap., potrivit căreia numai acela poate fi primit în cler, a cărui soție în toate privințele are conduită ireproșabilă. Altfel adulterul soției trebuie să fie dovedit în public (*φανερῶς*). Existau mai multe legi în legislația greco-romană, cari dispuneau că o femeie nu se poate condamna pentru adulter, decât numai dacă se dovedea prin mărturii învederate. Aceste legi le-au avut în vedere Părinții dela Neocezarea când au emis canonul lor prezent, și anume că numai acea femeie se consideră adulteră adevărată, despre care acest lucru se poate dovedi cu mărturii vădite, nu însă și femeia despre care se bănuște numai (*οὐ μὲν τὴν ὀποπτευθεῖσαν*) acest lucru, din motivul că a conversat cu cineva, sau s'a întâlnit cu cineva, sau din alte asemenea motive.²⁾

Canonul, emițând dispoziția menționată, adaogă eventualitatea când soția unui preot (preoteasa) comite adulter și dispune că preotul este obligat să demită imediat dela sine pe o astfel de soție și să desfacă legătura de căsătorie cu dânsa. Chiar în Sf. Scriptură se prescrie că soția preotului trebuie să fie curată și credincioasă (I. Tim. 3, 11). În viață ea trebuie să aibă conduită așa de înțeleaptă și cu minte, precum trebuie să se poarte și soțul său, care este preot, și cu atât mai vărtos fiindcă dânsa este legată prin căsătorie de soțul său, care a primit consacrară herică, și dânsa prin căsătorie încă s'a făcut părtașă de acea consacrară.³⁾ Dacă soția preotului nu trăește așa cum se cuvine, ci se pătează prin adulter, prin aceasta ea pătează și pe soțul său, care este un trup cu dânsa, și despoaie slujba lui preotească de sfințenia, care este pecetea acelei slujbe. Atât din punct de vedere al credinței cât și din cel canonic este deplin corectă dispoziția acestui canon, potrivit căreia soțul este obligat să divorțeze imediat de o astfel de femeie adulteră și acest motiv de divorț în căsătoriile preoților este deplin justificat.

¹⁾ Coment. lui Zonara, III, 82.

²⁾ Coment. lui Valsamon, III, 83.

³⁾ Compară tratatul lui Valsamon despre înrudire în Sint. At. IV, 556 etc.

Canonul, în conex cu dispoziția ultimă, prevede eventualitatea, când soțul preot, a cărui soție a comis adulter, totuși nu ar vrea să se despartă de dânsa, ci și mai departe vrea să trăiască cu dânsa în căsătorie. Pentru acest caz canonul dispune, ca dânsul să înceteze a mai fi preot; deoarece el, voind să trăiască cu soția adulteră, dovedește că nu are conștiința mândriei omenesti, că nu prețuește importanța serviciului său și nu-i pasă că necurătenia soției sale trece și asupra lui, — și deci cum s'ar putea admite ca un astfel de om pătat să săvârșască cele divine? încheie Zonara comentariul acestui canon cu această întrebare.¹⁾ Dispoziția acestui canon o găsim confirmată adeseori și prin canoanele din timpurile ulterioare, ba respectivii erau opriți de a îndeplini serviciu preoțesc chiar și atunci, dacă fără să știe (*κατ' ἄγνοiαν*) s'au pătat pe sine prin căsătorie ilegală (27 Vasile c. M.; 26 trul.)¹⁾

Canonul 9.

Presviterul, dacă s'a înaintat după ce mai înainte a păcătuit în trup, și va mărturisi că a păcătuit înainte de hirotonie, să nu jertfească, rămânând în celelalte, pentru zelul [său] de altfel; căci mulți au zis că și hirotesia iartă celelalte păcate. Iar dacă el însuși nu mărturisește, și nu se poate dovedi arătat, [atunci] el însuși are puterea [de a hotări] ce se facă.

(25, 61 ap.; 2, 9, 10 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 4, 21, 23 trul.; 12 Anc.; 1, 8, 10, 12 Neocéz.; 3, 32, 51, 70, 82, 89, Vasile c. M.; 3, 6 Teofil Alex.).

— La comentariul canonului 61 ap. am vorbit despre calitățile candidaților de preoți, în cece privește renumele bun al preotului în societate, precum și despre împrejurarea că este interzis să se primească în starea preoțească ceice au comis dife-

¹⁾ Sint. At III, 82 - 83. — Vezi nota 1 dela pag. 218 din partea I, a vol. I al lucrării prezente. „Preotul, carele știe că soția sa a comis adulter, poate să rămână în serviciul preoțesc, dacă demite dela sine pe soția sa; iar de nu, să încetze de a mai fi preot“, — prescrie dispoziția patriarhului constantinopolitan Mihail I (1043—1058) în Sint. At V, 46. — Vezi și canonul 192 în Molitvelnicul cel mare.

¹⁾ Vezi lit. T din Sintagma lui Vlaster în Sint. At. VI, 165.

rite păcate. Din cauza aceasta canonul 9 al primului sinod ecumenic dispune ca fiecare candidat de preot să fie supus unei examinări severe înainte de a fi învrednicit pentru hirotonisire. Canonul prezent tratează despre acei presviteri, cari au fost hirotonisiți fără de această examinare, dar cari înainte de hirotonisire, deci fiind încă mireni, au comis păcate în trup (*προσημαρτηκώς σώματι*), adică au fost desfrânați (*πορνέυσας*).¹⁾ Dacă un astfel de presviter însuși își mărturisește păcatul său, canonul dispune să se oprească dela aducerea jertfei, adică de a săvârși funcțiunii preoțești (*ιερούργειν*), dar să-i rămână celelalte, adică onorurile preoțești, precum dreptul de a ședea între preoți și dreptul de a se cumineca în altar; și aceasta i se admite fiindcă însuși și-a mărturisit păcatul și se căește, și fiindcă este zelos în virtute. În ce privește celelalte păcate mai mici, pe cari le-a comis pe lângă acel cardinal, canonul zice că după părerea multora (mulți au zis: *ἔφασαν οἱ πολλοί*), deoarece aceasta încă nu s'a confirmat (*ὡς ὁμολογούμενον*), — păcatele mai mici se iartă prin hirotonisire.²⁾ Iar dacă ar exista vreo bănuială că acest presviter ar fi comis desfrâu înainte de hirotonisire, și dânsul nu ar vrea să recunoască însuși acest lucru, și nici nu s'ar putea dovedi prin mărturii vrednice de credință, atunci canonul lasă pe seama conștiinței presviterului însuși să judece ori de este el vrednic să aducă jertfă lui Dumnezeu. Dacă însă păcatul se va dovedi, dar el însuși nu va vrea să-l mărturisească, atunci un astfel de presviter imediat trebuie să se caterisească și să se despoaie de toate onorurile și drepturile, de cari s'ar bucura de altfel. — Altcum drept întregire la acest canon să se compare ceea ce se prescrie de către canonul 9 al primului sinod ecum. și de celelalte canoane din vremurile de mai târziu (canoanele paralele), și potrivit acestora să se judece preotul, care a fost instituit fără examinare și a căzut în vreun păcat.

Canonul 10.

Așisderea și diaconul, de va cădea în acelaș păcat, să aibă [numai] treapta slujitorului [bisericesc].

(25, 61 ap.; 2, 9, 10 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 4, 21, 23 trul.;

¹⁾ Coment. lui Valsamon și Zonara, Sint. At. III, 85—86.

²⁾ Coment. lui Zona a, III, 85.

12 Anc.; 1, 8, 9, 12 Neoces.; 3, 32, 51, 70, 82, 89 Vasile c. M.; 3, 6 Teofil Alex.).

— Canonul prezent este continuarea canonului 9 al acestui sinod și el prescrie pentru diaconi tot aceeași, ce s'a prescris prin canonul 9 pentru presviteri: diaconul se va scoate din diaconat și va deveni slujitor bisericesc (*ὑπηρέτης*).

Canonul 11.

Presviterul mai înainte de treizeci de ani să nu se hirotonească, de ar fi chiar bărbat vrednic întru toate, ci să aștepte. Căci Iisus Hristos la treizeci de ani s'a botezat și a început să învețe.

(14 trul.)

— Canonul prezent s'a luat literal în canonul 14 al sinodului trulan și la comentarul aceluși canon trulan (totodată și la al 15-lea) s'a spus cât a fost de trebuință în privința acestor chestiuni.

Canonul 12.

Dacă cineva bolnav fiind s'a luminat [prin botez], nu se poate înainta la presviterie; căci credința lui nu este din convingere, ci din nevoie; fără numai poate în urma zelului și credinței sale de mai apoi, și din lipsa de oameni.

(46, 47, 49, 50, 61, 75, 80 ap.; 2, 9 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 95 trul.; 3, 13, 47 Laod.; 10 Sard.; 45 Cart.; 17 sin. I-II; 1, 5, 89 Vasile c. M.; 4, 5 Chiril Alex.; 1, 4 Grig. Nis.).

— După spusele lui Zonara din comentarul canonului prezent, unii amânau botezul ca să poată trăi liber și nu voiau să se lege prin rigoarea evanghelică, dar bolnăvindu-se și temându-se de moarte, primeau atunci botezul¹⁾; în privința acestora canonul dispune ca ei să nu se primească în cinul preoțesc, deoarece credința lor nu este din convingere (*ἐκ προαιρέσεως*), ci din nevoie (*ἐξ ἀνάγκης*). Indemnul imediat pentru emiterea acestui canon l-a dat disputa, ce s'a ivit în timpul primar al Bisericii, ori de în genere poate fi privit valid botezul primit de

¹⁾ Coment lui Zonara, III, 89.

cineva fiind bolnav, sau acest botez trebuie repetat, ori cel puțin întregit la caz că persoana respectivă se face sănătoasă. Disputa a mers așa de departe, încât pe cei botezați în timp de boală nu voiau să-i considere nici creștini adevărați, între altele și din motivul, fiindcă ei nu erau botezați prin afundare în apă, ci numai prin stropire. Primul, care a luat cuvânt mai energic în această dispută, a fost Ciprian. Evlaviosul Magnus punând întrebarea: qui in infirmitate et languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint *legitimi Christiani* eo quod aqua salutari non loti sint, sed *perfusi?* Ciprian a răspuns că după părerea lui (mea sententia) aceștia trebuie să se considere creștini adevărați¹⁾. În acelaș sens ca Ciprian se exprimă și alți Părinți și învățători ai Bisericii.²⁾ Așadară întrebarea aceasta trebuia soluționată în sensul, după care s'a soluționat la început botezarea copiilor și s'a aprobat în Biserică pedobaptismul. Dar disputa s'a prelungit în privința chestiunii dacă ceice au fost botezați fiind bolnavi, deci ceice zăceau în pat (ἐν τῇ κλίνῃ) și prin urmare cei botezați numai *modo adspersionis* pot fi oare primiți mai târziu în cinul preoțesc? Primul caz mai important în această privință ni-l descrie Eusebiu în istoria sa prin cuvintele episcopului roman Corneliu, care vorbește despre Novat, cunoscutul presviter din Cartagina. Corneliu, vorbind despre răutatea lui Novat, menționează că Novat a dobândit acolo hirotonia presviterială prin fraudă, deoarece el, între altele, fiind botezat prin stropire pe când zăcea în pat bolnav (dum jamjamque moriturus creditur, *in ipso in quo jacebat lectulo perfusus*), nu avea nici un drept de a fi hirotonisit.³⁾ Aceasta s'a întâmplat pe la jumătatea veacului al III-lea, — dar disputa în această privință s'a prelungit și mai departe. Părinții dela Neocezareia prin canonul lor prezent au soluționat această controversă în ce privește Biserica din Capadochia. Sinodul prim ecumenic a dat o hotărîre similară în canonul său al 2-lea. Și prin aceasta, deoarece acest canon dela Neocezareia s'a primit de Biserica ecumenică (2 trulan), dispoziția acestui canon în această privință a devenit obligatorie pentru Biserica întreagă.

1) Ep. 76.

2) Augustin, de adult. conj. lib. I; confess. lib. 4, c 4. — Cyrill, alex, în Ioann, 11, 26.

3) Hist. eccl. VI, 43.

Canonul acesta admite excepție numai atunci, când respectivul, care a fost botezat fiind bolnav, dovedește că îndeplinește cu zel poruncile dumnezeiești și că este statornic și versat în credință (can. 80 ap. și comentarul), și când e lipsă de astfel de bărbați, cari au toate calitățile prescrise de toate legile pentru candidații de preoți.

Canonul 13.

Presviterii dela sate nu pot jertfi în biserica cetății, fiind de față episcopul sau presviterii cetății; nici a da pâinea, nici paharul, în [timpul] rugăciunii; iar dacă [cei din urmă] nu sunt de față, și singuri vor fi chemați la rugăciune, [atunci] să dea [pâinea și paharul].

15 ap.; 15, 16 sin. I ec.; 6 sin. IV ec.).

— După cum episcopii erau împărțiți între cei din cetăți și cei dela țară, tot așa și presviterii erau divizați în presviteri urbani (*πρεσβύτεροι πόλεως*) și presviteri rurali (*ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι*) și după cum episcopii dela țară aveau drepturi mai limitate în comparație cu cei din cetăți, tot așa era și raportul dintre presviterii rurali și cei urbani¹⁾. Potrivit dispoziției canonului 6 al sinodului al IV-lea ecumenic nimeni nu putea fi hirotonisit fără a fi destinat la serviciu pentru un loc determinat (*ἀπολελυμένως*, absolute), — și la comentarul aceluiași canon am văzut rigoarea cu care se oprește acest lucru și că orice procedură contrară în această privință se consideră nulă (*ἄκυρον*). Potrivit acestei dispoziții fiecare presviter numai în acea localitate putea să-și exercite legal serviciul, pentru care (localitate) a fost hirotonisit. Presviterii rurali în privința locului de serviciu aveau drepturi mai limitate în comparație cu presviterii urbani, și astfel canonul prezent dispune ca ei să cunoască aceste limite și să nu-și acapareze drepturile presviterilor urbani, liturghisind în bisericile din cetăți chiar în prezența episcopului și a presviterilor cetății, deoarece aceasta, potrivit observației lui Valsamon dela comen-

¹⁾ Legea clerului mirean dată pentru Biserica ort. rom. în a. 1893 încă face deosebire între parohiile urbane și cele rurale, precum și între preoții urbani și cei rurali. Această împărțire a rămas în ființă și sub regimul legii pentru organizarea Bisericii ortodoxe române din a. 1925 (N. Tr).

tarul acestui canon, duce la disordine (*εις ἀταξίαν*), și la micșorarea și jignirea episcopului și a presviterilor cetății, ca și cum aceștia ar fi vinovați de ceva¹⁾. Presviterul rural poate să facă aceasta numai în cazul dacă cei din urmă sunt absenți și dânsul este invitat să liturghisească, dar și atunci numai cu învoirea episcopului competent. Apoi în astfel de cazuri aceasta o pot face numai acei presviteri, cari sunt din aceeași eparhie și sunt supuși aceluias episcop ca și presviterii urbani, iar în altă eparhie, conform canoanelor generale, nu pot să facă acest lucru, decât numai în anumite condiții.

Canonul 14.

Horepiscopii însă sunt după chipul celor șaptezeci [de Ucenici]; și ei ca împreună liturghisitori [ai episcopilor], cinstindu-se pentru zelul [lor] față de săraci, [pot] să aducă jertfă [în biserica din cetate].

(8 sin. I ec.; 14 sin. VII.; 13 Anc.; 8 10 Antioh.; 57 Laod.; 89 Vasile c. M.).

— Ceeace canonul 13 al sinodului prezent interzice presviterilor rurali în raport cu presviterii urbani, se admite horepiscopilor în raport cu episcopii din cetăți, și adică ei pot să liturghisească liber și în biserica din cetate (episcopească), deoarece ei sunt împreună liturghisitori (*συνλειτούργοι*), precum și în vederea onorurilor, cari li se cuvin în urma situației lor din ierarhia bisericească, — dar și pentru împrejurarea, zice canonul, că ei au fost instituiți după chipul celor șaptezeci de ucenici (*εις τύπον τῶν ἑβδομήκοντα*). În privința faptului din urmă Arhim. Ioan face următoarea deplin corectă observație: «Horepiscopii sunt numiți astfel la tot cazul pentruca să se deosebească de către episcopii eparhioși de prim rang, cari sunt succesorii celor doisprezece Apostoli; deosebirea aceasta însă se poate referi numai în privința orânduilor de administrație bisericească, în care horepiscopii aveau o situație mai inferioară decât episcopii eparhioși, deoarece în privința demnității sacramentale și a drepturilor spirituale episcopești nu există nici un motiv de a face deosebire între horepiscopi și ceilalți episcopi, căci și horepiscopii aveau

¹⁾ Sint. At., III, 91.

demnitătea episcopescă întocmai ca și ceilalți episcopi, — toți episcopii însă la fel sunt succesorii Sfinților Apostoli»¹⁾.

Canonul 15.

☩ Potrivit canoanelor diaconii trebuie să fie șapte, oricât de mare ar fi cetatea. [Despre aceasta] însă te vei încredința, din cartea Faptelor.

(18 sin. I ecum.; 7, 16 trul; 20 Laod.).

— În canonul 16 al sinodului trulan se arată felul, în care trebuie să se interpreteze canonul prezent.

¹⁾ Op. cit. I, 371.

Canoanele sinodului al treilea local, dela Gangra.

Canonul 1.

Dacă cineva ar defăima nunta, și pe ceeace se culcă cu bărbatul său, credincioasă fiind și evlavioasă, ar urgiși-o sau ar defăima-o, ca și cum nu ar putea intra în împărăția [cea cerească], să fie anatema.

(5, 51 ap.; 13 trul.; 4, 9, 10, 14 Gang.).

— După cum știm, sinodul prezent s'a ținut împotriva aderenților lui *Eustatîu*, episcopul din Sevasta, cari propoveduiau un ascetism potrivit Evangheliei, și toate canoanele acestui sinod au fost provocate de învățătura mincinoasă eustațiană, condamnându-se cu deamănuntul toate părțile acelei învățături, anatematizându-se (*ἀνάθεμα ἔστω*) toți, cari urmează această învățătură, ceeace însemnează că imediat trebuie să se excludă definitiv din Biserică.

Canonul prezent (1) condamnă învățătura falsă a eustațienilor despre căsătorie. La comentarul canonului 51 ap. am văzut că unele secte gnostice, îndată la origina Bisericii, plecând dela concepția greșită despre materie și în urma principiului lor duzistic (despre bine și rău), osândeau între altele și căsătoria. Saturnin de pildă învăța că satana a iscodit căsătoria.¹⁾ Eustațienii au învățat în acelaș fel ca și gnosticii, că nunta este un lucru păcătoș și că fiecare creștin trebuie să se ferească de căsătorie, întemeind de alifel această învățătură a lor nu pe principiul

¹⁾ Epiphanius, haeres. 23, 2: „Iam uxores ducere, liberosque gignere ab Satana esse circulator idem pronuntiat“. 23, 5: „nuptias non ab Satana sed a Deo derivatas esse primum Dominus iste testatur“. Irenaeus, adv. haer. 1, 22: „nubere et generare a Satana dicunt esse“. În felul acesta au învățat despre căsătorie și ceilalți eretici, după cum mărturisește despre acest lucru acelaș Epifaniu, haer. 61 (adversus apostolicos), haer. 67 (adversus hieracitas).

gnostic dualistic, ci pe concepția lor denaturată scoasă din cunoscutele locuri ale Sfintei Scripturi despre înfrânare.

Canonul 2.

Dacă cineva ar osândi pe celce cu evlavie și cu credință mânâncă carne, afară de sânge, și de jertfă idolească și de sugrumat, ca și cum [acela] nu ar avea nădejde din cauză că se împărtășește [cu carne], să fie anatema.

(51, 53, 63 ap.; 67 trul.; 14 Ancir.; 86 Vasile c. M.).

— Prin canonul prezent se confirmă dispozițiile canoanelor 51 și 63 ap.

Canonul 3.

Dacă cineva sub pretext de evlavie ar învăța pe un sclav să defaime pe stăpân, și să-și părăsească slujba, și să nu slujească stăpânului său cu bunăvoință și cu toată cinstea, să fie anatema.

(82 ap.; 4 sin. IV ec.; 85 trul.; 64, 82 Cart.; 40, 42 Vasile c. M.).

— Canonul prezent se referă la acele vremuri când sclăvia încă dănuia și prin acest canon se confirmă dispoziția canonului 82 ap.

Canonul 4.

Dacă cineva ar afirma că nu se cuvine a primi cuminecătura dela un presviter însurat, când liturghisește aceasta, să fie anatema.

(5 ap.; 3 sin. I ec.; 13, 48 trul.; 1, 9, 10 Gang.; 4 Cart.).

— Eustațienii, învățând că nunta trebuie evitată, deoarece ar fi un lucru păcătos, cu atât mai mult trebuiau ei să o considere păcătoasă la persoanele preoțești, și dacă o astfel de persoană păcătoasă, precum este preotul căsătorit, ar liturghisi, apoi după părerea eustațienilor această liturghie nu este sfântă, nici nu este jertfă sfântă, și prin urmare să nu se primească cuminecătura dela un astfel de preot. Despre legalitatea căsătoriei preoților am vorbit suficient la comentarul canonului 5 ap. și la al canonului 13 al sinodului trulan, — iar acest canon dela Gangra

condamnă pe eustațieni, ba chiar și pe oricine altul, care nu recunoaște drept act legal căsătoria preoților.¹⁾

Canonul 5.

Dacă cineva ar învăța despre casa lui Dumnezeu că este de disprețuit, și adunările dintr'însa, să fie anatema.

(80 trul.; 20 Gangra; 11 Sard.).

— Eustațienii, interpretând literal cuvintele Sfintei Scripturi, potrivit cărora în tot locul se poate ruga lui Dumnezeu (I. Tim. 2, 8), învățau că lor nu le trebuie biserică și că slujbele săvârșite în biserică nu au nici un rost; — deci împotriva acestui fapt s'a emis canonul prezent.

Canonul 6.

Dacă cineva ar săvârși [slujbele] cele bisericesti indeosebi, împotriva bisericii, și defăimând biserică, ar voi să lucreze cele ale bisericii, nefiind împreună cu presviterul, împotriva socotinții episcopului, să fie anatema.

(31, 47 ap.; 6 sin. II ec.; 3 sin. III ec.; 18 sin. IV ec.; 31, 34 trul.; 2, 5 Antioh.; 14 Sard.; 10, 11 Cart.; 13, 14, 15 sin. I—II; 1 Vasile c. M.).

— Eustațienii, contestând importanța bisericilor dumnezeiești ortodoxe (*τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ*, 5 Gangra),¹⁾ se considerau pe sine aleși și sfinți și se întruneau singuri în adunările lor religioase și acolo ei înșiși oficiau anumite slujbe (*ἐκκλησιαστικῶντες*) potrivit concepției lor denaturate despre cultul divin, afirmând că în realitate ei săvârșesc în adunările lor ceea ce ar trebui să se officieze în biserică. Eustațienii în aceste adunări ale lor aveau preoții lor, cari la tot cazul trebuiau să fie necăsătoriți, adică cari nu s'au însurat sau cari s'au despărțit de soțiile lor din scârbă față de căsătorie în genere, și în special față de căsătoria preoților (1, 4 Gangara); dar acești presviteri erau ca atari presviteri ilegali (pseudopresviteri, 47 ap.), cari prin urmare oficiau ilegal slujbele lor și funcționau acolo fără încuviințarea episcopului ortodox competent (31 ap. și canoanele paralele). Oficierea această

¹⁾ Compară opul cit. al Arhim. Ioan, I, 376, nota 428.

a slujbelor bisericești aparte și independent de autoritatea bisericească superioară legală (*ιδία, κατ'ιδίαν ἐκκλησιαστικῶς*) în canoane se numește *παρορσυναγωγῆ* (adunări ilegale, 1 Vasile c. M.), — și împotriva acestui lucru s'a emis canonul prezent.

Canonul 7.

Dacă cineva ar vrea să ia rodurile aduse pentru biserică, sau a [le] da [celor ce sunt] afară de biserică împotriva socotinții episcopului, sau a aceluia, căruia i s'au încredințat acestea, și n'ar voi să procedeze după socotința aceluia, să fie anatema.

(4, 38, 41 ap.; 26 sin. IV ec.; 35 trul.; 11, 12 sin. VII ec.; 15 Ancira; 8 Gang.; 24, 25 Antioh.; 26, 33 Cart.; 7 sin. I-II; 10 Teof. Alex.; 2 Ciril Alex.).

Canonul 8.

Dacă cineva ar da, sau ar primi rodurile [destinate bisericii] fără de episcop, și de celce este rânduit pentru orânduirea carității, să fie anatema, și celce dă, și celce primește.

(4, 38, 39, 41 ap.; 26 sin. IV ec.; 25 trul.; 11, 12 sin. VII ec.; 15 Anc.; 7 Gangră; 24, 25 Antioh.; 26, 33 Cart.; 7 sin. I-II; 10 Teofil Alex.; 2 Chiril Alex.).

— Ambele aceste canoane (7 și 8) relevă și confirmă dispozițiile canoanelor ap. (4, 38, 39 și 41), potrivit cărora averea bisericească nu se poate administra fără episcop, și condamnă pe eustațieni, cari procedau contrar cu acestea.

Canonul 9.

Dacă cineva se dedică fecioriei și înfrânării, nu pentru bunătatea și sfințenia fecioriei, ci pentrucă scârbindu-se se îndepărtează de căsătorie, să fie anatema.

(5, 51 ap.; 3 sin. I ec.; 16 sin. IV ec.; 13, 40, 48 trul.; 1, 4, 10, 14 Gangră; 4 Cartag.).

Canonul 10.

Dacă cineva dintre ceice trăesc în feciorie pentru Domnul, și-ar bate joc de cei căsătoriți, să fie anatema.

(5, 41 ap.; 3 sin. I ec.; 16 sin. IV ec.; 13, 40, 48 trul.; 1, 4, 9, 14 Gangra; 4 Cartag.).

— La canonul 1 al acestui sinod am văzut că eustaſienii condamnav căsătoria drept lucru necurat pentru creștini. Plecând dela acest punct de vedere, ei recomandau tuturora să trăiască în feciorie, și niciodată să nu se căsătorească. Fecioria în sine este un lucru bun și sfânt (*καλὸν καὶ ἅγιον*), dar trebuie să se țină cu evlavie și cu smerenie¹⁾, și să nu se mândrească cu ea, cum făceau eustaſienii, — deci împotriva acestui fapt s'au emis aceste două canoane (9 și 10).

Canonul 11.

Dacă cineva ar defăima pe ceice fac agape din creștință, și chiamă [la agape] pe frați pentru cinstea Domnului, și [dacă] n'ar voi a se face părtași chemărilor fiindcă disprețuesc ceea ce se face, să fie anatema.

(74 trul.; 27, 28 Laod.; 42 Cartag.).

— *Agapele* (*ἀγάπαι*), despre cari se face amintire în canonul prezent, nu sunt identice cu cele, despre cari se vorbește în canoanele 27 și 28 ale sinodului dela Laodiceia, ci aceste erau mesele aranjate cu diferite mâncări de cei bogafi (*τῶν πλουσίων χορήγουστων τὰ βρώματα*), și la cari ei chemau pe cei săraci întru cinstea Domnului. Eustaſienii opreau pe ai lor de a merge la aceste mese și osândeau aceste mese, socotind că ele înjosesc pe creștini și că nu sunt întru cinstea Domnului. Impotriva acestei învățături a eustaſienilor referitoare la aceste mese s'a emis canonul prezent.

Canonul 12.

Dacă vreunul dintre bărbați din asceză părută întru trebuințează haină învelitoare, și, ca și cum prin aceasta ar avea dreptatea, ar defăima pe ceice cu evlavie poartă mătăsuri, și pe ceice întru trebuințează îmbrăcăminte obștească și obicinuită, să fie anatema.

(27 trul.; 16 sin. VII ec.).

¹⁾ Compară: Clemen, rom. I ep. ad Corinth, c. 38. — Ignat. antioh, ep. ad Polyc, c. 5.

— Eustaſienii, plecând dela punctul lor de vedere greșit în privința exercițiului în virtute (*ἀσκήσις*); învățau că trebuie a purta vestminte dure (*ῥαξενδυτεῖν*), cari în canon se numesc *περιβόλαιον* (amiculum, pallium), și pe cari le îmbrăcau unii dintre filosofi peste alte vestminte, ca prin aceasta să-și arate disprețul lor față de orice lux, după cum și eustaſienii voiau să arate acest lucru. Eustaſienii, ordonând aceasta aderenților lor, totodată învățau că sunt a se disprețui ceice poartă *τοὺς βήρους*, adică îmbrăcăminte țesuță din mătasă (*σηρικὰ ὄφρασματα*, ex serico contextas vestes), pe cari episcopii și preoții ortodocși le purtau de obicei la prilejuri de sărbătoare. Canonul prezent nu condamnă îmbrăcăminte din urmă, despre care Zonara zice că pe vremea sa se numia *ὀλόβηρα*, dacă se purta cu evlavie și așa după cum se cuvine stării preoțești, ci osândește pe eustaſieni și pe alții, cari defaimă pe ceice poartă cu evlavie (*εὐλαβῶς*) astfel de haine ca și când prin aceasta ar păcătui.¹⁾

Canonul 13.

Dacă vre-o femeie din asceză părută și-ar schimba îmbrăcăminte, și în locul hainei femeiești obicinuite ar lua [îmbrăcăminte] bărbătească, să fie anatema.

(62 trul.).

— Eustaſienii, după cum știm, considerau căsătoria ca ceva păcătos (1, 4, 9, 10, 14 Gangra), și prin urmare nu făceau deosebire între bărbați și femei, ci pe toți îi considerau egali. Spre a da expresiune acestui lucru, ei recomandau femeilor lor ca pentru afirmativul exercițiu în virtute (*διὰ νομιζομένην ἀσκήσιν*) în locul vestmintelor femeiești să poarte de cele bărbătești, pe cari le purtau dânsii, și cari erau acele *περιβόλαιον*, despre cari se vorbește în canonul 12 al acestui sinod. Părinții dela Gangra condamnă acest lucru, — iar drept temei pentru această condamnare le servește împrejurarea, că după învățătura Bisericii, acest lucru este păcătos în fața lui Dumnezeu. Chiar și în Sfânta Scriptură a Testamentului vechiu era condamnat. Femeia să nu poarte haină bărbătească și bărbatul să nu se îmbrace în haină

¹⁾ Coment lui Zonara și Valsamon, III, 108—109. — Bevereg. in h. c. p. 185—186

femeiască, căci în fața Domnului Dumnezeu este uriciune tot celce face aceasta, — citim în cartea a V-a a lui Moisi (22, 5). Apoi astfel învățau și toți Sfinții Părinți.¹⁾

Canonul 14.

Dacă vre-o femeie ar părăsi pe bărbatul său și ar vrea să se retragă, scârbindu-se de căsătorie, să fie anatema.

(5, 48, 51 ap.; 13, 87 trul.: 1, 4, 9, 10 Gangra).

— În urma concepției eustațienilor despre căsătorie, femeile trebuiau să se despartă de soții lor și să desfacă legătura de căsătorie. Canonul condamnă pe femeile, cari ar comite acest lucru, — iar femeii pentru această condamnare se arată la comentarul canonului 87 trulan.

Canonul 15.

Dacă cineva și-ar părăsi pe copiii săi, și nu i-ar crește, și nu i-ar îndrepta, cât atârnă de el, spre cuvenita cinstire de Dumnezeu, ci sub pretextul ascezei i-ar neglija, să fie anatema.

(35 Cartag.).

— Copiii sunt, în raport cu părinții lor, rodul iubirii și sânge din sângele lor. Prin urmare însaș legea divină impune părinților datoria de a se îngriji de întreținerea lor și de educația lor în genere (Efes. 6, 4; I Tim. 5, 4, 8, 10; I Moisi, 18, 10; V Moisi, 4, 10; 6, 7). Eustațienii însă nu voiau să dea nici o atențiune acestui lucru, ci învățau pe aderenții lor, cari aveau copii, să-și părăsească copiii și să se consacre vieții ascetice, îngrijindu-se numai

¹⁾ Tertull. de spectacul. c. 23. — Cyprian. ep. 61 ad Euchratium. — Ambros. ep. 15 ad Irenaeum. — Valsamon la comentarul acestui canon (III, 109) face observația următoare: „Bine au adăogat Părinții că: pentru afirmativul exercițiu în virtute, deoarece femeia, care nu face acest lucru (adică poartă haine bărbătești) din fățarnicie și din fraudă, ci cu adevărat și cu scopul unui exercițiu în virtute, curat și sincer, nu numai că nu se supune pentru aceasta anatemei, ci merită chiar și laudă; căci multe femei au viețuit în haine bărbătești, exercitându-se în virtute și au ajuns la starea de mântuire, precum sfânta Melania, sfânta Eugenia și altele“. Despre aceasta citim și la Arhim. Ioan, op. cit. I, 381, nota 432.

de sine, — și din cauza aceasta sinodul îi anatematizează, precum și merită.

Canonul 16.

Dacă oarecari fii s'ar depărta de părinți, mai ales de cei credincioși, sub pretext de evlavie, și nu ar da cuvenita cinste părinților, preferindu-se adică de către ei evlavia, să fie anatema.

(1, 14, 15 Gangra).

— Precum părăsirea copiilor din partea părinților sub pretextul evlaviei fals înțelege contrazice legii divine, despre cece vorbește canonul 15 al acestui sinod, tot așa contrazice acestei legi dacă copiii sub acelaș pretext își părăsesc părinții și nu le dau cinstea cuvenită. Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, și celce batjocorește pe tatăl său sau pe mama sa, cu moarte să moară, — poruncește Sfânta Scriptură (Mat. 15,⁴; Mc. 7,¹⁰; Efes. 6,²; II Moisi, 20,¹²; 21,^{15, 17}; III Moisi, 20,⁹). Copiii trebuie să arate cinste față de părinții lor cu sfințenie nu numai atunci, când părinții sunt de religie ortodoxă, ci și atunci când ei nu sunt ortodocși, fiindcă cuvintele din canon *μάλιστα πιστῶν* arată că canonul înțelege și pe *ἀπιστῶν*,¹⁾ și deci copiii sunt datori să-și cinstească părinții și să-i ajute, fără nici o considerare la credința lor, și nici un fel de evlavie nu poate servi de pretext copiilor să nu cinstească pe părinții lor, dacă aceștia nu cred ca dânsii, deoarece iubirea față de părinții lor derivă din legea eternă, și evlavia, care se opune iubirii, calcă în picioare legea eternă și este evlavie falsă. Canonul anatematizează pe eustafienii cari desconsiderau această lege divină în privința cinstitii părinților.

Interpretarea aceasta a canonului prezent (16) dela Gangra rezultă în chip firesc din însuș textul canonului. Zonara și Valsamon înțeleg altfel aceste cuvinte din canon: *προτιμιωμένης δηλονότι παρ' αὐτοῖς τῆς θεοσεβείας* (pe cari noi le-am tradus astfel: preferindu-se adică de ei evlavia), și zic că *θεοσεβεία* trebuie să stea mai presus de iubirea părinților, deoarece dacă părinții nu sunt de religia ortodoxă (*ἐὰν γὰρ κακόδοξοι ᾧσιν οἱ γονεῖς*), atunci copiii trebuie

¹⁾ Coment. lui Zonara, III, 112.

să-i ocolească și să considere evlavia mai de preferit decât cinstirea părinților (*καὶ προτιμῶν τῆς ἐκεῖνων τιμῆς τὴν θεοσεβείαν*, et illorum honori divinum cultum praeferre)¹⁾. După acești comentatori este modificată și în Cniga Pravil traducerea cuvintelor menționate, unde găsim un pasagiu deosebit (adăogat la canon): «de altfel ortodoxia să fie preferată de dânșii».²⁾ Noi nu acceptăm în privința aceasta părerea comentatorilor menționați mai ales din cauză, că nu am putea pune în acord acest fel de interpretare a acelor cuvinte cu cuvintele din canon: *μάλιστα πιστῶν*, și cari cuvinte arată, precum am relevat acest lucru mai sus urmând lui Zonara, că ortodoxia (*θεοσεβεία*) copiilor nici decum nu-i poate absolve pe copii de datoria de a cinsti pe părinții lor, sub motivul că părinții din întâmplare nu sunt de religia ortodoxă. Traducerea din Cormciaia corespunde mult mai bine textului original decât cea din Cniga Pravil: «Dacă oarecari fii, fiind dreptcredincioși, ar părăsi pe părinții lor sub cuvânt de evlavie, și nu le-ar da cuvenita cinstire, neglijând din cauza ortodoxiei cinstirea cuvenită a aceloră, să fie anatema».³⁾ Traducerea aceasta este în deplin acord cu comentarul nostru la acest canon.

Canonul 17.

Dacă vreuna dintre femei pentru asceză părută și-ar tunde părul, ce i l-a dat Dumnezeu spre aducerea aminte de supunere, să fie anatema ca una ce strică porunca supunerii.

(1, 13, 14 Gangra).

— Canonul zice că femeile nu au voie să-și tundă părul deoarece acesta este semnul subordonării lor (*τῆς ὑποταγῆς*). Așa învață și Ap. Pavel în epistola sa primă către Corinteni (11, 8 etc.). După ce însă eustațienii învățau că femeia nu are să trăiască cu bărbat, deoarece căsătoria ar fi lucru păcătos, și astfel subordonarea femeii față de bărbat încetează dela sine, apoi femeile pot fi libere a-și tunde părul ca și bărbații, deoarece sunt egali, — și împotriva acestui lucru s'a emis canonul prezent.

1) Sint At., III, 112—113.

2) Ed. cit. pag. 241.

3) Ed. cit. I, 59.

Canonul 18.

Dacă cineva pentru asceză părută ar ajuna Dumineca, să fie anatema.

(66 ap.; 16 sin. IV ec.; 55 trul.; 14 Anciră; 29, 49, 51 Laod.).

— Eustaŝienii învățau că Dumineca trebuie să se postească, fiindcă după părerea lor ziua aceasta este jalnica amintire când s'a liberat materia, care în urma acestei împrejurări s'a făcut și mai păcătoasă. Invățătura Bisericii despre această chestiune am văzut-o la comentarul canonului 66 ap., care canon se confirmă de sinodul dela Gangra prin canonul prezent.

Canonul 19.

Dacă vreunul dintre ceice practică asceza, fără nevoie trupească, ar disprețui și ar deslega posturile cele transmise în deobște și cari se păzesc de biserică, având acela [și] mintea întreagă, să fie anatema.

(69 ap.; 29, 56, 89 trul.; 49, 50, 51, 52 Laod.; 1 Dionisie Alex.; 15 Petru Alex.; 8, 10 Timot. Alex.).

— Eustaŝienii afirmău că au afins desăvârșirea în viața lor și în exercițiul în virtute, și deci ei nu sunt obligați să postească în zilele orânduite de Biserică pentru post cu scopul pocăinții și iertării păcatelor. Și această învățătură eustaŝiană se condamnă prin canonul prezent și se confirmă dispoziția canonului 69 ap.

Canonul 20.

Dacă cineva, întrebuițând socoteală disprețuitoare și scârbindu-se, ar prihăni adunările [ce se țin în cinstea] mucenicilor, sau liturgiile ce se fac într'insele, și pomenirile lor, să fie anatema.

(31 ap.; 4 sin. IV ec.; 31, 80 trul.; 5 Gangra; 5 Antioh; 11 Sard.; 83 Cartag.).

— Canonul prezent stă în legătură cu canonul 5 al acestui sinod, — și în el se amintesc mucenicii și pomenirile lor (*τὰς μνήμας τῶν μαρτύρων*) din cauză că slujbele bisericesti se țineau mai ales la mormintele mucenicilor.

Canonul 21.

Acestea însă le scriem, nu spre a stârpi pe ceice vreau să practice asceza în biserica lui Dumnezeu potrivit

Scripturilor, ci pe ceice iau pretextul ascezei spre mândrie, ridicându-se împotriva celorce viețuiesc mai simplu, și pe ceice introduc inovațiuni împotriva Scripturilor și canoanelor bisericești. Așadară noi [încă] admirăm și fecioria cea cu smerenie, și primim înfrânarea cece se face cu demnitate și cu evlavie, și aprobăm retragerea cu smerenie dela lucrurile lumesti, și cinstim legătura venerabilă a nunții, și nu defăimăm bogăția cea după dreptate [agonisită] și [împreunată] cu caritate, și lăudăm simplitatea și cumpătul în îmbrăcăminte, [care servește] numai pentru simpla acoperire a trupului; iar dela năzuințele spre moliciune și lux în îmbrăcăminte ne întoarcem, și casele lui Dumnezeu le cinstim, și adunările, cari se fac într'insele ca sfinte și folositoare le îmbrățișăm, nu închizând în case cinstirea de Dumnezeu, ci cinstind toate localurile zidite în numele lui Dumnezeu, și adunarea, ce se face în biserică spre folosul obștei o aprobăm, și facerile de bine îmbelșugate ale fraților, ce se fac potrivit predaniei bisericii pentru săraci, le lăudăm, și, scurt zis, dorim să se facă în biserică toate cele predanite de dumnezeieștile Scripturi și de predania apostolească.

(31, 51, 53 ap.; 4 sin. IV ec.; 27, 80 trul.; 16 sin. VII ec.; 5, 20 Gangra; 5 Antioh.; 11 Sard.; 83 Cartag.).

— Canonul prezent este concluzia generală a tuturor canoanelor (20) expuse până acum ale sinodului prezent. Părinții dela Gangra în enciclica lor sinodală vorbesc detaliat despre învățătura mincinoasă a lui Eustafiu și a aderenților lui (eustațienii), și adică ei menționează pe rând fiecare punct al acestei învățături.¹⁾ În cele 20 canoane ale lor aceiași Părinți anatematizează separat toate punctele; iar în acest canon al 21-lea expun, referindu-se la acea învățătură, regulile generale pentru toți creștinii ortodocși.

Deoarece eustațienii propoveduiau ascetismul cel mai rigoros, în înfeles unilateral și în contradicție cu învățătura Bisericii, apoi Părinții dela Gangra îndată la începutul canonului spun că asceza (*ἄσκησις*) se poate găsi numai în adevărata Biserică a lui Hristos, iar nu afară de Biserică, și că aceasta trebuie să fie

¹⁾ Se găsește tipărită în Sint. At. III, 98—100.

aşa precum se prescrie în Sf. Scriptură, căci atunci asceza este lucru sfânt și plăcut înaintea lui Dumnezeu, — și pe cât apreciază Părinții pe cei ce o practică cu adevărat și cu evlavie, pe atât îi condamnă pe cei ce o practică în contradicție cu Sf. Scriptură și cu canoanele bisericești și dacă de sub masca ascezei apare mândria omenească, disruginându-se ordinea din viața bisericească și introducându-se *inovațiuni* (*καινισμοὺς*) în Biserică. Părinții, scoțind acestea în relief în general împotriva concepției eustațienilor despre asceză, dau în acest canon unele admoniții, cari de aci înainte au valoare canonică, și anume:

1. fecioria (*παρθενίαν*) trebuie prețuită dacă este împreună cu smerenie și dacă nu se pune în evidență înaintea altora ca un merit deosebit;

2. înfrânarea (*ἐγκράτεια*) trebuie să se aprobe, dacă este cu demnitate și evlavie, și dacă se practică cu sinceritate și cu intențiune creștinească;

3. bun lucru este abținerea dela afacerile lumești și a trăi viață retrasă, dar aceasta să se facă cu intenție bună și cu smerenie;

4. căsătoria este întemeiată de Dumnezeu și cinstită, deci trebuie să se respecte;

5. averea să nu se osândească, dacă este agonisită în chip cinstit și dacă este împreună cu caritate față de cei săraci;

6. simplitatea și moderațiunea în îmbrăcăminte este lucru laudabil;

7. tot luxul și moliciunea în îmbrăcăminte este de condamnat;

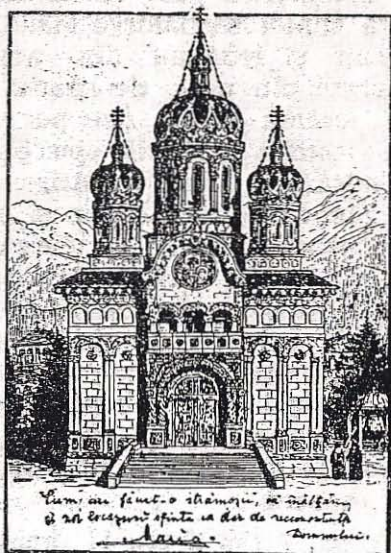
8. sfintele biserici sunt a se cinsti în întregimea lor, precum și orice alt local ridicat întru cinstea și numele lui Dumnezeu; și adunările fraților, cari se fac acolo, trebuiesc cinșite și cercetate;

9. să se cinșească după cuviință serviciile divine (*συνέλευσις*), cari se țin în fiecare biserică spre binele tuturor oamenilor și a lumii întregi și

10. să se aprecieze împrejurarea dacă oamenii avuți oferă ajutoare din averea lor fraților săraci și dacă fac lucrul acesta prin mijlocirea Bisericii potrivit tradiției (*κατὰ τὰς παραδόσεις*).

Acestea le-au expus Părinții în canonul lor prezent și la sfârșit ei repetă ceea ce au spus la început și adică sfânta Bi-

serică este a se feri de inovații și trebuie să ne străduim ca ce-
lece se prescriu de Sf. Scriptură și de tradiția apostolică să se
păstreze într'insa drept sfințe și nestrămutabile, — deoarece alt-
fel se deschide calea eustațianismului și altor asociații religioase
similare eustațianismului, cari nu pot purta numele de Biserică.

Canoanele sinodului al patrulea local, dela Antiohia.

Canonul 1.

Toți ceice îndrăznesc să desființeze hotărîrea sfântului și marelui sinod întrunit în Niceia în prezența evlaviosului și de Dumnezeu prea iubitorului împărat Constantin, în privința sfintei sărbători a mântuitoarelor Paști, să fie excomunicați și lepădați din biserică, dacă vor stărui a se împotrivi din poftă de ceartă împotriva celor bine hotărîte, și acestea să fie zise pentru laici. Iar dacă vreunul dintre proestoșii bisericii, episcop, ori presviter, ori diacon, va îndrăzni după hotărîrea aceasta să se osebească spre zăpăcirea popoarelor și spre turburarea bisericilor și să serbeze Paștile cu evreii; sfântul sinod a judecat ca acela să fie străin de biserică de acum înainte, ca unul ce și-a îngrămădit păcate nu numai șie-și, ci s'a făcut multora pricină de stricăciune și de zăpăcire; și nu numai pe aceștia îi caterisește din slujbă, ci și pe ceice vor îndrăzni să se împărtășască cu aceștia după caterisire. Iar cei caterisiți să se lipsească și de cinstea exterioară, de care i-a făcut părtași sfântul canon și preoția lui Dumnezeu.

(7, 64, 70, 71 ap.; 7 sin. II ec.; 11 trul.; 7, 37, 38 Laod.; 34, 51, 73, 106 Cart.)

— La comentarul canonului al 7-lea ap. am văzut că ebionii (o sectă iudeocreștină din secolul al II-lea) serbau praznicul Paștilor în ziua, care li s'a poruncit iudeilor sub pedeapsa afurisirii (II Moisi 12₆; 14₁₈; III Moisi 23₅₁; V Moisi 27₁₂₆), așadară în ziua a *patrusprezecea* din luna primă (Nisan). Această credință ebionitică, potrivit căreia sărbătoarea Paștilor trebuie să se serbeze chiar în această zi, *fie aceasta oricare zi de peste săptămână*, și-au însușit-o și mulți creștini răsăriteni, mai ales în

Bisericile din Asia mică, cari de altfel, în general vorbind, erau ortodocși. La apus, cu deosebire în Biserica Romei, se instăpânise uzul ca sărbătoarea menționată să se serbeze în *Duminică* (*die Dominico, Κυριακή ημέρα*) primă după ziua a patrusprezecea din acea primă lună. Creștinii din Asia mică se refereau la Ap. Ioan, Filip și la unii dintre ucenicii Apostolilor, și afirmau că și ei, urmând pilda lui Hristos când el a serbat Paștile împreună cu ucenicii săi, trebuie să țină în aceeași zi pomenirea morții Lui (*πάσχα σταυρώσιμον*), și adică la fel cum a făcut Hristos. Din cauza aceasta ei pregăteau o cină specială, pe care o puneau în legătură cu cina Domnului, și adică în același timp când țineau și iudeii pasha lor, așadară în ziua a 14-a din luna primă și atunci întrerupeau și postul din săptămâna patimilor. După aceea iarăși prelungeau postul până în ziua a treia și atunci serbau învierea lui Hristos (*πάσχα ἀναστάσιμον*), fără considerare de cădea această zi a treia pe Duminică, ori pe altă zi din săptămână. Fiindcă ei erau de credința că procedează deplin legal, obiceiul din Biserica apuseană îl considerau drept inovațiune, care ar fi potrivnică adevărului istoric. La rândul său Biserica apuseană își apăra obiceiul său cu libertatea generală a creștinilor, potrivit căreia ei nu sunt obligați să țină legile ceremoniale iudaice. După părerea lor, dacă creștinii nu sunt obligați să serbeze Sâmbăta iudaică, apoi cu atât mai puțin pot fi obligați să serbeze pasha iudaică, deoarece Ap. Pavel nu numai că în general nu a permis creștinilor să serbeze anumite zile, ci cu privire la pashă a accentuat acest lucru chiar și în special (I. Cor. 5, 7). Afară de aceasta creștinilor li este și imposibil să țină întru toate pasha iudaică, deoarece nu se pot observa toate ceremoniile, cari aveau loc la pashă, dupăcum nici creștinii din Asia mică nu țineau aceste ceremonii. Și în sfârșit Biserica apuseană considera întreruperea postului în săptămâna patimilor, cum făceau creștinii din Asia mică, drept faptă arbitrară și cu totul oprită, deoarece postul acesta, potrivit tradiției apostolice, poate înceta numai în ziua învierii lui Hristos (89 trul.; 1 Dionisie Alex.). — În urma acestei deosebiri s'a născut o dispută mare între Bisericile din Asia mică și cele apusene, care dispută s'a perpetuat în curs de câteva secole și în care ceice urmau obiceiului din Asia mică în privința timpului serbării învierii lui Hristos s'au numit quartodecimani, despre cari noi am vorbit

la comentarul canonului al 7-lea al sinodului al II-lea ecumenic.

Pentru prima dată s'a pus la ordinea zilei această chestiune în partea a doua a secolului al doilea, când Policarp, episcopul Smirnei, petrecea la Roma spre a se înțelege cu Anicet, episcopul Romei, în privința mai multor chestiuni referitoare la viața bisericească, asupra cărora ființau concepții diverse în Bisericile asiatice și cele apusene. Atunci s'a atins și chestiunea referitoare la timpul serbării învierii lui Hristos, și deoarece atât Policarp, cât și Anicet apărau obiceiul din Bisericile lor, nu au putut ajunge la o înțelegere în această privință, fiindcă nici cel dintâiu, nici celalalt nu voia să cedeze, referindu-se fiecare la tradiția apostolică din Biserica sa. Cu toate acestea cei doi episcopi s'au despărțit cu iubire frățească, rămânând fiecare pe lângă obiceiul său. Dar peste puțin timp iarăși a ieșit la iveală această chestiune și de astă dată cu destul de mare ascuțime. În Laodicea s'a iscat o dispută pe această chestiune, și Meliton, episcopul din Sardes (în Lydia), a publicat o scrisoare (*περὶ τοῦ Πάσχα*) pentru apărarea obiceiului Bisericii din Asia mică. Aceasta a prilejuit întrunirea mai multor sinoade, dintre cari cele mai multe s'au exprimat pentru obiceiul din Biserica apuseană. Victor, episcopul Romei (189—199), luând cunoștință despre aceasta, a trimis câteva epistole Bisericii din Asia mică, și în unele din aceste epistole a amenințat cu excomunicare pe episcopii respectivi dacă nu vor primi și nu vor recunoaște practica din Biserica apuseană. Amenințarea aceasta a supărat pe toți episcopii din Asia mică și Policrat, episcopul Efesului, a trimis în numele tuturor un răspuns aspru lui Victor, declarând că dânsii nu au de gând să se abată dela tradiția apostolică și că resping amenințarea. În urma acestui răspuns al lui Policrat patimile s'au agițat și mai mult, ceace ar fi avut consecințe triste pentru pacea Bisericii, dacă din fericire nu ar fi intervenit Irineu, episcopul Lyonului, ucenicul lui Policarp și originar din Asia mică. Dânsul a scris o scrisoare lui Victor și în aceasta el s'a pronunțat pentru obiceiul din Biserica apuseană, potrivit căruia Paștile creștine trebuie să se serbeze Dumineca, dar totodată a admoniat pe Victor în chip delicat (*Victorem tamen decenter admonet*) să nu turbure pacea din Biserică și solidaritatea frățească pentru astfel de deosebiri rituale, de felul cărora au existat multe chiar dela începutul Bi-

sericii.¹⁾ Cuvântul autoritar al lui Irineu a avut rezultatul că a potolit spiritele și pacea bisericească nu s'a turburat.

Disputele în privința zilei când să se serbeze Paștile au încetat pentru timp îndelungat și fiecare Biserică ținea obiceiul său. Chestiunea s'a pus din nou în anul 325 la primul sinod ecumenic. Sinodul a pus chestiunea aceasta la ordinea zilei spre deliberare cu scopul ca printr'o hotărîre obștească să împiedice odată pentru totdeauna posibilitatea oricărei dispute și să introducă uniformitate în Biserica întregă în această privință. Înainte de toate s'a hotărît, potrivit canonului 7 ap. ca Paștile creștine să nu se serbeze în ziua, în care iudeii își serbează pasha lor. Apoi pe baza învățaturii Testamentului nou despre ziua a șaptea s'a hotărît ca Paștile creștine să se serbeze totdeauna Dumineca. În fine s'a hotărît ca spre orientare asupra timpului din cursul anului când să se serbeze Paștile creștine să servească totdeauna de bază prima lună plină după echinocșiul de primăvară. În temeiul acestora s'a dat în privința aceasta hotărîrea următoare: 1. toți sunt obligați să serbeze Paștile creștine în zi de Duminică, 2. această Duminică trebuie să cadă după prima lună plină după echinocșiul de primăvară și 3. dacă se va întâmpla ca pe aceeași Duminică să cadă și pasha iudaică, atunci Paștile creștine să se serbeze în Duminica următoare. Vlastar, în sintagma sa, scrie în privința aceasta următoarele: «Patru sunt dispozițiile de cari trebuie să ținem seama la serbarea Paștilor noastre, dintre cari două sunt cuprinse în canonul apostolic, iar două își au origina în tradiția nescrisă: *întâiu* că trebuie să serbăm Paștile după echinocșiul de primăvară (*μετὰ ἰσημερινῆς ἑαρινῆς*), *al doilea*, să nu serbăm în aceeași zi cu iudeii, *al treilea*, că nu imediat după echinocșiul, ci după prima lună plină după echinocșiul (*μετὰ τὴν πρώτην μετ' ἰσημερινῆς πανσέληνον*), și *al patrulea*, că după luna plină exact în prima zi din săptămână».²⁾ — Hotărîrea aceasta a sinodului niceian a devenit obligatorie pentru Biserica întregă; și Biserica noastră ortodoxă se conformează acestei hotărîri și în ziua de astăzi³⁾⁴⁾.

¹⁾ Vezi: Euseb hist. eccl. 5, 23, 24. — Comp. Walch, *Historie der Ketzerzeiten* I, 666—685 — Hefele, *Concilieng.* I, 86—101.

²⁾ Sint. At. VI, 420.

³⁾ Papa Grigorie XIII a dat în anul 1582 Bisericii romane un calendar nou, afirmative îndreptat, așadar și o nouă pashalie. Dar latinii prin

Pentruca în viitor să nu obvină deosebirea de mai înainte în privința zilei de peste an, când să se serbeze învierea lui

acest calendar „îndreptat“ în privința timpului serbării învierii lui Hristos cad în astfel de erori, în care ortodocșii prin calendarul lor „neîndreptat“ niciodată nu au căzut, și adică din cauză că latinii adeseori serbează Paștile înainte de iudei și adeseori odată cu iudeii, was dem Willen des nicänischen Concils offenbar entgegen ist (ceea ce este vădit împotriva voinții sinodului niceian), observă însuș Hefele (Conciliengeschichte, I, 336). Să luăm drept pildă anii din secolul nostru, al XIX-lea, când latinii au serbat Paștile în aceeași zi, în care iudeii au serbat pasha lor și adică anii 1805, 1825, 1853, 1854, iar înainte de pasha iudaică au serbat în anii 1839, 1840, 1842, 1843, 1845, 1846, 1849, 1850, 1856. — Compară: revista Ortodox. Sobes. 1859, II, 165.

⁴) În luna Mai 1923 reprezentanții mai multor Biserici ortodoxe autocefale, între cari și cei ai Bisericii ortodoxe române, au ținut la Constantinopol o conferință numită și „Congresul panortodox din a. 1923“. Conferința aceasta între alte chestiuni privitoare la viața bisericească s'a ocupat și de cea calendaristică, recomandând îndreptarea vechiului calendar iulian, care în Biserica ortodoxă a fost în uz începând cu sinodul I ecumenic dela Niceia, îndreptarea calendarului a și fost adoptată de unele Biserici ortodoxe, între cari și de Biserica ortodoxă română, care l'a pus în aplicare prin hotărârea Sfântului Sinod luată în ședința sa din 31 Octombrie (13 Noemyrie) 1923. Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe române a publicat în privința aceasta și o „enciclică“ adresată către clerul și poporul creștin ortodox din România (vezi No. 2 din 15 Ian. 1924 al revistei „Apostolul“ din București și No 7 din Iulie 1924 al revistei „Biserica ortodoxă română“, București).

Spre a înțelege această rectificare a calendarului trebuie să știm următoarele: Anul, pe care îl întrebuițăm astăzi în viața de toate zilele pentru măsurarea timpului, are de bază așa zisul *an tropic*, care cuprinde intervalul de timp dintre două echinocții de primăvară, când ziua este egală cu noaptea, sau intervalul de timp, care cuprinde cele patru anotimpuri, primăvara, vara, toamnă și iarna. După calculul astronomilor acest interval de timp al *anului tropic*, nunțit de noi și *an ceresc*, este aproximativ de $365\frac{1}{4}$ zile, sau mai exact 365 zile, 5 ore, 48 minute și 45,98 secunde. De acest an tropic se deosebește *anul sideral*, care cuprinde intervalul de timp cât îi trebuie pământului ca în calea sa de rotație în jurul soarelui să ajungă la același loc, adică să îndeplinească o rotație deplină. Anul sideral are 365 zile, 6 ore, 9 minute și 11 secunde. Pentru calcularea timpului s'a adoptat anul tropic iar nu cel sideral, din cauză că schimbarea anotimpurilor este mai în strânsă legătură cu viața omnească, decât anul sideral, care are numai însemnătate științifică în astronomie. În viața de toate zilele însă nu putem calcula decât numai cu zile întregi, iar nu și cu fracțiuni de zile, și astfel s'a ivit necesitatea de a găsi o modalitate, după care *anul civil calendaristic*, întrebuițat în uzul

Hristos, deci pentruca Biserica întreagă să țină această sărbătoare în aceeași zi, Părinții dela Niceia au dispus ca episcopul

de toate zilele, să fie adus în armonie cât mai perfectă cu timpul exact al anului ceresc, dar totuși să calculăm numai cu zile întregi. Modalitatea adoptată va fi cu atât mai bună cu cât durata anului calendaristic se va apropia mai mult de durata anului ceresc. Prima reformă de acest fel a fost făcută de Iuliu Caesar la anul 46 înainte de Hristos cu concursul astronomului egiptean Sosigene. Iuliu Caesar a dispus anume ca după trei ani *comuni* sau simpli de câte 365 zile să urmeze unul *bisect* de 366 zile. Acest calendar se numește *iulian* după Iuliu Caesar. Dar plusul acesta de o zi adaus la anul bisect cu scopul de a întregi cei patru ani de câte 365 de zile în conformitate cu durata anului ceresc nu corespunde realității, ci este cu ceva mai lung, și adică pentru fiecare an cu 11 minute 14,02 secunde. În 128 de ani cele 11 minute și 14,02 secunde fac o zi întreagă, iar la 1280 de ani 10 zile. Astfel anul calendaristic a rămas în urmă față de cel ceresc. Până la sinodul dela Niceia diferența aceasta crescuse la 3 zile și astfel acest sinod, spre a aduce iarăși în consonanță anul calendaristic cu cel ceresc a suprimat cele 3 zile. Cum însă pentru viitor nu s'a luat nici o măsură de îndreptare, greșala originală creștea înainte, astfel că la a. 1582 d. Hr. ajunsese să fie din nou 10 zile. Spre a îndrepta greșala aceasta, papa Grigorie al XIII-lea, la propunerea lui Luigi Lilio, a dispus și el o săritură de 10 zile.

Și pentruca de aci înainte să nu se mai repete eroarea, același papă a mai dispus, ca în viitor dintre anii seculari să fie bisecți numai cei ce sunt divizibili fără rest cu 400, așadară anii 1600, 2000, 2400, etc., pe când ceilalți ani seculari să fie comuni, de 365 zile. Deci anii 1700, 1800, 1900, 2100 etc, cari după calendarul iulian sunt bisecți, după calendarul papii Grigorie XIII, numit după acest papă și calendarul *gregorian*, au rămas ani comuni. În felul acesta s'au suprimat din calendarul iulian câte 3 zile la fiecare interval de 400 ani. Dar nici îndreptarea făcută de Grigorie XIII n'a fost absolut exactă. Anume diferența dintre anul ceresc și cel iulian, care la un an este de 11 minute și 14,02 secunde, în curs de 4000 de ani crește la mai bine de 31 zile și 4 ore. Din acest plus al calendarului iulian față de timpul anului ceresc, calendarul gregorian suprimă, după cele expuse, la fiecare 400 de ani câte 3 zile, deci în 4000 de ani 30 zile. Vedem deci că totuși la 4000 de ani va mai fi o diferență de o zi. Reforma papii Grigorie XIII a fost primită de creștinii apuseni, pe când creștinii ortodocși răsăriteni au menținut calendarul iulian până în vremile noastre.

Față de procedura calendarului gregorian, conferința interortodoxă dela Constantinopol din a. 1923, pe lângă înlăturarea diferenței de până acum de 13 zile între anul ceresc și cel iulian, a adoptat pentru viitor o îndreptare cu mult mai perfectă a calendarului. Și anume dintre anii seculari vor fi bisecți numai aceia, la cari împărțindu-se cifra lor la 9, socoteala va da un rest de 2 sau 6, pe când ceilalți ani seculari vor:

Alexandriei să publice în fiecare an la un timp anumit ziua din anul respectiv, în care trebuie să se serbeze învierea lui Hristos.¹⁾

rămâne comuni, adică de 365 zile. Astfel după calendarul nostru îndreptat din 9 ani seculari consecutivi 2 sunt bisecți de 366 zile și 7 sunt de câte 365 zile, pe când după calendarul gregorian numai din 8 ani seculari sunt câte 2 de 366 zile, iar 6 sunt de câte 365 zile. Prin urmare după calendarul nostru îndreptat din grupul de 9 ani seculari 2000—2800, ani bisecți vor fi numai anii 2000 și 2400, iar ceilalți ani seculari, adică 2100, 2200, 2300, 2500, 2600, 2700 și 2800 vor fi ani comuni, apoi anul secular următor 2900 va fi iarăși bisect, pe când după calendarul gregorian în grupul următor de 8 ani seculari (2000—2700) sunt doi ani bisecți adică 2000 și 2400, deasemenea apoi și anul 2800 va fi bisect. În felul acesta anul nostru calendaristic este mai lung decât anul ceresc numai cu 2 secunde, adică abia la aproximativ 40 000 de ani vom avea o diferență de o zi, pe când după calendarul gregorian diferența de o zi se va ivi după 4000 de ani. Totuși deosebirea între calendarul nostru și cel gregorian se va remarca numai la a 2800.

În aceeaș ședință a Sfântului Sinod al Bisericii ortodoxe române s'a mai hotărât: 1 cu privire la serbarea Paștilor să se mențină dispozițiile canonice ale sinodului I ecumenic dela Niceia, în temeiul cărora Paștile se vor serba în fiecare an în prima Duminică după luna plină, care urmează echinocțiului de primăvară. Considerând însă că după calendarele creștine în vîz calcularea datei lunii pline nu este exactă (ci întârzie cu 5 zile), pe viitor va fi hotărîtor momentul, în care luna plină, ce urmează după echinocțiul de primăvară, se arată deasupra Sfântului Mormânt al Domnului din Ierusalim. Iar dacă s'ar întâmpla ca data serbării Paștilor astfel stabilită să coincidă cu pasca evraică, în acel caz serbarea Paștilor noastre se amână pe Duminică următoare. 2. Sărbătorile fixe și zilele fixe din cursul săptămânii, apoi numărul lunilor și al zilelor din săptămână rămân la locul lor întocmai ca mai înainte. 3. Așezarea glasurilor, a svetilnelor cu Evanghelia Utreniei, a Apostolului și a sfințelor Evanghelii dela Liturghie, rămân ca și mai înainte în legătură cu serbarea Paștilor. 4. Data începutului acestui calendar îndreptat s'a fixat pentru luna Octombrie din anul 1924, devenind 1 Octombrie ziua de 14 Octombrie (N Tr.).

1) Chiar în secolul al II-lea fiindă obiceiul ca episcopul Alexandriei, în fiecare an la Epifanie să facă cunoscut episcopilor subordonați din Egipt prin enciclice speciale ziua Paștilor creștine și în legătură cu aceasta ziua în care se începea postul mare în anul respectiv. Aceste enciclice se numeau enciclice pentru sărbători. Euseviu, Ieronim și alții menționează acest fel de enciclice ale lui Dionisiu al Alexandriei (248—264) și ale lui Atanasie cel mare († 375), cari de altfel nu s'au păstrat complete. Dela Chiril al Alexandriei ni s'au păstrat 29. — Compară: O. Bardenhever, Patrologie, pag. 165, 238, 339. — În alte Biserici locale se făceau publicații despre aceasta în fiecare an de către sinoadele cu cădere (34, 51, 73 Cartag.).

Iar episcopului Alexandriei i s'a dat această însărcinare din motivul fiindcă pe acel timp cei din Egipt erau cei mai iscusiti în calcularea timpului.¹⁾ Drept cheie pentru fixarea timpului când să se serbeze învierea lui Hristos s'a luat acelaș ciclu de 19 ani al lunii, care era în vigoare în Alexandria și potrivit căruia luna plină și fazele lunii cad pe aceeaș zi din lună, ca și în ciclul anterior. În cuprinsul ciclului de 19 ani luna plină cade pe zile diferite ale lunilor Martie și Aprilie și adică dela 21 Martie până la 18 Aprilie (*ἀπό τῆς κα. του Μαρτίου μέχρι τῆς ιγ. τοῦ Ἀπριλίου*). În acest răstimp se ține și pasha iudaică, adică pe una din aceste 29 zile cade ziua a 14-a din prima lună, sau prima lună plină de primăvară. Dar deoarece s'a hotărît că Paștile creștine nu pot coincide cu cele iudaice, ci după acestea în Dumineca primă, apoi Paștile creștine pot cădea și după 18 Aprilie; și dacă s'ar întâmpla ca pasha iudaică să cadă chiar pe această zi (18 Aprilie) și această din întâmplare să fie Duminecă, atunci Paștile creștine se vor serba în 25 Aprilie, în Dumineca următoare. Dar se poate întâmpla și cazul că iudeii nu ar da atenția cuvenită numărului de zile prisositor după numărul hotărît al rotației lunii, și ar ținea pasha eventual înainte de ce s'ar împlini cele 14 zile ale primei luni, deci ar ținea pasha lor înainte de 21 Martie, și pentru eventualitatea aceasta, zice Vlastar, legea divină (*νόμος θετός*) poruncește ca această lună să se omită cu totul și să se treacă la luna plină din luna următoare și potrivit acesteia să se acomodeze Paștile creștine, ca nu cumva să se serbeze la o altă zi cu iudeii și ca Paștile noastre să rămână curate și libere de sărbătoarea iudaică, — astfel că s'a întâmplat și se întâmplă și astăzi să fie un lung interval de timp între Paștile noastre și ale iudeilor.

Potrivit hotărîrii sinodului dela Niceia, episcopii Alexandriei, îndată după acest sinod au început să facă cunoscută ziua Paștilor din anul respectiv, prin enciclice speciale adresate întregii lumi creștine. În cursul timpului aceste enciclice au fost înlocuite printr'un canonion special (*κανόνιον*, pashalie), prin care se indica înainte pentru câțiva ani când să se serbeze Paștile în fie-

¹⁾ Leon cel Mare în epistola (121) adresată împăratului Marcian scrie că Părinții dela Niceia au încredințat acest lucru episcopului din Alexandria, quoniam apud Aegyptios huius supputationis antiquitus tradita esse videbatur peritia. Cf. A. Hefele, Conciliengesch. I, 330.

care an. Cel dintăiu canonion de felul acesta s'a alcătuit în anul 388 și l-a publicat Teofil al Alexandriei. Mai târziu Chiril al Alexandriei a dat un nou canonion pentru 95 de ani (dela 436 până la 531), — și apoi așa s'a continuat mai departe.¹⁾

1) Prin urmare Pascaliile sau tabelele pascale, alcătuite începând cu tabela pascală a episcopului Alexandriei, Teofil (385—412), ne arată pentru o serie mai lungă de ani înainte data zilei Paștilor. Acest lucru este posibil, deoarece repețirea cu regularitate a unor momente din calendar ne dă posibilitatea să stabilim pentru mulți ani înainte data zilei Paștilor, care, potrivit uzului aprobat de sinodul dela Niceia, trebuie să fie Dumineca, ce urmează imediat după prima lună plină de după echinocțiul de primăvară și care Duminecă să nu coincidă cu ziua de 14 a lunii Nisan, în care Evreii erau îndatorați să-și serbeze pasha lor. Deci fixarea zilei Paștilor creștine trebuie să se calculeze potrivit cursului celor doi luminători, soarele și luna. Cursul soarelui ne dă posibilitatea să calculăm ziua echinocțiului de primăvară, iar cursul lunii ne dă posibilitatea să calculăm ziua primei luni pline de după echinocțiul de primăvară. Pe timpul sinodului dela Niceia echinocțiul de primăvară cădea la 21 Martie, și în conformitate cu împrejurarea aceasta Chiril cel Mare, episcopul Alexandriei, alcătuiind tabela sa pascală, a stabilit și regula că Paștile pot să se serbeze numai într'una din zilele din intervalul de timp dela 22 Martie până la 25 Aprilie. Anume întâia lună plină de primăvară poate să cadă ori la 21 Martie, în ziua echinocțiului, ori în vreuna din zilele următoare până în ziua de 18 Aprilie. Deci Paștile se pot serba cel mai curând în 22 Martie și adică atunci când prima lună plină de primăvară cade pe o zi de Sâmbătă în 21 Martie. Cel mai târziu se pot serba în 25 Aprilie, și adică atunci când prima lună plină de primăvară cade pe o zi de Duminecă în 18 Aprilie. Această normă însă este valabilă numai dacă echinocțiul cade pe 21 Martie. Calendarul Iulian însă, după cum am văzut la nota 4 dela pag. 58, la câte 128 ani rămâne în urmă față de timpul ceresc exact, și astfel în secolul nostru echinocțiul a ajuns să cadă pe ziua de 8 Martie a calendarului Iulian. Prin urmare dacă la fixarea datei serbării Paștilor trebuie să ne acomodăm timpul ceresc adevărat, apoi această dată trebuia să se mute dela termenii 22 Martie—25 Aprilie ai calendarului Iulian pe intervalul de timp indicat de data echinocțiului astronomic. Deoarece însă nu s'a procedat în felul acesta, cu vremea am ajuns în situația de a serba Paștile la o depărtare tot mai mare față de echinocțiul de primăvară. Prin îndreptarea calendarului Iulian făcută de Biserica noastră echinocțiul astronomic în viitor va cădea totdeauna pe 21 Martie și astfel este dată posibilitatea ca data Paștilor să se fixeze totdeauna în conformitate cu timpul exact astronomic, după luna plină astronomică de primăvară.

Dupăce știm că Paștile se pot serba numai într'una din Duminecile dintre 22 Martie și 25 Aprilie, trebuie să cunoaștem datele acelor zile din acest interval, pe cari cad Duminecile. Aceste date se pot găsi dacă și-

Deși hotărîrea sinodului dela Niceia în privința timpului serbării Paștilor era o hotărîre a unui sinod ecumenic, totuși nu a fost în stare să înduplece pe toate Bisericile din Asia mică a i se supune, astfel că și după acest sinod găsim câțiva episcopi,

nem seama de împrejurarea că zilele săptămânale dintr'un an după 28 ani vor cădea iarăși pe aceleași date lunare ale calendarului Iulian. Acest șir de 28 de ani se numește „*ciclu solar*“. Astfel dacă știm că al câțilea an din ciclu solar este un an oarecare, atunci putem să cunoaștem și ziua săptămânală, cu care începe anul și pe care dată din Ianuarie cade prima Duminică, precum și pe care dată din Martie și Aprilie cad Duminicile, dintre cari una va fi Duminica Paștilor. Spre scopul acesta ne putem servi și de tabelele, cari arată pentru toți anii așa numita „*literă duminicală*“ sau „*mâna anului*“, adică una din literile A, B, C, D, E, F și G, și cari tabele ne dau posibilitatea ca pentru oricare dată lunară a unui an dintr'un ciclu solar să găsim ziua săptămânală. Dacă de pildă într'un an oarecare prima Duminică o avem la 1 Ianuarie, atunci litera duminicală este A, iar dacă prima Duminică o avem la 7 Ianuarie, atunci litera duminicală va fi G. În primul caz Duminicile din cursul anului întreg vor fi însemnate cu litera A, iar al doilea cu G. Iar spre a ști că al câțilea an din ciclu solar este anul respectiv mai trebuie să avem în vedere anul cu care începe ciclu solar. La bizanțini primul an al primului ciclu solar se începe cu facerea lumii, 5509 î. d. H., iar la apuseni cu 9 î. d. H.

După ce cunoaștem cari sunt datele din lunile Martie și Aprilie, pe cari cad Duminicile, mai trebuie să aflăm și Duminica, ce urmează imediat după prima lună plină. Spre scopul acesta avem nevoie să cunoaștem vârsta lunii pe cer în ziua de 1 Ianuarie sau „*epacta lunii*“. Aceasta se găsește cu ajutorul „*cicluului lunar*“, care este un șir neîntrerupt de 19 ani, după trecerea căruia fazele lunii cad iarăși pe aceleași zile. Cunoșcând epacta lunii adică cifra, care arată vârsta lunii la 1 Ianuarie, ușor putem găsi și Duminica ce urmează după prima lună plină după echinocșiul de primăvară.

Combinând cei 28 ani din ciclu solar cu cei 19 ani din ciclu lunar prin înmulțirea cifrei 28 cu 19 obținem un ciclu mare de 532 ani, cari ne prezintă toate variațiunile posibile între cele două cicluri. După trecerea celor 532 de ani, ciclurile solare, literile dominicale, ciclurile lunare și epactele lor și deci și zilele de Paști se repetă în aceeași ordine.

În privința dispoziției ca Sf. Paști să nu coincidă cu pasha evreiască, pe care Evreii sunt obligați a o serba la 14 din luna lor Nisan, care zi trebuie să fie identică cu ziua primei luni pline de primăvară, observăm că după dărâmarea Ierusalimului întâmplată în anul 70 d. Hr., calendarul evraic a ajuns în disordine. Astfel Evreii au început să serbeze pasha lor atât înainte, cât și după echinocșiul. Față de aceste erori ale calendarului evraic Paștile creștine trebuie să-și păstreze toată independența, urmând să se țină seama numai de ziua primei luni pline de pri-

cari nu s'au supus acestei hotărîri și au continuat să serbeze Paștile și mai departe în acelaș timp ca și Iudeii. Impotriva acestor renitenți s'a dat canonul antiohean prezent, care prescrie și pedepsele ce se vor aplica tuturor persoanelor, fie mireni, fie clerici, cari nu se vor supune hotărîrii sinodului dela Niceia.

Canonul 2.

Toți ceice intră în biserică și ascultă Sfintele Scripturi, dar nu participă la rugăciune împreună cu poporul, sau se feresc de participarea la sfânta euharistie potrivit oarecărei nerânduieli, aceștia să se lepede din biserică, până când nu se vor mărturisi și nu vor arăta roduri de pocăință, și [atunci] rugându-se, vor putea primi iertare; nu li este iertat însă să comunice cu cei excomunicați, nici umblând în case să se roage împreună cu ceice nu se roagă împreună cu biserica, nici să se primească în altă biserică ceice nu se adună împreună în

măvară, fixată după calcule astronomice, în care zi Evreii sunt obligați să-și serbeze pasha. Nu suntem însă obligați să ținem seama și de erorile în cari au căzut ei în privința fixării datei pashale.

Aceste sunt considerentele esențiale, pe cari le-au avut în vedere autorii pascalilor. Vedem că momentul principal consistă în găsirea metodei celei mai potrivite de a pune în acord calculul timpului calendaristic cu cursul celor doi luminători cerești, soarele și luna. Acelaș lucru l-au avut în vedere și Părinții dela Niceia când au legat data Paștilor de prima lună plină ce urmează după echinocțiul de primăvară.

Mai amintim aici că Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe române prin enciclica sa publicată în urma hotărîrii sale din 31 Octomvrie (13 Noemvrie) 1923 (vezi nota 4 pag. 58 din lucrarea prezentă) a dispus ca data Sf.ilor Paști să se calculeze și în calendarul îndreptat ca și în trecut, adică tot după *vechea noastră Pascalie*, care a fost stabilită în conformitate cu hotărîrile sinodului dela Niceia.

Lămuriri detaliate în privința pascaliei și a stabilirii zilei, în care să se serbeze Sf. Paștii se cuprind în lucrările: C. Popovici, Capitolul al șaptelea al literei P din sintagma alfabetică alui Matei Vlastar: „Despre sântele Pasce” sau „Despre computul pascal”, Cernăuți, 1900; Dr. Const. Chiricescu, *Pascaliea Bisericii creștine ortodoxe de răsărit în conformitate cu calendarul îndreptat*, București 1925; Dr. Const. Chiricescu: *Așezarea pascaliei în calendarul îndreptat*, București, 1926 și Dr. Vasile Ghorghiu: *Sf. Paști și reforma calendaristică „ortodoxă română”*, Cernăuți, 1929 (N. Tr.).

altă biserică. Iar de se va vădi că oarecare dintre episcopi, sau presviteri, sau diaconi, sau oarecare din canon, va comunica cu cei excomunicați, acesta încă să fie excomunicat, ca unul ce turbură canonul bisericii.

(9, 10, 11, 12, 13, 28, 32, 33, 45, 48, 65 ap.; 5 sin. I ec.; 11, 13 sin. IV ec.; 17, 66, 80 trul.; 4, 6, 7, 8, 11] Antioh.; 41, 42 Laod.; 9, 11 Sard.; 9, 10, 23, 106] Cartag.).

— La pag. 13 din partea I, vol. I al lucrării prezente am arătat că cele mai multe dintre canoanele dela Antiohia au fost alcătuite pe baza canoanelor apostolice și prin urmare comentariile respectivelor canoane apostolice servesc drept comentarii și pentru canoanele dela Antiohia, cari repetă sau tratează despre aceleași chestiuni, despre cari tratează canoanele apostolice. În canonul antiohean prezent se tratează despre aceeași chestiune ca și în canoanele 9, 10, 11 și 12 apostolice.

Canonul 3.

Dacă vreun presviter, ori diacon, ori în genere oricine dintre cei din preoție, părăsindu-și parohia sa, se va duce în alta, apoi desăvârșit mutându-se, va încerca să petreacă timp îndelungat în altă parohie, [acela] să nu mai liturghisească, mai ales dacă episcopul său propriu chemându-l, și sfătuindu-l să se întoarcă în parohia sa, nu va asculta. Iar de va stăruî în nerânduială, desăvârșit să se caterisească din slujbă, încât nicidecum să nu se mai reintegreze la locul [său de serviciu]. Iar dacă caterisit fiind pentru această pricină, l-ar primi alt episcop, și acela să primească epitimie dela sinodul obștesc, ca unul care desființează legiurile bisericești.

(15, 16 ap.; 15, 16 sin. I ec.; 5, 10, 20, 23 sin. IV ec.; 17, 18 trul.; 15, 16 Sard.; 54, 90 Cartag.).

— Vezi comentariile dela canoanele 15 și 16 apostolice.

Canonul 4.

Dacă vreun episcop caterisit de sinod, ori presviter, ori diacon [caterisit] de episcopul său propriu, ar îndrăzni să săvârșască ceva din slujba [preoțească] potri-

vit celor obișnuite a le îndeplini mai înainte ori ca episcop, ori ca presviter, ori ca diacon; acela să nu mai poată avea nădejde la alt sinod nici de reintegrare, nici de a se putea apăra, ci și ceice comunică cu el toți să se lepede dela biserică, și mai ales, dacă cunoscând ei hotărîrea cea dată împotriva celor amintiți mai sus, ar îndrăzni să comunice cu dânșii.

(28 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 29 sin. IV ec.; 12, 15 Antioh.; 3, 4, 5, 14 Sard.; 29, 65 Cartag.; 88 Vasile c. M.).

— Canonul prezent repetă și întregeste canonul 28 ap. și vrea să asigure și să întărească întru toate puterea judecătorească a sinodului și a episcopilor: întâiu — când se judecă un episcop, și al doilea când se judecă un presviter, diacon sau alt cleric. Și anume hotărăște că dacă un episcop a fost judecat și caterisit legal, adică a fost scos din preoție, de către sinod, sau un presviter sau diacon de către episcopul său, și totuși acela ar mai îndrăzni să îndeplinească oarecare funcțiune preoțească, apoi o astfel de persoană preoțească depusă nu va mai avea nici un drept de apel la forul superior spre a se justifica și apăra aici, și nici odată nu va mai putea aștepta iertare, deci niciodată nu va mai putea nădăjdui că va fi reintegrat în slujba de mai înainte. Sentința această canonul o extinde și asupra tuturor acelora, cari aveau cunoștință de condamnarea unei persoane preoțești și totuși au intrat în comuniune cu astfel de persoane și recunoșteau de legal ceea ce aceștia îndeplineau potrivit slujbei lor de mai înainte. Sub numirea de **slujbă preoțească** (*λειτουργία*), menționată de acest canon, nu avem să înțelegem numai slujbele sfinte (*ιερουργίαν*) în sensul strict sau oficierea jertfei celei fără de sânge (*τῆς ἀναμάρτου θυσίας*), ci sub aceasta avem să înțelegem tot ce stă în legătură cu poziția ierarhică bisericească a persoanei respective, și prin caterisirea (*καθάρσεις*) pronunțată respectivul se despoaie de toate acestea.

Dacă un episcop sau altcineva din cinul preoțesc crede că sentința pronunțată împotriva lui de forul judecătorec competent nu este legală, îi este permis să se adreseze la alt for judecătorec superior, sau precum se spune în canonul 12 al acestui sinod, la un sinod mai mare și la acesta să solicite ca afacerea sa să fie cercetată din nou și în conformitate cu această

să se dea sentința. Dar în răstimpul, până când acel for superior nu pronunță sentința sa în chestiune, respectivul trebuie să rămână sub pedeapsa dată de forul inferior, altfel va cădea sub dispozițiile canonului prezent (compară: can. 29 Cartag.; 14 Sard.).

Canonul 5.

Dacă vreun presviter, ori diacon, defăimând pe episcopul său, s'a despărțit pe sine de biserică, și a făcut adunare osebită, și a ridicat altar, și, chemându-l episcopul, nu s'ar supune, nici nu ar voi să i se plece, nici să-l asculte, fiind chemat întâia și a doua oară, acela desăvârșit să se caterisească, și nici decum să nu mai dobândească serviciul, nici să nu mai poată primi cinstea sa. Iar de ar stărui în a turbura și răsvrăti biserica, acela prin stăpânirea externă să se pedepsească ca un turburător.

(31 ap.; 6 sin. II ec.; 3 sin. III ec.; 18 sin. IV ec.; 31, 34 trul.; 6 Gangra; 14 Sard.; 10, 11 Cart.; 9, 13, 14, 15 sin. I-II; 1 Vasile c. M.).

— Vezi comentarul canonului 31 ap., care canon se repețește prin acest canon dela Antiohia. Aici se adaogă numai că delicventul respectiv, după ce a fost caterisit (*τοῦτον καθαιρεῖσθαι παντελῶς*), să se predea autorității lumești spre a-l pedepsi ca pe un răsvrătit. Aceasta este o dispoziție canonică foarte importantă, care arată că autoritățile lumești nu pot pedepsi pe un presviter sau diacon, câtă vreme acela se găsește în cinul său, ci numai autoritățile bisericesti au dreptul să facă acest lucru prin mijloacele lor, supunând pe respectivul tuturor acelor pedepse, pe cari Biserica are dreptul să le aplice (coment. la canonul 5 ap.). Când toate acestea nu ajută, atunci autoritatea bisericască despoaie pe delicventul respectiv de rangul său, punându-l în rândul mirenilor, și îl predă autorității lumești ca să-l pedepsească, dar nu mai mult ca persoană preoțească, ci ca mirean. Temelul acestei dispoziții canonice se găsește în însaș concepția despre cinul preoțesc și în importanța persoanelor preoțești, câtă vreme se găsesc în rangul lor. Și dacă dispoziția aceasta are importanță cu privire la presviteri și diaconi, apoi cu atât mai vârtos trebuie să aibă importanță cu privire la episcopi, cari din întâmplare, dar spre nefericire, ar ajunge în situația că trebuie să fie predați autorității lumești, — despre ceace vom vorbi la comentarul canonului 48 al sinodului dela Cartagina.

Canonul 6.

Dacă cineva a fost excomunicat de episcopul său, acela să nu se primească mai înainte de alții, dacă nu s'ar primi de însuși episcopul său, sau, ținându-se sinod, [și] prezentându-se s'ar apăra, și convingând sinodul, ar primi altă sentință. Și hotărîrea aceasta [are valoare] pentru mireni, și presviteri, și diaconi, și pentru toți cei din canon.

(12, 13, 16, 32 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 13 Sard. 11, 29, 133 Cart.; 1 sin. Sof.).

— Vezi comentarul canonului 32 ap.

Canonul 7.

Nici unul dintre străini să nu se primească fără [scrisori] de pace.

(12, 13, 32, 33 ap.; 11, 13 sin. IV ec.; 17 trul.; 8, 11 Antioh.; 41, 42 Laod.; 7, 8, 9 Sard.; 23, 106 Cart.).

— La comentarul canonului 11 al sinodului al IV-lea ecumenic s'a arătat ce avem să înțelegem sub scrisorile de pace (*εἰρηνικαὶ ἐπιστολαί*) menționate în canonul prezent.

Canonul 8.

Nici presviterii rurali să nu dea scrisori canonice, de cât numai către episcopii învecinați să trimită scrisori; horepiscopii neprihăniți însă să dea [scrisori] de pace.

(12, 13, 33 ap.; 11, 13 sin. IV ec.; 17 trul.; 13 Ancira; 10 Antioh.; 42, 57 Laod.; 32, 106 Cart.).

— Scrisoare canonică se numește oricare certificat oficial liberat de autoritatea bisericească în drept pe seama unei persoane anumite. La comentariile canonului 12 ap., 11 al sinodului IV ec. și 17 al sinodului trulan am arătat că trei feluri de scrisori de acest fel se menționează în canoane, că ce însemnătate are fiecare dintre aceste scrisori și cari sunt prilejurile când se dau. Dreptul de a emite scrisori canonice se cuvine episcopului competent. Canonul prezent recunoaște și horepiscopilor dreptul de a putea emite scrisori de pace, dar numai dacă ei însuși sunt fără de prihană, altcum nici lor nu li se permite.

Presviterilor rurali (*πρεσβύτεροι ἐν ταῖς χώραις*) canonul le interzice de a emite scrisori canonice. Sub presviterii rurali nu sunt a se înțelege presviterii simpli, cari sunt la parohiile rurale, căci atunci nu s'ar pricepe de ce nu menționează canonul pe presviterii urbani, cari, precum știm, se bucură de întâietate în ierarhia bisericească față de presviterii rurali. Despre presviterii rurali menționați în canonul prezent Aristen zice în comentariul dela acest canon că ei sunt cei ce ocupă locul prim între ceilalți presviteri rurali (*πρεσβυτέρους ἐπὶ χώρους πρωτεύουσαι*), iar Valsamon îi numește protopopi (*πρωτοπαπάδες*);¹⁾ în Cormciaia la comentariul acestui canon se numesc «presviteri stariéisinstvuiusii»²⁾ sau «blagocinie» în Biserica rusească. Așadar, după cum se vede, acești cei dinfăi dintre presviteri, cari se găseau *ἐν ταῖς χώραις*, în vremea de dinaintea sinodului prezent dădeau scrisori canonice, și canonul acest lucru îl consideră anticanonic, interzicându-l pentru viitor. Li se permite numai ca atunci, când un cleric vrea să treacă în teritoriul unui episcop din vecinătate, să poată trimite episcopului vecin (*πρὸς ἐπισκόπον γείτονα*) o înștiințare sau scrisoare simplă (*ἐπιστολήν*) în privința aceluia cleric, în care scrisoare să arate că respectivul li este cunoscut ca cleric și că ce fel de conduită morală are³⁾. Aceste scrisori nu aveau importanța scrisorilor canonice formale, deoarece aceste din urmă se pot da exclusiv de către episcopii cu cădere sau cu autorizația acestora de către horepiscopi.

Canonul 9.

Episcopii din fiecare eparhie⁴⁾ trebuie să recunoască pe episcopul proestos din capitală [metropolă], și [care] deține purtarea de grijă a toată eparhia, pentru că în capitală [metropolă] se întrunesc din toate părțile toți cei ce au afaceri [de aranjat]. Pentru aceea s'a hotărât ca acesta să aibă precădere în cinste, și ceilalți episcopi să nu facă nimic mai însemnat fără de dânsul, potrivit

¹⁾ Sint. At. III, 140

²⁾ Ediția menționată, I, 66.

³⁾ Coment. lui Aristen, III, 140 Mai detaliat despre protopopi vezi lucrarea mea: „Demnitățile“, pag. 59, 69 - 74.

⁴⁾ Mitropolia de azi (N Tr.).

vechiului canon din vigoare al Părinților noștri; decât numai cele ce privesc fiecare parohie¹⁾ [în parte], și ținuturile de sub dânsa. Iar fiecare episcop să aibă stăpânire peste parohia sa, și să o cârmulască potrivit evlaviei cuvenită fiecăruia, și să aibă grijă de tot ținutul supus cetății sale: așa că să și hirotonească atât presviteri, cât și diaconi, și să dispună toate cu judecată; dar mai mult nimic să nu se apuce să facă, fără episcopul capitalei [metropolei], nici acesta fără de socotința celorlalți.

(34 ap.; 4, 6, 7 sin. I ec.; 2, 3 sin. II ec.; 8 sin. III ec.; 28 sin. IV ec.; 36, 39 trul.).

— Canonul prezent este întregirea și dezvoltarea mai pe larg a canonului 34 ap. — În acel canon ap. se spune că episcopii fiecărui popor (*ἐκάστου ἔθνους*) trebuie să recunoască pe cel dintâu dintre dâșii (*τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον*), adică episcopii fiecărei *Biserici locale* trebuie să recunoască drept cel mai superior între dâșii pe acel episcop, care ocupă cel dintâu scaun. În canonul antiohean prezent se exprimă acelaș lucru, decât numai cu alte cuvinte și cu terminologia ce s'a fixat în privința instituțiilor bisericești după primul sinod ecumenic. Aici se spune că episcopii fiecărei eparhii (*καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν*) trebuie să recunoască pe episcopul, care stă în fruntea mitropoliei (*τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προσεσῶτα ἐπίσκοπον*), așadară trebuie să recunoască și să considere drept căpetenie pe mitropolitul *circumscripției mitropolitane* respective. În timpurile mai vechi ale Bisericii circumscripția mitropolitană era identică cu o Biserică locală, și în administrația sa internă era deplin *autonomă*. Aceasta se confirmă de istoria celor patru secole dintâi ale Bisericii și până la jumătatea secolului al V-lea, când s'a reorganizat într'o măsură oarecare de către sinodul al IV-lea ecumenic, precum observă foarte corect Valsamon la comentarul canonului al 2-lea al sinodului al II-lea ecumenic, spunând că în timpurile vechi toți mitropoliții eparhiali erau independenți (*τὸ παλαιὸν πάντες οἱ τῶν ἐπαρχιῶν μητροπνίται ἀτοκέφαλοι ἦσαν*) și erau instituiți numai de către sinoadele lor (*ὑπὸ τῶν οἰκείων συνόδων*).²⁾

¹⁾ Eparhia de azi (N. Tr.).

²⁾ Sint. At. II, 171.

Canonul 10.

Sfântul sinod a hotărît ca [clericii] cei de pe sate, sau dela țară, sau așa numiții horepiscopi, de ar fi și luat hirotonie de episcopi, să-și cunoască măsura [drep-
turilor] lor, și să cârmuiască bisericile supuse lor, și să se mulțumească cu îngrijirea și administrarea acestora, să așeze adică citeși, și ipodiaconi, și exorcisti, și să se mulțumească cu înaintarea acestora; dar să nu îndrăz-
nească a hirotoni nici presviter, nici diacon, fără episcopul din cetatea, căreia este supus atât el cât și teritoriul [lui]. Iar de ar îndrăzni cineva să calce cele hotărîte, acela să se caterisească și de cinstea ce o are. Și horepiscopul să se facă de către episcopul cetății, căreia este supus.

(8 sin. I ec.; 14 sin. VII ec.; 13 Ancira; 14 Neoces.; 8 Antioh.; 57 Laodic.; 89 Vasile c. M.)

— La comentarul canonului 13 al sinodului dela Ancira am vorbit despre horepiscopi și acolo am văzut cum voiau aceștia să-și însușiască autoritatea episcopilor de prim rang din cetăți. Impotriva acestui lucru s'a dat canonul antiohean prezent, carele reglementează în chip detaliat cercul de competență al horepiscopilor în localitățile încredințate lor, amenințându-i că se vor despoia de demnitatea lor de horepiscopi dacă vor depăși limitele cercului lor de competență.

Canonul 11.

Dacă vreun episcop, sau presviter, sau în genere oricine din canon, s'ar porni să meargă la împăratul, fără știrea și scrisorile episcopilor din eparhie și mai ales ale celui din capitală¹⁾, acela să se izgonească, și lepădat să fie, nu numai din comuniune, ci și din demnitatea, de care era părtaș, ca unul, carele cutează să supere urechile preaiubitorului de Dumnezeu împăratului nostru, împotriva orânduirii bisericești. Iar de ar cere vre-o nevoie urgentă a se adresa împăratului, aceasta să o facă cu chibzuirea și socotința episcopului capitalei eparhiei și a celor [ce sunt] într'însa, și cu scrisorile acestora să se înzestreze pentru călătorie.

¹⁾ M-tropolă sau mitropolie (N. Tr.).

(6 sin. II ec.; 7, 8, 9, 21 Sard.; 12 Antioh.; 104, 106 Cartag.).

— Tulburările stârnite în general în Biserică în prima jumătate a secolului al IV-lea de către arieni și semiarieni și în special prin aceea că episcopii eretici respectivi și alți clerici, fiind urmăriți de episcopii ortodocși, mergeau personal la împărat și căutau ocrotire la acesta, — au dat anză pentru emiterea canonului prezent, care interzice în chip riguros episcopilor și altor clerici de a merge la curtea imperială fără trebuință neapărată și dispune ca ceice fac aceasta să fie nu numai afurisiți, ci și caterisiți (*οὐ μόνον ἀφορίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ καθαιροῦσθαι*)¹⁾ Dacă cineva are trebuință arzătoare de a merge la curtea imperială, canonul dispune că va putea merge numai cu știrea sinodului competente al mitropolitiilor și episcopilor, cari îi vor da cuvenita gramată. Dacă însă vreun episcop petrece în capitală în afaceri de serviciu cu știrea autorității superioare în drept, în acest caz — observă Valsamon în comentarul acestui canon — acestui episcop cu nici un chip nu i se poate interzice de a merge la împărat spre a-și prezenta omagiile sale și spre a-i expune cece dorește (*περὶ ὧν βούλεται*)²⁾.

Canonul 12.

Dacă vreun presviter, sau diacon caterisit de episcopul său, sau și un episcop [caterisit] de sinod, ar îndrăzni să molesteze urechile împăratului, cuvenindu-se a se adresa sinodului mai mare al episcopilor, și, dreptatea ce socotește că o are, să o supună mai multor episcopi, și să aștepte dela dânșii cercetarea și sentința; iar dacă el disprețuind pe aceștia ar molesta pe împăratul, apoi acela nu este vrednic de nici o iertare, nici loc de apărare să aibă, nici nădejde de reîntegrare viitoare să nu aștepte.

(28, 74 ap.; 6 sin. II ec.; 9, 17, 29 sin. IV ec.; 7, 8, 9, 14, 21 Sard.; 4, 11, 15 Antioh.; 29, 65, 104, 105, 106 Cart.).

— La comentariile canoanelor 28 ap. și 9 și 17 ale sinodului trulan am vorbit despre forurile judecătorești bisericești. Canonul prezent tratează despre aceeaș chestiune, menționând sinodul episcopal ca pe forul judecătoreșc superior, la care oricine poate

¹⁾ Coment. lui Valsamon, III, 145.

²⁾ Sint. At. III, 145.

apela, dacă nu este mulțumit cu sentința forului inferior. Presviterul sau diaconul condamnat de episcopul său poate apela la sinodul eparhial, care este prezidat de mitropolitul competente (*ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος*), iar episcopii condamnați de sinodul eparhial pot apela, după cum zice canonul prezent, la *sinodul mai mare* al episcopilor (*ἐπὶ μεζονα ἐπισκόπων σύνοδον*), adică la sinodul alcătuit din toți episcopii respectivei provincii bisericești (15 Antioh.), sau carele s'a mai completat cu câțiva episcopi din provincia mitropolitană învecinată (14 Antioh.). Sentința acestui sinod superior era definitivă și nu era nici permis, nici nu se mai putea apela la alt for judecătoresc. Sinodul dela Antiohia, confirmând cele hotărâte deja prin canoanele apostolice (28 și 74), are în vedere cazurile când unii dintre presviteri și diaconi, ba chiar și episcopi, nefiind mulțumiți cu sentința dată împotriva lor de către forul judecătoresc bisericesc competent, se adresau împăratului (*τῷ βασιλεῖ*) și solicitau dela acesta anularea sentinței forului bisericesc dată împotriva lor. Sinodul dela Antiohia osândește prin canonul prezent în chipul cel mai aspru această procedură și pe oricine ar comite acest lucru îl declară privat de dreptul de a se mai apăra, precum și de nădejdea de a i se ierta vreodată infracțiunea.

În canonul prezent este vorba despre infracțiuni cu caracter bisericesc și canonul în acest fel de chestiuni interzice apelul la împărat, respectiv la forurile lumești. Canoanele în genere interzic persoanelor preoțești să se adreseze forurilor lumești chiar și în afaceri de caracter civil, ci demandă ca persoanele preoțești și aceste afaceri să le rezolve la forurile bisericești și numai în cazuri extraordinare se poate face excepție (can. 9 al sin. IV ec. și comentarul).

Canonul 13.

Nici un episcop să nu îndrăznească să se mute dela o eparhie la alta, și să hirotoniască pe oarecarii în biserică pentru îndeplinirea slujbei, nici să aducă cu sine pe alții, decât numai dacă s'ar duce chemat fiind prin scrisorile mitropolitului și episcopilor cei împreună cu acela, în al căror teritoriu s'ar duce. Iar dacă, nefiind chemat de cineva, s'ar duce fără rânduială pentru hiro-

tonirea oarecăroră, și pentru orânduirea afacerilor bisericesti, cari nu-l privesc pe dânsul, să fie nule cele făcute de dânsul, și el încă să-și ia pedeapsa cuvenită nerânduiei sale și întreprinderii ilegale, caterisit fiind imediat de acum înainte de către sfântul sinod.

(14, 35 ap.; 15 sin. I ec.; 2 sin. II ec.; 8 sin. III ec.; 5 sin. IV ec.; 17 trul.; 13 Ancira; 21, 22 Antioh.; 3, 15 Sard.; 48, 54 Cartag.).

— Vezi comentarul canonului 35 ap.

Canonul 14.

Dacă vreun episcop s'ar judeca pentru oarecari învinuiri, apoi s'ar întâmpla să nu fie de acord în privința lui episcopii din eparhie, unii adică declarându-l nevinovat pe celce se judecă, iar alții vinovat; spre a scăpa de toată îndoiala, sfântul sinod a hotărît ca episcopul metropolei [mitropoliei] să cheme din eparhiile învecinate pe alți câțiva [episcopi], cari să hotărască, și să deslege îndoiala, spre a întări împreună cu [episcopii] cei ai eparhiei pricina supusă [spre judecare].

(28, 74 ap.; 6 sin. II ec.; 1 sin. III ec.; 9, 17 sin. IV ec.; 4, 12, 15 Antioh.; 3, 4, 5 Sard.).

— Intenția sinodului prezent dela Antiohia a fost ca în câteva canoane să asigure și să întărească autoritatea sinoadelor episcopești referitor la toate afacerile judecătorești, mai ales în ce privește pe episcopi (can. 4, 12, 15). Dacă în privința unei acuze ridicate împotriva vreunui episcop, toți membrii sinodului, așadară toți episcopii eparhiali împreună cu mitropolitul erau de aceeași părere și sentința lor era unanimă, atunci această sentință era nerăsturnabilă și nu mai avea loc nici un fel de apel împotriva ei (15 Antioh.). Dimpotrivă dacă la deliberarea acuzei ridicate împotriva unui episcop nu erau de aceeași părere toți episcopii din sinod, pentru acest caz canonul dispune ca mitropolitul să cheme încă câțiva episcopi din provinciile învecinate, cari împreună cu episcopii provinciei respective să desbată chestiunea controversată și cari, asociindu-se cu votul lor de o parte sau de alta, să facă posibil sinodului ca să hotărască definitiv și să pronunțe sentința în privința respectivei afaceri. Canonul dispune acest lucru pentru motivul ca să se păstreze obiectivitatea

judecării și să se înlăture orice îndoială (*ὕπερ ἀπαλλαγῆς πάσης ἀμφυβητήσεως*) asupra legalității sentinței pronunțate.

Canonul 15.

Dacă vreun episcop, pârît pentru oarecare vinovății, s'ar judeca de către toți episcopii din eparhie, și toți de acord ar aduce împotriva lui o hotărîre, acesta să nu se mai judece de alții, ci să rămână întărită sentința dată cu unanimitate de către episcopii din eparhie.

(28, 74 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 9, 17, 29 sin. IV ec.; 4, 12, 14 Antioh.; 3, 4, 5 Sard.; 29, 65 Cart.; 88 Vasile c. M.).

— Întărită și neschimbată trebuie să rămână sentința, care a fost dată în sinod cu vot unanim de către toți episcopii împreună cu mitropolitul lor în privința unei acuze ridicate împotriva unui episcop, carele este supus legal aceluși sinod, — zice canonul prezent și prin aceasta întregește și încheie cele spuse despre chestiunea aceasta în canoanele 4, 12 și 14. După o sentință de acest fel se interzice orice apel la alt for judecătoresc.

Canonul 16.

Dacă vreun episcop fără episcopie, aruncându-se pe sine asupra unei biserici fără de episcop, ar răpi scaunul fără de [hotărîrea] sinodului complet, acela să fie lepădat, chiar dacă poporul întreg, pe care l-a răpit, l-ar alege pe el. Iar sinod complet este acela, la care este prezent și cel al capitalei [mitropolitul].

(14 ap.; 15 sin. I ec.; 5 sin. IV ec.; 20. trul.; 21 Antioh.; 1, 2, 17 Sard.; 48 Cartag.).

— *Ἐπίσκοπος σχολάζει* (episcopus vacans) se numește în canoane acel episcop, care a fost ales legal și hirotont pentru o Biserică anumită, dar pe care Biserică nu o poate ocupa în urma oarecărui circumstanțe externe și astfel nu are posibilitatea să exercite funcțiunea de episcop în acea Biserică. Deasemenea *ἐκκλησία σχολάζουσα* (ecclesia vacans, Biserică vacantă) se numește acea Biserică, care potrivit orânduielilor ierarhice ar trebui să-și aibă episcopul său propriu, dar pe care nu l are până la timpul prescris sau în urma decesului episcopului de mai înainte sau în urma altor oarecărui împrejurări externe. Canonul prezent vor-

bește despre un astfel de episcop *σχολάζων*, carele ocupă în chip samovolnic un scaun episcopesc vacant din vre-o Biserică și începe să exercite acolo drepturi arhieresti, și pentru această procedură samovolnică a sa canonul dispune să fie lepădat (*ἀπόδλητον εἶναι*). Canonul dispune acest lucru și pentru cazul dacă poporul respectivei Biserici văduvite și-ar exprima dorința să le rămână lor acel episcop. Și adică se dispune aceasta din motivul, fiindcă rânduirea și instituirea episcopilor la locurile destinate ține de cercul de competență al sinodului episcopesc și adică de cercul de competență al *sinodului complect* (*ἑσληια σύνδοος*) sub președinția mitropolitului. Numai acestui fel de sinod complect îi recunoaște canonul dreptul și puterea de a hotări ori de trebue să i se încredințeze unui episcop *σχολάζων* vreun scaun episcopesc vacant și să i se dea depline drepturi arhieresti.

Canonul 17.

Dacă vreun episcop luând hirotesie de episcop, și rânduindu-se a cârmui poporul, nu ar primi slujba, nici nu s'ar îndupleca să meargă la biserica încredințată lui, acela să fie excomunicat până când fiind silit ar primi, sau [până când] sinodul complect al episcopilor eparhiei ar hotări [alt] ceva în privința lui.

(36 ap.; 16 sin. I ec.; 29 sin. IV ec.; 37 trul.; 18 Anc.; 18 Antioh.; 17 sin. I—II; 1, 2, 3 Ciril Alex.).

Canonul 18.

Dacă vreun episcop nu ar merge la parohia, pentru care a fost hirotonit, nu din pricina sa, ci sau din cauza refuzului poporului, sau pentru altă pricină, care nu s'a produs din partea sa, acela să fie părtaș și de cinste și de slujbă, numai să nu neliniștească afacerile bisericii, unde ar petrece; și să primească acela ceace va hotări sinodul complect al eparhiei, judecând cele ce i s'au supus.

(36 ap.; 16 sin. I ec.; 29 sin. IV ec.; 37 trul.; 18 Anc.; 17 Antioh.; 17 sin. I—II; 1, 2, 3 Ciril Alex.).

— Ambele aceste canoane (17 și 18) repetă dispoziția canonului 36 ap., ale căror comentarii servesc drept comentariu și

la aceste canoane. Ambele aceste canoane adaogă numai că sinodul eparhial complet (*ἡ τῆς ἐπαρχίας τελεία σύνοδος*, 16 Antioh.) trebuie să decidă asupra episcopului, care nu vrea să primească locul destinat lui, sau pe care poporul respectivei Biserici nu vrea să l primească.

Canonul 19.

Episcopul să nu se hirotoniască fără sinod și fără prezența celui din capitala eparhiei;¹⁾ și acesta neapărat

¹⁾ Mitropolitul

fiind de față, mai bine este să fie împreună, cu dânsul toți împreună slujitorii din eparhie, și pe cari cel din capitală se cuvine a-i chema prin scrisoare. Și mai bine este de se vor întruni toți; iar de va fi cu greu aceasta, totuși negreșit trebuie să fie de față mai mulți, ori prin scrisori să consimtă, și așa sau cu prezența celor mai mulți, sau prin votul [lor] să se facă instituirea; iar de s'ar face altfel împotriva celor hotărâte [de sinodul prezent], hirotonia să nu aibă tărie. Și de s'ar face instituirea potrivit canonului hotărât, dar unii s'ar opune din pofa lor de ceartă, să aibă tărie votul celor mai mulți.

(1 ap.; 4, 6 sin. I ec.; 3 sin. VII ec.; 12 Laod.; 6 Sard.; 1 Constpol; 13, 49, 50 Cartag.).

— Prin acest canon în esență se repetă dispoziția canoanelor 4 și 6 ale sinodului I ecum., ale căror comentarii servesc drept comentarii și pentru acest canon antiohean.

Canonul 20.

Pentru trebuințele bisericești și pentru deslegarea pricinilor controversate, s'a hotărât că este bine să se țină în fiecare eparhie de două ori pe an sinoadele episcopilor: întâi adică după a treia săptămână a sărbătorii Paștilor, astfel ca în a patra săptămână a Cincizecimii să se încheie sinodul, cel din capitală¹⁾ înștiințând pe [episcopii] eparhioți; iar sinodul al doilea să se țină la

¹⁾ Mitropolitul.

idele lui Octomvrie, care este a zecea [zi a lunei] Ipervereteu: ca la aceste sinoade să vină presviterii, și diaconii, și toți celorce li se pare că sunt nedreptățiți, și dela sinod să dobândească judecată. Inșă să nu poată oarecari de sine să țină sinodul fără aceia, căroră li s'au încredințat mitropoliile.

(37 ap.; 5 sin. I ec.; 2 sin. II ec.; 19 sin. IV ec.; 8 trul.; 6 sin. VII ec.; 40 Laod.; 18, 73 Cartag.).

— Prin acest canon în esență se repetă dispoziția canonului 37 ap.; aici se adaugă numai ceea ce se menționează în câteva canoane ale acestui sinod, și anume că numai acel sinod eparhial este complet, care s'a convocat de către mitropolitul în drept. In privința celorlalte vezi comentarul canonului 37 ap. și al canonului 5 al primului sinod ecumenic.

Canonul 21.

Episcopul să nu se mute dela o parohie la alta, nici din voia sa aruncându-se, nici silit de popor, nici constrâns de episcopi; ci să rămână la biserica, pentru care a fost sortit dela început de Dumnezeu, și să nu se strămute dela ea, potrivit hotărârii date acum mai înainte în această privință.

(14 ap.; 15 sin. I ec.; 5 sin. IV ec.; 20 trul.; 16 Antioh.; 1, 2, 17 Sard.; 48 Cart.).

— Vezi comentarul canonului 14 ap. și al canonului 15 al primului sinod ecumenic.

Canonul 22.

Episcopul să nu intre în cetate străină, care nu este supusă lui, nici în ținutul, care nu ține de el, pentru hirotonia cuiva, nici să nu așeze presviteri sau diaconi în locurile supuse altui episcop, decât numai cu voia episcopului propriu al ținutului. Iar de ar îndrăsni cineva una ca aceasta, hirotesia¹⁾ să fie nulă, și dânsul să primească epitimie dela sinod.

¹⁾ sau hirotonia.

(35 ap.; 15 sin. I ec.; 2 sin. II ec.; 8 sin. III ec.; 5 sin. IV ec.; 17 Irul.; 13 Anc.; 3. 15 Sard.; 48, 54 Cartag.).

— Vezi comentarul canonului 35 ap.

Canonul 23.

Să nu fie iertat ca episcopul să așeze în locul său pe altul moștenitor, chiar de ar fi la sfârșitul vieții; iar de s'ar face ceva de acest fel, fără tărie să fie așezarea. Și să se păzească legiuirea bisericească ce zice că nu trebuie să se pună altfel episcop, decât [numai] cu sinod și cu hotărîrea episcopilor, cari după adormirea celui răposat au puterea de a promova pe cel vrednic.

(1, 30, 76 ap.; 4 sin. I ec.; 3 sin. VII ec.; 22, 49 Cartag.).

— Vezi comentarul canonului 76 ap.

Canonul 24.

Bine este ca cele ale bisericii să se păstreze pentru biserică cu toată grija, și cu buna conștiință, și cu credință către atotvăzătorul și judecătorul Dumnezeu. Aceste se cuvine a se chivernisi cu judecata și stăpânirea episcopului, căruia îi este încredințat poporul întreg și sufletele celor ce se adună [la biserică]. Și cunoscute să fie celece aparțin bisericii, cu știrea presviterilor și diaconilor dimprejurul lui, ca aceștia să știe și să nu le fie necunoscut care sunt cele proprii ale bisericii, încât nimic să nu le fie ascuns; ca, de se întâmplă episcopului să moară, cunoscute fiind lucrurile cele ce aparțin bisericii, nici acestea să nu lipsească și să nu se piardă, nici cele proprii ale episcopului să nu se supere sub pretextul lucrurilor bisericești. Căci drept și plăcut este atât înaintea lui Dumnezeu cât și a oamenilor ca cele proprii ale episcopului să le lase oricărora ar voi el; iar cele ale bisericii pentru dânsa a se păstra; și nici biserica să nu sufere vre-o pagubă, nici episcopul să nu fie lipsit de bunurile sale în favorul obștesc sub pretextul bisericii, sau ceice-i aparțin să cadă în proces și pe lângă aceasta dânsul după moarte să se acopere de ocări.

(38, 39, 40, 41 ap.; 22 sin. IV ec.; 35 trul.; 22, 26, 81 Cartag.)
 — Vezi comentariile canoeanelor 38 și 40 ap.¹⁾.

Canonul 25.

Episcopul să aibă stăpânire asupra lucrurilor bisericesti ca să le chivernisească pentru toți cei ce sunt lipsiți, cu toată evlavie și frica de Dumnezeu; dar să se împărtășească și el de cele trebuincioase, dacă ar fi lipsit,

¹⁾ Normele din vigoare în Biserica ortodoxă română prescriu ca la încetarea din viață a unui episcop, fiecare secție din Consiliul eparhial să desemneze câte 2 membrii din sânul său spre a sigila imediat dulapurile și camerile, iar în ziua următoare, delegații secției economice, în prezența celorlalți 4 membrii ai comisiunii fac inventarul averii și al hârtiilor răposatului, separând cele ce sunt proprietatea lui, spre a putea urma în conformitate cu cele dispuse în testament (art. 148 din Statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe române din a. 1925). Iar în privința averii lăsate de episcopul răposat art. 13 și 14 din legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe române prescriu următoarele:

Art. 13. — Prin derogare dela codul civil, întreaga avere lăsată de mitro, oliși, episcopi și arhieriei la moartea lor, dacă nu au moștenitori rezervatari (părinți sau copii) sau nu lasă testament, trece ca succesiune de drept Mitropoliei, Episcopiei sau Eparhiei unde ei funcționau.

Dacă lasă moștenitori rezervatari, ascendenți, descendenți sau ambele categorii, aceștia toți la un loc succed numai asupra jumătății din avere, dreptul Mitropoliei, Episcopiei sau Eparhiei reducându-se în asemenea caz la jumătate.

Dacă sunt în acelaș timp ascendenți și descendenți, jumătatea de mai sus se va împărți între ei în două părți, din care o parte intră în ramura ascendentă și a doua intră în cea descendentă.

Dacă sunt rezervatari numai dintr'o linie aceștia moștenesc întreaga rezervă de jumătate

Dacă lasă testament și are moștenitori rezervatari, trebuie să lase prin testament jumătate din avere rezervatarilor.

În lipsă de rezervatari, poate lega această jumătate oricui ar voi. Pentru cealaltă jumătate, la care succede de drept Mitropolia, Episcopia sau Eparhia, pot prin testament să indice scopurile bisericesti, culturale, filantropice și obștești în folosul cărora se va întrebuința această jumătate.

Art. 14. — Biblioteca mitropoliișilor, episcopilor și arhieriei rămâne proprietatea eparhiei și se adaugă la biblioteca eparhială, în caz, când ei, în viață fiind, n'ar fi testat-o vreunui anume așezământ cultural bisericesc.

Odăjdiile lor și toate obiectele de cult ce le-au aparținut sau folosit rămân eparhiei la care au păsorit mai în urmă (N. Tr.)

la nevoile sale constrângătoare, și frații, cari se găduesc la dânsul, încât să nu fie lipsiți în nici un chip, după dumnezeescul Apostol, care zice: «Având hrană și îmbrăcăminte, cu acestea ne vom îndestula» [I Tim., 6, 8]; iar de nu s'ar îndestula cu acestea, ci ar schimba lucrurile [bisericești] pentru trebuințele sale casnice, și veniturile bisericii, sau rodirile țarinilor, nu le-ar chivernisi cu știrea presviterilor ori diaconilor, ci casnicilor săi sau rudelor, sau fraților, sau fiilor săi le-ar da puterea [de a le chivernisi], ca astfel prin unii ca aceștia să se păgubească pe ascuns gestiunea bisericii, acela să dea seamă sinodului eparhiei. Iar dacă și în alt chip s'ar învinui episcopul, sau presviterii cei împreună cu el, ca și cum cele ce aparțin bisericii, sau din țarine, sau și din altă afacere bisericească, le iau ei pentru sine, încât să strâmtoreze pe săraci, și [astfel] să acopere de clevetire și de ocară atât gestiunea [bisericii], cât și pe cei ce chivernisesc în felul acesta, — aceștia să fie puși la ordine, hotărînd sfântul sinod cele cuvenite.

(38, 35, 40, 41 ap; 26 sin. IV ec.; 12 sin. VII ec.; 10, 11 Teofil Alex.; 2 Ciril Alex.)

— Vezi comentarul canonului 41 ap.¹⁾

¹⁾ Responsabilitatea Consiliului Eparhial în privința administrării averii Eparhiei în Biserica ortodoxă română este normată prin Regulamentul pentru administrarea afacerilor epitropești în parohii și eparhii votat de Congresul Național Bisericesc în ședința sa din 16 Oct 1926 (N. Tr.).

Canoanele sinodului al cincilea local, dela Laodiceia.

Canonul 1.

Am hotărît potrivit canonului bisericesc ca celor, cari liber și legiuit s'au împreunat prin nunta a doua, și nu s'au căsătorit clandestin, după ce a trecut un timp scurt, pe care l-au petrecut în rugăciuni și posturi, după iertare trebuie să li se dea împărțășirea.

(17 ap.; 8 sin. I ec.; 3, 87 trul.; 19 Anc.; 3, 7 Neoces.; 4, 12, 22, 87, 99 Vasile c. M.).

— Sub căsătoria a doua (*δευτερος γάμος*), despre care vorbește canonul prezent, avem să înțelegem căsătoria încheiată de o persoană după moartea sofului dintâiu, așadară care este determinată de moartea primului soț din legătura de căsătorie.¹⁾ Această, a doua căsătorie, dacă s'a încheiat liber (*ἐλευθέρως*) și

¹⁾ Așa se înțelege aceasta de către toți comentatorii mai buni, atât din Biserica răsăriteană, cât și din cea apuseană. Chr. Justellus în observațiile sale dela acest canon laodiceian (respectiv la canonul 105 din codicis can. ecclesiae universae) argumentează că acest canon nu vorbește despre căsătoria a doua, care s'a încheiat după moartea primei soții, ci despre alt fel de a doua căsătorie și anume când cineva și părăsește soția legitimă dintr'un oarecare motiv reaprobat de forul judecătoresc și încheie o altă căsătorie, deși căsătoria dintâi nu a fost desfăcută legal. Justellus încearcă să-și susțină părerea prin diferite extracte din dreptul roman, ba chiar și din scrierile Părinților creștini, afirmând în chip categoric că atât dispoziția acestui canon, cât și dispozițiile canoanelor 8 al sinodului I ec., 19 al sinodului dela Ancira și 7 al sinodului dela Neocesareia (Bibliotheca jur. can. I, 83—85) numai de hujusmodi digamis, accipienda sunt. Eroarea afirmațiunii menționatului jurist se dovedește chiar prin însuși textul canonului nostru, care vorbește despre căsătoria a doua încheiată *legal* și nu face nici o mențiune despre divorț și cu atât mai puțin despre divorțul ilegal. Dealtfel Beveregiu în observațiile sale dela acest canon (p. 193—194) a dovedit până la evidență eroarea menționată. Compară și Van. Espen, op. cit. p. 157—158.

legal (*νομίμως*) și dacă nu ființase mai înainte între persoanele respective căsătorie clandestină (*λαθρογαμία*, *occultae nuptiae*), adică dacă, potrivit spuselor lui Zonara din comentarul său la acest canon, respectivii nu au avut între olaltă relații trupești,¹⁾ atunci această căsătorie a doua era îngăduită și după dreptul divin (Rom. 7,31 I Cor. 7,39). Dar în cursul timpului, când viața celibatară ajunsese a fi considerată în Biserică ca o virtute ce întrece viața conjugală, atunci și căsătoria a doua a început să fie privită mai riguros și se îngăduia numai ca un remediu împotriva desfrâului (can. 87)²⁾. Această concepție a Bisericii despre căsătoria a doua se exprimă prin canonul prezent dela Laodiceia, și chiar dacă nu o interzice, apoi o îngăduie numai pe lângă o epitimie corespunzătoare; se prescrie anume că cei căsătorii a doua oară (*δευτερογαμιούντες*) se pot învrednici de sf. împărtășanie numai după trecerea unui anumit timp scurt (*ὀλίγου χρόνου παρελθόντος*), care trebuie să intervină după încheierea căsătoriei și pe care timp vor avea să-l petreacă cu rugăciune și cu post. Epitimia aceasta avea să fie, potrivit canonului 4 al lui Vasile cel Mare, de un an. Concepția aceasta riguroasă a Bisericii referitoare la căsătoria a doua se exprimă și în alte canoane, potrivit cărora: a) nici o persoană căsătorită a doua oră nu poate fi consacrată în cinul preoțesc (17 ap.; 3 trul.; 12 Vasile c. M.), b) preotul nu trebuie să participe la ospetele dela nunta celor căsătorii a doua oră (7 Neoces.) și c) ceice se căsătoresc a doua oră nu se pot cununa cu ritualul prescris pentru întâia nuntă.³⁾

Canonul 2.

Ceice au păcătuit în felurite greșeli și au stăruiț în rugăciunea mărturisirii și pocăinții, și s'au întors desăvârșit dela răutăți, unii ca aceștia, după ce li s'a dat vreme de pocăință, potrivit măsurii greșelei, să se primească în comuniune pentru îndurările și bunătatea lui Dumnezeu.

¹⁾ Sint. At. III, 170

²⁾ Athenag., Suppl. pro Christ. cap. 33, Gregor Naz., orat. 31 — Compară Nomocan. XIII, 2 (Sint. At. I, 275).

³⁾ Can. 2 al lui Nichifor al Constantinopolului (Sint. At. IV, 427), răspunsul lui Nichita din Eracleia (Sint. At. V, 441). Vezi ritualul căsătoriei a doua în Trebnicul (Molitvelnicul) cel mare.

(52 ap.; 12 sin. I ec.; 43, 102 trul.; 2 Anc.; 3 Neoces.; 74 Vasile c. M.).

— Deoarece nu există păcat, carele să întrecă milostivirea lui Dumnezeu, canonul prezent dispune, întocmai ca și canonul 52 ap., ca toți ceice se căesc cu sinceritate și se leapădă de păcat să se primească și să se învrednicească de sf. împărtășanie, și adică, potrivit spuselor lui Valsamon din comentarul la acest canon, nu atât pentru osârdia (*διὰ τὴν σπουδήν*) păcătoșului respectiv în pocăință, ci mai vârtos pentru milostivirea și grația lui Dumnezeu¹).

Canonul 3.

Nu se cuvine ca cel de curând luminat să se aducă în tagma ieratică.

(61, 75, 80 ap.; 2, 9 sin. I ec.; 9, 10 Neoces.; 10 Sard.; 17 sin. I-II; 89 Vasile c. M.; 1, 4 Grigorie Nis.).

— Vezi comentarul canonului 2 al primului sinod ecumenic.

Canonul 4.

Nu se cuvine ca cei ierosiți să împrumute [bani] pe dobânzi, și să ia camătă și cele ce se zic camete pe jumătate.

(44 ap.; 17 sin. I ec.; 10 trul.; 19 sin. VII ec.; 4 Laod.; 5, 16 Cart.; 2, 14 Vasile c. M.; 3 Grigorie Neoces.; 6 Grigorie Nis.).

— Vezi comentarul canonului 17 al sinodului I ecumenic.

Canonul 5.

Nu se cuvine să se facă hirotoniile, în prezența ascultătorilor.

(4 sin. I ec.; 3 sin. VII ec.; 19, 23 Antioh; 12, 13 Laod.; 6 Sard.; 1 Constpol; 13, 49, 50 Cart.).

— În textul original al acestui canon se găsește cuvântul *χειροτονία* și aici el are sensul de *alegere* (*ψήφος*), — zice Zonara în comentarul dela acest canon;²) și la comentarul canonului 1

¹) Sint. At. III, 173.

²) Sint. At. III, 175.

ap. am spus tot cu cuvintele aceluiaș Zonara că acel cuvânt în vechime de multe ori se folosea în sensul de alegere. Așadar, potrivit acestui canon, la alegerea persoanelor preoțești, să nu se permită oricui să audă ce se vorbește despre diferiții candidați și în genere cele ce se întâmplă. În canon se întrebuițează cuvântul *ἀκροαμένοι*, care în latinește s'a tradus prin *audientes*, iar în Cniga Pravil prin *ascultători*, — dar vechii canoniști latini sub acești *ἀκροαμένοι* înțelegeau pe *penitenți* din treapta a doua (*ἀκρόασις*), despre cari am vorbit la comentariul canonului 11 al sinodului I ecumenic, iar unii (Isidor) pe *catehumeni* (canonul 14 al sinodului I ecum. și comentariul)¹⁾. S'ar putea admite și că acest canon reglementează ca dreptul de a alege pe preoți să se exercite numai de membrii cu depline drepturi ai Bisericii, iar nu și de către astfel de membrii, cari în urma păcatelor lor sunt puși în rândul penitenților, sau cari nici nu sunt membrii adevărați ai Bisericii, cum sunt catehumenii (*κατηχούμενοι*), mai ales dacă ținem seama de împrejurarea că în timpurile primare ale Bisericii sub cuvântul *ἀκροαμένοι* se înțelegeau de obicei penitenții sau catehumenii din treapta primă. Dar dacă avem în vedere dispoziția canoanelor 12 și 13 ale acestui sinod și în special dispoziția canonului 13, prin care se interzice gloatelor (*τοῖς ὄχλοις*) participarea la alegerea persoanelor preoțești, atunci este mai firesc de presupus că Părinții dela Laodiceia prin acest canon (5) voiau să împiedice în genere ca oricine, fără deosebire, să asculte (*ἐπι κοινῇ ἀκρόασει*) cum se fac aceste alegeri și că prin urmare în acest canon nu sunt a se înțelege nici un fel de penitenți și cu atât mai puțin catehumenii. Valsamon interpretează corect canonul nostru când zice: „Deoarece la alegeri de multe ori se spun despre ceice se aleg și lucruri nevrednice, aceste alegeri să nu se facă astfel ca oricine va vrea să le asculte”²⁾.

Canonul 6.

Nu este îngăduit ereticilor să intre în casa lui Dumnezeu, dacă stăruie în eres.

¹⁾ De această opinie este și Van Espen (p 158) și aceeaș opinie o găsim și în comentariul Arhim. ului Ioan dela acest canon (I, 426—427).

²⁾ Sint. At. III, 175 — Acelaș lucru îl spune și Zonara.

(10, 45, 64 ap.; 2, 4 sin. III ec.; 9, 32, 33, 34, 37 Laod.; 9 Tim Alex.).

— «Celce nu este cu Mine, împotriva Mea este» — zice Iisus Hristos (Lc. 11²⁸; Mat. 12³⁰), iar celce este împotriva lui Hristos, este și împotriva Bisericii Lui. Dar fiecare eretic este străin de Biserică, deoarece ei răsping unul sau altul dintre adevărurile creștine și prin aceasta hulesc adevărul revelat, așadar hulesc chiar pe Celce a revelat acest adevăr, hulesc pe Iisus Hristos, întemeietorul Bisericii. Prin urmare este foarte firesc ca aceștia să fie înlăturați dela rugăciunile bisericești și dela darurile, pe cari omul le poate primi numai prin Biserică și adică numai prin Biserica ortodoxă, deci acestora trebuie să li se interzică intrarea în biserică, unde se dau aceste daruri, precum dispune acest canon. Când Timoteiu al Alexandriei a fost întrebat ori de se poate sluji sf. liturghie dacă în biserică s'ar găsi un eretic (în special un arian), Timoteiu a răspuns că aceasta se poate face numai la cazul dacă ereticul va promite că va părăsi eresul și va primi credința ortodoxă (can. 9).

Canonul 7.

Ceice se întorc din eresuri, adică dintre Novațieni, sau Fötiniani, sau Quartodecimani ori catehumeni, ori credincioși de ai lor, să nu se primească înainte de a anatematiza tot eresul, și mai ales [pe cel] de care se țineau; și apoi pe ceice se ziceau la dâșii credincioși, învățându-i simboalele credinței, și ungându-i cu sfânta ungere, așa să se împărtășască cu sfințele taine.

(46, 47 ap.; 8, 19 sin. I ec.; 1, 7 sin. II ec.; 95 trul.; 8 Laod.; 57 Cart.; 1, 5, 47 Vasile c. M.).

Canonul 8.

Ceice se întorc dela eresul celor ce se zic Frigi, de ar fi și în clerul cel dela dâșii socotit, și s'ar zice cei mai mari, unii ca aceștia să se catehisească cu toată sânguința și să se boteze de episcopii și presviterii bisericii.

(46, 47, 68 ap.; 8, 19 sin. I ec.; 1, 7 sin. II ec.; 95 trul.; 7 Laod.; 57 Cart.; 1, 5, 47 Vasile c. M.).

— Pentru ambele aceste canoane vezi comentariile dela canoanele 1 și 7 ale sinodului al II-lea ecumenic.

Canonul 9.

Celorce sunt ai bisericii nu li este îngăduit să meargă la cimitirele, ori la cele ce se zic [locuri] mucenicești ale oricăror eretici, pentru rugăciune ori pentru vindecare; și unii ca aceștia, de vor fi credincioși, să se comunice până la un timp anumit. Iar pocăindu-se, și mărturisindu-se că au greșit, să se primească.

(10, 11, 45, 46, 64, 70 ap.; 2, 4 sin. III ec.; 6, 32, 33, 34, 37 Laod.; 83 Cart.; 9 Tim. Alex.).

— Precum ortodocșii aveau pe martirii lor, astfel și ereții serbătoareau pe martirii lor, îndeosebi montaniștii și frigii. Despre acest fel de martiri de ai ereticilor vorbește Apolinariu din Ierapole în istoria lui Euseviu;¹⁾ și considerând chestiunea în sine, într'adevăr au și existat martiri de acest fel, deoarece aceștia, aparținând unui sau altui eres și fiind de credința că dânsii sunt ortodocși, în timp de persecuții generale primeau bucuros martiriul și persecutorii îi martirizau la fel ca pe ortodocși și îi omorau. Locurile, unde se îngropau acești martiri ai ereticilor se numeau *κοιμητήρια* (coemeteria, locuri de odihnă, cimitirii), întocmai precum și ortodocșii numeau locurile, unde odihneau răposajii lor. Astfel se numeau aceste locuri și așa se numesc și astăzi, deoarece creștinii cred că moartea nu este altceva decât un somn temporal, în care omul rămâne până la ziua, în care cu toții vor învia. Aceste locuri se numeau și *μαρτύρια* pentru rămășițele martirilor, cari se odihnesc într'insele. Creștinii vizitau adeseori aceste locuri din venerație față de martiri, se rugau acolo și săvârșiau sf. liturghie;²⁾ iar mai târziu au început să clădească de regulă și biserici pe acele locuri. După pilda creștinilor ortodocși, acelaș lucru îl făceau și ereții la ale lor *κοιμητήρια* sau *μαρτύρια*. Canonul prezent al sinodului dela Laodiceia interzice tuturor ortodocșilor, sau cum se exprimă textul, tuturor celor ce sunt ai Bisericii, de a merge la astfel de locuri de ale ereticilor pentru

¹⁾ Euseb., hist. eccl. V, 16. — Compară coment. lui Valsamon, III, 180.

²⁾ Compară observațiile lui Beveregiu dela acest canon (p. 194).

rugăciune sau slujbe, deoarece la acest caz ei pot fi bănuți că înclină spre careva dintre eresuri, și prin urmare că nu sunt ortodocși din convingere; iar celce ar comite acest lucru, dacă este dintre cei credincioși (*ἐάν πιστός*) adică dacă este botezat, se va exclude pentru un timp anumit dela sf. împărtășanie, și se va învrednici iarăș de aceasta numai atunci, când își va mărturisii păcatul și se va pocăi. In privința catehumenilor, cari au căzut în acest păcat, episcopul competente le va prelungi timpul catehumenatului după chibzuința sa.

Canonul 10.

Nu se cuvine ca ceice sunt ai bisericii să împreune cu nebăgare de seamă pe fiii lor cu ereticii prin legătura căsătoriei.

(26, 45, 65 ap.; 14 sin. IV ec.; 6, 72 trul.; 31 Laod.; 21 Cartag.).

— Despre căsătoriile mixte, despre cari este vorba în acest canon, am vorbit la comentariile canonului 14 al sinodului al IV-lea ecumenic și al canonului 72 al sinodului trulan. Toate canoanele Bisericii ortodoxe, cari tratează despre această chestiune, spun că aceste căsătorii mixte *in genere* sunt interzise. In canonul prezent se spune că ceice aparțin Bisericii (*τοὺς τῆς ἐκκλησίας, qui sunt ecclesiae*)¹⁾, așadară credincioșii (*πιστοί*, fideles) să nu-și împreune pe fiii lor *cu nebăgare de seamă* cu ereticii prin legătura căsătoriei. Aceasta nu însemnează că cu unii dintre eretici se permite încheierea căsătoriei, iar cu alții se interzice, ținându-se seama de rătăcirea mai mică sau mai mare a eresului respectiv,²⁾ căci eresul rămâne tot eres, ori de învață de pildă că Fiul lui Dumnezeu nu este de o ființă cu Tatăl, sau

¹⁾ Așadară nu *ecclesiastici*, cum se spune la Van Espen (p. 160), raportând acest canon numai la *persoanele peoșesti (qui de clero sunt)*, deoarece dacă *οἱ τῆς ἐκκλησίας* ar avea sensul de *ecclesiastici* (clericii), apoi nu s'ar putea înțelege cine sunt acei *πιστοί* (fideles), cari se menționează în canonul 9 al sinodului prezent și cari deasemenea se numesc *οἱ τῆς ἐκκλησίας*.

²⁾ Aproximativ în acest sens s'a luat acest cuvânt de Arhim. Ioan în comentarul său dela acest canon (I, 433), și totașa la Cabassutius (op. cit. p. 196) Pentru interpretarea corectă a acestui cuvânt să se compare comentarul lui Zonara dela canonul 31 laodiceian (III, 198).

că Duhul Sfânt purcede dela Tatăl și dela Fiul, deoarece eresul de orice caz vatămă adevărul învățaturii evanghelice din dogmele fundamentale ale credinții și prin urmare oricare eres se anatematizează de către Biserica ortodoxă (1 sin. II ec.; 1 Vas. c. M.), deci dară ortodocșilor nici odată nu li se permite a intra în astfel de legături strânse, cum este căsătoria, cu persoane, cari sunt anatematizate de către Biserică în urma mărturisirii lor de credință. Cuvântul *cu nebăgare de seamă*, întrebuițat în canonul prezent, trebuie să se interpreteze în legătură cu canonul 31 al acestui sinod și atunci vom avea înțelesul adevărat al concepției Părinților dela Laodiceia, asupra căsătoriilor mixte. Părinții dela Laodiceia de acord cu învățătura întregii Biserici, în general interzic căsătoriile mixte, și le permit numai în cazul dacă respectiva persoană eterodoxă promite că va primi credința ortodoxă, deci că se va face ortodox (31 Laod.). Cel ce ține seama de această condiție când intenționează să se căsătorească cu o persoană eterodoxă, acela procedează potrivit învățaturii canonice a Bisericii ortodoxe, celce însă nu ține seama de această condiție, acela procedează *cu nebăgare de seamă* — deci numai acest sens îl are acest cuvânt în canonul laodiceian prezent.

Canonul 11.

Nu se cuvine a se așeza în biserică cele ce se zic presvitere, adică întâi stătătoare.

— Scriitorii din timpul mai nou au avut și au păreri diferite despre *presvitere* (*πρεσβυτερος*) sau *întâiu șezătoare*. După unii acestea sunt *diaconisele* de odinioară, cari se pare că în acest canon se numesc presvitere, din cauză că erau femei mai bătrâne, iar întâi șezătoare se numesc din cauză că erau puse să supravegheze pe femei în biserică¹⁾. După alții acestea erau *protodiaconisele* (Oberdiakonissinen), deci superioarele diaconiselor de rând²⁾. Ambele aceste păreri, că adică presvitidele sau întâi șezătoarele ar fi identice cu diaconisele sau cu protodiaconisele, deși se sprijinesc și pe citate din scrieri de seamă ale

¹⁾ Da pildă: Neander, Kirchengeschichte (Ausg. 1864), III, 237, Anm. 3

²⁾ Hefele, Concillengesch. I, 757 — Compară și Kraus, Real-Encyklopädie, II, 653

antichității Bisericii, nu se pot accepta chiar și numai din motivul că, dacă acest canon ar fi intenționat să-și extindă dispoziția sa și asupra diaconiselor, apoi le-ar fi și menționat, căci diaconisele erau o instituție cunoscută și pentru sinodul I ecumenic (can. 19), despre ele însă nu se face pomenire, ci se dispune ca în viitor să nu se mai institue *presvitere* sau *înfăiu stătătoare* în Biserică (*μὴ δεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι*), iar canoanele sinoadelor de mai târziu (de pildă cel trulan, care s'a ținut aproape cu trei veacuri mai târziu ca cel prezent dela Laodiceia) nu numai că nu pomenesc despre împrejurarea că s'ar fi interzis a se institui diaconise, ci vorbesc despre diaconise ca despre o funcțiune obișnuită (14, 48, trul.). Spre a se înțelege canonul prezent mai bine este să procedăm la fel cum au făcut corectorii romani cu decretul lui Gratian, îndrumând pe cititorii la comentarul lui Valsamon dela acest canon¹⁾.

Presvitidele se pomenesc de către Ap. Pavel în epistolele sale adresate lui Timoteu și Tit (I Tim. 5, 2; Tit. 2, 3), unde, între altele, zice despre ele că trebuie să fie învățătoare de bine (*καλοδιδάσκαλοι*). Chiar prin aceasta Ap. Pavel arată datoria acestor presvitide, adică să exercite în Biserică oficiul didactic în limitele prescrise. Aceste limite le-am arătat la comentarul canonului 70 trulan. Potrivit acestuia ele nu aveau voie să exercite funcțiunea omiletică, deci nu puteau să predice în public în biserică; puteau însă să exercite funcțiunea catehetică afară de biserică și că pe aceasta o și exercitau de fapt, se dovedește, afară de alte dovezi, pe cari le-am citat la locurile cuvenite, și de către același Ap. Pavel, vorbind despre Priscila (Fapt. Ap. 18, 26). Diaconisele se îndelêniceau deasemenea cu catehizarea femeilor, mai ales la institutele feminine, dar aceasta nu era îndelênicirea lor de competență, ci ele îndeplineau servicii speciale la botezarea femeilor (coment. can. 15 al sin. lui IV ecum.); iar oficiul ordinar de catehizare a femeilor, instruirea femeilor în privința conduitei lor potrivit învățăturii creștine, și mai ales pregătirea lor pentruca să primească botezul cu vrednicie, aceste lucrări le îndeplineau presvitidele, cari erau femei mai bătrâne și versate în doctrina creștină și acestea se numeau înfăiu șezătoare pentru motivul că supravegheau pe femei în genere precum și educația creștină a

¹⁾ Cf Van Espen, op cit. p 161.

acestora¹⁾. Aceste presvitide se instituiau printr'un ceremonial anumit, asemănător celui cu care se instituiau și diaconisele, și despre ele, înlocuind ca și despre diaconise, se ținea în biserică o consemnare. Pe timpul sinodului dela Laodiceia Părinții acestui sinod au observat că presvitidele nu întrebuițează bine cele bune încredințate lor (*μη̄ χωριέντων καλῶς τῷ καλῷ*) și adică, precum se exprimă Valsamon în comentarul său dela acest canon, din cauza mândriei lor și deoarece, afară de aceasta, aveau în vedere mai ales interesele lor materiale (*διὰ ὑπεροφίαν ἢ αἰσχρο-
κέρδιον*), Părinții sinodului prin canonul lor prezent interzic pentru viitor instituirea presvitidelor.

Canonul 12.

Episcopii să se așeze la conducerea bisericească cu hotărîrea mitropoliților și a episcopilor celor dimprejur, fiind examinați vreme îndelungată atât în privința credinței, cât și a conduitei dreptei vieți.

(58, 80 ap.; 2, 4 sin. I ec.; 12, 19 trul.; 2, 3 sin. VII ec.; 19 Antioh.; 5, 13 Laod.; 6, 10 Sard.; 1 Constantinopol; 13, 49, 50 Cart.; 17 sin. I—II).

— Vezi comentariile canoanelor 58 ap., 4 al sinodului I. ecum., 19 trulan și 2 al sinodului al VII-lea ecumenic.

Canonul 13.

Nu se permite plebei să facă alegerile celor ce vor fi așezați în preoție.

(4 sin. I ec.; 19 Antioh.; 5, 12 Laod.; 10 Sard.; 50 Cartag.).

— Potrivit comentarului lui Zonara dela acest canon, sub **preoție** (*ιερατεῖον*, sacerdotium) sunt a se înțelege persoanele sfințite din treptele ierarhice superioare, deci inclusiv episcopii.²⁾ Părinții dela Laodiceia, în conexiune cu cele hotărîte în canoa-

¹⁾ Sinodul dela Cartagina din anul 398 pe presvitidele noastre le numește viduae vel sanctimoniales, și în canonul său 12 zice: eliguntur ad ministerium baptizandarum mulierum, tam instructae sint ad officium, ut possint apto et sacro sermone docere imperitias et rusticas mulieres, tempore, quo baptizandae sunt, qualiter baptizatori interrogatae respondeant et qualiter accepto baptismo vivant. Harduin, I, 985.

²⁾ Sint At. III, 183

nele 5 și 12, prin canoanul lor prezent interzic participarea *plebei* la alegerea persoanelor preoțești. Cuvântul grecesc *ὄχλος*, înțeles înțeles în acest canon și pe care noi l-am tradus cu *plebe*, însemnează prostimea poporului și cuvântul acesta se folosește spre a fi pus în contrast cu partea inteligentă și cu vază a poporului (de ex. în Sf. Scriptură vezi Mat. 14₁₅; 21_{126/146}; 27₁₁₅ etc.) și în genere însemnează mulțimea poporului, care se turbură și produce disordini (de pildă în Fapt. Ap. 24₁₁₈), — latinește: *turbis*, ori mai corect: *tumultus*, *tumultuosa plebs*. Gloatele acestea încă voiau să aibe drept de vot la alegerea persoanelor preoțești, și de câte ori reușiau, în toate cazurile se produceau turburări, precum este firesc să se întâmple acest lucru dacă poporul de rând are parte activă la o acțiune, pentru care se cere și înțelegere și pricepere.¹⁾ Impotriva acestora s'a emis canoanul laodiceian prezent. Dar la comentarul canoanului 4 al sinodului I ecumenic am citat mai multe mărturii chiar de pe vremea când s'a ținut acest sinod laodiceian, precum și din veacurile următoare, din cari mărturii se vede că prin canoanul prezent poporul nu a fost despoiat de dreptul legal de a participa în limite determinate la alegerea persoanelor preoțești și în special la alegerile de episcopi.

Canonul 14.

Să nu se trimită cele sfinte în alte parohii la sărbătoarea Paștilor, după chipul [cum se trimit pâinile] cele binecuvântate.

(9, 70 ap.; 2 Antioh.; 32 Laod.)

— În canoanul prezent se vorbește despre *τὰ ἅγια* (sancta) și *εὐλογίας* (benedictiones) și se dispune ca cele dintâi să nu se trimită în alte localități, după felul cum se trimit cele din urmă. Cuvântul *ἅγια* însemnează sfânta taină a jertfei euharistice. *Διὰ παντός ὑμᾶς προσίεναι τοῖς ἁγίοις* zice Ioan Gurădeaur în scrisoarea sa a 17-a despre predică adresată evreilor; iar Zonara în comentarul său dela acest canon zice că *τὰ ἅγια* din acest canon sunt părțile din corpul și sângele lui Hristos (*μερίδες τοῦ ἁγίου*

¹⁾ Ilustrarea acestora ni se oferă, între multe altele, prin scrisoarea Fer. lui Augustin ad Albinum (ep. 126)

σώματος καὶ ἁγίου τοῦ Χριστοῦ). În sf. noastră liturghie le cõrespunde: *sfintele sfintelor*, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. În timpurile primare ale Bisericii ființa obiceiul, potrivit căruia credincioșii, cu deosebire la sărbătoarea Paștilor, trimiteau unii altora și dintr'un loc în altul pãrticele din sfânta jertfã (τὰ ἅγια) în semnul comuniunii și al iubirii frãțești, imitau adicã, probabil, în această pricinã pe iudei, cari așisderea trimiteau unii altora daruri de sărbãtori (70 ap.)¹⁾ Pãrinții sinodului prezent au gãsit cã acest obicei nicidecum nu este îndreptãtit, cu deosebire fiindcã sfintele se pot foarte ușor expune profanãrii pe drum, și din cauza această interdic pentru viitor acest lucru. Dar odatã cu emiterea acestei interdicții, ei permit ca εὐλογία să se poatã trimite liber ca și mai înainte. Cuvântul acesta în limbajul Sf-lor Pãrinți are multe sensuri.²⁾ În canonul prezent are sensul de *pãine binecuvântatã* (panis benedictus), și anume pãinea, care rãmãne din prescuri (din cele cinci prescuri, regula 213 din Molitvelnicul cel mare), din care s'a scos sf. agnej și celelalte pãrticele obișnuite la proscomidie, și care pãine ca atare este binecuvântatã și se numește εὐλογία (benedictio). Pãinea această binecuvântatã se distribuia dupã sf. liturghie acelora, cari nu se cuminecau, în semn de comuniune cu Biserica, și în semn de această comuniune se trimitea acasã din aceeaș pãine binecuvântatã și celor, cari din cauzã de boalã sau din altã pricinã oarecare nu au putut veni la Bisericã la liturghie. Despre această pãine binecuvântatã și despre întrebuintãrea ei în acest fel pentru prima datã se pomenește în Așezãmintele apostolice VIII, 31).³⁾ Pãinea această binecuvântatã s'a numit, precum se numește și astãzi, ἀντίδωρον (la latinii vechi: communionis vicarius, dona vicaria) și anume motivul fiindcã se dãdea în locul (ἀντί) *darului* (δῶρον) sfintei euharistii.

¹⁾ Comparã observația a 2 a dela comentarul la acest canon din Pidalion (pag. 425—426), unde se citãzã din istoria lui Eusebiu cã Irineu din Lion într'o scrisoare adresatã pãpii Vîctor menționeazã acest obicei cã un obicei general în Bisericã. Vezi și Valesii amnotat. în V, 24 hist. eccl. Eusebii (Migne, ed. cit XIII, 201)

²⁾ Du Cange, Glossar med. graecit I, 447. — Suicer, Thesaurus eccl. I, 1248 sq. — Kraus, Real — Encyklop. I, 451—452.

³⁾ Cabassutius gãsește mențiune despre această într'unul din canoanele pãpii Piu I (142—157), care „canon“ însă nu s'a dat de cãtre acest papã, ci s'a redactat de cãtre Pseudo-Isidor din rãnduiala menționatã din Așezãmintele apostolice

După cum am spus anafora (antidor) la început se dădea numai celorce nu s'au împărtaşit la sf. liturghie, mai târziu însă se dădea tuturor credincioșilor la sfârșitul liturghiei, precum se face și astăzi.¹⁾

Canonul 15.

Afară de cântăreții canonicești, cari se urcă pe amvon și cântă din carte, altora nu li se permite să cânte în biserică.

(26 ap.; 16 sin. I ec.; 4, 33, 75 trul.; 14 sin. VII ecum.; 59 Laod.; 103 Cartag.).

— Chiar dela începutul Bisericii găsim cântăreți (*ψαλταί*, cantores, 26 ap.) puși anume, cari erau sfințiți de către episcop și în această calitate făceau parte din cler și erau trecuți în canon (*ἐν τῷ κανόνι*), și din acest motiv canonul prezent îi numește **cântăreți canonicești** (*κανονικοὶ ψαλταί*, canonici cantores). Cântăreții aceștia aveau dreptul să urce amvonul și să cânte în Biserică cântările prescrise **din cărți** (*ἀπὸ διφθέρας*, cărți de piele, I Tim. 4, 13), în cari cărți se cuprindeau cântările, cari se puteau cânta la slujbele bisericești (59 Laod.; 103 Cartag.)²⁾. Se pare că acest drept al cântăreților canonici și-l revendicau pentru sine oarecare persoane, cari nu erau îndreptățite la aceasta. Părinții dela Laodiceia, având intențiunea ca în biserică să se păstreze

¹⁾ Compară: Nov Scrij II, 192, § 90. Vezi despre aceasta cu privire la Biserica latină din timpurile vechi Freiburg, Kirchenlexikon, IV, 980—981.

²⁾ Tot în acest fel interpretează și Zonara și Valsamon cuvântul *διφθέρας*. Aristen, în comentarul dela acest canon, dă alt sens acestui cuvânt, deoarece el zice că cântăreții nu pot să cânte de pe amvon decât numai *μετὰ διφθέρας ἤτοι οὐελωνίου*; așadar după Aristen acest cuvânt însemnează **felon** (Sint. At. III, 185) și prin urmare se pare că cântăreții canonicești aveau datoria să poarte un oarecare felon când urcau amvonul spre a începe să cânte. Este posibil să fie cum zice Aristen, deoarece ființa obiceiul, întocmai ca și astăzi, ca toți ceice erau sfințiți în vre-o treaptă clericală, dela episcop în jos, să îmbrace la serviciile divine o îmbrăcăminte bisericească prescrisă, care se numea și felon, deoarece acel cuvânt grecesc are și sensul de piele, din care se confecționau la început și aceste îmbrăcăminte. Dar despre toate acestea canonul nostru prezent nu pomeneste, ci vorbește numai despre **carte**. Vezi Suicer, Thesaur. eccl. I, 925, precum și Du Cange, Glossar. I, 317, 902.

întru toate buna rânduială (*εὐταξίαν*), prin acest canon al lor nu interzic poporului să cânte și el în biserică cântări lui Dumnezeu, ci interzic ca singur numai poporul să cânte, precum și ca să nu urce amvonul persoane, cari nu sunt clerici și ca aceștia singuri să *inceapă* cântările sfinte (*κατάρθουσαι τῶν θείων ψαλτῶν-δημάτων*, sancta cantica incipere), deoarece acest lucru numai cântăreții canonici îl pot și au dreptul să-l facă; iar persoanelor laice li este îngăduit numai să acompanieze cântările și să le cânte pe lângă cântăreți, după ce aceștia au început se cânte cântările bisericesti. Ceremonialul sfințirii cântăreților bisericesti se face în biserică odată cu ceremonialul sfințirii citeșilor²⁾.

Canonul 16.

Sâmbăta împreună cu alte Scripturi să se citească și evanghelia.

(66 ap.; 55, 56 trul.; 29, 49, 51 Laod.).

— Potrivit concepțiunii, ce ființa în timpurile primare ale Bisericii în privința Sâmbetei (can. 66 ap. și comentarul dela acesta), și deoarece mulți urmau obiceiul iudaic în privința Sâmbetei chiar și pe vremea sinodului prezent (29 Laod.), în unele Biserici s'a încetățenit uzul ca Sâmbăta să nu se slujască liturgia, sau dupăcum zice Valsamon, să nu fină adunări bisericesti (*ἐκκλησιαστικαὶ συνάξεις*),³⁾ și astfel Sâmbăta nu se citea din sf. evanghelie, ca în alte zile, și nu se făceau nici alte citiri. Părinții dela Laodiceia osândesc acest lucru și dispun ca și Sâmbăta să se săvârșască serviciile divine în biserică și să se citească din sf. evanghelie și din alte cărți sfinte, ca și în celelalte zile.

Canonul 17.

Nu se cuvine a se împreuna [cântarea] psalmilor în adunările [slujbelor dumnezeesti], ci în intervalul de după fiecare psalm să se facă citire.

(75 trul.; 15 Laod.).

— Valsamon spune la comentarul canonului prezent⁴⁾ că,

¹⁾ Coment. lui Valsamon, III, 184—185

²⁾ Nov Skrij. III, § 5, 2—6.

³⁾ Sint. At. III, 185.

⁴⁾ Sint. At. III, 186.

potrivit tradiției vechi, psalmii lui David se cântau fără întrerupere, dar poporul obosea cu acest prilej și ieșea din biserică. Din cauza aceasta Părinții prin canonul prezent dispun ca psalmii să nu se cânte fără întrerupere, ci după fiecare psalm să se pună câte o citire (*ἀναγνώσεις*), pentruca poporul să se odihnească puțin și apoi să înceapă din nou cântarea (*πάλιν ψάλλειν*). Din cauza aceasta psaltirea s'a și împărțit în câteva catisme.

Canonul 18.

Aceeași slujbă a rugăciunilor trebuie să se facă totdeauna și la ceasul al nouălea, și seara.

(15, 59 Laod.; 103 Cartag.).

— Erau unii, cari din orgoliu compuneau înșiși rugăciuni și citeau aceste rugăciuni la *slujba vecerniei*, argumentând că dânșii prin aceasta își manifestă numai evlavie și la nici un caz nu disconsideră rugăciunile existente, cari sunt prescrise să se citească *la ceasul al nouălea* (*ἐν ταῖς ἐννάταις*). Părinții sinodului prezent hotărâsc că rugăciunile existente sunt suficiente atât pentru vecernie cât și pentru ceasul al nouălea și nimeni nu are dreptul să compună rugăciuni nouă și să le citească pe acestea în biserică (103 Cartag.).¹⁾

Canonul 19.

Se cuvine ca, după predica episcopilor, mai întâiu să se săvârșască și rugăciunea catehumenilor; și după ieșirea catehumenilor, să se facă rugăciunea celorce sunt în pocăință; și venind aceștia sub mână și îndepărtându-se, să se facă astfel trei rugăciuni pentru credincioși, una adică cea dintâi în taină, iar a doua și a treia cu glas [înalt] să se plinească; apoi așa pacea să se dea; și după ce presviterii vor da episcopului pacea, atunci mirrenii să dea pacea, și așa să se săvârșască sfânta jertfă; și numai celor ierosiși li este iertat să intre în altar și să se cuminece.

(69 trul.; 44 Laod.).

¹⁾ Coment. lui Valsamon, III, 187.

— În canonul prezent se expune ritul vechiu al liturghiei, asemenea celui care se găsește în Așezămintele Apostolilor, și care mai târziu a fost înlocuit cu liturghiile lui Vasile cel Mare și Ioan Gurădeaur. În privința opreliștei, despre care se vorbește la sfârșitul canonului, și potrivit căreia nimeni nu are voie să intre în sf. altar, afară de persoanele sfințite, vezi comentarul canonului 69 al sinodului trulan.

Canonul 20.

Nu se cuvine ca diaconul să șadă înaintea presviterului, ci să șadă la porunca presviterului. Asemenea și diaconii să aibă cinste dela slujitorii [bisericești] și dela toți clericii.

(15, 39 ap.; 15, 18 sin. I ec.; 7, 16 trul.; 5 Antioh.).

— Vezi comentariile canonului 18 al sinodului Iecum. și al canonului 7 al sinodului trulan.

Canonul 21.

Nu se cuvine ca slujitorii [bisericești] să[-și] aibă locul în diaconicon, și să se atingă de vasele sfinte.

(4, 6, 15 trul.; 20, 22, 24, 25, 43 Laod.).

— În canonul prezent, precum și în celelalte canoane ale sinodului dela Laodiceia, paralele la acest canon, ipodiaconii nu se numesc cu această numire, ci cu *ὀπηρεῖται* (ministri, servitori, slujitori inferiori); atât Zonara cât și Valsamon însă spun că sub cei din urmă sunt a se înțelege ipodiaconii. Cel din urmă scrie următoarele la comentarul acestui canon: *ὀπηρεῖται λέγονται οἱ ὑποδιάκονοι.*¹⁾ Așezarea treptei ipodiaconatului revine timpurilor primare ale Bisericii.²⁾ Datoria lor era ca în timpul serviciilor divine să stea la ușile bisericii ca să nu intre vreun nevrednic, să pregătească și să țină în rânduială sfintele vase, precum și să îmbrace pe arhiereu când acesta săvârșia sfânta liturghie și în general să ajute pe diaconi în biserică.³⁾ La început ipodiaconii erau consacrați de către episcop în diaconicon (*ἐν τῷ διακονικῷ*)

¹⁾ Sint. At. III, 190.

²⁾ Vezi: Kraus, Real-Encyclopädie II, 796.

³⁾ No. Scrij. III, 11, § 4.

aproape de masa, pe care erau așezate vasele sfinte, și adică după intrarea mică. Mai târziu pe timpul patriarhului constantinopolitan Manuil I (1217—1222) acest lucru s'a modificat din cauză că ipodiaconii fiind consacrați în diaconicon, dânsii considerau diaconiconul ca pe un loc al lor și-și pretindeau pe seama lor un fel de egalitate cu diaconii și din această pricină pe timpul acestui patriarh s'a orânduit ca hirotesia ipodiaconilor să se facă, ca și astăzi, înainte de începutul liturghiei, și adică de acum înainte nu în diaconicon, ci în naia bisericii.¹⁾

Ipodiaconii considerându-se pe sine egali cu diaconii, neglijau îndatoririle lor de căpetenie la slujirea liturghiei și în timpul liturghiei luau loc în altar între diaconi, căci aceasta este a se înțelege în acest canon prin cuvintele: *ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ* (a sta în locul diaconilor), și astfel Părinții dela Laodiceia, spre a pune capăt acestei disordini, le interzic acest lucru prin canonul prezent, îndrumându-i prin canoanele lor 22 și 43 să stea la ușile bisericii în timpul când se slujește liturghia și pentru nici un moment (*κἀν βραχύ*) să nu se îndepărteze de acolo. Tot așa li se interzice prin acest canon (21) și atingerea vaselor sfinte (*ἀπτεσθαι τῶν ἱερῶν σκευῶν*). Dealtfel aceasta este a se înțelege așa că ipodiaconilor le este interzis de a se atinge de sfintele vase, adică de sf. disc și de sf. potir în vremea când se aduce sf. jertfă, sau de a le transporta la intrarea cea mare; dar nu le este interzis de a se atinge de sf. vase atunci când nu se săvârșește liturghia, deoarece, precum corect observă Valsamon la comentarul canonului prezent,²⁾ datorită ipodiaconilor era chiar de a se îngriji de aceste sf. vase și ca după liturghie să le adune și să le pună la locul lor în *σκευοφυλακεῖον* (locul, unde se păstrau sfintele vase).

Canonul 22.

Nu se cuvine slujitorului [bisericesc] a purta orarul [pe umăr], nici a părăsi ușile.

(4, 6, 15 trul.; 20, 21, 24, 25, 43 Laod.).

— Din acelaș motiv, pentru care prin canonul 21 laodiceian s'a emis opreliștea respectivă pentru ipodiaconi, s'a mai interzis

¹⁾ Nov. Scrij. III, 1, 28 § 1.

²⁾ Sint. At. III, 190.

acelorași prin canonul prezent (22) și purtarea orarului (*ὠράριον*), în felul, cum începuseră să facă dânșii. Cuvântul orar, după comentariul lui Valsamon dela acest canon¹⁾, precum și după Vlastar²⁾, derivă dela cuvântul *ὠρᾶ*, carele are sensul de: a păzi, a îngriji de ceva³⁾, — și diaconii aveau dreptul de a-l purta pe umărul stâng în timpul sf. liturghii, făcând cu orarul semn atunci, când trebuia să se citească rugăciunile prescrise. Tot așa și ipodiaconii primesc orarul din prilejul consăcării lor, dar nu în sensul, în care se dă diaconilor, și din cauza aceasta ipodiaconii se încing cu orarul la brâu, nu-l poartă însă pe umărul stâng ca diaconii⁴⁾. — Interzicându-li-se ipodiaconilor de a purta orarul în felul diaconilor, canonul îi face atenții și asupra datoriei lor de a nu părăsi ușile Bisericii (coment. can. 21 Laod.).

Canonul 23.

Nu se cuvine citeților, sau psalților a purta orar, și așa să citească, sau să cânte.

(26, 59 ap.; 16 sin. I ec.; 4 sin. IV ec.; 4, 33, 75 trul.; 14 sin. VII ecum.; 22, 59 Laod.; 103 Cartag.).

— Motivele arătate la canonul al 22-lea au îndemnat pe Părinții dela Laodiceia să interzică purtarea orarului și citeților și cântăreților, cari nu îndeplinesc nici un fel de serviciu diaconicesc, ci au datoria numai să citească și să cânte în biserică.

Canonul 24.

Nu se cuvine ca cei ieraticesți, dela presviteri până la diaconi, și apoi cei din tagma bisericască până la slujitorii [bisericești], ori citeți, ori cântăreți, ori exorcisți, ori ușieri, ori celor din tagmă asceților, să intre în cârciumă.

¹⁾ Sin. At. III, 191.

²⁾ E, 9, Sint. At. VI, 252.

³⁾ Autorii apuseni consideră de origină latină acest cuvânt și îl derivă dela *hora*, fiindcă cu orarul se arată ceasul sau timpul rugăciunilor, sau dela *brare*, a se ruga, sau dela *ora*, vestmânt, sau în fine dela *os*, gura sau față, care se ștergea de sudoare cu orarul, și de aici se numia și *sudarium*. Vezi Bevereg. annot. în h. can. (p. 195—196), dar compară și Kraus, Real-Encyklop. II, 196.

⁴⁾ Nov. Skrij. III, 9, 28, § 2, 19.

(54 ap.; 9 trul.; 40 Cartag.).

— Vezi comentarul canonului 54 ap.

Canonul 25.

Nu se cuvine slujitorului [bisericesc] să dea [sfânta] pâine, nici să binecuvinteze paharul.

(4, 6, 7, 15 trul.; 20, 21, 22, 24, 43 Laod.).

— Se pare că ipodiaconii au început să-și revendice și astfel de servicii la slujbele dumnezești, cari se puteau îndeplini numai de către episcopi și presviteri cu ajutorul diaconilor, precum sunt cele, despre cari vorbește canonul prezent, și acelaș canon osândește această îndrăsneală a ipodiaconilor, interzicându-le să dea poporului sf. cuminecătură¹⁾.

Canonul 26.

Nu se cuvine ca ceice nu sunt înaintați de către episcopi să catehisească, nici în biserici, nici în case.

(7 sin. II ec.; 10 Antioh.).

— Cuvântul *ἐφορρίζεν*, despre care se vorbește în canonul prezent, trebuie să se ia în sensul de învățarea, catehizarea necredincioșilor (*κατηχεῖν ἀπίστους*)²⁾ înainte de botez, și aceasta se îndeplinea de către persoane consacrate printr'un ceremonial special bisericesc și ca atari făceau parte din cler și se numiau *ἐφορισταί* sau *ἐξορισταί*.³⁾ Acești exorciști aveau datoria să pregătească pe catehumeni pentru botez, ca aceștia să se lapede de duhurile necurate, în a căror stăpânire erau în urma credinței lor mincinoase. Exorciștii îndeplineau această datorie a lor în două rânduri: întâiu în timpul când catehumenii numai se pregăteau pentru botez și aceasta se făcea în case particulare, *ἐν ταῖς οἰκίαις*, precum zice acest canon, unde se instruiau de regulă catehumenii, și în al doilea rând în biserică chiar din prilejul botezului, când celuce se boteza i se punea întrebarea: te lepezi de satana?, înainte de ce l-ar fi botezat episcopul sau presviterul. Prima funcțiune a exorciștilor a încetat când s'a in-

¹⁾ Coment. lui Zonara și Aristen, III, 193.

²⁾ Coment. lui Valsamon, III, 194.

³⁾ Vezi: Kraus, Real-Encyklop. I, 471.

introdus pretutindenea pedobaptismul, a doua a rămas însă în ființă și există și astăzi în ceremonialul sf.-lui botez. Când a încetat prima și principala funcțiune a exorciștilor, a încetat și consacrarea de persoane speciale pentru acest scop. Pe timpul sinodului dela Laodiceia însă aceștia existau încă, și anume ca o slujbă deosebită în Biserică. Se pare că slujba aceasta o îndeplineau și astfel de persoane, cari nu erau consacrate canoniceste spre acest scop, și din cauza aceasta canonul prezent interzice ca pe viitor nimeni să nu îndeplinească slujba exorciștilor, dacă nu este pus în slujba aceasta de către episcop sau de către horepiscop cu ceremonialul bisericesc prescris (10 Ant.).

Canonul 27.

Nu se cuvine ca cei ieraticesți, ori clericii, ori laicii, chemați fiind la agape, să-și aleagă părți, deoarece rânduiala bisericească să acopere de ocară.

(74 trul.; 11 Gang.; 28 Laod.; 42 Cart.).

Canonul 28.

În [casele] Domnești, sau în biserici, nu se cuvine a face cele ce se zic agape, și a mânca în casa lui Dumnezeu și a așterne culcușuri.

(73 ap.; 74, 76, 97 trul.; 11 Gang.; 27 Laod.; 41, 42 Cart.).

— În aceste două canoane se cuprind dispoziții referitoare la *agape* (*ἀγάπαι*, mese de dragoste). Insuși cuvântul acesta derivă din cuvântul *ἀγάπη*, dragoste și din cauza aceasta mesele comune încă se numiau așa, deoarece se făceau din dragoste și erau simboalele dragostei, care se manifesta în bucurie frățească comună¹⁾. Cu toate că există diferite opinii în privința originii agapelor din Biserica creștină, totuși cea mai autentică și cea mai firească este opinia, după care aceste s'au introdus spre a se păstra memoria cinei celei de taină a lui Hristos, când s'a așezat sf. euharistie, tot așa și pentruca să se păstreze legătura strânsă dintre credincioși și pentruca să se dovedească că nu există deosebire între aderenții bogăți sau săraci ai lui Iisus Hristos, ci averea întregă a unora este averea comună

¹⁾ Coment. lui Zonara la canonul 74 trulan, II, 476.

a tuturor. Ap. Iuda face pomenire (v. 12) despre agape ca despre o instituție obișnuită pe timpul apostolic, iar ap. Pavel mustră pe creștinii din Corint, fiindcă fiecare dintre ei mâncau și beau separat, fără să aștepte pe frați, și prin aceasta neglijau Biserica lui Dumnezeu și pe frații săraci (I Cor. 11, ²¹, ²²). În timpurile primare agapele se țineau odată cu sf. liturghie și adică la început *înainte* de liturghie, așadară înainte de cuminecare, așa precum și Iisus Hristos întâu a cinat cu ucenicii Săi și după aceea li-a împărțit trupul și sângele său; mai târziu agapele se țineau *după* liturghie, și anume după ce s'a statornicit ca împărțășania să se ia pe nemâncate. — Dar chiar din primele timpuri, când au început să se țină aceste agape, s'au ivit disordini sau prin împrejurarea că cei bogați își arătau superioritatea față de cei săraci, sau prin împrejurarea că unii mâncau prea mult, ori poate că se și amețeau de beufură¹⁾. Din cauza aceasta în cursul veacului al II-lea agapele s'au despărțit cu totul de liturghie și se țineau mai ales seara, dar totuși în biserică sau în încăperile de pe lângă biserică. La aceste agape despărțite de liturghie participau clericii bisericii respective împreună cu episcopul, și în timpul mâncării învățau și citeau din Sf. Scriptură. Dar și la aceste agape au obvenit disordinele de mai înainte, ba respectivii aranjau în biserici și locuri de odihnă (*ἀνοβητα*). Din cauza aceasta prin canonul 28 al sinodului prezent s'a interzis pentru viitor ca agapele să se țină în casele Domnului adică în biserici, iar prin canonul 27 al aceluiaș sinod s'a interzis ca participanții la agapele aranjate în case particulare să ducă cu sine de acolo mâncări, după cum era obiceiul, acoperindu-se de ocară rânduiala bisericască (*τὴν ὕβριν τῆ τάξεϊ τῆ ἐκκλησιαστικῆ*). După ce agapele s'au despărțit de jertfa euharistică, și au pierdut însemnătatea lor simbolică, și s'au prefăcut în mese, aranjate la anumite prilejuri sau la înmormântarea celor decedați (pomenile

1) Păgânii condamnau pe creștini din cauza agapelor, afirmând că creștinii s'ar fi datat desfrânării la agape. Tertulian în apologia sa referitoare la această chestiune (39) li răspunde păgânilor că „coena nostra... nihil vilitatis, nihil immodestiae admittit; non prius discumbitur quam oratio ad Deum praegustetur; editur quantum pudicis est utile. Ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum sibi esse; ita fabulantur, ut qui sciânt Dominum audire. Post aquam manūalem et lumina, ut quisque de scripturis sanctis vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere; hinc probatur quomodo biberit. Aequē oratio convivium dirimit“.

noastre de astăzi, convivium funebre), sau la cununii, sau la botezuri, ori că s'au transformat în ospețe, despre cari se face pomenire în canonul 11 al sinodului dela Gangra, și pe cari le aranjau cei bogați pentru cei săraci (*ἀγάπαι τῶν πενήτων*, agapes pauperum)¹⁾.

Canonul 29.

Nu se cuvine creștinilor să urmeze obiceiurilor iudaice și Sâmbăta să o petreacă în repaos, ci să lucreze în ziua aceasta; Duminica însă cinstindu-o cu deosebire, de le-ar fi cu puțință, să o petreacă în odihnă ca creștini. Iar de s'ar găsi că sunt Iudaisti, să fie anatema dela Hristos.

(7, 64, 66, 70, 71 ap.; 11, 55, 66 trul.; 1 Antioh.; 16, 37, 38 Laod.; 51, 73, 106 Cartag.).

— La comentariile câtorva canoane (vezi canoanele paralele) am vorbit deja că creștinii întru nimic nu au voie să urmeze obiceiurilor credinței iudaice. Canonul prezent, ținând seama de împrejurarea că oarecari chiar și pe atunci (mijlocul secolului al IV-lea) imitau pe iudei în serbarea Sâmbetei, condamnă aceste fapte anticreștine și dispune ca creștinii *cu deosebire să cinstească* (*προτιμῶντας*) *Duminica*. Despre serbarea Duminicii în general am vorbit la comentarul canonului 66 ap. Ideia de bază a celor dintâi creștini la stabilirea zilelor de sărbătoare, cari erau totodată și momentul central al vieții creștine, era să se urmeze întru toate răstignirea și învierea lui Iisus Hristos: să-i urmăim morții Lui în așa fel ca prin pocăință să ne facem vrednici de roadele morții Lui, și apoi să-i urmăim învierii Lui ca prin credință în El și prin puterea învierii Lui omul deasemenea să învie spre o viață nouă și sfântă, care începe aici pe pământ și sfârșește în ceriuri. Din aceasta a rezultat la creștini concepția despre ziua învierii lui Hristos, ca despre o zi de bucurie și de sărbătoare. Concepția aceasta și-a găsit expresie chiar din primele zile ale existenței Bisericii lui Hristos. Faptele Apostolilor spun că ucenicii lui Hristos se adunau în ziua dintâi a săptămânii

¹⁾ Vezi despre agape în general: Suiceri, Thesaurus eccl. I, 23. — Du Cange, Glassar. I, 5. — Kraus, Real-Encyklop. I, 25. — Freib. Kirchenlex I, 325. — Herzog, Real-Encykl. I, 174.

spre a se ruga la olaltă și spre a frânge pâinea (20,7; comp. I Cor. 16,2 și Apoc. 1,10). În epistola lui Varnava Dumineca se menționează expres ca o zi de bucurie, în care creștinii serbează pomenirea învierii lui Hristos (*ἐν ἡ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν*);¹⁾ iar în epistola lui Ignatie adresată Magnesienilor se spune că și iudeii convertiți la creștinism trebuie să schimbe Sâmbăta cu Dumineca (*μηκέτι σαββατίζοντες, ἀλλὰ κατὰ Κυριακὴν ζῶντες ζώντες*).²⁾ Precum Sâmbăta era caracteristica iudaismului, toțașa era acum Dumineca simbolul vieții nouă, căreia s'a pus temelie prin învierea lui Hristos. Dumineca, fiind zi de bucurie, nu se postea (66 ap.) și nu se plecau genunchii la rugăciune (20 sin. I ec.), iar Vasile cel Mare în canonul său al 91-lea zice că noi facem aceasta, fiindcă am înviat împreună cu Hristos. Și porunca veche în privința Sâmbetei, potrivit căreia în această zi nu se lucra, a trecut chiar la începutul Bisericii asupra Duminecii, astfel că Tertulian li impută drept păcat tuturora, celorce lucrau în zi de Duminecă³⁾. Dar unele dintre Biserici, cari se alcătuiau din creștini convertiți dela iudaism, așadară din așa zișii iudeo-creștini ai aceluși timp, pe lângă această serbare a Duminecii drept comemorare a învierii lui Hristos, voiau să sărbătorească întru câțva și Sâmbăta și săvârșeau liturghie de sărbătoare și se cuminecau în această zi. Obiceiul acesta a rămas în ființă și în secolul al IV-lea, și deoarece el însemna urmarea pe față a obiceiurilor iudaice (*ἰουδαίσειν*, iudaizare) și prilejuia sminteala multora, Părinții dela Laodiceia s'au simțit îndemnați să emită acest canon (29) al lor. Ei interzic repaosul (*σχολάσειν*, oțtari) în ziua de Sâmbătă, și demandă ca creștinii în această zi să lucreze (*ἐργάζεσθαι*, operari), întocmai ca și în celelalte zile de rând, sub pedeapsa anatematizării, dacă ar proceda altfel; iar Dumineca trebuie să o serbeze cu deosebire și ca creștinii să o petreacă odihnind și să nu lucreze. La cele din urmă Părinții sinodului adaogă ca creștinii să procedeze astfel *de le-ar fi cu putință* (*εἴτε δύναται*,

¹⁾ Barnabae ep. cathol., cap. 15 (ed. Hefele, p. 40).

²⁾ Ignat ep. ad Magnesios, cap. 9 (ed. cit. p. 180).

³⁾ Tertull., de orat c. 23: „Solo die Dominico resurrectionis non ab isto tantum (ingenuncherea), sed omni anxietatis habitu et officio cavere debemus, differentes etiam negotia, ne quem diabolo locum demus“. Ordinele împăratului Constantin despre cinstirea Duminecii vezi în Euseb. de vita Constantini, IV, 18, 19, 20

si modo possint), deci nu toți sunt obligați necondiționat să nu lucreze, «deoarece», zice Valsamon în comentarul dela acest canon, «dacă din cauză de sărăcie (*ἐξ ἀπορίας, ἐκ πείνας*) sau din motiv de altă necesitate neapărată vor lucra și Dumineca, pentru aceasta nu vor cădea sub pedeapsă».¹⁾

Canonul 30.

Nu se cuvine ca cei ieraticesți, sau clericii, sau ascetii, să se scalde în baie cu femei, și nici tot creștinul, sau laicul; căci aceasta este cea dintâi osândire din partea păgânilor.

(77 trul.).

— Canonul prezent s'a repețit la sinodul trulan (can. 77) și s'a hotărât pedepsirea tuturora, cari calcă dispoziția canonului. Zonara, vorbind în comentarul dela canonul 77 trulan²⁾ despre anomalia interzisă prin acest canon, menționează cuvintele Ap.-lui Pavel, potrivit cărora creștinii nu se pot face sminteală nici iudeilor, nici păgânilor, nici Bisericilor lui Dumnezeu (I Cor. 10,³²) și să se îngrijească de cele bune nu numai înaintea Domnului, ci și înaintea oamenilor (II Cor. 8,²¹), și chiar prin aceasta el arată cât de necuviincios este dacă un creștin, dar mai ales dacă o persoană preoțească, ar face despre cece vorbește canonul prezent.

Canonul 31.

Cu nici un eretic nu se cuvine a încheia căsătorie, sau a se da fii sau fiicele [după eretici], ci mai ales a [a-i] lua, dacă ar făgădui că se fac creștini.

(26, 45, 65 ap.; 14 sin. IV ec.; 6, 72 trul.; 10 Laod.; 21 Cart.).

— Prin acest canon se întregește canonul 10 al sinodului prezent referitor la căsătoriile mixte. În acel canon se interzic în genere căsătoriile mixte, anume căsătoriile persoanelor ortodoxe cu astfel de persoane, cari nu mărturisesc credința orto-

¹⁾ Sint. At III, 197.

²⁾ Sint. At II, 484, dar compară și comentarul dela acest canon Ilaodiceian, III, 197.

doxă. În canonul prezent (31) se spune că o astfel de căsătorie se poate admite numai în cazul, când persoana de altă credință ar promite (*εἶγε ἐπαγγέλοιτο*) că va primi credința ortodoxă.¹⁾ Detalii despre aceasta se găsesc în comentarul canonului 72 trulan.

Canonul 32.

Nu se cuvine a primi binecuvântările ereticilor, cari mai mult sunt absurdități, decât binecuvântări.

(10, 11, 45, 46, 64 ap.; 19 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 2, 4 sin. III ec.; 11, 95 trul.; 6, 7, 8, 9, 10, 14, 31, 33, 34, 37 Laod.; 1, 47 Vasile c. M.; 9 Timot. Alex.).

— Despre împrejurarea că între ortodocși șieretici nu poate ființa nici o comuniune de credință, vorbesc încă multe canoane de ale sinodului prezent (vezi canoanele paralele). Prin canonul prezent se interzice de a primi dela eretici *εὐλογία*, adică pâinea binecuvântată sau părți din prosfore. Precum ființa între ortodocși obiceiul ca la praznicul Invierii lui Hristos să trimită unii altora pâine binecuvântată în semn de comuniune frățească (14 Laod.), tot astfel ființa și la eretici acest obicei; și dacă sinodul dela Laodiceia a interzis obiceiul acesta între ortodocși (14 Laod.), apoi cu atât mai vârtos trebuia să interzică ortodocșilor primirea acestui fel de pâine binecuvântată dela eretici. Pâinea aceasta se *binecuvânta* printr'o rugăciune, care se citea asupra ei, dar la eretici nu putea exista rugăciune adevărată, deoarece ei nu aveau nici preoție adevărată, ci preoție falsă (47 ap.), și astfel canonul prezent numește *ἄλογίαι*, absurdități (nonsensuri, superstiții) acele rugăciuni, prin cari ereticii credeau că binecuvântă și sfințesc pâinea.

Canonul 33.

Nu se cuvine a se ruga împreună cu ereticii, sau cu schismaticii.

(10, 11, 45, 46, 64 ap.; 19 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 2, 4 sin. III ec.; 11, 95 trul.; 6, 7, 8, 10, 14, 31, 32, 34, 37 Laod.; 1, 47 Vasile c. M., 9 Tim. Alex.).

¹⁾ Vezi comentariile lui Zonara și Valsamon în Sint. At. III, 198, 199.

— Prin canonul prezent se repetă canonul 45 ap. dar se mai adaugă și că ortodocșii nu pot avea comunitate de credință nici cu schizmaticii (*σχισματικοίς*).

Canonul 34.

Nici unui creștin nu se cuvine să părăsească pe martirii lui Hristos, și să se ducă la pseudomartiri, adică la ai ereticilor, sau la ceice mai înainte au fost eretici; căci aceștia sunt străini de Dumnezeu. Deci ceice se vor duce la dânșii să fie anatema.

(10, 11, 45, 46, 64, 70 ap.; 2, 4 sin. III ec.; 6, 9, 32, 33, 37 Laod.; 83 Cart.; 9 Timot. Al.)

— Canonul prezent stă în conexiune cu canonul 9 al acestui sinod și în general tratează despre aceeași chestiune, adică despre pseudomartiri (*ψευδομάρτυρες*), pe cari îi cinsteau și unii dintre ortodocși. Deosebirea este că în acel canon Părinții dela Laodiceia au avut în vedere pe ortodocșii, cari făceau acest lucru din ignoranță, sau fiindcă au fost seduși fiind de bună credință, și în privința acestora acel canon dispune să se înlăture dela sf. împărtășanie pentru un timp anumit (*μέχρι τινός*); iar în canonul prezent (34) vorbesc despre ceice fac acest lucru intenționat, sau, precum zice Valsamon în comentarul dela acest canon, *ὁλοψύχῳ διαθέσει* (cu deplină dispoziție sufletească), și din cauza aceasta îi și anatematizează, deoarece s'au înstrăinat dela Dumnezeu.¹⁾

Canonul 35.

Nu se cuvine creștinilor să părăsească biserica lui Dumnezeu, și să se îndepărteze, și să invoce pe îngeri, și să facă adunări, căci acestea sunt oprite. Deci de se va afla cineva că stăruiește în idolatria aceasta ascunsă, să fie anatema, căci a părăsit pe Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, și a venit la idolatrie.

— Pe vremea veche, zice Zonara în comentarul dela acest canon, erau oarecari eretici, cari ziceau că nu trebuie a se implora ajutorul lui Iisus Hristos pentruca omul să se apropie de

¹⁾ Sint. At III, 201.

Dumnezeu, ci al îngerilor, deoarece în astfel de cazuri nu am fi vrednici să cerem ajutorul lui Iisus Hristos; dar ereticii vorbeau astfel probabil din smerenie păcătoasă, alimentată în ei de necuratul. Despre acest eres face pomenire și Ap. Pavel în epistola sa adresată Colosenilor, când zice: nimeni pe voi să nu vă înșele void, prin smerenie și prin slujirea îngerilor (*θρησκεία τῶν ἀγγέλων*, II, 18). Cuvintele acestea apostolești au înțelesul că nimeni nu are voie să ne lipsească de răsplata cuvenită pentru credința și viața noastră dreaptă, îndepărtându-ne dela dreapta credință, și să cinstim pe îngeri, adică să li slujim sub pretextul oarecărei smerenii, ca și când noi nu am fi vrednici a ruga pe Fiul lui Dumnezeu să ne fie îndreptător spre Tatăl cel ceresc. Acești eretici invocau (*ὀνομάζω*) pe îngeri, adică se rugau (*ἐπεκαλοῦντο*) lor și țineau adunări în cinstea lor. Canonul, condamnând acest eres, zice că celce se dedă acestui fel de idolatrie ascunsă, să fie anatema. Canonul numește idolatrie (*εἰδωλολατρείαν*), ceea ce Ap. Pavel a numit slujirea îngerilor, dar nu din cauză că cinstirea îngerilor ar fi idolatrie, ci fiindcă prin aceasta necuratul îndepărtează pe om dela rugăciunea către Iisus Hristos, ca apoi pe încetul și pe nesimțite să-l împingă la idolatrie.¹⁾

Canonul 36.

Nu se cuvine ca cei ieraticеști, sau clericii, să fie vrăjitori, ori descântători, ori matimatici, ori astrologi, sau să facă celece se zic filacterii, cari sunt legături ale sufletelor lor. Iar ceice le poartă, am poruncit să se arunce din biserică.

(61 trul.; 24 Ancira; 7, 65, 72, 81, 83 Vasile c. M.; 3 Grigorie Nis.).

— Am văzut hotărîrea canonului 61 trulan referitoare la laicii, cari se îndeletnicesc cu vrăjitorii. Canonul laodiceian pre-

¹⁾ Sint. At III, 201—202. — Pornind dela acest canon, în comentariile lui se menționează și alt eres: *ἀγγελικοί* (Zonara, Valzamon, Aristen, Cormciaia slavă, Beveregiu și alții). Walch în a sa *Historie der Ketzereien* (II, 177—179) zice că despre *angelici* puține lucruri precise se pot spune, și din cauza aceasta nu ne considerăm obligați a vorbi mai pe larg despre ei

zent vorbește despre aceiași chestiune în privința persoanelor, cari fac parte din cler și cred în vrăjitorii sau se îndeletnicesc cu vrăjitorii, și pedepsesc acest lucru foarte aspru cu pedeapsa excluderii din Biserică. Nichita, un canonist dela începutul secolului al XII-lea, la întrebarea despre această chestiune, se referă la canonul 24 dela Ancira și la canonul prezent (36) laodiceian, și numește obiceiul păgânesc (*τῆς ἐθνικῆς συνουσίας*) îndeletnicirea cu vrăjitorie, nevrednic de lumea creștină și cu atât mai puțin de Biserica ortodoxă (*οὕτε μὲν τῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας*)¹⁾. Canonul prezent osândește separat și pe cei ce confecționează **filacterii** și numește aceste filacterii legături ale sufletelor lor (*δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν*, animarum vincula) și dispune să se excludă din Biserică toți ceice poartă astfel de filacterii. În Sf. Scriptură se menționează filacteriile, folosite de iudei (Mat. 23, 5). Anume iudeii, când voiau să se roage, aveau două legături, și în fiecare erau scrise patru verseturi din Sf. Scriptură, cu inscripția numelui lui Dumnezeu, și cu o legătură își legau capul, iar cu cealaltă mâna stângă, și credeau că celce are astfel de legături va îndepărta dela sine toate relele și va dobândi tot binele. Se vede dela sine că aceasta este o evidentă credință deșartă, cu totul potrivnică doctrinei, potrivit căreia omul trebuie să se încredințeze în viața sa cu totul prevedinței divine și, făcând fapte bune, să aștepte binele dela prevedință; astfel acel obicei cu filacteriile are sensul de vrăjitorie și cu drept cuvânt a fost pus în acelaș rând cu farmecele din numeri, din stele și altele similare. Obiceiul filacteriilor a trecut dela iudei și la unii dintre creștini, și unii purtau permanent la grumaz acest fel de filacterii, sau dacă se îmbolnăvea cineva, se lega partea bolnavă din corp cu filacterii. Ținând seama de acest rol, pe care îl aveau filacteriile pe acel timp (secolul al IV-lea), este perfect de înțeleasă vigoarea pedepsei, care se prescrie de către acest canon pentru ceice confecționează sau poartă filacterii²⁾.

Canonul 37.

Nu se cuvine a primi dela iudei sau eretici darurile trimise de sărbători, nici a serba împreună cu ei.

¹⁾ Sint. At. V, 384.

²⁾ Vezi Suicer, Thesaur. II, 1465 și Du Cange, Glossar. II, 1709, precum și Kraus, Real Encykl. (I, 49—51) la cuvântul Amulette.

(64, 70, 71 ap.; 11 trul.; 9 Ancira; 6, 9, 29, 33, 34, 38, 39 Laod.).

Canonul 38.

Nu se cuvine a primi azime dela iudei, sau a se împărtăși cu păgânătățile lor.

(7, 64, 70, 71 ap.; 11 trul.; 9 Ancira.; 6, 9, 29, 33, 34, 37, 39 Laod.).

Canonul 39.

Nu se cuvine a ține sărbătorile cu păgânii, și a se face părtași de nelegiuirea lor.

(71 ap.; 71, 94 trul.).

— Pentru toate aceste trei canoane vezi comentariile dela canoanele 70 și 71 ap. și dela canoanele paralele.

Canonul 40.

Nu se cuvine ca episcopii, chemați fiind la sinod, să bârfească, ci să meargă, și să învețe, sau să se învețe pentru îndreptarea bisericii și a celorlalți. Iar de ar bârfi, unul ca acesta pe sine însuși se acuză, fără numai dacă ar lipsi din cauza [vreunei eventualități] extraordinare.

(37 ap.; 5 sin. I ec.; 19 sin. IV ec.; 8 trul.; 6 sin. VII ec.; 20 Antioh.; 18, 76, 95 Cartag.).

— Vezi comentariul dela canonul 37 ap. și dela celelalte canoane paralele.

Canonul 41.

Nu se cuvine ca cel ieraticesc sau clericul să călătorească fără porunca episcopului.

(12, 13, 32, 33 ap.; 11, 13 sin. IV ec.; 17 trul.; 6, 7, 8, 11 Antioh.; 42 Laod.; 7, 8, 9 Sard.; 23, 106 Cartag.).

Canonul 42.

Nu se cuvine ca cel ieraticesc sau clericul să călătorească fără de cărți canonice.

(12, 13, 32, 33 ap.; 11, 13 sin. IV ec.; 17 trul.; 6, 7, 8, 11 Antioh.; 41 Laod.; 7, 8, 9 Sard.; 23, 106 Cartag.).

— Pentru aceste două canoane (41 și 42) vezi comentariile dala canonul 12 ap. și dela celelalte canoane paralele,

Canonul 43.

Nu se cuvine ca slujitorii [bisericești], chiar pentru vreme scurtă, să părăsască ușile, și să zăbovească în rugăciune.

(4, 6, 15 trul.; 20, 21, 22, 24, 25 Laod.).

— Vezi comentariile canoanelor 21 și 22 ale sinodului prezent.

Canonul 44.

Nu se cuvine ca femeile să intre în altar.

(69 trul.; 19 Laod.).

— Zonara spunând în comentarul canonului prezent că tuturor laicilor le este interzisă intrarea în sf. altar (69 trul.; 19 Laod.), adaugă și că acest lucru cu atât mai mult trebuie să fie interzis femeilor, deoarece acestea, independent de voința lor, au lunar scurgerea sângelui (*ἡ τῶν ἑμμηρῶν αἱμάτων ρύσις*).¹⁾

Canonul 45.

Nu se cuvine a se primi [catehumenii] spre luminare după două săptămâni ale Patruzecimii.

(14 sin. I ec.; 78 trul.; 46 Laod.).

— În canonul prezent se vorbește despre catehumeni, și în special despre cei ce sunt suficient instruiți în credința creștină și în privința cărora s'a hotărât ca ei să se pregătească definitiv prin exerciții spirituale pentru termenul hotărât spre a fi botezați, adică spre a li se da *taina luminării* (*μυστήριον φωτισματος*, sacramentum illuminationis).²⁾ Aceștia sunt catehumenii, despre cari se face pomenire în liturghia darurilor înaintea sfințite și pentru cari biserica se roagă în această liturghie, începând

¹⁾ Sint. At. III, 212.

²⁾ Dionys Areop de eccles. hierarch. II, 23; Gregor. Nazianz., or. 40.

cu Miercurea din mijlocul postului: «Pentru frații, cari către sfânta luminare se gâtesc... Domnului să ne rugăm». La comentariul canonului 14 al sinodului I ecumenic am arătat care era intervalul de timp al catehumenatului pentru adulții, cari voiau să se facă creștini precum și câte categorii avea catehumenatul. Când catehumenatul se termina și catiheții respectivi mărturiseau despre catehumenii lor că cunosc deajuns învățătura creștină, atunci catehumenii erau obligați să se prezinte la episcopul competente și să-și exprime dorința că doresc să se învrednicească de botez. Timpul ordinar anual, în care se botezau catehumenii, era Sâmbăta cea mare spre amintirea zilei, în care Hristos a zăcut în mormânt și adică spre a simboliza că tot atunci și omul cel vechiu s'a înmormântat prin moartea lui Hristos și prin învierea lui Hristos învie și el la viață nouă (Rom. 6, 4). Pentruca respectivii catehumeni să se poată învrednici de botez în aceea zi (Sâmbăta cea mare), trebuiau să se anunțe episcopului încă în ultimele zile ale cășlegilor. Episcopul apoi îi chema la sine pentru ziua dintâi a postului mare (τῆς τεσσαρακοστῆς) și el însuși îi supunea unei examinări, și dacă găsea că sunt vrednici spre a deveni creștini, îi binecuvânta, le dădea nume creștin și dispunea să fie trecuți între φωτισμένους, între ceice se pregătesc pentru luminare, ca să se poată boteza în Sâmbăta cea mare.¹⁾ Incepând cu ziua, în care catehumenii primeau nume creștin, deci din prima zi a postului celui mare, și apoi în tot timpul păresimilor, erau obligați să postească foarte sever, să se roage neîntrerupt și în fiecare zi să meargă la biserică. Dacă vreun catehumen nu se anunța pentru botez îndată la începutul postului mare, ci mai târziu, și în special, cum zice canonul prezent, după ce au trecut două săptămâni de post, atunci acel catehumen nu se mai putea boteza în Sâmbăta cea mare, deoarece nu a ținut întreg postul prescris în cursul întregii păresimi. Deltfel, zice Zonara în comentariul canonului prezent, acela se putea boteza și mai târziu, deoarece cuvintele din canon οὐ δεῖ δέχεσθαι (nu se cuvine a se primi) trebuiesc interpretate condiționat și adică numai pentru Sâmbăta cea mare.²⁾

¹⁾ Compară: Augustini sermo 13 ad Neophitos.

²⁾ Sint. At. III, 212—213.

Canonul 46.

Se cuvine ca ceice vor să se lumineze să învețe credința și în a cincea [zi] din fiecare săptămână să dea seama episcopului sau presviterilor.

(2, 14 sin. II ec.; 78, 96 trul.; 19, 45 Laod.).

— În textul canonului prezent se zice numai: τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος (quinta hebdomadis feria), noi însă cu toate acestea am tradus «în a cincea [zi] din *fiecare săptămână*» și am procedat astfel, deoarece am voit să urmărim comentatorilor greci Valsamon și Zonara, cari întrebuițează în comentariile lor cuvintele ἐκδοσῆς ἑβδομάδος,¹⁾ ceea ce credem că este absolut corect; și prin urmare nu se poate accepta ceea ce spune Aristen, că adică cuvintele τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ar avea numai sensul de Joia cea mare: τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος καθ' ἣν μέλλει φωτισθῆναι.²⁾ Considerăm corectă interpretarea comentatorilor menționați, deoarece se știe că instrucția catehumenilor se făcea sistematic, și respectivii erau obligați ca la răstimpuri anumite să-și dea seama în fața episcopului sau presviterilor despre cunoștințele lor referitoare la credință; afară de aceasta Biserica trebuia să câștige siguranță despre statornicia lor că din convingere fermă vreau să primească credința creștină, iar această siguranță se putea dobândi, precum zice Zonara la comentarul aceluși canon, prin împrejurarea că respectivii în Joia fiecărei săptămâni din timpul catehumenatului referau și-și dădeau seama în fața episcopului sau presviterilor despre ceea ce au învățat în cursul săptămânii din învățătura creștină, — ca nu cumva să fie botezați și sfinșiți cu sfânta noastră taină (καθ' ἡμᾶς μυστηρίου) fără să fi fost deplin fortificați în credință.

Canonul 47.

Se cuvine ca ceice în boală au primit lumina, și apoi s'au sculat, să învețe credința, și să cunoască, că s'au învrednicit de dar dumnezeesc.

(2, 14 sin. I ec.; 78, 96 trul.; 12 Neoces.; 19, 45, 46 Laod.; 45 Cartag.).

¹⁾ Coment. canonului 78 trul., II, 486

²⁾ Sint. At. II, 486. Compară și observația lui Beveregiu (annot. p. 197).

— Dacă un catehumen s'a îmbolnăvit înainte de a se fi împlinit întreg timpul prescris pentru catehumeni (14 sin. I. ec.; 46 Laod.), atunci canonul prezent permite ca respectivul să fie botezat, dar prefinde ca la caz de se va însănătoși după botez să urmeze mai departe învățarea doctrinei creștine, pentruca, între altele să cunoască mărimea darului dumnezeesc (*θεῖος δωρεάς*), de care s'a învrednicit.

Canonul 48.

Se cuvine ca ceice se luminează după botez să se ungă cu hrismă cerească, și să fie părtași împărăției lui Hristos.

(7 sin. III ec.; 95 trul.).

— Dogmatica ortodoxă arată că ungera cu sf. mir este o taină a Testamentului Nou și tot astfel ne mai spune că taina ungerii cu sf. mir se poate administra atât de către episcop, cât și de către presviter, precum și că se poate administra îndată după botez¹⁾. Din canonul prezent se vede că unii nu se ungeau cu sf. mir îndată după botez și din cauza aceasta canonul prezent repetă dispozițiile din ființă chiar pe acea vreme și dispune ca după botez toți trebuie să fie unși cu sf. mir, sau precum zice canonul, cu hrismă cerească (*χρίσματι ἐπουρανίῳ*), ca să fie părtași împărăției lui Dumnezeu și membrii cu adevărat activi ai Bisericii.

Canonul 49.

Nu se cuvine a se jertfi pâine în Patruzecime, decât numai Sâmbăta și Dumineca.

(66, 69 ap.; 52 trul.; 50, 51, 52 Laod.).

— Vezi comentarul canonului 52 trulan.

Canonul 50.

Nu se cuvine să se deslege Joia din săptămâna cea de pe urmă din Patruzecime, și [astfel] a necinstiti Patruzecimea întregă; ci se cuvine a ajuna toată Patruzecimea cu mâncări uscate.

¹⁾ Dogmatica ortodoxă a lui Macarie, § 208, 211.

(66, 69 ap.; 29, 89 trul.; 1 Dionisie Al.; 8, 10 Timot. Alex.).
— Vezi comentariile canoanelor 66 și 69 ap. și ale celorlalte canoane paralele.

Canonul 51.

Nu se cuvine a săvârși în Patruzecime praznicile nașterii mucenicilor, ci pomenirile sfinților mucenici să se facă în Sâmbete și Dumineci.

(66, 69 ap.; 52 trul.; 49, 50, 52 Laod.).

Canonul 52.

Nu se cuvine a ține nunți sau zile de naștere în Patruzecime.

(66, 69 ap.; 52 trul.: 49, 50, 51 Laod.).

— Părinții dela Laodiceia, potrivit importanței Patruzecimii în Biserică (52 trul.), interzic serbarea pomenirii sfinților mucenici în timpul Patruzecimii (can. 51), afară de Sâmbete și Dumineci (66 ap.), precum și ținerea nunților sau zilelor de naștere (can. 52).

Canonul 53.

Nu se cuvine ca creștinii, mergând la nunți, să joace sau să sară, ci să mânânce sau să dejuneze cuviincios, precum se cuvine creștinilor.

(24 trul.; 54 Laod.).

Canonul 54.

Nu se cuvine ca cei ieraticesți ori clericii să privească oarecare spectacole la nunți, sau la ospete, ci mai înainte de a intra teatraliștii, să se scoale și să plece.

(24 trul.; 53 Laod.).

— Din cauza sfințeniei căsătoriei, aceste canoane (53 și 54) voiesc ca nunțile creștine să se țină cu pietate și cu modestie și interzic tuturor, atât persoanelor preoțești cât și mirenilor, participarea la aceste nunți, dacă acolo se petrec astfel de lucruri, cari numai de păgâni pot fi vrednice.

Canonul 55.

Nu se cuvine ca cei ieraticesți ori clericii să facă ospețe din contribuții, dar nici mirenii.

(60 Cartag.).

— Canonul prezent dorește ca viața creștină să fie în consonanță cu învățătura Sf. Scripturi, deci ca toți să trăiască cu evlavie și cu modestie. Canonul cere acest lucru dela fiecare mirean creștin, dar mai ales dela persoanele, cari fac parte din cler și cari trebuie să fie pilde tuturor.

Canonul 56.

Nu se cuvine ca presviterii înainte de intrarea episcopului să intre și să șadă în altar, ci după episcop să intre; fără numai de ar fi neputincios sau episcopul ar fi călătorit.

(2, 31, 39, 55 ap.; 8, 23 sin. IV ec.; 17 trul.).

— La comentariile câtorva canoane (2, 31 ap. etc.) am vorbit despre supunerea canonică a presviterului față de episcop. Din canonul laodiceian prezent se pare că unii dintre presviteri, cel puțin din Biserica Frigiei, au uitat de subordonațiunea lor față de episcop, și erau de credința că nu ar fi obligați să-i dea acestuia în biserică cinstea, ce i se cuvine. Părinții dela Laodiceia, spre a pune capăt acestei disordini, au emis canonul prezent, a cărui dispoziție este clară din textul canonului.

Canonul 57.

Nu se cuvine a se așeza episcopi în sate și la țară, ci periodeuți; iar cei așezați deja mai înainte, să nu facă nimic fără de socotința episcopului cetății; dar asemenea nici presviterii să nu facă nimic fără de socotința episcopului.

(8 sin. I ec.; 13 Anciră; 14 Neoces.; 8, 10 Antioh.; 6 Sard.).

— «Demnitatea arhierască este foarte onorată; din care cauză așezarea de episcop la sate sau la țară, unde nu este cetate și mulțime de oameni, însemnează atât cât a desconsidera arhieria», zice Zonara la comentarul canonului prezent.¹⁾ Acesta

¹⁾ Sint At III, 222—223.

a fost mobilul, care a îndemnat pe Părinții dela Laodiceia să emită canonul lor prezent, și să dispună ca în sate și la țară (*ἐν ταῖς χώμας καὶ ἐν ταῖς χώραις*) să nu se institue episcopi, ci periodeuți (*περιουεὺτάς*). — Periodeuții, ca un serviciu special în Biserică, au existat chiar în timpurile primare ale Bisericii creștine. Aceștia erau presviteri superiori de pe lângă episcopii din cetăți și cari în numele episcopului inspectau (*περιουεῦσαι*) la termene hotărâte bisericile de pe sate și dela țară din eparhia respectivă și raportau episcopului lor despre starea acestor biserici. Cu timpul, când s'a organizat desăvârșit conducerea eparhială din Biserică, serviciul periodeuților încetează de a mai fi ordinară și independentă și s'a înlocuit prin alte servicii, — astăzi mai ales prin funcțiunea protoiereilor noștri de circumscripții, sau cu blagocinnii ruși.¹⁾ Canonul prezent laodiceian, emițând dispoziția sa în privința periodeuților, dispune referitor la episcopii, cari se găseau pe acel timp pe sate și la țară, să nu facă nimic fără de învoirea (*ἀνευ γνώσεως*) respectivului episcop al cetății, întrucmai precum nici presviterii nu pot să facă acest lucru (39 ap.).

Canonul 58.

Nu se cuvine a se aduce jertfă prin case de către episcopi sau presviteri.

(31 ap.; 18 sin. IV ec.; 31, 34, 59 trul.; 7, 10 sin. VII ec.; 6 Gang.; 5 Antioh.; 10 Cartag.; 12 sin. I-II).

— Vezi comentarul canonului 31 trulan.

Canonul 59.

Nu se cuvine să se citească în biserică cântări speciale, nici cărți necanonice, ci numai cele canonice ale Testamentului vechiu și nou.

(60 ap.; 63 trul.; 103 Cartag.)

— În timpurile primare ale Bisericii multe persoane evlavioase compuneau în cinstea lui Iisus Hristos *cântări speciale* (*ἰδιωτικὸὺς ψαλμοὺς*, *privatos psalmos*), și aceste cântări le cântau

¹⁾ Mai pe larg despre periodeuți în lucrarea mea: „Demnitățile”, p. 49—58.

la serviciile divine.¹⁾ Dar după ce mai târziu și ereticii au început să compună astfel de cântări și când aceste cântări eretice se cântau fără nici-o critică în biserică,²⁾ Părinții dela Laodiceia au interzis să se mai citească în biserică acest fel de cântări speciale sau *cărți necanonice* și au dispus să se poată ceti numai *cărțile canonice* ale Testamentului vechiu și nou.

Canonul 60.

Cărțile Testamentului vechiu, cari trebuie să se citească [sunt]: 1. Facerea lumii; 2. Eșirea din Egipt; 3. Leviticonul; 4. Numerii; 5. A doua lege; 6. Iisus alui Navi; 7. Judecătorii și Rut; 8. Estir; 9. Ale împăraților întâia și a doua; 10. Ale împăraților a treia și a patra; 11. Paralipomena întâia și a doua; 12. Esdra întâia și a doua; 13. Cartea Psalmilor 150; 14. Pildele lui Solomon; 15. Ecclesiastul; 16. Cântarea cântărilor; 17. Iov; 18. Cei doisprezece prooroci; 19. Isaia; 20. Ieremia și Varuh, Plângerile și epistolele; 21. Iezechiil; 22. Daniil. Iar ale Testamentului nou acestea: Patru Evanghelii, a lui Mateiu, a lui Marcu, a lui Luca, a lui Ioan; Faptele Apostolilor; șapte epistole catolice, a lui Iacov una, a lui Petru două, a lui Ioan trei, a lui Iuda una; patrusprezece epistole ale lui Pavel: către Romani una, către Corinteni două, către Galateni una, către Efeseni una, către Filipeni una, către Coloseni una, către Tesaloniceni două, către Evrei una, către Timotei două, către Tit una, și către Filimon una.

(85 ap.; 24 Cartag.; Atan. c. M. despre sărbători; Grigorie Teol. despre cărțile Sf. Scripturi; Amfiloch. despre cărțile Sf. Scripturi).

— Părinții dela Laodiceia după ce prin canonul lor al 59-lea au interzis citirea cărților necanonice (*ἀκανόνιστα βιβλία*) și au dispus ca să se citească numai cărțile canonice (*μόνα τὰ κανονικά*),

¹⁾ Vezi de pildă cântarea de felul acesta a lui Climent din Alexandria; „hymnus Christi Servatoris“ la sfârșitul „Pedagogului“ său (ed. Migne). Compară ce spune despre aceste cântări Eusebius, hist. eccl. V, 28.

²⁾ De pildă sunt cunoscute cântările ereticului Pavel din Samosata în cinstea lui Iisus Hristos. Euseb., hist. eccl. VII, 30

în canonul prezent (60) ei înșiră pe rând aceste cărți din urmă, și adică 22 cărți ale Testamentului vechiu, cari sunt exact aceleași, pe cari Biserica noastră ortodoxă și astăzi le cinstește drept cărți canonice. Iar din Testamentul nou canonul înșiră toate cărțile canonice de astăzi, afară de *Apocalipsa*. Această împrejurare se explică prin faptul, că scrierile apostolice nu au ajuns toate în acelaș timp la toate Bisericile locale și ușor este posibil, că în Frigia pe vremea sinodului prezent Apocalipsa încă nu era cunoscută ca o carte canonică a Testamentului nou.¹⁾

Catedrala mitropolitană din Sibiu.

¹⁾ Compară: Macarie, *Introducere în Teologie*, § 126 (ed. din St. Petersburg 1871, pag. 329).

Canoanele sinodului al șaselea local, dela Sardica.

Canonul 1.

Osiu episcopul cetății Corduvei zise: «Nu atât obiceiul cel rău, cât mai vârtos corupția cea prea vătămătoare a [cârmuirii] afacerilor [bisericești] trebuie să se desrădăcineze chiar din temeliiile ei, ca nici unuia dintre episcopi să nu-i fie iertat a se muta din o cetate mică în altă cetate. Căci este vădit pretextul acestei cauze, pentru care se fac unele ca acestea. Căci niciodată nu s'a putut afla vreunul dintre episcopi, carele să fi nizuît a se muta dela o cetate mai mare la o cetate mai mică, prin ceace s'a dovedit că unii ca aceștia s'au aprins cu un înfocat chip al lăcomiei după averi, și au slujit mai mult trufiei, ca să se pară că au câștigat stăpânire mai mare. Prin urmare nu sunt oare toți de acord ca astfel fel de răutate să se pedepsească mai aspru, căci socotim că unii ca aceștia nici comuniunea laicilor nu se cuvine să o aibă?» Episcopii ziseră cu toții: «Toți sunt de acord»¹⁾.

(14 ap.; 15 sin. I ec.; 5 sin. IV; 20 trul.; 13, 16, 18, 21 Antioh.; 2, 17 Sard.; 48 Cart.).

— Canonul prezent are în vedere corupția cea prea vătămătoare a cârmuirii afacerilor bisericesti (*ἡ βλαβερωτάτη τῶν πραγμάτων διαφθορά*), care-și avea origina în împrejurarea, că unii dintre episcopi voiau să treacă la alte scaune, părăsind pe

¹⁾ Cele mai multe canoane ale sinodului prezent au fost propuse de către președintele sinodului, Osiu al Corduvei, și prin urmare aceste canoane în original încep cu cuvintele: „Episcopul Osiu zise“; numai trei canoane (4, 18 și 20) au fost propuse de Gaudentiu, episcopul din Naïssus (în Dacia), și unul (16) de Aetiu, episcopul Salonicului. În Pidalion s'a omis numirea episcopilor, cari au propus canoanele, precum și formula de aprobare a sinodului referitoare la propunerile respective, care deasemenea se găsește în originalul acestor canoane.

cele, unde erau instituiți. Mobilul, care a îndemnat pe unii dintre episcopi să facă acest lucru, era lăcomia pătimasă după câștigul material și dorința lor de a obține putere cât mai mare, deoarece, precum zice canonul, nici odată nu se întâmplă ca un episcop să nizuiască a fi transferat dintr'o cetate mai mare la alta mai mică, sau dintr'o eparhie bogată la alta săracă, ci totdeauna dimpotrivă. Aceste transferări de episcopi se condamnau și înainte de sinodul prezent (14 ap.; 15 sin. I ec.); dar, precum se vede, unii dintre episcopi nu au prea ținut seama de această dispoziție canonică, și din cauza aceasta Părinții dela Laodiceia au găsit de cuviință ca dispozițiile din chestiune să se înăsprească și prin urmare au hotărât ca episcopul, care ar comite pe viitor acest lucru, nu numai să se caterisească, ci să i se ia și dreptul de a se bucura în Biserică de drepturile laicilor, anume unul ca acesta să fie privat de orice comuniune cu credincioșii¹⁾.

Canonul 2.

Episcopul Osiu zise: «Iar de s'ar afla vreunul așa de nebun ori îndrăzneț, încât să fie de părerea de a aduce oarecare scuză pentru unele ca acestea, adevărind că i s'au adus scrisori dela popor, vădit este că s'a putut corupe câțiva oarecari cu plată și cu preț pentru ca să facă turburări în biserică ca și cum ar dori, firește, să-l aibă pe dânsul episcop. Deci socotesc că acest fel de viclesuguri și unelțiri sunt cât mai vrednice de pedeapsă, încât unul ca acesta nici la sfârșitul [vieții] să nu se învrednicească nici chiar de comuniunea laicilor. Răspundeți deci ori de sunteți de acord cu această socotință?» Răspuns-au: «Se aprobă cele spuse».

(14 ap.; 15 sin. I ec.; 5 s.n. IV ec.; 20 trul.; 13, 16, 18, 21 Antioh.; 1, 17 Sard.; 48 Cart.).

— Canonul prezent este continuarea canonului 1. Ființa practica canonică, potrivit căreia și poporul participa la alegerile de episcopi, și în general acela era hirotonit întru episcop, pe carele îl doria și îl cerea poporul (can. 4 sin. I ec. și coment.). Episcopii respectivi, cari intenționau să treacă dela o eparhie

¹⁾ Comentariile lui Zonara și Valsamon, III, 228—230.

mai mică la alta mai mare și mai bogată, spre a scăpa de pedepsele canonice, pretextau că au primit invitațiunii în scris dela poporul eparhiei respective spre a trece la acea eparhie. Canonul prezent nu dă nici o importanță acestor fel de invențiuni, deoarece, zice că este foarte ușor ca în astfel de cazuri să fie corupți oarecari cu plată spre a produce svonul că poporul l-ar dori pe respectivul drept episcop al său; aceste proceduri canonul le numește vicieșuguri (*ραδιουργία*), cari trebuiesc osândite și pedepsite foarte aspru. Și canonul prescrie pentru acest lucru, că respectivul nici în ceasul morții să nu se învrednicească nici chiar de comuniunea laicilor (*μηδὲ ἐν τῷ τέλει λαϊκῆς γούν ἄξιουσάου ζωωνίας*). Aristen numește groaznică (*φρικτόν*) această pedeapsă, ca cineva să nu se poată învrednici de împărășanie nici în ceasul morții; și nici nu există alt canon, care ar prescrie pedeapsă similară pentru altfel de păcat.¹⁾ Strășnicia acestei pedepse se explică prin împrejurarea că în faptul, despre care vorbește canonul prezent, se cuprind mai multe delikte: lăcomia după avere, trufie, corupție, înșelăciune și mai cu seamă simonie. Altcum să se compare dispoziția canonului 13 al sinodului I ecumenic, potrivit căreia celce se găsește în fața morții și se căește, trebuie să se învrednicească de sf. împărășanie.

Canonul 3.

Episcopul Osiu zise: «Aceasta încă este de nevoie a se adăoga ca nici unul dintre episcopi să nu treacă dela eparhia sa în altă eparhie, în care se găseesc episcopi, fără numai de s'ar chema de frații ceice sunt într'însa; spre a nu se părea că noi închidem ușile dragostei. Asemenea trebuie să ne îngrijim și pentru ca, dacă în vreo eparhie careva dintre episcopi ar avea pricină împotriva fratelui și împreună episcopului său, nici unul dintre aceștia să nu cheme episcopi din altă eparhie drept judecători. Iar dacă cumva vreunuia dintre episcopi i s'ar părea că este condamnat în vreo pricină și ar socoti că pricina lui nu este rea, ci bună, ca astfel să se înoiască judecata, de s'ar părea dragostei voastre

¹⁾ Sint. At. III, 233.

să cinstim memoria Apostolului Petru și să se scrie lui Iuliu, episcopul Romei, în privința celor cari s'au judecat, ca prin episcopii vecini ai eparhiei, de ar trebui, să se înoiască judecata, și el să dea pe judecători. Iar de nu s'ar putea dovedi că pricina lui este de acest fel, încât să fie nevoie de a doua judecată, [atunci] cele odată judecate să nu se mai desfacă, ci cele făcute să rămână întărite».

(35 ap.; 15 sin. I ec.; 5 sin. IV ec.; 13, 16, 21 Antioh.; 2, 4, 5 Sard.).

— Canoniștii apuseni împărțesc canonul prezent în trei părți și cu tot dreptul fac aceasta, dacă considerăm conținutul canonului, deoarece tratează despre trei chestiuni, cari ar putea fi puse separat. Partea primă este, care spune că nici un episcop nu poate merge în altă circumscripție spre a îndeplini vreo funcțiune preoțească, dacă nu este chemat de episcopul cu cădere al acelei circumscripții. A doua spune că controversele dintre episcopi să se rezolve de către sinodul acelei circumscripții, de care depind ambii episcopi și să nu se cheme pentru judecată episcopi din altă circumscripție. Partea a treia din canon vorbește despre cazul când un episcop judecat nu se mulțumește cu sentința episcopilor din eparhia sa, deoarece el consideră dreaptă cauza sa, și pentru eventualitatea aceasta canonul spune că trebuie să se scrie episcopului Romei, Iuliu, ca acesta să hotărască ori de este cazul să se înoiască judecata, și la caz afirmativ pentru chestiunea respectivă să desemneze drept judecători episcopi din eparhiile învecinate; iar dacă Iuliu, episcopul Romei, nu găsește că este cazul să se înoiască judecata, atunci sentința primului for judecătoresc rămâne neschimbată.¹⁾ Divizarea aceasta a canonului prezent dela Sardica la drept vorbind o găsim și la Valsamon, care în comentarul acestui canon, după ce a expus partea primă, vorbește despre capitolul al doilea (*ἑτέρον κεφάλαιον*) al canonului, dar acesta este partea a doua menționată a canonului, și apoi Valsamon adaogă partea a treia pentru cazul, când un episcop nu este mulțumit de sentința primului for de judecată.²⁾

¹⁾ Codex romanus împarte acest canon în trei canoane deosebite. Compară: Van Espen, op. cit. p. 266.

²⁾ Sint. At. III, 235—236.

În privința primei chestiuni din acest canon încă la sinodul dela Antiohia (can. 13) s'a dat o dispoziție detaliată pe baza cano-noului 35 ap., și comentariile acestor canoane (35 ap. și 13 Antioh.) servesc drept comentarii și pentru această parte din canonul prezent dela Sardica.

În privința chestiunii a doua din acest canon s'a dat o hotărîre încă prin canonul 5 al sinodului I ecumenic, și acea hotărîre se repetă numai în general în canonul prezent.

Chestiunea a treia din acest canon însă este cu totul nouă și întru toate excepțională. Sinodul dela Sardica aici și a spus cuvântul său, întocmai ca și în canoanele 4 și 5, îndrituit fiind de circumstanțele religioase din vremea sa și în interesul unei persoane vizate. Așa fiind canonul acesta (3) precum și următoarele două nu fac parte din γενικοί sau καθολικοί κανόνες, cari au deci obligativitate pentru întreaga Biserică ecumenică și pentru toate timpurile,¹⁾ ci fac parte dintre ιδικοί κανόνες, sau mai precis dintre canoanele προσωπικοί (personale)²⁾, cari ca atari au importanță și putere numai până când ființează anumite circumstanțe. — Canonul acesta (3) în partea sa a treia dispune ca Iuliu, episcopul Romei, să hotărască dacă în anumite cazuri va trebui să se înoiască judecata în privința episcopilor, așa-dară se recunoaște acestui episcop al Romei dreptul de a putea primi un soi de apeluri împotriva hotărîrilor sinoadelor episcopale competente. Spre a înțelege această dispoziție trebuie să fim seama de împrejurările, între cari și pentru cari s'a întrunit sinodul dela Sardica. Sinodul acesta s'a întrunit, precum am văzut (pag. 44, partea I, vol. I din lucrarea prezentă), pentru Atanasie cel Mare, care a fost depus ilegal de către potrivnicii mărturisirii de credință niceiene și în special de către eusevieni (partida de mijloc ariană, care s'a numit așa după Eusebiu, episcopul Nicomediei, căpetenia lor de mare influință) și pe care sinodul dela Sardica avea să-l reintegreze, condamnând pe eterodocșii, cari au cutezat să se ridice împotriva acestui «stâlp al ortodoxiei». Misiunea aceasta la sinod aveau să o îndeplinească episcopii apuseni, sub conducerea lui Iuliu, episcopul Romei

¹⁾ Vezi comentarul lui Valsamon la canonul 13 al I sin. ec. și comentarul la can. 16 sin. VII ec. în Sint. At. II, 143, 624.

²⁾ Coment. lui Valsamon la can. 4 dela Sardica și la can. 88 dela Cartagina în Sint. At. III, 209, 518.

(337—352) și sub protecția împăratului apusean Constant; și această misiune trebuiau să o îndeplinească episcopii apuseni din motivul, fiindcă majoritatea episcopilor răsăriteni stăteau sub influința potrivnicilor mărturisirii de credință niceiene, pe cari îi apăra și îi susținea împăratul răsăritean Constanțiu, dușmanul aprig al lui Atanasie cel Mare. Din cauza aceasta s'a ales ca localitate pentru întrunirea sinodului orașul Sardica, situat la frontieră între imperiul apusean și cel răsăritean și care pe acea vreme *era supus jurisdicțiunii episcopului dela Roma*. Prin aceasta se explică și împrejurarea, pentruce episcopii apuseni au fost prezenți la acest sinod în număr mai mare și pentruce a fost prezidat sinodul de Osiu, episcopul Corduvei (din Spania). În urma acestei stări a lucrurilor și pentruca episcopii ortodocși, cari depindeau de patriarhatul Romei, să fie apărați față de samovolnicia arienilor, Părinții dela Sardica au fost nevoiți să facă excepție dela norma canonică generală existentă în privința independenței procedurii de judecată a sinodului episcopal eparhial și care și-a găsit expresie prin canonul 5 al sinodului I ecumenic, și să limiteze puterea acestor sinoade din toate Bisericile locale, cari făceau parte din patriarhatul Romei, și cari mult puțin încă erau infectate de arianism sau în cari se găseau cel puțin unii dintre episcopi, cari înclinau spre arianism și în special din Bisericile, cari făceau parte mai ales din Iliricul răsăritean (Illyricum orientale). Președintele acestui sinod, Osiu, care era cu totul devotat lui Atanasie și celorlalți episcopi ortodocși, știind în urma experienței îndelungate că mulți episcopi ortodocși au fost despoyați de scaunele lor fără alt motiv decât numai în urma șiretlicurilor arienilor, a făcut sinodului propunerea să investească pe cineva cu puterea ca să poată revizui sentințele date împotriva episcopilor respectivi de sinoadele eparhiale și apoi sau să le confirme sau să dispună o nouă judecare a lor. Lucrul cel mai firesc era ca episcopul, pe care sinodul îl va investi cu această putere, să fie episcopul de rangul cel mai înalt al aceluia patriarhat, căruia îi era supusă cetatea Sardica și adică episcopul Romei, și în special episcopul *de atunci* al Romei, Iuliu, care apăra pe față pe Atanasie cel Mare și care într'o epistolă a sa adresată eusevienilor arătase chiar cât de mult osândește procedura lor față de Atanasie și față de ceilalți episcopi ortodocși. Dar lui Osiu i se părea anevoios lucru ca sinodul întreg să se învoiască

a limita independența de judecată stabilită până atunci a sinoadelor eparhiale și din cauza aceasta, spre a obține consimțământul Părinților dela sinod, li se adresează în formă de cerere (*εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ*, și vestrae dilectioni videtur, de s'ar părea dragostei voastre) și zice că prin această procedură a lor vor cinsti memoria Ap. lui Petru¹⁾. Sinodul a primit propunerea lui Osiu și s'a emis canonul prezent, al cărui înțeles ni se pare acum lămurit, dar și mai lămurit va fi, dacă vom considera canoanele 4 și 5 ale acestui sinod. Pentru mai mare claritate cităm aici și scholia din Cniga Pravil referitoare la acest canon: «Prin canonul al șaselea al primului sinod ecumenic, potrivit obiceiului vechiu, multe eparhii apusene au rămas supuse episcopului dela Roma, deasemenea la meazăzi și la răsărit multe eparhii episcopului dela Alexandria și celui dela Antiohia. Osiu, episcopul cetății Corduva din Ispania, în acord cu această împărțire, fiind el supus jurisdicțiunii episcopului dela Roma propune ca acestuia să i se atribue dreptul de a revizui pricinile controversate din eparhiile apusene. În acest sens Osiu a recomandat spre primire propunerea făcută sinodului local dela Sardica, fără să se abată dela canonul al șaselea al primului sinod ecumenic»²⁾.

Canonul 4.

Episcopul Gaudențiu zise: «Dacă vreunul dintre episcopi s'ar caterisi prin sentința episcopilor, cari se află în vecinătate, și ar zice că din nou va aduce motive de apărare pentru sine, atunci să nu se pună altul în scaunul său, pânăce episcopul Romei, cunoscând [chestiunea], ar da hotărîre în privința aceasta».

(14, 74 ap.; 3, 5 Sard.; 16 sin. I—II).

— Canonul prezent stă în conexiune strânsă cu partea ul-

¹⁾ „Osius hic patribus proposuit honorandam memoriam S. Petri, ut eos ad consentiendum huic *novo juri* facilius induceret“, observă la acest canon Van Espen, p. 268. — Compară pentru aceasta și De Marca, De concordia sacerdot. et imp. lib. VII, cap. 3, § 8 (ed. cit., ccl. 1074—1075), deasemenea observația din aceeași lucrare: St. Baluzii ad cap. 16, lib. II (col. 201—202).

²⁾ Ed. din 1862, pag. 184, dar compară și comentariile eminente ale Arhim. lui Ioan la canonul prezent și la următoarele două, op. cit. I, 474—476.

timă din canonul 3 referitoare la dreptul lui Iuliu al Romei de a revizui judecata sinodului local în privința diferendelor dintre episcopi. Canonul prezent zice că dacă un episcop este nemulțumit de sentința sinodului local, se poate adresa lui Iuliu al Romei și dacă acesta găsește de cuviință ca judecata să se revizuiască, în acest caz să nu se institue alt episcop în scaunul episcopului respectiv, până ce nu se va pronunța sentința noului for judecătoresc. — Cuvintele din acest canon: *χρῖσει τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν γειννίᾳ τυγχανόντων* (judicio episcoporum qui sunt in vicinia) și pe cari noi le-am tradus prin cuvintele: «prin sentința episcopilor, cari se află în vecinătate», au dat ansă la două feluri de interpretări ale canonului prezent. După unii aici avem să înțelegem un for judecătoresc alcătuit din episcopii din eparhiile învecinate și adică un for judecătoresc ca cel menționat în canonul 3 al sinodului prezent: *τῶν γειννιώντων τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων* (propinqui provinciae episcopi). După alții sub acele cuvinte avem să înțelegem forul judecătoresc alcătuit din episcopii aceleiași eparhii (provincia mitropolitană), în care se găsește episcopul acuzat și prin urmare de același mitropolit depind și episcopii învecinați, de care depinde și episcopul acuzat. Este mare deosebire între aceste păreri, deoarece după cea dintâi judecata lui Iuliu al Romei ar fi instanța a treia, iar după cealaltă ar fi numai instanța a doua. Hefele și mulți alții sunt de părerea că mai corectă este interpretarea a doua dată acestui canon dela Sardică.¹⁾ Noi încă suntem de aceeași părere, deoarece prin interpretarea aceasta se menține legătura deplină și consecvența între canonul prezent și canoanele 3 și 5 ale acestui sinod, cari canoane tratează despre una și aceeași chestiune referitoare la procedura de urmat în astfel de cazuri. Aristen interpretează tot în acest fel acest canon al nostru, și vorbește numai despre *τῶν ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων* (provinciales episcopi), cari au pronunțat caterisirea unui episcop și nu pomenește de alți episcopi din eparhia învecinată (provincia mitropolitană), despre cari canonul 3 al acestui sinod vorbește ca despre instanța a doua.²⁾ Prin acest fel de interpretare a acelor cuvinte controversate canonul nostru devine deplin clar dela sine și el nu este altceva decât

¹⁾ Conciliengesch. I, 565—567.

²⁾ Sint. At. III, 239.

un adaos și explicare la canonul 3 în privința episcopului, carele este judecat de sinodul său competent și care crede că sentința dată nu este dreaptă și se adresează lui Iuliu al Romei în scopul unei judecăți nouă, și în privința acestui episcop canonul prezent dispune ca scaunul lui să nu se ocupe de altul până ce nu se va aduce o sentință nouă și anume din partea episcopilor învecinați din provincia mitropolitană respectivă, și la ordinul lui Iuliu al Romei.

Canonul 5.

Episcopul Osiu zise: «Hotărăscă-se că dacă vreun episcop s'ar pârî și, întrunindu-se episcopii aceluia teritoriu, l-ar scoate din treapta lui, și el ca și când ar fi fost chemat s'ar refugia [cu apel] la preafericitul episcop al bisericii Romei, și [acesta] ar voi să-l asculte și ar socoti că este cu dreptate a se cerceta din nou pricina lui, și va crede de cuviință să scrie episcopilor învecinați cu eparhia, ca aceștia să cerceteze totul cu deamă-runtul și cu temeinicie, și să aducă sentință în chestiune potrivit fidelității adevărului. Iar dacă vreunul dorind să se asculte din nou pricina lui și la rugămintea lui episcopul Romei ar socoti să judece, [și acesta] ar trimite presviteri din partea sa, să fie în puterea acestui episcop de a judeca ori de este bine și de a hotărî dacă trebuie să trimită judecători împreună cu episcopii [învecinați], cari [judecători] vor avea puterea aceluia [de a judeca], care i-a trimis; și aceasta este a se primi. Iar dacă [episcopul Romei] ar socoti că pentru cunoașterea pricinii episcopului ajunge și sentința [dată mai înainte împotriva] episcopului, să facă ceea ce s'ar părea preaînțeleptului său sfat că este bine». Episcopii au răspuns: «Se primesc cele spuse».

(14, 74 ap.; 5, 6 sin. I ec.; 2, 6 sin. II.; 9, 17, 28 sin. IV ec.; 14, 15 Antioh; 3, 4 Sard.; 23, 28, 105, 125 Cartag.).

— Canonul prezent încheie chestiunea, ce s'a tratat în canoanele 3 și 4. Propriu zis acest canon este o lămurire detaliată a celor spuse în canonul 3 referitor la înoirea judecății rânduită de episcopul Romei, când apelează la dânsul un episcop,

care a fost condamnat de forul judecătoresc eparhial competente. Canonul acesta adică spune că dacă un episcop caterisit de către sinodul său apelează la Iuliu al Romei și acesta găsește de cuviință să asculte rugămintea aceluși episcop, atunci el (Iuliu al Romei) va dispune ca episcopii respectivi dintr'o provincie metropolitană, care este mai apropiată de provincia, de care depinde cel condamnat, să desbată din nou acuza și să aducă sentința convenită sau singuri sau împreună cu încă câțiva presviteri, pe cari îi va trimite el din jurul său.

Părinții dela Sardica au conferit lui Iuliu al Romei dreptul de a supune judecății sale hotărârile sinoadelor eparhiale *din patriarhatul Romei* în cazurile când s'ar fi putut bănuși că episcopii arieni sau dintre ceice înclinau spre arianism ar fi comis nedreptăți împotriva vreunui episcop ortodox în defavorul lui Atarasia cel mare și în general spre paguba ortodoxiei, dar episcopii Romei voiau să-și acapareze acest drept și *peste hotarele patriarhatului lor și pentru toate cazurile*, ca și cum ei ar avea dreptul de a primi apeluri dela episcopii din lumea întreagă și de a pronunța sentințe *în instanța ultimă* în privința tuturor. Un exemplu caracteristic ni oferă în privința aceasta episcopul Romei, Zosim (417—418). Este cunoscut cazul presviterului Apiariu din Sixus din Africa proconsulară, carele din cauza mai multor delictes fusese caterisit de către episcopul său, Urban, și carele, nefiind mulțumit, s'a adresat cu reclamație la Roma și căuta aici protecție; acest caz al lui Apiariu a dat prilej lui Zosim să scoată la iveală dreptul menționat. Africa proconsulară cu capitala Cartagina alcătuia o provincie bisericească independentă, deplin autonomă în chestiunile sale interne. Zosim al Romei știa bine cum trebuie să se observe prerogativele Bisericilor, cari prerogative fuseseră confirmate definitiv încă la sinodul I ecumenic (can. 6 sin. I ec.); totuși dânsul a găsit de cuviință că poate primi reclamația lui Apiariu și că poate supune judecății sale sentința dată de forul judecătoresc cu cădere din Biserică, care nu era supusă jurisdicțiunii sale. Drept temei pentru acest fel de procedură nu-i putea oferi decât numai careva canon al unui sinod ecumenic, — și acest canon dânsul l-a găsit între canoanele sinodului I ecum. Firește că între canoanele autentice ale acestui sinod nu se găsește un astfel de canon, dar se găsea în colecțiunea pe care o avea Zosim, și aceasta a fost suficient pentruca

dânsul nu numai să ia în apărare pe Apiariu cel caterisit, ci, când episcopii africani au susținut că dânsul a vătămat canoanele din ființă, să trimită și delegații săi speciali la Cartagina, cari în temeiul afirmativului său drept de căpetenie supremă a Bisericii să judece din nou tot ceea ce au hotărît episcopii africani în sinoadele lor. Acest lucru a dat îndemn pentru convocarea celebrului sinod dela Cartagina din anul 419 (sinodul al VIII-lea local al nostru) și ca la acesta să se demonstreze că acel canon, pe care Zosim își întemeia dreptul său, nu este deloc un canon niceian, ci este pur și simplu acest canon al nostru (5) dela Sardica, care în Roma era primit și considerat drept niceian, și prin urmare drept hotărîre a unui sinod ecumenic. Toate acestea le-am expus la alt loc¹⁾, iar răspunsul sinodului dela Cartagina din 424 referitor la chestiunea aceasta îl cităm la finea canoanelor sinodului dela Cartagina. La Roma și-au recunoscut greșala²⁾, și timp îndelungat nu au mai scos la iveală dreptul de judecător suprem al episcopului Romei în cazuri, cari nu aparțineau cercului lor de competență. — Această situație a durat în general până la papa Nicolae I (858—867), sau mai bine zis până la Pseudo-Isidor, când în Biserica Romei totul s'a schimbat și a început să aibă valoare un drept nou³⁾.

Canonul 6.

Episcopul Osiu zise: „De s'ar întâmpla într'o eparhie, în care se află episcopi mai mulți, să absenteze un episcop și acela pentru oarecare lenevire nu ar voi să se înfățișeze și să hotărască împreună asupra așezării episcopilor, iar mulțimile adunându-se s'ar ruga să se facă așezarea episcopului cerut de dânșii, trebuie ca mai întâi episcopul celce a absentat să se înștiințeze prin scrisorile exarhului eparhiei (înțeleg adică ale episcopului mitropoliei), că mulțimile se roagă a li se da lor păstor; socotim cum că bine este a se aștepta ca să vie de față

¹⁾ Codex canonum eccl. africanæ (Zara, 1881) pag. 15 etc.

²⁾ Vezi despre aceasta la Maassen, Geschichte der Quellen des can. Rechts im Abendlande (Gratz, 1870) I, 53 etc. și la Hefele, Conciliengesch., I, 357—358.

³⁾ Vezi în privința aceasta observația foarte caracteristică a lui Hefele în a sa Conciliengeschichte, I, 577.

și acesta. Iar de nu ar veni, fiind poftit și prin scrisori, și nici nu ar răspunde prin scrisoare, trebuie să se satisfacă voința mulțimei. Trebuie să se cheme însă și episcopii eparhiei învecinate pentru așezarea episcopului mitropoliei. Dar în general să nu fie iertat a pune episcop într'un sat sau într'o cetate mică, pentru care ajunge și un singur presviter; căci nu este nevoie să se așeze episcopi acolo, ca să nu se micșoreze numele și autoritatea episcopului. Și episcopii eparhiei, după cum am spus mai înainte, sunt datori a așeza episcopi în acele cetăți, în care s'a găsit că și mai înainte au fost episcopi. Iar de s'ar afla că într'o cetate așa de mult s'a sporit numărul poporului, încât să se socotească vrednică și de episcopie, [apoi aceea] să primească [episcop]. Toți sunt de acord cu acestea?" Răspuns-au toți: „De acord“.

(1 ap.; 4, 6 sin. I ec.; 16, 19 Antioh.; 12, 57 Laod.; 53, 56 Cart.).

— La Aristen, precum și în Cormciaia, canonul prezent este împărțit în trei canoane. Nimic nu se greșește prin această împărțire, deoarece într'adevăr acest canon după textul nostru (adică după Sintagma Ateniană) tratează despre trei chestiuni: a) despre alegerea episcopilor, b) despre instituirea mitropoliților și c) că este interzis a se așeza episcopi în localitățile mai mici.

Partea primă a acestui canon tratează în fond despre aceeași chestiune ca și canonul 4 al sinodului I ecum., — și comentarul dela acel canon servește în general drept comentariu și pentru partea primă din canonul prezent. La comentariul aceluia canon (4 sin. I ec.) am spus și am dovedit că la alegerile de episcopi și poporul avea drept de vot, sau mai bine zis, persoanele mai cu vază în calitate de reprezentanți ai poporului. Drept dovadă nouă ni servește acest canon dela Sardica, carele vorbește expres despre popor, care alegea, sau, mai bine zis, propunea o persoană anumită să-i fie episcop, dar din vina vreunui episcop al aceleiaș eparhii nu era posibil ca cel ales îndată să și fie așezat (să se facă instituirea, *γίνεσθαι τὴν κατάστασιν*, ut fiat constitutio). Și dovada aceasta are mare importanță, după cum arată în mod suficient cuvintele lui Aristen din comentariul la acest canon: »Acum (secolul al XII-lea) nu mai este în vigoare dispoziția,

potrivit căreia alegerea episcopilor se face de către clericii și fruntașii cetății respective¹⁾

Pentru instituirea (*πρὸς τὴν κατὰστασιν*) mitropolitului, zice canonul nostru că trebuiesc invitați și episcopii eparhiei învecinate. Aceasta se și făcea, zice Valsamon în comentarul acestui canon, din cauza importanței demnității mitropolitane.²⁾

Dispoziția a treia din canonul prezent în esență repetă canonul 57 laodiceian, potrivit căruia să nu se așeze episcopi în localități mai mici și la sate. Motivul acestei dispoziții este ca să nu se micșoreze numele și autoritatea episcopului (*ἵνα μὴ κατευτελλῆται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα καὶ ἡ ἀδύνητα*). Dacă însă într-o localitate s'a sporit poporul și acea localitate dovedește că este vrednică să-și aibă episcopul său, acolo canonul admite să se așeze episcop.

Canonul 7.

Episcopul Osiu zise: «Starea defavorabilă a împrejurărilor noastre, și multele străduinți, și cererile nedrepte ne-au făcut să nu avem atâta tihnă și libertate, câtă trebuie să avem. Că mulți dintre episcopi nu întreprind să se duce în tabără, și mai ales cei din Africa, carii, precum am aflat dela iubitul nostru frate și împreună episcop Gratu, nu primesc sfaturile cele mântuitoare, ci le defaimă așa, încât un om aduce la lagăr cele mai multe și deosebite cereri, cari nu pot să fie de folos bisericilor, și nu ajută și nici nu sprijinesc pe săraci și pe mireni sau pe văduve, cum ar trebui să se întâmple și cum este de cuviință, ci mijlocesc unora demnități și funcțiuni lumești. Deci această anomalie ne pricinuește pagubă nu fără oarecare sminteală și osândă. Că am socotit a fi mai cuviincios ca episcopul să dea ajutorul său aceluia, care este asuprit de cineva, sau dacă vreuna din văduve s'ar nedreptăți, sau iarăș dacă vreun orfan s'ar lipsi de cele ce i se cuvin, de cumva și aceste cauze ar avea cerere dreaptă. Deci, iubiți frați, fiind cu toții de acord asupra acestei [chestiuni] să hotărâți că

¹⁾ Sint. At. III, 247. Compară și pe Valsamon, III, 245.

²⁾ Sint. At. III, 246.

nici unui episcop nu i se cuvine să meargă la tabără, afară de aceia, pe cari i-ar chema preaevlaviosul nostru împărat prin scrisorile sale. Dar fiindcă de multe ori se întâmplă că unii, având trebuință de agrătiere, se refugiază la biserică, de oarece pentru păcatele lor s'au osândit la închisoare sau la [deportațiune în] vreo insulă, sau și dacă li s'a dat ori ce fel de pedeapsă, unora ca aceștia să nu li se denege ajutorul, ci fără întârziere și fără îndoială să li se ceară iertare. Deci dacă sunteți de acord cu acestea, cu toții să votați pentru». Răspuns-au toți: «Să se hotărască aceasta».

(11 Antioh; 8. 9, 20, 21 Sard.; 104, 106 Cartag.)

Canonul 8.

Episcopul Osiu zise: «Înțelepciunea voastră să hotărască și aceasta: deoarece s'a socotit ca nu cumva vreunul dintre episcopi, ducându-se la tabără, să cadă sub osândă, dacă unii ar avea cereri de acest fel, de cari am pomenit mai sus, să le timită prin diaconul său. Căci fața slujitorului nu este odioasă, și cele ce i s'au încredințat, mai curând le poate exopera». Răspuns-au toți: «Acestea încă se hotărască».

(11 Antioh.; 7. 9, 20, 21 Sard.; 104, 106 Cart.)

Canonul 9.

Episcopul Osiu zise: «Socot ca și următoarele [să se hotărască]: dacă episcopii din oarecare eparhie ar trimite cereri către fratele și împreună episcopul lor, cel ce se află în cetatea mai mare, adică în capitală [metropolă], el să trimită pe diaconul său și [cu acesta] cererile, dându-i aceluia și scrisori de recomandare, scriind deci, firește, și către frații și împreună episcopii noștri, cari ar fi petrecând în acel timp în locurile, ori în cetățile, în cari preaevlaviosul împărat chivernisește afacerile obștești. Iar dacă vreunul dintre episcopi ar avea prietini la curtea palatului, și ar voi să-i roage pentru ceva prea cuviincios, să nu se sfiască și de a-i ruga prin diaconul său, și de a le da însărcinarea ca să acorde

celui ce se roagă ajutorul lor cel folositor. Iar ceice se duc la Roma, precum am zis mai înainte, trebuie să dea cererile, pe cari le-ar avea, iubitelui nostru frate și împreună episcop Iuliu, ca el mai înainte să le cerceteze, ca nu cumva vreuna din ele să fie prea îndrăzneată și așa să-i trimită la tabără, acordându-le ajutorul și îngrijirea sa». Toți episcopii au răspuns că sunt de acord și că hotărîrea aceasta este foarte potrivită.

(11 Antioh.; 7, 8, 20, 21 Sard.; 104, 106 Cartag.).

— Pentru toate aceste trei canoane este suficient ceea ce am spus la comentarul canonului 11 al sinodului dela Antiohia.

Canonul 10.

Episcopul Osiu zise: «Socotesc că este de trebuință și aceea ca să se cerceteze cu toată grija și sânguința, că dacă vreun bogat, sau scolastic din for, s'ar învrednici a se face episcop, să nu se așeze [în episcopat] mai înainte, pânăce nu va fi îndeplinit slujba de citeț, și de diacon, și de presviter, ca prin fiecare treaptă, de s'ar socoti vrednic, să poată păși progresând spre înălțimea episcopiei. Și va avea gradul fiecărei trepte lungime de vreme, firește, nu prea mică, prin care să se poată cunoaște credința lui, și felul onestității moravurilor, și statornicia, și bunacuviința lui; și socotindu-se el vrednic de preoția cea dumnezească să se bucure de cinstea cea mai mare. Căci nici nu se cuvine, și nici priceperea, nici bunele moravuri nu admit a se fi de la aceasta [la episcopie] cu îndrăzneală și cu ușurință, încât ori episcopul, ori presviterul, ori diaconul să se pună în chip ușuratic; că așa cu drept cuvânt s'ar socoti neofit¹⁾; fiindcă chiar și preafericitul Apostol, care a fost și învățătorul neamurilor, se vede că a oprit să se facă prea de grabă așezările [în treptele ierarhice]; fiindcă cercetarea [făcută] într'un timp mai îndelungat va putea arăta după cuviință viețuirea și moravurile fiecăruia». Zis-au toți că sunt de acord și nici de cum nu trebuie să se desființeze acestea.

¹⁾ de curând sădit, de curând botezat (N. Tr.).

(80 ap.; 2, 9 sin. I ec.; 14, 15 trul.; 2 sin. VII ec.; 9, 10, 11, 12, Neoces.; 2, 3, 12 Laod.; 16 Cartag.; 17 sin. I-II; 4 Chiril Alex.).

— La comentariile canonului 80 ap. și al canonului 2 al sinodului I ecum. am văzut că se interzice de a se așeza în treptele ierarhice superioare orice persoană, în privința căreia nu există deplină siguranță că e statornică în credință și că este capabilă de a învăța pe alții și de a le servi drept model prin viața sa. În canonul prezent aceste se repetă în general; și precum în acele canoane se menționează dispoziția apostolică, care prescrie să nu se pună în serviciul bisericesc celce nu de mult s'a convertit dela păgânism și s'a botezat (*νεόφωτος* I Tim. 3, 6), tot așa în canonul prezent se menționează și cealaltă dispoziție apostolică (I Tim. 5, 22) cu adaosul ca nimenea să nu fie hirotonit prea de grabă (*ταχέως*)¹⁾. Scopul acestui canon este ca să se păstreze cu severitate dispozițiile menționate ale Sf. Scripturi în cazul, când cineva se institue episcop, și mai ales atunci când acest lucru se referă la vreun om bogat sau versat în științele civile. Cei bogați (*πλούσιος*) de regulă sunt răsfățați, din cauză că dispun de mijloace suficiente pentru traiul vieții și se dedau mai ușor plăcerilor lumești decât cei săraci, și au și mai multe patimi; din cauza aceasta canonul dispune ca să se bage de seamă foarte bine și să se examineze cu stăruință, dacă o persoană de acest fel într'adevăr este potrivită pentru serviciul preoțesc și în general pentru preoție. Tot așa canonul prezent dispune să se examineze și cei versați în științele civile (*σχολαστικός ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς*, ex foro scholasticus). Sub aceștia sunt a se înțelege acele persoane, cari au educație lumească și cari sîn cuvântări la adunările publice civile, sau în calitate de avocați, sau de diriguitori ai afacerilor publice, și astfel firește că acești oameni pot fi mai puțin potriviți pentru preoție. Cormciaia înțelege aici astfel de oameni, cari fac afaceri în piețe și sunt comerțianți bogați²⁾. În cazurile, când s'ar face propunerea de a se

¹⁾ Altecum cuvântul Ap.-lui Pavel „neofit“ (I Tim 3, 6) nu trebuie interpretat literal în acest canon. precum observă Zonara și Valsamon (III, 257, 258), ci în sens impropriu, deoarece celce până de curând s'a îndeletnicit cu afaceri lumești, se poate considera de *om nou* pentru preoție, întocmai precum și celce s'a botezat de curând este *nou* pentru creștinism.

²⁾ Ed. din 1787, I, 112, unde acest canon se găsește sub numărul 11.

pune episcop un astfel de individ, deoarece poporul îl dorește (quia per populum postulatus), canonul prezent dispune ca aceasta să se poată face numai dacă respectivul în genere va fi vrednic de episcopie și numai după ce va trece în chip reglementar prin toate treptele peoțești: citeț, diacon și presviter și dacă în fiecare treaptă va dovedi prin purtarea sa că este vrednic și de episcopie. Și spre a se putea obține convingere deplină despre aceasta, adică spre a se putea cerceta precis dacă respectivul este statornic în credință și are conduită potrivită, dacă este neclintit în cugetul său, dacă este blând, deci nu are fire aprinsă și nu este iute la mânie, cu un cuvânt dacă respectivul are toate calitățile, ce se cer de la un episcop, canonul dispune ca acela în fiecare din treptele menționate să petreacă *lungime de vreme nu prea mică* (οὐκ ἐλαχίστου χρόνου μήκος, non minimi temporis longitudinem) sau, precum spune canonul 17 al sinodului IX local, vremea legală (νενομισμένον χρόνον, tempus praestitutum). În canoane nu se spune expres câtă vreme trebuie să petreacă respectivul în fiecare din acele trepte, sau întrebându-l termenul dreptului bisericesc roman, *interstitium*, câtă vreme trebuie să treacă între dobândirea diferitelor trepte. Dacă ținem seama de vârsta canonică prescrisă, la care cineva poate fi așezat în diferitele trepte ierarhice, deci dacă citețul trebuie să aibă 18 ani, ipodiatonul 20 de ani, diaconul 25 de ani, presviterul 30 de ani și episcopul 35 de ani (can. 14 și 15 și coment.), apoi putem spune că interstitium-ul dintre citeț și diacon este de 7 ani, între diacon și presviter 5 ani și alți 5 ani între presviter și episcop și prin urmare celce va avea să fie instituit episcop, trebuie să petreacă 17 ani în preoție, sau cel puțin 15 ani (presupunând că în același timp a fost pus citeț și ipodiaton, deci că respectivul în etate de 20 a ajuns citeț și ipodiaton). Timpul de 15 ani a fost prescris și de împăratul Iustinian pentru persoanele, cari mai înainte au fost în funcțiuni de Stat.¹⁾ Dealtfel fixarea timpului ce respectivul trebuie să-l petreacă în fiecare treaptă ierarhică este lăsată în judecata autorității bisericești (80 ap.; 2, 14 sin. I ec.; 15 trul. și coment.). În orice caz acest timp în genere nu poate fi scurt, și în special nu poate fi scurt pentru cazul, despre care vor-

¹⁾ Nov. 137, cap. 2, și acest timp trebuie să-l petreacă în mănăstire (si in monasterio non minus quindecim annis monachicam vitam sine ulla calumnia exegerit).

Beste canonul prezent dela Sardica, căci, zice canonul, nici nu se cuvine, și nici priceperea, nici bunele moravuri nu admit că cineva să aibă îndreptățirea de a se hotărî repede și cu ușurință asupra lui și ca imediat să fie pus episcop, presviter sau diacon, de altcum în felul acesta nici nu se poate dovedi cu siguranță credința, conduita și firea respectivului.

Canonul 11.

Episcopul Osiu zise: «Avem datoria să hotărîm și că, dacă un episcop vine dintr'o cetate în altă cetate, sau dintr'o eparhie în altă eparhie, pentru fală slujindu-se de laudele sale, sau de sfințenia religiunii, și ar voi să zăbovească mai multă vreme [acolo], și episcopul acelei cetăți nu ar fi iscusit la învățare, să nu-l defaime pe acela și să nu vorbească într'una nizuindu-se să rușineze și să înjosească persoana episcopului de acolo; căci acest pretext obișnuște a produce turburări; și prin viclenia aceasta urmărește să-și câștige și să-și acapareze scaunul cel străin, nesfiindu-se a-și părăsi biserica, care i s'a dat lui și a se muta la alta. Deci trebuie să se hotărască timpul spre acest scop, deoarece a nu primi pe episcop s'a socotit a fi [lucru] neomenesc și bătăran. Căci vă aduceți aminte că în vremea trecută Părinții noștri au hotărît că, dacă vreun mirean petrecând în cetate în trei zile de Duminică în trei săptămâni nu ar merge la serviciul divin, să se înlătore dela împărtășire. Deci dacă pentru mireni aceasta s'a legiuit, nu trebuie, și nu se cuvine, dar nici nu folosește ca episcopul, dacă nu ar avea nici o nevoie mai grea, sau treabă anevoioasă, să lipsească timp mai îndelungat dela biserica sa și să mârhească poporul ce i s'a încredințat». Toți episcopii ziseră: «Hotărîm că și părerea aceasta este foarte potrivită».

(8, 9, 14, 15, 33, 35 ap.; 8, 15 sin. I ec.; 5 sin. IV ec.; 20, 66, 80 trul.; 2, 13, 16, 18, 21 Antioh; 1, 2, 3, 12, 17 Sard.; 48, 71 Cart.; 16 sin. I—II).

— Dispoziția canonului prezent, potrivit căreia un episcop nu poate să-și părăsească eparhia sa și să meargă în alta spre

a predica sau sluji, în esență se cuprinde în canonul 14 ap. Precum am spus la comentariile câtorva canoane, poporul avea dreptul să-și exprime dorința pe cine-l vrea de episcop al său, și în genere acela și devenea episcop, și astfel celce intenționa să obțină vreun scaun episcopesc înainte de toate se străduia să câștige de partea sa poporul din acel loc. Acelaș lucru îl făceau și unii dintre episcopii, cari se găseau la scaune episcopești mai sărace și de mai puțină importanță, dar cari doreau să treacă la altele mai avute și mai importante, fără să țină seama de faptul că episcopul de acolo este încă în viață și este sănătos. Unii dintre acești episcopi spre a-și realiza dorința lor, dar mai ales dacă episcopul locului respectiv nu era prea iscusit în predică și în serviciile divine, mergeau chiar nechemați la acele locuri și prin predici și altele încercau să micșoreze meritele episcopului legal și să-l defaime pe acesta, ca astfel să câștige poporul de partea sa, pentruca poporul să-l ceară pe dânsul episcop și să lapede pe episcopul legal. Canonul prezent, spre a stârpi acest rău, hotărăște câtă vreme poate absentă un episcop din eparhia sa și câtă vreme poate petrece în alta, deoarece, zice canonul, că a nu primi pe un episcop s'a socotit a fi lucru neuman și bătăran. Iar faptul necesității de a se hotări precis limita de timp, până la care un episcop poate absentă din eparhie, canonul îl motivează prin dispozițiile canonice de mai înainte, cari s'au dat în privința mirenilor, anume că orice mirean, care nu merge la biserică în trei Duminici din trei săptămâni consecutive, fără a fi împiedecat prin ceva, cade sub pedeapsa afurisirii; dar dacă acest lucru s'a orânduit în privința mirenilor, apoi cu atât mai vârtos trebuie să aibe valabilitate pentru clerici și în special pentru episcopi, deoarece este lucru dăunător și necorect ca un episcop să-și părăsească Biserica sa pentru un timp mai îndelungat, căci prin aceasta va mârni poporul ce i s'a încredințat. Acest timp s'a fixat precis mai târziu prin canonul 16 lea al sinodului IX local, care dispune ca nici un episcop să nu poată absentă dela scaunul său episcopesc mai mult de 6 luni.

Dispoziția veche canonică, menționată de canonul prezent referitoare la datoria mirenilor de a merge la biserică, este canonul 21 al sinodului local dela Elvira (Eliberitanum, în Spania) finut la anul 307, între ai cărui membrii marcanți a fost și acelaș Osiu, care a prezidat și sinodul prezent dela Sardica și care a

și propus acest canon dela Sardica. La sinodul trulan (can. 80) s'a repefit acel canon, și dispoziția lui s'a extins și asupra tuturor membrilor clerului, dela episcop în jos.

Canonul 12.

Episcopul Osiu zise: «Deoarece nimic nu trebuie să se treacă cu vederea, să se hotărască și acestea: Unora dintre frați și împreună episcopi li se pare că în cetățile, în cari au fost puși episcopi, și-au agonisit prea puține averi proprii, pe când în alte locuri au câștiguri mari, din cari ei pot să și ajutore pe săraci. Deci socotesc să li se îngăduie lor așa că, dacă ar vrea să meargă la averile lor, spre a strânge rodurile, trei zile de Duminică, adică trei săptămâni, să petreacă ei la averile lor și să meargă la biserica din apropiere, în care un presviter ține slujba dumnezeiască, pentruca să nu se pară că el este fără slujbă dumnezeiască, și să liturghisască, și să nu meargă prea adeseori în cetatea, în care este episcop; în chipul acesta nici averile lui proprii nu vor suferi nici o pagubă în urma absenței lui, și se pare că se va înlătura învinuirea trufiei și a mândriei.» Toți episcopii ziseră: «Se aprobă și această dispoziție.»

(36, 58 ap.; 19, 80 trul.; 5, 20 Gang; 11 Sard.; 16 sin. I—II; 71, 120, 121 Cart.).

— Canonul prezent este complectarea canonului 11. Acel canon emite o dispoziție referitoare la episcopii, cari merg în eparhie străină, iar acesta spune că episcopii, cari au moșii în altă eparhie, pot merge liber în acele locuri spre a-și aduna rodurile și spre a ajuta pe săraci, dar ei pot rămâne acolo numai trei săptămâni, și apoi sunt obligați să se înapoieze iarăș la eparhiile lor. Pe timpul petrecerii episcopului respectiv la moșiile sale el trebuie să se ferească de a merge prea des în cetatea, în care și are reședința permanentă un episcop și anume din motivul ca să nu se întâmple ceea ce se spune în canonul 11, deci să nu se pricinuiască vreo neplăcere episcopului stabil al cetății. Apoi acel episcop străin este obligat în timpul petrecerii sale la moșia sa să meargă în fiecare Duminică la biserica parohială, care se află mai aproape de moșia sa, și acolo

să liturghisească (λειτουργεῖν). Expresiunea «să liturghisească», potrivit celor spuse de Zonara în comentarul dela acest canon, nu au sensul că acela ar fi obligat să aducă jertfa cea fără de sânge, deci să slujască sf. liturghie, ci că el este obligat să fie prezent la liturghia săvârșită de presviterul în drept și aici să se roage împreună cu ceilalți, deoarece ar călca canonul 36 ap. dacă ar sluji liturghia sau ar îndeplini alte funcțiuni arhieresti în eparhie străină fără învoirea episcopului competente.¹⁾

Canonul 13.

Episcopul Osiu zise: «Să aprobe toți și acestea: Dacă vreun diacon, sau presviter, sau și oricare dintre clerici ar fi excomunicat, și s'ar refugia la alt episcop, care îl cunoaște și știe că el s'a desbinat de comuniunea cu episcopul său, nu trebuie să-i acorde aceluia comuniunea, făcând ocară fratelui său episcop. Iar de ar îndrăzni să facă aceasta, să știe că, adunându-se episcopii, va fi tras la răspundere». Zis-au toți episcopii: «Hotărârea aceasta va păstra totdeauna pacea și va menține unitatea tuturor».

(12, 13, 16, 32, 33 ap.; 5 sin. I ec.; 6 Antioh.; 11, 29, 133 Cartag.; 1 Sof.).

— Vezi comentarul canonului 32 ap.

Canonul 14.

Episcopul Osiu zise: »Mă simțesc îndemnat să nu trec cu tăcerea nici celece mă agită permanent: Dacă s'ar găsi vreun episcop iute de fire, ceea ce trebuie să fie departe de un asfel de bărbat, și, pornindu-se în grabă împotriva unui presviter sau diacon, ar vrea să-l scoată pe acela din biserică, să se poarte grijă ca unul ca acesta să nu se osândească îndată, nici să se despoaie de comuniune». Toți episcopii ziseră: «Celce se scoate să aibă puțința a se adresa episcopului capitalei [mitropolitului] acelei eparhii; iar dacă cel al capitalei lipsește, să meargă la cel mai apropiat, și să se roage ca să se

¹⁾ Sint At, III, 263.

cerceteze cauza lui cu temeinicie; fiindcă nu se cade ca ceice se roagă să nu fie ascultați. Iar episcopul acela, care l-a lepădat pe el pe drept sau pe nedrept, este dator să fie cu răbdare spre a se face cercetarea pricinii, și hotărîrea lui ori se va confirma, ori va suferi modificare. Dar mai înainte de s'ar cerceta toate cu băgare de seamă și cu credință, cel lipsit de comuniune să nu-și atribue sie-și comuniunea pînă nu se va lămurii cauza. Iar dacă, adunându-se oarecari clerici, vor vedea trufia și mândria lui, deoarece nu este cuviincios a suferi ocara și muștrarea nedreaptă, trebuie să-l îndrepte pe acela spre calea cea bună cu cuvinte mai aspre și mai grele ca să se supună și să asculte de celce poruncește celece se cuvin. Căci dupăcum episcopul este dator să ofere slujitorilor dragoste curată și tratament [bun], în acelaș chip și supuși cu sinceritate trebuie să îndeplinească pentru episcopi cele ale slujbei».

(12, 16, 28, 32 ap.; 5 sin. I ec.; 4, 6, 20 Antioh.; 13, 15 Sard.; 9, 10, 11, 20, 29, 132 Cart.).

— Scopul canonului prezent este de a oferi protecțiune presviterilor și diaconilor, cari credeau că episcopii cu cădere i-au afurisit sau caterisit într'un moment de iritație și fără motiv temeinic, și le dă dreptul să se adreseze cu plângere la mitropolitul eparhial. În general se vorbește despre aceasta în canonul 5 al sinodului I ecum. Canonul prezent dela Sardica adaogă și că dacă ar lipsi mitropolitul, apoi respectivul se poate adresa mitropolitului celui mai apropiat (*ἐπὶ τὸν πλησιότατον κατατρέχειν*, ad finitimum concurrendi), spre a se cerceta pricina în chip amănunțit. De altfel aceasta nu trebuie să se interpreteze în sens literal, deoarece mitropolitul altei eparhii nici odată nu poate judeca în calitate de judecător ordinar în procesul dintre un presviter și un episcop, care nu este supus jurisdicțiunii ierarhice a acestui mitropolit (9, 17 sin. IV ec. etc.), ci, potrivit comentarului lui Valsamon dela acest canon, aceasta trebuie să se înțeleagă în sensul că mitropolitul eparhial competent, care din întâmplare este absent, a dat autorizație mitropolitului învecinat să judece diferendul, sau că episcopul și presviterul din proces și-au ales pe un mitropolit învecinat drept judecător mij-

δικοιτορ (*ἀρετὸν δικαστήν*, electum judicem).¹⁾ Canonul observă mai departe că episcopul competente, care a condamnat pe drept sau pe nedrept pe un cleric, trebuie să sufere cu răbdare ca dispoziția lui să fie supusă examinării și ca sentința lui să fie confirmată sau anulată, deoarece aceasta o pretinde dreptatea, care trebuie să împodobească pe episcop la judecarea clericilor său subalterni, precum și vaza și importanța judecății episcopoești (74 ap.; 5 sin. I ec.; 4 sin. VII ec. și altele). Câtă vreme durează această cercetare și până când mitropolitul nu decide în privința sentinței respective dată de episcop împotriva clericului subordonat, acest cleric, spune canonul, nu poate cu dela sine putere să intre în comuniune, ci trebuie să rămână sub pedeapsa dată de episcop, deoarece în cazul contrar sub pretextul cererii unui nou for judecătoresc sau sub pretextul recursului s'ar putea slăbi ordinea din Biserică, și s'ar putea anula chiar și judecățile cele mai drepte date de episcopi, în urma dreptului lor, împotriva clericilor subalterni. Iar dacă un astfel de cleric condamnat ar începe să cârtească împotriva episcopului, care l-a condamnat și și-ar accentua dreptul său cu trufie și cu mândrie și ar zice că a fost nedreptățit și osândit pe nedrept, în aceste cazuri, zice canonul, clericul respectiv trebuie muștrat în chip energic și trebuie învățat că este dator a fi ascultător și a se supune celui care are dreptul să poruncească și să îndeplinească fără nici o opoziție toate dispozițiile episcopului său.

Canonul 15.

Episcopul Osiu zise: «Cu toții să hotărîm încă și următoarele: Dacă vreun episcop ar voi să pună vreun slujitor [bisericesc] străin din altă parohie²⁾ în vreo treaptă, fără de învoirea episcopului său propriu, acest fel de așezare să se considere nulă și fără tărie. Iar dacă oarecari și-ar permite acest lucru, trebuie ca aceștia să se admonizeze și să se îndrepte spre calea cea bună de către frații și împreună episcopii noștri». Zis-au toți: «Această hotărîre încă să fie inalterabilă».

¹⁾ Sint. At. III, 270

²⁾ În sensul de: eparhie (N Tr.)

(35 ap.; 16 sin. I ec.; 2 sin. II ec.; 8 sin. III ec.; 5, 20 sin. IV ec.; 17 trul.; 13 Ancira; 13, 22 Antioh.; 48, 54, 90 Cart.).

— Vezi comentarul canonului 35 ap.

Canonul 16.

Episcopul Aefju zise: «Nu vă este necunoscut ce fel și cât de mari lucruri se întâmplă în mitropolia Tesalonicului. Fiindcă de multe ori se duc acolo presviteri și diaconi din alte eparhii, și nemulțumindu-se a petrece vreme scurtă, rămân, și tot timpul îl petrec acolo, sau abia după timp foarte îndelungat sunt siliți a se înapoia la bisericile lor; deci să se hotărască în privința acestora». Episcopul Osiu zise: «Hotărârile, cari s'au adus în privința episcopilor, să se observe și pentru aceste persoane».

(8, 9, 14, 15, 33, 35, 36, 58 ap.; 8, 15 sin. I ec.; 5 sin. IV ec.; 5, 20, 66, 80 trul.; 2, 13, 16, 18, 21 Antioh.; 5, 20 Gangra; 11, 12 Sard.; 48, 71, 120, 121 Cartag.; 16 sin. I—II).

— Dispozițiile canoanelor 11 și 18 ale sinodului prezent referitoare la absentarea episcopilor din eparhiile lor se aplică prin acest canon și cu privire la presviteri și diaconi.

Canonul 17.

Episcopul Osiu zise: «Urmând și [propunerii] fratelui nostru Olimpiu, să se hotărască încă și aceasta că, dacă vreun episcop suferind silă s'ar scoate pe nedrept, ori pentru știință, ori pentru mărturisirea bisericii catolicești, ori pentru apărarea adevărului, și fugind de primejdie, dar fiind supus judecății nevinovat, ar merge în altă cetate, să nu fie oprit a petrece acolo până când s'ar înapoia sau până ce ar putea găsi scăpare de ocară ce i s'a făcut; căci dureros și prea greu lucru este ca celce a suferit prigoană nedreaptă să nu se primească de noi; unul ca acesta trebuie să se primească cu prea multă bunătate și blândețe». Zis-au toți: «Să se hotărască și aceasta».

(15 ap.; 15, 16 sin. I ec.; 5, 10, 20, 23 sin. IV ec.; 17, 18 trul.; 10, 15 sin. VII ec.; 18 Anc.; 3 Antioh.; 11, 12, 16 Sard.; 30 Cart.).

— Canonul prezent este o excepție dela canoanele 11 și 12 ale acestui sinod, după cari un episcop nu poate absenta mai mult de trei săptămâni dela reședința sa episcopescă, — și, potrivit observațiilor canoniștilor apuseni, acest canon s'a emis în urma celor întâmplate cu Atanasie cel Mare, pe care eusevienii protejau de împăratul Constanțiu I au alungat din Biserica lui și l-au silit să-și caute refugiu în alte părți. Restul de canon este clar.

Canonul 18.

Episcopul Gaudențiu zise: «Tu știi, frate Aefiu, că de când ai fost așezat episcop, totdeauna a stăpânit pacea: pentruca să nu rămână nici o urmă de divergență de păreri în privința persoanelor bisericești, să se hotărască a fi primiți toți aceia, cari au fost puși de Museu și Eutihian, deoarece nu li s'a găsit lor nici o vină».

(4 sin. II ec.; 19 Sard.).

Canonul 19.

Episcopul Osiu zise: «Smerenia mea are părerea următoare: Fiindcă avem datoria să fim liniștiți și răbdători, și să fim cu miostovire statornică față de toți, cari au fost odată promovați în clerul bisericesc de către vreunul dintre frații noștri, dacă nu vor voi să se înapoieze la bisericile, la cari au fost numiți, de acum înainte să nu se primească; iar Eutihian nici numele de episcop să nu și-l revendice pentru sine; și nici Museu să nu se socotească drept episcop; iar mireneasca comuniune, de ar cere-o, nu trebuie să li se denege». Zis-au toți: «Se aprobă».

(4 sin. II ec.; 18 Sard.).

— Ambele aceste canoane tratează despre o singură chestiune, care privea Biserica din Tesalonic de pe timpul întrunirii sinodului. Aefiu fiind instituit episcop al Tesalonicului, s'au ridicat doi presbiteri, Museu și Eutihian, dintre cari fiecare dorea să obțină pentru sine scaunul episcopesc al Tesalonicului. Amândoi, deși nici nu erau hirotoniți (*ἁχειροτόνητοι ὄντες*), precum spune Valsamon, totuși consacrau clerici, ca și când ar fi fost episcopi.

Dezbătându-se această chestiune la sinod, Gaudențiu, episcopul Naissului, în interesul păcii a făcut propunerea să fie recunoscuți drept clerici adevărați toți cei ce au fost consacrați de cele două persoane menționate, deoarece acești clerici nu știau că Eutihian și Museu nu sunt episcopi legali și deci acești clerici nu au nici o vină. Propunerea aceasta a lui Gaudențiu nu s'a primit (can. 18), iar Osiu, președintele sinodului, arată că, deși se cuvine a fi răbdători și cumpătați, totuși clerici adevărați pot fi recunoscuți numai ceice au fost hirotoniți de către persoane, cari într'adevăr au fost episcopi (*παρὰ τινων τῆ ἀληθείᾳ μὲν ὄντων ἐπισκόπων*). Iar dacă acești episcopi vor fi fost caterisiți în urma vreunui delict, dar clericii, cari au fost sfințiți de acești episcopi pe timpul când erau încă episcopi legali, nu ar avea nici un amestec în acel delict, apoi în aceste cazuri clericii respectivi deasemenea trebuiesc recunoscuți, afară de cazul când dânșii nu s'ar supune superiorilor lor și s'ar opune dispozițiilor acestora. Acelaș Osiu observă referitor la clericii, cari au fost consacrați de Eutihian și Museu, că li se poate recunoaște numai comuniunea laicilor, adică aceștia se pot considera numai drept laici în comuniunea bisericească, deoarece ceice i-au consacrat nu au fost episcopi și nici nu sunt vrednici de numele de episcop. Propunerea aceasta a lui Osiu a fost primită de sinod (can. 19)¹). O dispoziție similară acesteia găsim și la sinodul al II-lea ecumenic, fiind dată în urma cazului lui Maxim cinicul (can. 4).

Canonul 20.

Episcopul Gaudențiu zise: «Cele hotărâte spre mântuire și cu unanimitate și potrivit stării noastre a iereilor, plăcute și lui Dumnezeu și oamenilor, nu vor putea să-și mențină puterea și tăria lor, fără numai dacă hotăririlor aduse va urma frica; căci și înșine știm, că dumnezeescul și venerabilul nume al preoției a ajuns adeseori sub osândă pentru nerușinarea câtorva. Deci dacă cineva ar îndrăzni să facă altceva împotriva celor hotărâte de toți, nizuind să placă mai mult trufiei și mândriei decât lui Dumnezeu, să cunoască chiar de acum că s'a făcut pe sine vrednic de a fi tras la răspundere

¹) Comentarul lui Valsamon la acest canon, III, 276

pentru învinuire și de a pierde cinstea și demnitatea episcopiei». Răspuns-au toți: «Hotărîrea aceasta o găsim potrivită și o aprobăm».

(11 Antioh; 7, 8, 9, 21 Sard.; 104, 106 Cartag.)

Canonul 21.

«Această [dispoziție] încă să fie prea bine cunoscută și îndeplinită, că dacă fiecare dintre noi episcopii, cari suntem așezați pe lângă drumuri sau canal, văzând pe un episcop, l-ar întreba despre pricina călătoriei și că unde merge; și de va afla că acela merge la tabără, să cerceteze condițiunile arătate mai sus, și de va merge chemat fiind să nu i se pună nici o piedică călătoriei lui. Iar de va merge pentru deșertăciuni, precum s'a spus mai sus dragostei voastre, ori pentru cererile unora s'ar sângui [a merge] la tabără, să nu iscălească nici scrisorile lui, nici să nu aibă comuniune cu acela». Zis-au toți: «Se hotărăște și aceasta».

(11 Antioh.; 7, 8, 9, 20 Sard.; 104, 106 Cartag.)

— Precum se vede din primele cuvinte ale canonului al 21-lea, acesta este prelungirea și completarea canonului al 20-lea. Ambele canoane sunt în conexiune cu dispozițiile canoanelor 7, 8 și 9 ale sinodului prezent, cari dispoziții sunt date împotriva acelor episcopi, cărora le plăcea să meargă pentru orice chestiune la curtea împărătească; iar scopul futuror acestor canoane este de a se păstra demnitatea și importanța episcopicească.

Canonul sinodului al șaptelea local, dela Constantinopol, ținut în anul 394

Canonul 1.

Aravian, episcopul Ancirei, zise: «Nu pentru pricina de față, ci temându-mă pentru întreaga viață viitoare, rog sfântul sinod să se pronunțe ori de pot doi episcopi să caterisească, sau nu? și ori de se poate face aceasta în absența mitropolitului, sau nu? Pricinei prezente nu se va aduce nici un prejudiciu; mă tem însă ca unii luând putere din cele zise să nu îndrăznească unele ca acestea; deci vă rog să răspundeți». Nectariu, episcopul Constantinopolului, zise: «Laudabilă este propunerea prea cucernicului episcop Aravian; dar ca în viitor să nu se mai poată întâmpla asemenea lucru, fără a osândi cele trecute, vom hotărî pentru viitor». Aravian, episcopul Ancirei zise: «Pe cele trecute le osândește sinodul fericiților Părinți dela Niceia, care orânduiește ca ceice hirotonească să nu poată fi mai puțini decât trei [episcopi], și nici mitropolitul să nu fie absent; eu însă am pus întrebarea, temându-mă în privința celor viitoare. Eu doresc deci ca voi să vă pronunțați lămurit, dar necondiționat și fără îndoială, că, urmând sinodului dela Niceia, două persoane nu pot nici să hirotonească, nici să caterisească pe un episcop». Apoi după altele, Teofil, episcopul Alexandriei zise: «Impotriva celor ce nu mai sunt nu se poate aduce hotărîre de reprobare, mai ales dacă fiind în viață nu au fost osândiți; dacă însă cineva are în vedere pe ceice vor trebui să se caterisească în viitor, mi se pare că nu numai trei [episcopi] trebuie să fie de față, ci dacă se poate, toți [episcopii] eparhioți, pentruca condamnarea celuice este vrednic de caterisire, să fie mai temeinică prin votul mai multora, fiind de față și cel judecat».

Nectariu episcopul Constantinopolului zise: «Deliberându-se asupra [unor] propuneri și orânduri legale, acestea se hotărăsc fără să se țină seama de vreo pricină personală. Așa dară precum a propus preasfințitul episcop Aravian, voinđ să se hotărăscă în privința celor din viitor, precum logic și în chip uman și-a fixat părerea preasfințitul episcop Teofil, [se hotărăște ca] în viitor cel supus judecării să nu se caterisească nici de trei, și mai vârtos nici de doi [episcopi]; ci cu votul unui sinod mai mare și [adică] al celor din eparhie, precum au orânduit și canoanele apostolice». Flavian episcopul Antiohiei zise: «Lămurite sunt cele ce le-a propus preasfințitul și preacucernicul episcop Nectariu, și preasfințitul și preacucernicul episcop Teofil; și toți ai bisericii le întărim».

(1, 34, 37, 74 ap.; 4 sin. I ec.; 3 sin. VII ec.; 14, 15, 19, 20, 23 Antioh.; 12, 40 Laod.; 4, 6 Sard.; 8, 10, 11, 12, 13, 15, 18, 19, 49, 50, 59, 104, 107, 128, 129, 130, 132 Cart.; 13 sin. I-II; 9 Teof. Alex.).

— La notele istorice ale sinodului prezent (vol. I. partea I, pag. 44—45) am văzut care a fost scopul convocării acestui sinod. Anume pentru scaunul episcopesc din Bostra fusese ales și așezat episcopul Bagadiu. După trecerea unui timp oarecare acest Bagadiu a fost caterisit pentru oarecari delictе de către doi episcopi, și adică în absența lui și fără să i se fi fost ascultat apărarea, iar în locul lui a fost pus Agapiu. Atunci Bagadiu a înaintat reclamație împotriva acestei proceduri, arătând că a fost caterisit ilegal. Chestiunea a ajuns în fața sinodului prezent din Constantinopol și Aravian, episcopul Ancirei, a propus să se clarifice chestiunea aceasta și să se stabilească procedura legală pentru viitor. Prin canonul 1 ap. și 4 al sinodului I ecum. se hotărise de mai înainte că, precum numai doi episcopi nu au dreptul să aleagă și să așeze pe al treilea, tot așa doi episcopi singuri nu pot să caterisească pe un episcop. Și deoarece Bagadiu a fost condamnat fără să fi fost audiat, și fiindcă condamnarea trebuie să fie întru toate motivată temeinic înainte de a se pronunța și trebuie să-și spună mai mulți părerea, astfel sinodul a declarat ilegal ceea ce s'a făcut de cei doi episcopi împotriva lui Bagadiu, și în sensul canonului 74 ap. s'a hotărît ca pentru ca-

terisirea legală a unui episcop trebuie să se constituie un for judecătoresc legal, și acuzatul să se citeze după formele prescrise în fața acestui for judecătoresc, iar sentința să se pronunțe de către sinodul complet, constituit din toți episcopii eparhiali și adică după număr la orice caz din mai mult de trei și «fiind prezent și mitropolitul», precum spune Cormciaia la acest canon.¹⁾

¹⁾ Ed. cit. I, 103.

Canoanele sinodului al optălea local, dela Cartagina.

Canonul 1.

Cele orânduite la sinodul dela Niceia să se țină cu strictete.

Episcopul Aureliu zise: «Așadară aceste orândueli, cari se găsesc la noi, [fiind] exemplare fidele [de pe cele originale] și pe cari Părinții noștri le-au adus cu sine la timpul său dela sinodul din Niceia, [asfel], păstrându-se tipul aceloră [dela Niceia], să se păstreze întărite [și] cele urmate și cele hotărîte de noi!».

(1 sin. IV ec.; 2 trul.; 1 sin. VII ec.).

— Precum am văzut (vol. I, partea I, pag. 45) acest sinod s'a ținut în Cartagina în anul 419 din cauza întrebării dacă poate primi episcopul dela Roma apeluri împotriva hotărîrilor sinoadelor Bisericii africane. Episcopul Romei își întemeia dreptul său pe unul dintre canoanele (can. 5) sinodului dela Sardica, pe care acest episcop îl considera drept canon al primului sinod ecumenic dela Niceia. Părinții sinodului prezent aveau la sine actele sinodului dela Niceia, între cari nu se găsea canonul, pe care-l cita

¹⁾ Canoanele acestui sinod dela Cartagina le-am citat după textul din Sintagma Ateniană, păstrând și numerotarea lor de acolo. Dar atât textul cât și numerotarea acestor canoane sunt altele în Cormcia'a, Cniget Pravil și Pidalion, — iar felul cum se găsesc în aceste trei colecțiuni l-am arătat detaliat la alt loc (v. Codex canonum eccles'ae Africanae, Zadar, 1881, pag. 47 etc.). Aici la observațiile fiecărui canon vom arăta sub care număr se găsește canonul respectiv în menționatele trei colecțiuni. Și deoarece dintre toate aceste canoane numai 12 canoane s'au dat la sinodul prezent din anul 419 pe când toate celelalte s'au dat la cele 14 sinoade ale Bisericii din Africa ținute între anii 348 și 419, precum am arătat acest lucru (vol. I, partea I, pag. 45—47), vom spune dela care sinod derivă fiecare canon. — Canonul 1 prezent a fost dat la acest sinod (din anul 419) și sub acelaș număr se găsește în Cniga Pravil și în Pidalion; în Cormciaia are numărul 2.

episcopul dela Roma; dar pentruca să demonstreze cu tărie și mai mare nefemeinicia părerii episcopului dela Roma și eroarea acestuia, în urma căreia dânsul a atribuit canoanele unui sinod altuia, s'au adresat la Constantinopol, Alexandria și Antiohia, rugând pe episcopii respectivi să le trimită actele originale ale sinodului dela Niceia, cari acte se păstrau la dânsii¹⁾. Sinodul între timp, în așteptarea răspunsului la această cerere, a hotărât în urma propunerii președintelui, celebrul Aureliu, ca hotărârile sinodului dela Niceia să se păstreze neschimbate, așa cum se găsesc în actele, pe cari Părinții sinodului le aveau la sine și pe cari le aduseseră cu sine dela sinodul niceian episcopii din Africa, cari au participat la acel sinod. Așisderea mai hotărăște sinodul să se păstreze și celelalte orândueli canonice, cari s'au dat după sinodul niceian, precum și cele, pe cari le vor emite dânsii, întrucât toate aceste orândueli vor fi în consonanță cu orânduелile sinodului dela Niceia. Acesta este cuprinsul canonului 1 al sinodului prezent.

Scrisoarea pastorală, trimisă de Aureliu în numele sinodului la 31 Mai anul 419 episcopului dela Roma, Bonifaciu, ne arată chipul cum au răspuns Părinții acestui sinod episcopului dela Roma în privința dreptului acestuia de a primi apeluri din provinciile bisericești străine²⁾. Cu cinci ani mai târziu, deci în a. 424, când Celestin dela Roma a relevat din nou acel drept de a primi apeluri, Părinții africani, în frunte cu Aureliu, au trimis o nouă scrisoare pastorală la Roma, prin care cel puțin pentru acel timp au constrâns pe episcopul dela Roma să nu-și mai scoată la iveală acel drept al său³⁾.

Canonul 2.

Despre propoveduirea Sfintei Treimi.

Sinodul întreg zise: «Precum voiește Dumnezeu în-

¹⁾ Vezi răspunsurile episcopilor dela Alexandria și Constantinopol, pe cari le reproducem în traducere românească în notele dela comentariul scrisorii sinodului din Africa trimisă lui Bonifaciu, după canoanele sinodului prezent (N. Ti).

²⁾ Această epistolă pastorală vom cita-o după canoanele sinodului prezent.

³⁾ Această epistolă pastorală încă o vom cita după canoanele aceluși sinod. — Detaliat despre toate acestea și în genere despre sinodul cartaginean din anul 419 vezi lucrarea mea menționată: *Codex can. ecclesiae Afric.*, pag. 15 etc

inte de toate credința bisericească, ce s'a predat de noi, să se mărturisească în acest slăvit sinod cu aceeaș mărturisire; apoi rânduiala bisericească să se țină cu învoirea fiecăruia și cu consimțământul tuturor. Dar spre întărirea minții fraților și împreună episcopilor noștri celor de curând hirotoniți, se cuvine a adăoga cele ce le-am primit prin hotărîre întărită dela Părinți că unimea Treimeii, adică a Tatălui, și a Fiului, și a Duhului sfânt, care este cunoscută că nu are nici o deosebire, să o ținem sfântă în mințile noastre; și precum am învățat noi, așa le vom învăța și pe popoarele lui Dumnezeu».

Tot așa și toți episcopii instituiți de curând ziseră lămurit: «Așa primim, așa ținem, așa învățăm, urmând credinței evanghelice împreună cu învățătura voastră.»¹⁾

(1 sin. II ec.; 7 sin. IV ec.; 1 trul.).

— Acest canon arată că mărturisirea de credință, dată mai înainte de Sfinții Părinți trebuie păstrată cu tărie și neschimbată, dar canonul mai spune totodată că chestiunea de căpetenie, pentru care se adună sinoadele, trebuie să fie mărturisirea sfintei credințe și apoi pe baza acestei credințe se «mit canoanele, cari întăresc ordinea bisericească, ce trebuie să se păstreze cu strictețe de către toți.

Canonul 3.

Despre înfrânare.

Episcopul Aureliu zise: «Precum la sinodul ținut mai înainte s'au examinat condițiunile înfrânării și castității, se hotărăște ca [cei din] cele trei trepte, împreunate prin oarecare legătură a curățeniei prin consacrare, vorbesc adică despre episcopi, presviteri și diaconi, precum se cuvine cuvioșilor episcopi, și iereilor lui Dumnezeu, și leviților și slujitorilor dumnezezeștilor consacrări, să fie întru toate înfrânați, ca să poată primi ceea ce cer în genere dela Dumnezeu; ca și noi așisderea să ținem ceea ce

¹⁾ Canonul acesta s'a dat la sinodul cartaginean din anul 390 sub președinția episcopului Genetliu în Cniga Pravil și în Pidaion are numărul 2, iar în Cormciaia 1.

ni s'a transmis prin Apostoli și s'a păstrat chiar din vechime». ¹⁾

(5, 17, 26, 51 ap.; 3 sin. I ec.; 14 sin. IV ec.; 5, 6, 12, 13, 30 trul.; 18 sin. VII ec.; 19 Ancira; 1, 8 Neoces.; 4 Gangra; 4, 25, 35, 70 Cartag.; 12, 27, 88 Vasile c. M.).

Canonul 4.

Despre diferitele trepte, cărora se cuvine a se reține dela femei.

Faustin episcopul Picenului din provincia Potentinei, reprezentantul bisericii dela Roma zise: «Să se decidă ca episcopul, și presviterul, și diaconul, și toți ceice se ating de cele sfinte, păzitori ai înfrânării, să se rețină dela femei». Toți episcopii au răspuns: «Se hotărăște ca toți ceice stau sau slujesc la altar să respecte înfrânare». ²⁾

(5, 17, 26, 51 ap.; 3 sin. I ec.; 14 sin. IV ec.; 5, 6, 12, 13, 30 trul.; 18 sin. VII ec.; 19 Anc.; 1, 8 Neoces.; 4 Gang.; 3, 25, 35, 70 Cart.; 12, 27, 88 Vasile c. M.; 5, 13 Tim. Alex.).

— Ambele aceste canoane tratează despre înfrânarea persoanelor preoțești. Primul (3) dispune ca episcopii, presviterii și diaconii, fiind rânduiți să slujască, trebuie să fie înfrânați întru toate când aduc jertfa cea fără de sânge, așadară nu li este îngăduit ca într'o privință să se înfrâneze, iar în altele să fie neînfrânați, ci în toate privințele să se ferească și să se străduiască din toate puterile ca, după cum zice canonul, să poată primi dela Dumnezeu ceace vor cere, deoarece zice Zonara la comentarul acestui canon, ei sunt mijlociferi între Dumnezeu și oameni și ei imploră milostivirea dumnezeiască pentru oameni, mântuirea pentru credincioși și pacea pentru toată lumea. ³⁾ Canonul al doilea (4) dispune în privința acelorași (episcopi, presviteri și diaconi) să se rețină dela soțiile lor, și adică, precum spune canonul 25 al sinodului prezent, *la timpuri anumite,*

¹⁾ Partea primă din canonul 2 al sinodului cartaginean din anul 390. In Cniga Pravil, Pidal. și Cormc. are numărul 3.

²⁾ Partea a doua din canonul 2 al sinodului cartaginean din a. 390. In Cn. Prav., Pidal. și Cormc. are numărul 4

³⁾ Sint. At. III, 301

anume când se apropie de sfintele taine. De altfel vezi comentariile dela canoanele 12 și 13 trulane.

Canonul 5.

Despre lăcomie.

Episcopul Aureliu zise: «Patima lăcomiei, despre care nimeni nu se îndoiește că este mama tuturor relelor, trebuie să se reprime, ca nimenea să nu se folosească de cele străine, nici să treacă cineva pentru câștig peste hotarele Părinților, nici să fie îngăduit vreunui cleric să ia în vreun chip camătă pentru vreun lucru. Și cele de curând aduse, fiind întunecate, și cu totul ascunse, se vor cerceta de noi și se va hotărî [în privința lor]. Iar despre celece dumnezeiasca Scriptură a legiuit prea luminat, nouă nu ni se cade să hotărîm, ci mai vârtos să le urmăm. Prin urmare ceea ce este de imputat la mireni, cu atât mai vârtos se cuvine a se osândi la clerici». Sinodul întreg a zis: «Nimeni nu poate lucra împotriva Proorocilor, nici împotriva Evangheliilor, fără primejdie [de a fi pedepsit]»¹⁾.

(44 ap.; 17 sin. I ec.; 10 trul.; 19 sin. VII ec.; 4 Laod.; 16 Cartag.; 2, 14 Vasile c. M.; 3 Grig. Neoc.; 6 Grig. Nis).

— Canonul prezent întâi se pronunță împotriva episcopilor, cari din poftă de câștig trec peste hotarele eparhiei lor și răpesc pe cele străine, iar în rândul al doilea împotriva persoanelor preoțești în genere, cari se dedau cămătăriei. Drept comentariu la canonul acesta (5) servesc comentariile canonului 44 ap., 17 al primului sinod ecumenic și ale celorlalte canoane paralele.

Canonul 6.

Sfântul mir să nu se pregătească de presviteri.

Episcopul Fortunat zise: «Ne aducem aminte că la sinoadele ținute mai înainte s'a hotărît ca sfântul mir, sau grațierea penitenților, sau sfințirea fecioarelor, și

¹⁾ Acest canon este alcătuit din canoanele 10 și 13 ale sinodului cartaginean din anul 348 ținut sub episcopul Gratu. Se găsește sub numărul 5 în Cn. Prav., Pidal. și Corm.

locurilor, și bisericilor să nu se facă de presviteri. Dar dacă cineva se va dovedi că face aceasta, ce trebuie să se hotărască în privința lui?» Episcopul Aureliu a răspuns: «Vrednicile voastre au auzit cele propuse de frațele și conliturghisitorul nostru Fortunat; ce ziceți în privința acestora?» Zis-au toți episcopii: «Pregătirea sfântului mir și consacrarea fecioarelor să nu se facă de presviteri; nici nu este îngăduit presviterului să împace pe cineva la liturghie publică; aceasta este părerea tuturora»¹⁾.

(52 ap.; 12, 13, 19 sin. I ec.; 7 sin. III ec.; 16 sin. IV ec.; 4, 31, 95, 102 trul.; 7 sin. VII ec.; 48 Laod.; 7, 43, 44 Cart.).

— Canonul prezent interzice presviterilor patru lucruri: 1. pregătirea sf.-lui mir (*χρίσματος ποίησιν*), 2. consacrarea fecioarelor (*χορών καθιέρωσιν*), 3. sfințirea bisericilor (*καθιέρωσιν τῶν ναῶν*) și grațierea penitenților (*καταλλαγὴν μετανοούντων*), căci aceste toate se recunosc numai puterii episcopești.

Sub pregătirea sf.-lui mir se înțelege, precum spune Zonara și Valsamon la comentarul acestui canon,²⁾ *sfințirea sf.-lui mir* (*τοῦ ἁγίου μύρου τελετή*), care (sf. mir) se folosește la taina mirungerii. În timpurile primare ale Bisericii locul tainei mirungerii îl ținea *punerea mâinilor* asupra celorce au fost botezați. Această punere a mâinilor se făcea de Apostoli înșiși și în chipul acesta primiau cei respectivi pe Duhul Sfânt. La Faptele Apostolilor (8, 17) citim: «Atunci puneau (Apostolii) mâinile peste ei (peste ceice au fost botezați) și luau Duh Sfânt», — iar Apostolii făceau aceasta în urma dreptului lor special primit dela Mântuitorul. Dar tot pe timpul apostolic taina mirungerii în esență o găsim în forma de astăzi, anume cei botezați erau *unși cu sf. mir.*³⁾ În Sf. Scriptură nu se găsește mărturie expresă despre aceasta, avem însă în scrierile Părinților și învățătorilor bisericești, cari au trăit în timpul cel mai apropiat de cel apostolic.⁴⁾ Iar în Așezămintele apostolice nu numai că se menționează foarte des un-

¹⁾ Acesta este canonul 3 al sinodului cartaginean din a 390. Se găsește sub numărul 6 și în Cn. Prav., Pidal și Cormciaia.

²⁾ Sint. At. III 309, 311.

³⁾ Vezi: Dogmatica ortodoxă de Macarie, § 209.

⁴⁾ Dionisie Areopag., Teofil Alex., Tertulian și alții. Vezi la Macarie, § 208 (ed. cit. II, 268—269).

gere, și anume câteodată prin τὸ μύρον, βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας (III, 17), altă dată prin τὸ μύρον, σφραγίς τῶν συνθηγῶν (VII, 22), ci aici găsim și o rugăciune complectă în privința aceasta (εὐχαριστία περὶ τοῦ μυστικοῦ μύρου), care urmează botezului (VII 27). Chiril din Ierusalim ni oferă o expunere detaliată: περὶ χρίσματος, în care între altele aseamnă sf. mir dela mirungere cu sf. pâine dela euharistie, spunând că întrebuințarea sf.-lui mir derivă din tradiția apostolică.¹⁾

Și precum dreptul de a pune mâinile pe cei botezați a trecut dela Apostoli asupra succesorilor lor, episcopii,²⁾ totașa a trecut asupra episcopilor și dreptul de a pregăti sau de a sfinți sf. mir întrebuințat la mirungere (precum și dreptul de a sfinți bisericile, antimisele etc.). Acest drept al episcopilor se întemeiază pe poziția lor ce o au în ierarhia bisericească în calitate de cei dintâi ierei, și anume fiindcă treapta de episcop cuprinde în sine plenitudinea preoției și toate drepturile de a îndeplini funcțiunile preoțești și dintr'însa derivă toate celelalte trepte ale ierarhiei preoțești. Presviterii dețin în Biserică o putere dependentă de puterea episcopicească, și puterea presviterilor, în cece privește îndeplinirea funcțiunilor preoțești, acționează numai prin acele mijloace, cari au fost sfințite de episcop în urma puterii lui de întâiu preot, astfel că presviterii pot să îndeplinească în Biserică toate funcțiunile cu excepția acelor, cari constituiesc temelul acelor funcțiuni. Intre altele, presviterul are dreptul de a conferi poporului darurile spirituale, dar dreptul de a pregăti mijloacele cu ajutorul cărora omul se face apt spre a primi acele daruri, și anume **sfântul mir** pentru mirungere, îl are numai întâiul preot, episcopul. Acest principiu fundamental al Bisericii ortodoxe a servit drept temelie pentru dispoziția canonului cartaginean prezent, potrivit căreia numai episcopul poate sfinți sfântul mir, iar presviterul nu poate face acest lucru. Acest drept al episcopilor de a sfinți sfântul mir în cursul timpului a trecut la patriarhii și la episcopii unor Biserici cu prerogative. În Biserica rusească de pildă sf. mir se sfințește pentru Rusia întreagă la Moscova și în Lavra Pecerscaia din Kiev și de aici se trimite la toate eparhiile.

¹⁾ Cateches Mystagog. III.

²⁾ Așezămintele apost. III, 6. — Dionys. aerop. de eccl. hierar. c. 2. — Tertull. de baptismo, c 7, 8.

Al doilea lucru, pe care canonul prezent îl interzice presviterilor, este că dâșii nu pot *consacra fecioarele*, deoarece acesta este dreptul episcopilor. Zonara, la comentariul acestui canon, zice că aici nu trebuie să se înțeleagă diaconisele, ci acele fecioare, care, potrivit unui obicei din ființă, veneau la biserică, depunând făgăduința de a-și petrece viața întreagă în castitate, și episcopii consacrau pe aceste fecioare, ca pe unele ce erau afierosite lui Dumnezeu, prin rugăciuni speciale și se îngrijeau de ele, dacă trăiau separat de părinții lor.

Canonul interzice mai departe presviterilor de a *sfinți biserică*, deoarece aceasta este dreptul exclusiv al episcopilor. Temeiul acestui drept al episcopilor derivă din același principiu menționat mai înainte la dreptul de a sfinți sfântul mir. Altfel în privința aceasta să se compare ceea ce s'a spus la comentariile canonului 31 trulan și 7 al sinodului VII ecum.

Și în sfârșit canonul prezent interzice presviterilor de a primi pe cei ce se pocăesc și de a le împărtăși iertarea în public la sf. liturghie. Precum în Biserica veche episcopii aveau dreptul de a da epitimii, de a primi pe creștini la pocăință și de a le hotări timpul și felul pocăinții, tot așa exclusiv episcopii aveau și dreptul de a primi în chip festiv în Biserică pe cei afurisiți și de a-i face vrednici de sf. împărtășanie pe cei ce au fost excluși dela sf. împărtășanie, după ce și-au îndeplinit epimia prescrisă. Acestea s'au modificat în multe privințe după ce s'a introdus taina mărturisirii păcatelor și deslegarea, care deslegare în cazuri normale se putea da de presviteri cu prilejul acestei mărturisiri.

Canonul 7.

Despre absoluția celor ce sunt în primejdie [de moarte].

Episcopul Aureliu zise: «Dacă cineva fiind în primejdie [de moarte] ar cere să se împace cu sfințele altare, lipsind episcopul, atunci este cu dreptate ca presviterul să întrebe pe episcop și așa, după dispoziția aceuia, să împace pe cel ce este în pericol [de moarte]; aceeași rânduială trebuie să o întărim prin hotărâre mântuitoare». Toți episcopii au răspuns: «Se hotărăște ceea ce

sfințenia voastră crede de cuviință să aprobăm în chip necesar». ¹⁾

(52 ap.; 11, 13 sin. I ec.; 6, 22 Ancira; 2 Neoces.; 43 Car-tag.; 73 Vasile c. M.; 2, 5 Grigorie Nis.).

— Canonul 13 al primului sinod ecumenic dispune ca muribunzii să se învrednicească de sf. împărtășanie. În canonul premergător (6) se hotărăște că presviterul nu are voie să dea absoluțiunea cu prilejul sfintei liturghii, așadară în mod public, aceloră, cari în urma vreunui păcat au fost excluși dela sf. împărtășanie, iar canonul prezent spune că aceasta să nu se înțeleagă și pentru cazul când cineva este înaintea morții, ci atunci aceștia pot primi absoluțiunea și se pot învrednici de sf. împărtășanie și din partea presviterilor, *dacă episcopul competente este absent*. Dar canonul adaugă că presviterul în astfel de cazuri totuși este obligat să întrebe pe episcop și numai după învoirea episcopului să dea absoluțiunea, sau, precum zice canonul, să împace pe celce este în pericol de moarte. Precum se vede aici este vorba despre astfel de penitenți, cari nu au împlinit timpul întreg de pocăință și cari, fiind aproape de moarte, doresc să li se dea sf. cuminecătură. Deoarece însă se poate întâmpla ca episcopul să fie departe de locul, unde se întâmplă aceasta și ca presviterul să nu poată obține în grabă învoirea convenită dela episcop, se pune întrebarea dacă în aceste cazuri penitentul respectiv poate fi lăsat să moară fără sf. împărtășanie? În această privință canonul 43 al sinodului prezent prescrie că în acest fel de cazuri și presviterul singur poate să dea absoluțiunea, fără să mai aștepte consimțământul episcopului.

Canonul 8.

Despre ceice acuză pe părinți, și că nici unul dintre clevețitori nu are dreptul să acuze pe episcop.

Numidiu, episcopul Mazulitaniei zise: «Sunt mulți cu viețuire imorală, cari socotesc că pot, fără deosebire, să părască pe părinți și pe episcopi; să se primească aceștia, ori nu?» Episcopul Aureliu zise: «Aprobă oare dragostea

¹⁾ Can. 4 al sinodului cart. din anul 390. Se găsește sub acelaș număr (7) în Cn. Prav., Pid. și Corm.

voastră ca ceice sunt încurcați în ceva rușinos să ridice glas de acuzare împotriva părinților?» Ziseră toți episcopii: «Celce ar cleveți să nu se primească»¹⁾.

(34, 37, 74, 75 ap.; 6 sin. II ec.; 9, 17, 19, 21 sin. IV ec.; 8 trul.; 14, 15, 20 Antioh.; 40 Laod.; 4 Sard.; 128, 129 și 130 Cart.; 13 sin. I-II; 9 Teof. Alex.).

— Vezi pentru canonul prezent comentarul dela canonul 6 al sinodului al II-lea ecum.; dar despre aceiaș chestiune tratează detaliat canoanele 128, 129 și 130 ale sinodului prezent.

Canonul 9.

Despre ceice după meritul vinovățiilor lor au fost scoși din obștea bisericească.

Episcopul Augustin, reprezentantul provinciei Numidia, zise: «Veți ține de cuviință să hotărâți că dacă vreun episcop, sau presviter ar primi în comuniune pe ceice după meritul vinovățiilor lor au fost scoși din biserică, acela încă se pare a fi răspunzător de aceiaș vinovăție; împreună cu ceice fug de hotărîrea canonică a episcopului lor propriu». Toți episcopii ziseră: «Se aprobă din partea tuturor»²⁾.

(11, 12, 13, 32, 33 ap.; 5 sin. I ec.; 11, 13 sin. IV ec.; 17 trul.; 6, 7, 8, 11-Antioh.; 41, 42 Laod.; 13 Sard.; 23, 106 Cart.).

— Vezi comentariile dela canoanele 11 și 12 ap., dela canonul 5 al primului sinod ecumenic și cele dela celelalte canoane paralele.

Canonul 10.

Despre presviterii osândiți de episcopii lor proprii.
Episcopul Alipiu, reprezentantul provinciei Numidia, zise: «Oare să nu se hotărască și aceea că dacă vreun presviter, osândindu-se cumva de către episcopul său propriu, îndemnat fiind de trufie și de mândrie, ar socoti

¹⁾ Can. 6 al sinodului cart. din anul 390. Sub acelaș număr (8) se găsește în Cn. Prav., Pid. și Corm.

²⁾ Can. 7 al sinodului cart. din a. 390. Sub numărul 9 se găsește și în Cn. Prav., Pid. și Corm.

că trebuie să aducă separat lui Dumnezeu cele sfinte, ori alt altar ar socoti să ridice împotriva credinței și orându-
dualii bisericești, unul ca acela să nu scape nepedepsit». Valen-
tiniu, episcopul celui dintâiu scaun din provincia Nu-
midia zise: «Cele propuse de fratele nostru Alipiu sunt
necesarmente în conglăsuire cu credința și rânduiala bise-
ricească; altfel spuneți ce se pare dragostei voastre?»¹⁾

(31 ap.; 6 sin. II ec.; 3 sin. III ec.; 18 sin. IV ec.; 31, 34
trul.; 6 Gang.; 14 Sard.; 5 Antioh.; 11 Cart.; 13, 14, 15 sin. I-II;
1 Vasile c. M.).

Canonul 11.

*Dacă vreun presviter, ridicându-se împotriva epi-
scopului său, ar face schizmă, să fie anatema.*

Toți episcopii au zis: «Dacă vreun presviter ar fi
osândit pentru purtarea lui, unul ca acesta are datoria
să vestească pe episcopii din vecinătate, ca aceștia a-
scultând lucrul și prin ei să se împace cu episcopul său.
Iar de nu ar face aceasta, ci, ceeace să nu fie, cu mân-
drie îngâmându-se, s'ar despărți pe sine de comuniunea
cu episcopul său, și făcând schizmă împreună cu oare-
carii, ar aduce lui Dumnezeu cele sfinte, unul ca acela
să se socotească anatema și să piardă locul său; bă-
gându-se de seamă ca nu cumva să aibă păcă dreaptă
împotriva episcopului».²⁾

(31 ap.; 5 sin. I ec.; 18 sin. IV ec.; 31, 34 trul.; 4, 5, 6
Antioh.; 6 Gang.; 10, 29 Cart.; 13, 14, 15 sin. I—II).

— La ambele aceste canoane vezi comentarul canonului
31 ap., al canonului 6 dela Gangra și al canonului 4 al sinodu-
lui dela Antiohia. Ținând seama de celece se spun în canonul
11 al sinodului prezent, că adică presviterul condamnat de către
episcopul său să înștiințeze despre aceasta pe episcopii din ve-
cinătate ca prin mijlocirea acestora eventual să scape de osândă,
Arhim. Ioan observă în chipul cel mai întemeiat că în timpurile

¹⁾ Partea primă din can. 8 al sinodului cart. din a. 390. Sub nu-
mărul 10 se găsește și în Cn. Prav., Pid și Corm

²⁾ Partea a doua din can. 8 al sinodului cart. din a. 390. Sub
numărul 11 se găsește și în Cn. Prav., Pid și Corm.

vechi norma generală era ca astfel de chestiuni, înainte de judecarea lor pe cale oficială, de regulă să se trimită spre judecare în fața unui for judecătoresc mijlocitor alcătuit din persoanele alese prin consens și acest for judecătoresc se străduia și adeseori chiar izbutea să împace părțile; și numai dacă acest for judecătoresc mijlocitor nu putea să obțină rezultat, chestiunea se deferea forului judecătoresc ordinar competențe.¹⁾

Canonul 12.

Dacă vreun episcop este acuzat pe timpul când nu se ține sinod, acela să se judece de doisprezece episcopi.

Episcopul Felix zise: «Potrivit celor hotărâte la sinoadele din vechime, propun ca, dacă vreun episcop (ceea ce să nu se întâmple) ar cădea în vreo învinovățire și obvin multe piedici încât nu se pot aduna mai mulți, atunci, pentruca [cel învinovățit] să nu rămână sub acuză, să se audieze de doisprezece episcopi, iar presviterul de șase episcopi și de al său, și diaconul de trei».²⁾

(74 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.; 4, 6, 14, 15, 20 Antioh.; 13, 14 Sard.; 1 sin. din Cpol; 14, 15, 20, 96, 107 Carl.).

— Canoanele prescriu ca pentru rezolvarea chestiunilor controversate și în genere pentru judecată în fiecare eparhie să se întrunească regulat la timpuri hotărâte sinoade sub președinția mitropolitului competențe (37 ap., 5 sin. I ec.; 19 sin. IV ec.; 8 trul.; 6 sin. VII ec.; 20 Ant.; 40 Laod.; 18 Cart.). Canonul prezent presupune cazul, când, din cauza unor greutăți mari nu s'ar putea convoca sinodul ordinar al tuturor episcopilor din eparhie, deși trebuie să se decidă urgent asupra vreunei acuze ridicată împotriva unui episcop, presviter sau diacon. Pentru cazuri de acest fel canonul dispune să se constituiască un *for judecătoresc extraordinar*, și adică alcătuit fiind pentru episcopi din 12 episcopi, pentru presviteri din 6 episcopi și pentru diaconi din 3 episcopi.

¹⁾ Op. cit. II, 138.

²⁾ Can. 10 al sinodului cart. din a. 390. Sub numărul 12 se găsește și în Cn. Prav., Pid. și Corm.

Am văzut dispoziția din canonul sinodului al VII-lea local (a. 394 din Constantinopol), potrivit căreia un episcop poate fi caterisit numai de către un sinod mai mare și compus din toți episcopii în drept ai eparhiei (*πλειόνος συνόδου φύσιν καὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας*). Aceasta a fost și trebuie să rămână totdeauna în vigoare în Biserică; iar cât privește numărul episcopilor, cari sunt indispensabili pentru pronunțarea caterisirii unui episcop, această împrejurare în genere se determină de numărul episcopilor, cari alcătuiesc o provincie bisericească (vezi de pildă can. 14 al sinodului cartaginean prezent). Dar cazul citat de Valsamon în comentariul acestui canon arată că în provinciile mari bisericești, în care erau episcopi mulți, se cerea strict ca să fie prezenți exact 12 episcopi spre a se putea caterisi un episcop. Ioan, episcopul din Amatus (în insula Cipru) a fost caterisit de 11 episcopi sub președinția arhiepiscopului. Acest episcop s'a adresat cu plângere patriarhului din Constantinopol, Luca (1156—1169) împotriva sentinței, ca nefiind legală. Sinodul patriarhal a casat sentința din chestiune pe motivul că nu a fost convocat sinodul episcopesc complet al Bisericii din Cipru, sau cel puțin un număr mai mare de episcopi, cum ar fi trebuit, precum și din motivul că nu au fost prezenți 12 episcopi afară de arhiepiscop, ci numai 11 episcopi cu arhiepiscopul la oaltă, deci numai 11 episcopi.¹⁾

A doua dispoziție din acest canon, potrivit căreia sunt necesari 6 episcopi pentru caterisirea unui presviter și trei episcopi pentru caterisirea unui diacon, nu trebuie interpretată literal, ci în legătură cu celelalte canoane, cari tratează despre caterisirea presviterilor și diaconilor. Aceste canoane (4 dela Antiohia și celelalte canoane paralele) spun și orânduiesc că episcopul competent are dreptul de a caterisi pe un presviter sau diacon. Și aceasta este norma generală fundamentală. Canonul cartaginean prezent vorbind despre 6 sau 3 episcopi, trebuie înțeles pentru cazul, când presviterul sau diaconul din chestiune crede că i s'a făcut nedreptate și vrea să se adreseze unui for judecătoresc mai înalt în calitate de a doua instanță, și atunci acest for judecătoresc superior trebuie să fie alcătuit din numărul men-

¹⁾ Sint. At. III, 324. — Cf. Harmenopolji epit. can. Sect. I, tit. V (Leunc'avij Ius, gr. rom. I, 12)

ționat de episcopi și din episcopul, căruia îi este subordonat acel presviter sau diacon, — firește totdeauna când este imposibilă convocarea sinodului eparhial ordinar.¹⁾

Canonul 13.

Episcopul nu poate fi hirotonit decât de mulți; dacă însă ar fi nevoie să se hirotoniască episcopul și de trei.

Episcopul Aureliu zise: «Ce zice sfințenia voastră despre acestea?» Toți episcopii au răspuns: «Trebue să ținem hotărârile date de noi, ca nu cumva primații vreunei eparhii oarecare din nechibzuință să rămână neglijați. Deci adunându-se mulți episcopi, să hirotoniască pe episcop. Iar de va fi nevoie, trei episcopi, din oricare loc ar fi, vor hirotonisi pe episcop cu porunca primatului. Și dacă vreunul s'ar împotrivi întru ceva mărturisirii sau iscăliturii sale, acela se va lipsi pe sine însuși de cinste».²⁾

(1 ap.; 4 sin. IV ec.; 3 sin. VII ec.; 19, 23 Antioh.; 12 Laod.; 6 Sard.; 1 Cpol; 49, 50 Cart.).

— În canonul prezent se repetă întru toate dispoziția din canonul 4 al sinodului I ecumenic în privința alegerii episcopilor și comentarul aceluiași canon servește drept comentariu și pentru canonul prezent. În acel canon niceian se spune că episcopii, cari sunt împiedicați de a se prezenta personal la sinod când se ține alegerea de episcop, pot să voteze prin scrisori (*διὰ γραμμάτων*). Aici, în canonul cartaginean prezent, se relevă cazul, când unul dintre acei episcopi, care nu au putut veni personal, dar care și-a dat consimțământul verbal (*εὖν ὁμολόγησεν*) pentru candidatul respectiv, sau a iscălit actele de alegere (*ἢ ὑπέγραψεν ἐν τῷ περὶ ἐκείνου ψηφισματι*), revine asupra votului dat

¹⁾ Coment. lui Zonara, III, 322—323. — În Biserica din Africa la începutul secolului al V-lea în genere totdeauna se putea convoca la sinoade un număr mare de episcopi, deoarece se știe că în acea Biserică erau 466 scaune episcopicești. Vezi: Pravda vsel. cerkoi (revista: Adevărul Bisericii ecumenice) SPB 1849, pag. 120.

²⁾ Canonul 12 al sinodului cartag. din a. 399. Sub nr. 13 se găsește și în Cn. Prav., Pid. și Cormciaia.

și prin aceasta ajunge în contradicere cu sine însuși. Pentru acest caz canonul prezent hotărăște că un astfel de episcop se lipsește însuși pe sine de demnitate (*αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποστερῆσει τῆς τιμῆς*), adică se caterisește, zice Zonara în comentarul său la acest canon, de cumva nu-și va justifica procedura și nu va dovedi clar și lămurit că respectivul, pentru care votase mai înainte, nu este vrednic de episcopie.¹⁾

Canonul 14.

Din Tripolitania să vină în delegație un episcop; și presviterul de acolo să se judece de cinci episcopi.

Așisderea s'a hotărât ca din Tripolitania, din cauza sărăciei provinciei, să vină un episcop în delegație și ca presviterul de acolo să se judece de cinci episcopi, și diaconul de trei, precum s'a spus mai sus, firește sub președinția episcopului lui propriu²⁾.

(74 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.; 4, 6, 14, 15, 20 Antioh.; 13, 14 Sărd.; 12, 15, 20, 96, 107 Cart.).

— Canonul prezent hotărăște două lucruri, și adică, întâi, că la sinoadele, cari trebuie să se țină în fiecare an, fiecare provincie bisericească trimițându-și reprezentanții săi, din Tripolitania, din cauza numărului mic de episcopi, este suficient să vină un singur reprezentant, și al doilea, că din același motiv în Tripolitania, când un presviter sau diacon apelează sentința episcopului său, atunci în instanța a două va judeca pe presviter episcopul competenței împreună cu alți cinci episcopi, iar pe diacon episcopul competenței împreună cu alți trei episcopi. Canonul prezent formează excepție de la canonul 12 al acestui sinod (din anul 419) și comentarul aceluiași canon servește drept comentariu și pentru cel prezent.

Canonul 15.

Despre diferitele stări ale slujitorilor bisericii; și că dacă cineva ar cădea în lucru vinovat și ar refuza

¹⁾ Sint. At. III, 326

²⁾ Acest canon este alcătuit din canonetele 5 și 8 ale sinodului de la Iponia din a. 393. — In Cn. Prav și Cormciaia se găsește sub același (14) număr, dar în Pidalion acest canon lipsește.

judecata bisericească, unul ca acela trebuie să se primejdutască; și că copiii iereilor să nu meargă la spectacole lumești.

Deasemenea s'a hotărît ca oricare dintre episcopi, sau presviteri, sau diaconi, sau clerici, împotriva căruia s'a ridicat în biserică vreo pricină criminală ori civilă, dacă, refuzând judecătoria bisericească, ar voi să se disculpe în fața judecătorilor lumești, chiar de s'ar pronunța sentința în favorul lui, totuși să piardă locul său; și aceasta la cele criminale, iar în cele civile, va pierde ceea ce a câștigat [prin proces], de va vrea să-și fină locul său. Și aceasta încă se hotărăște ca, dacă dela oarecari judecători bisericești s'ar face apel la alți judecători bisericești cu putere mai mare, întru nimic să nu-i vatăme pe ceice a căror sentință se anulează; dacă nu se poate dovedi că au judecat din dușmănie, sau din patimă, sau că prin vreun dar s'au mituit; iar dacă prin învoirea părților se vor alege judecători, deși ar fi mai pușini decât cei rândușiți, să nu fie îngăduit a apela. Iar că copiii iereilor nici să nu meargă la spectacole lumești, nici să le privească, aceasta totdeauna s'a oprit încă și tuturor creștinilor, pentrucă să se fină departe de acelea și să nu meargă unde sunt [se aud] vorbe de hulă¹⁾.

(74 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 9, 17 sin. IV ec.; 24, 51, 62, 66 trul.; 5, 12, 14, 15 Antioh.; 54 Laod.; 3, 5, 14 Sard.; 12, 28, 61, 97, 104, 122 Cartag.; 9 sin. I—II).

— 1. (In Cn. Prav. sub 15, în Pid. sub 14). Pentru toate persoanele preoțești este competența judecata aceluși episcop, de care depind acele persoane, iar pentru episcop forul judecătoresc al mitropolitului competența. Aceasta este norma generală de drept bisericesc în Biserica ortodoxă. Potrivit acestei norme canonul prezent și dispune că nici un episcop, nici celelalte persoane preoțești nu pot neglija forurile lor judecătorești duhovnicești cu

¹⁾ Acesta este alcătuit din canoanele 9, 10 și 11 ale sinodului dela Ipponia din a. 393. În Cormiciața acest canon se găsește sub același număr de 15, în Cniga Pravil și în Pidalion însă este divizat în patru, și în cea dintâi colecțiune se găsește sub numerii 15—18, iar în cealaltă sub 14—17. Din cauza acestei divizări noi am împărțit comerțarul acestui canon în 4 patru părți numerotate cu 1—4.

cădere și a se adresa forurilor judecătorești lumești (*δημοσίαις δικαστηρίοις*), ca în fața acelor să se disculpe (comp. can. 6 al sinodului II ec. și cele paralele). Și acest lucru se interzice din partea canonului, chiar dacă pricina ar face parte din dreptul penal (*ἐγκληματικοῦ πράγματος*, criminali controversia) sau din dreptul civil (*πολιτικοῦ*, civili), și dispune ca dânsii să ducă toate acele pricini numai și exclusiv în fața forurilor judecătorești bisericesti (*ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον*, forum ecclesiasticum). Iar dacă cineva ar trece cu vederea forul judecătoresc bisericesc, și s'ar disculpa în fața forului judecătoresc lumesc, canonul dispune ca acela să se despoaie de locul său, adică să se despoaie de preoție și să se caterisească, deși forul judecătoresc i-a dat câștig de cauză prin sentință; iar dacă pricina este dintre cele, cari depind de competența dreptului civil, adică este o chestiune pecuniară (*χρηματικόν*), precum spune Zonara¹⁾, atunci respectivul, afară de pedeapsa bisericească, va pierde și tot cecece eventual a câștigat la judecată. Dar aceasta totuși nu însemnează că Biserica vrea să libereze pe slujitorii săi pentru toate timpurile și în toate privințele de forurile judecătorești lumești sau că nu ar recunoaște că și persoanele preoțești pot fi supuse acestor foruri judecătorești; deoarece există chestiuni, cari în urma naturii lor depind de forurile judecătorești lumești, de pildă când este vorba de vreun delict grav împotriva Statului, în privința căror chestiuni Biserica niciodată nu a pretins pentru sine dreptul de a judeca, dimpotrivă Biserica însași a predat forurilor judecătorești lumești pe acele persoane preoțești, cari erau acuzate de vreun delict grav (5 Antioh.; 9 sin. I-II). Biserica interzice slujitorilor săi de a se adresa forurilor judecătorești lumești numai în acele chestiuni, cari în urma naturii lor sunt supuse competenței autorităților bisericești; deoarece dacă s'ar adresa acelor foruri judecătorești, ar jigni dreptul autorităților bisericești și ar vătăma prescripțiunile canonice, și afară de aceasta, dacă respectivului i-ar succede să se disculpe în fața forului judecătoresc lumesc, prin aceasta ar jigni autoritatea bisericească și s'ar face nevrednic de preoție, iar dacă s'ar condamna de către acel for judecătoresc, prin aceasta ar trebui totodată să se supună și pedepsei respective ca și oricare alt laic, dar aceasta însemnează înjosirea

¹⁾ Coment. cononului prezent, III, 332.

autorității și cinului preoțesc. Aceasta este în vigoare și în chestiunile controversate, cari s'ar ivi între clerici; iar în privința pricinilor dintre persoanele preoțești de o parte și între laici de altă parte sunt în vigoare prescripțiunile generale ale legislației civile-bisericești. În pricinile controversate de drept privat dintre clerici și laici, clericii pot fi supuși și forurilor judecătorești civile, precum și laicii pot fi supuși forurilor judecătorești bisericești; aceasta era în vigoare în genere potrivit legilor greco-romane, cari au fost primite și în Nomocanon. Iar cât privește afacerile criminale și delictele grave contra Statului, vinele clericilor respectivi trebuie să fie supuse atât judecării autorității bisericești cât și a celei lumești, și în astfel de cazuri vinovații după ce au fost despoiați de preoție, așadară după ce au fost caterisiți de către autoritatea bisericească, erau predați autorității lumești spre a-i supune pedepsei hotărâte¹⁾.

2. (16 Cn. Prav., 15 Pid.). Canoanele recunosc în mai multe locuri (can. 5 sin. I ec. și canoanele paralele) dreptul oricui de a se adresa și de a apela la un for judecătoresc superior, dacă nu este mulțumit cu sentința pronunțată de forul judecătoresc inferior. Canonul prezent recunoaște acelaș lucru și spune că nu este îngăduit să se aducă vreo vătămare judecătorilor instanței prime în cazul, dacă sentința lor a fost reformată la forul judecătoresc superior de a doua instanță, afară de cazul când s'ar dovedi că acei judecători au judecat fără dreptate, sau din dușmănie față de acel acuzat, sau dacă ei din prietenie față de acela cu părtinire l-au declarat nevinovat, sau dacă au primit mită. Acest caz din urmă în canon se exprimă prin cuvintele: ἡ τινε χάριτι δωροδογήσαι (vel gratia aliqua corruptos esse), iar Zonara îl indică prin δωροδοξία (largitio, δωροδοκηθέντες, mercede emptos), și din cauza aceasta noi încă am tradus acest loc din canon cu «prin vreun dar s'au mituit», așadară ceice au pronunțat sentința au fost corupți prin primire de mită.²⁾ Dacă se dovedește că judecătorii bisericești dela prima instanță au dat o astfel de sentință ilegală, atunci aceștia trebuie să fie despoiați de demnitatea lor, observă Zonara,¹⁾ iar conform canonului 6 al

¹⁾ Vezi detaliat despre aceasta în Nomocanonul în XIV titluri, IX, 1 (Sint. At. I, 164 etc.) Compară și comentarul Arhim. lui Ioan la acest canon, I, 141.

²⁾ Coment. acestui canon, III, 332.

sinodului al VII-lea ecumenic vor fi supuși aceleiași pedepse, ce au dat-o ei celor nevinovați.

3. (17 Cn. Prav., 16 Pid.). Dacă acest canon, precum și altele referitoare la chestiunea aceasta, permit apelul dela un judecătoresc inferior la altul superior, apoi în acelaș timp interzic apelul contra sentințelor, cari au fost date de un *for judecătoresc ales prin consens*. Legalitatea forului judecătoresc al cătuit din judecători aleși prin consens a fost recunoscută în mod solemn de către sinodul al IV-lea ecumenic (can. 9). Chiar dela începutul Bisericii totdeauna s'a atribuit mare importanță acestor fel de foruri judecătorești, și era suficient ca trei persoane preoțești cu vază, cari au fost alese prin consens de către ambele părți (adică atât de către acuzător, cât și de către acuzat) să pronunțe sentința, și sentința aceasta era imediat considerată nestrămutabilă. Canonul prezent, cu considerare la această împrejurare, face abstracție și dela numărul judecătorilor, care este prescris pentru forul judecătoresc formal în canonul 12 al acestui sinod, și permite ca acest număr să poată fi și mai mic și totuși să nu se poată apela contra sentinței pronunțată de judecătorii aleși.

4. (18 Cn. Prav., 17 Pid.). Referitor la ultima dispoziție din acest canon vezi comentariile canoanelor 24 și 51 ale sinodului trulan. Canonul acesta interzice copiilor de preoți cercetarea te atrelor, deoarece acolo se hulește Dumnezeu și deoarece preoții sunt datori a-și crește copiii în cele bune și în frica lui Dumnezeu, potrivit cuvintelor Ap. lui Pavel, care în epistoła sa adresată lui Tit spune că acela trebuie să se pună preșviter, carele «are fii credincioși, nu sub învinuire de desfrânare sau neascultători» (1, 6; comp. și I Tim. 3, 4); ceice frecventează însă teatrele și locurile similare, ușor pot cădea sub bănuiala că se dedau desfrânării și despre aceștia nu se poate spune că sunt creștini modești. Și dacă canoanele recomandă tuturor creștinilor să nu meargă la acele locuri, unde se hulește Dumnezeu (51 trul.), apoi acest lucru cu atât mai vărtos este interzis fiilor ațelor persoane, cari în prima linie trebuie să fie propoveditorii evlaviei și ai modestiei creștine.²⁾

1) La acelaș loc.

2) Compară comentarul lui Zonara, III, 333

Canonul 16.

Nici un episcop, ori presviter, ori diacon să nu contracteze arendări; și citeții cum să-și ia soții; și clericii să se rețină de a lua cămătă; și la care vârstă să se consacre diaconii și fecioarele; și [citeții] să nu se închine spre popor.

Așișdera se hotărăște ca episcopii, și presviterii, și diaconii să nu se facă arendași, sau administratori, nici să-și agonisească hrana din vreun lucru rușinos sau necinstit; căci sunt datori a avea în vedere cele scrise: «Nimeni, ostaș fiind lui Dumnezeu, se încurcă pe sine în lucruri lumești».

Apoi citeții, ajungând la vârsta juneții, să fie siliți sau a se căsători, sau a face făgăduință de înfrânare.

Asemenea s'a hotărit ca clericul, dacă împrumută bani, să primească banii [săi] înapoi, iar dacă [va împrumuta] sub [altă] formă, să primească cât a dat.

Și diaconii să nu se hirotonească înainte de douăzecișicinci de ani.

Dar nici citeții să nu se închine către popor¹⁾.

(5, 6, 20, 26, 44, 51, 81, 83 ap.; 17 sin. I ec.; 3, 7, 14 sin. IV ec.; 6, 9, 10, 13, 33 trul.; 10, 14, 15 sin. VII ec.; 10 Ancira; 4 Laod.; 5, 25, 126 Cart.; 11 sin. I-II; 14, 69 Vasile c. M.; 6 Grig. Nis.)

— 1. (19 Cn. Prav., 18 Pid.). În privința primei dispoziții din acest canon, potrivit căreia persoanelor preoțești nu li este îngăduit să se îndeletnicească cu afaceri lumești, vezi comentariile canonului 3 al sinodului al IV-lea ecum., și ale celorlalte canoane paralele. Canonul prezent mai adaugă și aceea că nici unei persoane preoțești nu-i este îngăduit să-și agonisească hrana prin vre-o afacere rușinoasă sau necinstită (*αισχροῦ ἢ ἀτιμοῦ*

¹⁾ Acest canon este alcătuit din canoanele 1, 15, 18 și 22 ale sinodului dela Iponia din a. 393. Se găsește sub nr. 16 în Cormciaia, iar în Cn. Pravil este divizat în 5 canoane (19—23), deasemenea și în Pidalion (18—22).

πράγματος, turpi vel vili negotio), și între aceste afaceri Zonara menționează și ținerea de crășme (τὸ προϊστασθαι καπηλείου)¹⁾.

2. (20 Cn. Prav., 19 Pid.) Citejii, conform canonului 26 ap., pot să se căsătorească, atunci când doresc, și prin urmare poziția acestui canon, potrivit căreia citejii, ajungând la vârsta junejii sunt obligați sau să se căsătorească, sau să depună făgăduința de castitate pentru totdeauna, a fost în vigoare numai în Biserica din Africa²⁾.

3. (21 Cn. Prav., 20 Pid.) Cu privire la dispoziția a treia din acest canon, potrivit căreia persoanele sfințite nu pot lua camătă după banii împrumutați, vezi comentariile canonului 44 ap. și 17 al sinodului I ecumenic.

4. (22 Cn. Prav., 21 Pid.) Deasemenea vezi comentariile canoanelor 14 și 15, potrivit cărora diaconul nu se poate institui înainte de 25 ani.

5. (23 Cn. Prav., 22 Pid.) Despre dispoziția ultimă din acest canon, după care citejii să nu se închine (μὴ προσκυνῶσι) către popor, Zonara zice, că citejii în timpul serviciului divin au datoria de a se închina numai către episcopi și presviteri, iar nu și către poporul, care se găsește în biserică, deoarece ei (citejii) sunt consacrați, iar poporul este departe de preoție (οἱ ἀναγνώσται γὰρ ἱέρωνται, οἱ δὲ τοῦ δήμου πρόβρω τῆς ἱερωσύνης εἶσι), și dimpotrivă poporul să dea citejilor cinstea cuvenită, îndeosebi în timpul serviciului divin³⁾.

Canonul 17.

Fiecare eparhie, pentru depărtarea mare, să-și aibă primatele său.

S'a hotărît ca Mauritania Sitifensis, precum a cerut, să aibă pe propriul său primat, deosebit de primatele provinciei Numidia, dela care din sinod s'a despărțit. Așadară cu înțelegerea tuturor primaților din Africa și

¹⁾ Coment. acestui canon la III, 343. — Valsamon menționează ordinul patriarhului dela Constantinopol, Luca, după care clericii nici medici nu pot fi, III, 344

²⁾ Coment. lui Zonara și Valsamon III, 343, 345.

³⁾ Coment. acestui canon III, 343.

cu a tuturor episcopilor, pentru depărtarea prea mare în s'a admis.¹⁾

(6 sin. I ec.; 86, 96, 127 Cart. g.)

— Impărțirea politică a Africei propriu zise (a frego Gadi-tano ad Cirenaicam regionem) s'a modificat în a doua jumătate a secolului al IV-lea, alcătuiindu-se șase provincii deosebite: Africa proconsularis (cu capitala Cartagina), Numidia, Byzacium, Tripolis, Mauritania Sitifensis și Mauritania Caesariensis. Potrivit împărțirii politice a teritoriilor trebuia să se facă și împărțirea provinciilor bisericești. Acest lucru s'a făcut la un sinod, despre care vorbește acest canon și în special Mauritania Sitifensis s'a despărțit de Numidia, cu care împreună alcătuisă mai înainte o singură provincie bisericească. Primatele Numidiei nu voia să primească bucurios hotărârea acelu sinod și din cauza aceasta chestiunea s'a pus la sinodul dela Iponia din anul 393 și s'a hotărât printr'un canon special (adică prin cel prezent, al 17-lea), ca să înceteze orice discuție și *de aci înainte* Mauritania Sitifensis să-și aibă primatele său. Acest lucru s'a și întâmplat de atunci înainte, și la sinodul dela Cartagina din anul 407 între alții îl găsim prezent și pe reprezentantul Mauritaniei Sitifensis (can. 96 Cart.), precum și la sinodul dela Cartagina din anul 418 (can. 127).

Canonul 18.

Dacă se hirotonește vreun cleric, trebuie să fie avertizat să țină cele orânduite. Și să nu se dea euharistia, nici botezul, trupurilor morților. Și în toate eparhiile mitropoliții să se întrunească în fiecare an la sinod.

Așișderea s'a hotărât ca, hirotonindu-se episcopul, ori clericul, ceice-i hirotonesc mai înainte să le pună în urechi cele hotărâte de sinoade, ca nu cumva lucrând împotriva hotărârilor sinodului să se căiască.

¹⁾ Canonul acesta s'a dat la sinodul dela Iponia din a. 393. În Cormciaia se găsește sub acelaș număr (17), și în general numerii canoanelor sunt identici în Cormciaia și în colecțiunea prezentă, cu puține excepții, pe cari excepții le vom indica la respectivele canoane. În Cn Prav. canonul acesta se găsește sub nr. 24, iar în Pii sub 23.

Tot așa s'a hotărît să nu se dea euharistia trupurilor celor morți. Căci s'a scris: «Luați, mâncați»; dar trupurile morților nu pot nici a lua, nici a mânca. Și ca presviterii să nu boteze din neștiință pe ceice au murit deja.

Drept aceea să se întărească în acest sfânt sinod ca, potrivit celor hotărîte la Niceia, să se convoace sinod în fiecare an pentru pricinile bisericesti, cari de multe ori se întârzie spre pieirea poporului, la care [sinod] toți ceice țin primele scaune ale eparhiilor să trimită din sinoadele lor episcopi reprezentanți pe doi sau și pe câți vor alege, pentruca sinodul întrunit să poată avea deplină autoritate.¹⁾

(37 ap.; 5, 9, 13 sin. I ec.; 9, 19 sin. IV ec.; 8, 83 trul.; 2, 6 sin. VII ec.; 20 Antioh.; 76, 77, 95 Cartag.).

— 1. (25 Cn. Prav., 24 Pid.). La comentarul dela canonul al 2-lea al sinodului al VII-lea ecumenic am văzut că celce este candidat de episcop trebuie să fie bine instruit, să cunoască Sf. Scriptură și dreptul canonic, și această știință trebuie să o dovedească prin examinare; acelaș lucru l-am văzut în privința presviterilor la comentarul canonului 9 al sinodului I ecumenic. În canonul prezent este vorba despre aceeaș chestiune cu privire la toți ceice intră în cler, așadară cu privire la toți, cari se pregătesc să primească hirotonia (*τοῖς χειροτονουμένοις*), dar mai adaogă și că ei totdeauna trebuie să-și aducă aminte de cele, pentru cari au mărturisit la examenul respectiv și să bage de seamă că nu cumva mai târziu în viața lor de preoți să lucreze împotriva aceloră, pentru ceace apoi să se căiască, adică să fie supuși pedepsei, zice Zonara.²⁾

2. (26 Cn. Prav., 25 Pid.). În partea a doua din acest canon (18) în primul rând se spune că euharistia nu se poate da morților și anume cu referire la cuvintele lui Iisus Hristos din evanghelia lui Mateiu (26, 26). În textul canonului se spune: τῶν τελευτώντων (morientium), și prin urmare traducerea exactă ar fi

¹⁾ Acest canon este alcătuit din canoanele 2, 4 și 5 ale sinodului dela Iponia din a. 393. În Cn. Prav. acest canon este divizat în trei canoane (25—27), deasemenea și în Pid. (24—26).

²⁾ Sint. At. III, 352.

că nu este îngăduit să se dea euharistia corpurilor acelora, cari sunt pe moarte, cari mor (sunt înaintea sfârșitului). Dăr împrejurarea că în acest canon nu este vorba despre unii ca aceștia, ci despre corpurile celor morți (*θανόντων*, mortuorum), se dovedește, precum corect observă Zonara, prin cuvintele, cari întregesc citatul din Sf. Scriptură: «trupurile morților (*τὰ τῶν νεκρῶν σώματα*, mortuorum corpora) nu pot nici a lua, nici a mânca»; dar toți cei ce sunt în viață, dacă chiar nici nu mai au nădejde de a trăi, și dacă chiar după câteva clipe își vor da duhul, totuși trebuie să se învrednicească de sf. împărtășanie (13 sin. I ec.)¹⁾ Obiceiul acesta de a pune sf. cuminecătură în gura oamenilor morți deriva din simțul pios de a prevedea trupurile morților cu cele sfinte, prin cari se sfințesc și trupurile. Acest obicei era mult înrădăcinat pretulindenea, ceea ce se vede și din împrejurarea că sinodul trulan din secolul al VII-lea a fost nevoit să repețească (can. 83) dispoziția aceasta a Părinților dela Cartagina (recte dela Iponia).

Partea a doua din acest canon (18) dispune mai departe că nu este îngăduită nici botezarea oamenilor morți. Acest obicei își avea originea deasemenea în simțul pios și în credința că botezul renaște corpul omenesc. Obiceiul acesta s'a introdus la creștini dela montaniști, cari botezau și pe cei morți;²⁾ dar acest obicei, afară de Biserica din Africa, a fost răspândit și în alte părți.³⁾

3. (27 Cn. Prav., 26 Pid.). Partea a treia din acest canon dispune că în fiecare an să se țină sinodul, la care să participe toți episcopii, cari dețin scaunele prime din eparhii (*πάντες οἱ τῶν ἐπαρχιῶν τὰς πρώτας καθέδρας ἐπέχοντες*), așadară mitropolii, iar dacă mitropolii nu ar putea merge la sinod din oarecare pricină binecuvântată, canonul dispune ca din fiecare eparhie (mitropolie) să se trimită, prin alegere, doi episcopi în calitate de reprezentanți (*τοποτηροὺς*) ai eparhiei lor, pentru că la aceste sinoade generale să se afirme plenitudinea autorității bisericesti. Precum se vede aici nu este vorba despre sinoadele-

¹⁾ Coment acestui canon II, 353.

²⁾ Philastr., de hæres c. 2

³⁾ Grigor. Naz., orat. 40 de bapt. — Vezi despre vicarium baptismi, care era în uz la marcioniști, în Tertull adv. Marcion, V, 10, Resurrect. carnis, c. 43, Chrysost. hom. 40 în I Cor.

episcopești obișnuite ale eparhiilor (37 ap; 19 sin. IV ec. și altele), ci despre sinoadele superioare ale provinciilor bisericești, adică despre sinoadele diecezane (*ἡ συνόδος τῆς διοικήσεως*, 9 sin. IV ec); și în privința acestor fel de sinoade Părinții dela Cartagina (recte dela Iponia) au putut să emită dispoziții referitor la provincia lor, deoarece Africa proconsulară își avea autonomia sa proprie și era alcătuită din cele șase provincii, menționate la canonul 17 al acestui sinod, cu capitala Cartagina, mitropolitul cărei cetăți era *Primas universae Africae*. Dealtfel această dispoziție în privința întrunirii anuale a sinodului general s'a modificat prin canonul 95 al sinodului prezent, hotărîndu-se ca acest fel de sinod să se convoace numai la caz de mare necesitate, altcum să se țină sinoadele eparhiale ordinare.

Canonul 19.

Pârît fiind un episcop, atacerea să se prezinte [episcopului], care stă în fruntea acelei eparhii.

Episcopul Aureliu zise: «Dacă vreunul dintre episcopi este pârît, acuzatorul trebuie să înainteze pâră la [episcopii] ceice sunt în fruntea provinciei lui; și celce este pârît nici dela comuniune să nu se lipsească, fără numai dacă chemat fiind prin scrisori spre a da răspuns la județul celor aleși a-l judeca, nici de cum nu s'ar prezenta la ziua hotărîtă, adică în termen de o lună dela ziua, în care s'ar dovedi că a primit scrisorile. Dacă ar arăta însă el oarecari pricini adevărate și constrângătoare, cari îl împiedecă de a se înfățișa spre a răspunde împotriva celor ce s'au adus contra lui [drept acuze] să aibă puțința de desvinovățire în cuprinsul altei luni; dar după a doua lună să nu [mai] fie în comuniune, pânăce nu se va dovedi curat. Iar dacă nu va voi să se prezinte în fața sinodului anual general, ca măcar acolo să se rezolve cauza lui, se va judeca că el însuși a rostit împotriva sa hotărîre de osândire. Și pe timpul, în care este afară de comuniune, să nu se împărtășască nici în biserica sa, nici în parohie. Dar pârîșul lui, dacă nici când nu a absentat în zilele în cari s'a desbătut atacerea, nici de cum să nu se lipsească de comuniune; dacă însă [pâr-

rișul] ar lipsi ascunzându-se, atunci, reintegrându-se episcopul în comuniune, pârșul însuși se va lepăda din comuniune, dar așa ca să nu i se ia lui puțința [susținerii] acuzării, de ar putea dovedi că la termen [a absentat] nu pentru că nu a voit, ci pentru că nu a putut să se prezinte; căci este clar că, introdusă fiind acțiunea înaintea județului episcopilor, dacă fața pârșului s'a prihănit, [atunci] nu se va primi la acuzare, decât numai dacă ar vrea să acționeze pentru afacerea sa proprie, nicidecum însă pentru cele bisericești»¹⁾.

(34, 37, 74 ap.; 6 sin. II ec.; 9, 17, 19, 21 sin. IV ec.; 8 trul.; 14, 15, 20 Antioh.; 40 Laod.; 4 Sard.; 8, 10, 11, 12, 15, 18, 59, 104, 107, 128, 129, 130, 132 Cart.; 13 sin. I—II; 9 Teof. Alex.).

— Canonul prezent după cuprinsul lui se împarte în trei părți și expune în general procedura judecătorească pentru cazul când un episcop este acuzat, și această procedură este similară celeia, pe care am văzut-o la comentarul canonului 74 ap.

Dacă un acuzator vrea să pârască pe un episcop, el trebuie să prezinte acuza sa forului judecătoresc competente al episcopului, și adică mitropolitului eparhiei, de a cărui jurisdicție depinde acel episcop. Episcopul respectiv însă, după ce a fost acuzat, nu și pierde drepturile sale episcopești, ci continuă a se bucura de drepturile sale până ce nu se va pronunța sentința definitivă, cu excepția cazului când a fost citat în fața judecății și nu s'a prezentat în curs de o lună de zile dela ziua, în care i s'a înmănat citația scrisă, deoarece în cazul acesta din cauza renitenței dovedite față de forul judecătoresc se va supune pedepsei cuvenite. Dar dacă s'ar dovedi că nu s'a prezentat la judecată sau nu s'a apărat din cauză că a fost împiedicat prin motive importante și binecuvântate, iar nu plâsmuite, atunci va mai primi încă un termen de o lună spre a se putea apăra în fața judecătoriei; dacă însă va trece și această lună fără ca acela să se fi prezentat, la acest caz canonul dispune să se lipsească de comuniune (*μη κοινωνήσῃ*, non communicabil) până ce nu se va dovedi că este deplin nevinovat și că acuza a fost nemotivată.

¹⁾ Acest canon este alcătuit din canoanele 6 și 7 ale sinodului dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 28, iar în Pid 27.

Dar acest for judecătoresc al sinodului eparhial încă nu pronunță sentință asupra episcopului acuzat, deși episcopul respectiv nu vrea să se prezinte, ci așteaptă de nu cumva episcopul se va adresa sinodului superior general (*σύντασαν σύνοδον*, synodo universală) cu rugămintea de a se justifica. Dacă însă episcopul respectiv nu face nici acest lucru, atunci, zice canonul, episcopul s'a osândit pe sine însuși și pe timpul, în care este afară de comuniune (*ἐν τῷ καιρῷ, ᾧ οὐ κοινωνεῖ*), nu va mai putea liturghisi nici în biserica sa proprie, și nici în alt loc, de pildă în vreo parohie subordonată lui.

Iar în privința acuzatorului canonul dispune că trebuie să rămână în deplină comuniune bisericească, dacă va satisface întru toate citației și dispozițiilor forului judecătoresc. Dacă însă acuzatorul s'ar feri dinaintea judecătorilor și s'ar ascunde așa, încât ar fi imposibil să se găsească și judecătorii bazași pe această împrejurare ar conchide că dânsul prin acuza sa a voit să calomnieze numai pe episcop, în acest caz episcopul acuzat, care a fost supus excomunicării din cauză că nu s'a prezentat în fața judecății, se va reintegra în comuniune, iar acuzatorul se va excomunica și se va pedepsi ca un calomniator. Dacă însă s'ar dovedi că acuzatorul respectiv nu a fugit intenționat din fața judecătorilor, și nu s'a prezentat în ziua hotărâtă la judecată din cauză că într'adevăr a fost împiedicat prin motive binecuvântate, în astfel de caz dânsul nu va fi supus nici unui fel de pedepse, și i se permite a-și susține și la alt termen acuza sa în fața forului judecătoresc împotriva episcopului.¹⁾ În privința celorlalte, ce le spune canonul despre calitățile acuzatorului vezi canoanele 6 al sinodului II ecum. și 21 al sinodului IV ecum. precum și comentariile acestor canoane.

Canonul 20.

Despre presviterii și clericii pârâți.

Dacă se vor pârî presviterii, sau diaconii, completându-se mai înainte numărul legal al episcopilor aleși din locurile învecinate, pe cari i-ar cere cei pârâți, adică șase la cauza presviterului, și trei la cea a diaconului, împreună cu aceștia și episcopul propriu al celor pârâți

¹⁾ Coment. lui Zonara, III, 359

va cerceta pricinile lor, păstrându-se între acuzatori și pârâți aceeași rânduială a zilelor, a termenelor, a cercetărilor și a persoanelor; iar cauzele celorlalți clerici le va cerceta și soluționa și singur episcopul locului.¹⁾

(14 ap.; 9 sin. IV ec.; 4 Antioh.; 12, 15 Cartag.).

— După cum în can. 19 se dau normele în privința episcopilor, când sunt pârâți, tot așa canonul prezent dă aceleași norme pentru presviteri, diaconi și ceilalți clerici. Spre a înțelege dispoziția acestui canon, potrivit căreia presviterul se judecă de 6 episcopi, iar diaconul de 3 episcopi, să se compare cele spuse la comentariile canoanelor 12 și 14 ale sinodului prezent.

Canonul 21.

Copiii clericilor să nu încheie căsătorie cu ereticii.

Așiderea s'a hotărât ca copiii clericilor să nu se căsătorească cu păgânii, sau cu ereticii.²⁾

(4 sin. IV ec.; 72 trul.; 10, 31 Laod.).

— Dacă chiar oricărui laic îi este interzis de a contracta căsătorie cu eterodocșii, apoi cu atât mai vârtos este interzis acest lucru copiilor preoților și canonul prezent emite în privința aceasta norma fundamentală. În privința restului vezi comentarul canoanelor 7 al sinodului trulan.

Canonul 22.

Episcopii și clericii să nu introducă nimic [în proprietatea] celor ce nu sunt creștini ortodocși, chiar și rudenii de ar fi.

Episcopii, sau clericii, precum s'a zis, să nu introducă acelora [în proprietate] nimic prin donațiune, din bunurile lor.³⁾

(38, 40 ap.; 22 sin. IV ec.; 35 trul.; 24 Antioh.; 81 Cartag.).

¹⁾ Can. 8 al sinodului dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 29, iar în Pid. nr. 28.

²⁾ Can. 12 al sin.-lui dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 30, iar în Pid. nr. 29.

³⁾ Can. 14 al sin.-lui dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 31, iar în Pid. nr. 30.

— Pentru dispoziția canonului prezent vezi comentarul dela canonul 81 al acestui sinod.

Canonul 23.

Episcopii să nu călătorească peste mare.

Asemenea episcopii să nu călătorească peste mare, fără numai cu hotărîrea episcopului propriu al scaunului celui dintâiu din fiecare eparhie, adică de nu va lua mai ales dela însuși primatele ceace se zice [scrisoare] de dimitere, formală¹⁾ sau de recomandare.²⁾

(33 ap.; 13 sin. IV ec.; 11 Antioh.; 28, 89, 105 Cart.).

— Potrivit situației Africei, cuvintele din canon «peste mare» (*πέραν θάλασσης*, trans mare) au sensul de Italia, și în special de Roma. Episcopii din Africa mergeau acolo cu predilecție, sau pentruca să se prezinte la curtea imperială, sau pentruca să înainteze episcopului dela Roma vreo plângere împotriva hotărîrilor sinoadelor din Africa, iar episcopul dela Roma asculta bucuros astfel de plângeri, precum se vede, între altele, și din motivul, pentru care s'a întrupit sinodul cartaginean prezent (419). Canonul prezent nu interzice peste tot că episcopii africani să poată merge la Roma, dacă într'adevăr ar fi nevoiți la aceasta, ci dispune că ei pot merge numai cu învoirea (*μετὰ ψηφίσματος*) mitropolitului competente, sau după cum spune canonul: *τῆς πρώτης καθέδρας τοῦ ἰδίου ἐκάστης χώρας ἐπισκόπου*. Mitropolitul, după ce episcopul îi comunică intențiunea sa, va examina motivul, pentru care respectivul episcop dorește să călătorească *peste mare* și dacă va găsi că motivul invocat este întemeiat, îi liberează o permisiune scrisă pentru călătorie, adică o *scrisoare de dimitere* (*ἀπολυτικὴν ἐπιστολὴν*). Canonul numește această scrisoare și *scrisoare formală* (*τετυπωμένη*, formata), din cauză că are sigiliul și iscălitura mitropolitului;³⁾ se numește însă și *de recomandare* (*παράδεισις*, commendatio), din cauza că recomandă pe episcop acelora, la cari merge și confirmă totul ce se referă

¹⁾ adică provăzută cu *formele* autentice ale autorității cu cădere (N. Tr.).

²⁾ Can 27 al sin.-lui dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 32, iar în Pid. nr. 31.

³⁾ Vezi nota 2 dela pag. 206 din partea I, vol. I al lucrării prezente.

la episcopul respectiv.¹⁾ Se mai spune în canonul prezent că aceste epistole de dimitere se vor libera episcopilor respectivi mai ales (*κατ' ἐξουσιαν*, praecipue) de către mitropolit; dar acest lucru se spune din motivul, fiindcă, după canonul 11 al sinodului dela Antiohia, dacă un episcop voia să se îndepărteze din eparhia sa, trebuia să aibă scrisoare dela toți episcopii eparhiali, cât și dela mitropolit, și prin urmare sensul canonului prezent este că episcopul trebuie să aibă scrisoare dela toți episcopii eparhiali, și mai ales (*κατ' ἐξουσιαν*) dela mitropolit.²⁾

Canonul 24.

Afară de Scripturile canonice nimic să nu se citească în biserică.

Așisderea s'a hotărît că afară de Scripturile canonice nimic să nu se citească în biserică sub numele de dumnezeiești Scripturi. Iar Scripturile canonice sunt acestea: Facerea, Eșirea, Leviticul, Numerii, A doua lege, Iisus al lui Navi, Judecătorii, Rut, patru cărți ale Impăraților, două cărți Paralipomena, Iov, Psaltirea, cinci cărți ale lui Solomon, douăsprezece cărți ale proorocilor, Isaia, Ieremia, Ezechiel, Daniil, Tovie, Iudit, Estir, două cărți Esdra; ale Noului Testament: patru Evanghelii, o carte a Faptelor Apostolilor, patrusprezece epistole ale lui Pavel, două ale Apostolului Petru, trei ale Apostolului Ioan, una a Apostolului Iacov, una a Apostolului Iuda, o carte a Apocalipsei lui Ioan. Iar aceasta se face cunoscut fratelui și conliturghisitorului nostru Bonifaciu, și celorlalți episcopi din acele părți, spre întărirea canonului propus, deoarece noi dela Părinți am primit să le citim în biserică pe acestea.³⁾

(60, 85 ap.; 60 Laod.; Atanasie c. M. despre sărbători; Grigorie Teol. despre cărțile Sf. Scripturi; Amfilohiu despre aceleași cărți).

— Acesta este canonul al 36-lea al sinodului dela Iponia din anul 393, și ceea ce s'a hotărît la acest sinod prin acest ca-

1) Coment. lui Zonara, III, 367.

2) Vezi acelaș comentariu al lui Zonara la locul citat.

3) In Cn. Prav. acest canon are nr. 33, iar în Pid nr. 32.

non în privința cărților Sfintei Scripturi, cari sunt primite în calitate de cărți canonice,¹⁾ corespunde perfect canonului cărților sfinte din *Biserica latină*, care mai târziu s'a acceptat la sinodul tridentin.²⁾ În canonul sinodului cartaginean prezent (419), după textul nostru, respectiv după textul Sintagmei Ateniene, nu sunt menționate cărțile Macabeilor, pe când acele sunt menționate în canonul sinodului dela Iponia, dar sunt menționate cărțile: Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirach (ecclesiasticus),³⁾ Tovit (Thobias) și Iudit, așadară totuși se menționează patru dintre cărțile, pe cari Biserica ortodoxă nu le numără între cărțile canonice ale Testamentului Vechiu. Consemnarea aceasta sau canonul acesta al cărților Testamentului vechiu a fost o particularitate a Bisericii din Africa și când canonul cartaginean prezent menționează toate aceste cărți drept *canonice* (*κανονικαὶ γραφαί*, canonicae scripturae), atunci acest cuvânt trebuie luat în sensul cel mai larg și anume că aceste sunt cărțile, cari prin *canon* se permit a se citi în biserică, fiind cărți bune și instructive. În Cormciaia slavă această împrejurare se exprimă precis în traducerea canonului cartaginean prezent și cărțile menționate se numesc: cărțile numite în canon, cărțile menționate de canon⁴⁾; iar la comentarul canonului 85 ap. am văzut că aceste erau vrednice de cinstire și sfinte (*σεβάσμα καὶ ἅγια*) și prin urmare este de folos ca oamenii pioși să citească atât cărțile strict canonice cât și pe cele necanonice ale Sfintei Scripturi, numai dacă folosirea lor era permisă. Cu privire la rest vezi comentarul canonului al 2-lea sau al scrisorii pastorale a lui Atanasie cel Mare despre sărbători și comentarul canonului lui Amfilohie în lucrarea prezentă.

¹⁾ Compară Cod. can. Dionysii exig. (Justell. I, 147).

²⁾ Vezi: Concilii Trident. Sess. IV decret. de canonicis scripturis.

³⁾ Cartea aceasta nu este menționată expres în canon, totuși aceasta se înțelege între cele *cinci* cărți ale lui Solomon menționate de acest canon, deoarece despre aceeași carte (la latini: ecclesiasticus) se afirmă că a fost scrisă de Solomon. Cele spuse de noi aici se confirmă și de Dr. F. Kaulen: „Unter der Bezeichnung Solomonis libri *quinque* sind die Sprüche, das Hohlied, der Prediger, die Weisheit und der Ecclesiasticus zusammengefasst“ (Einleitung in die heil. Schrift, Freiburg, 1893, S. 29). În acest canon din Criga Pravil se menționează numai *patru* cărți ale lui Solomon, deasemenea și în Pidalion.

⁴⁾ Ed. cit. I, 128.

Canonul 25.

S'a hotărit ca episcopii și stările următoare, cari ating sfintele taine, să se înfrâneze dela soțiile lor.

Episcopul Aureliu a zis: «Prea venerați frați, deoarece s'a adus [spre desbatere chestiunea] despre înfrânarea unor clerici dela soțiile lor, cu excepția citeților, propun ceea ce s'a întărit la diferite sinoade ca atât ipodionii, cari se ating de sfintele taine, cât și diaconii și presviterii, dar și episcopii, să se și înfrâneze dela soții la timpuri anumite, ca să fie ca și cum nu le-ar avea; ceea ce de nu vor face, se vor scoate din slujba bisericească; iar ceilalți clerici să nu se constrângă la aceasta, decât numai la vârstă înaintată». Sinodul întreg a zis: «Întărim cele propuse după cuviință de sfințenia voastră, fiind sfinte și plăcute lui Dumnezeu». ¹⁾

(5, 17, 26, 51 ap.; 3 sin. I ec.; 14 sin. IV ec.; 5, 6, 12, 13, 30 trul.; 18 sin. VII ec.; 19 Ancira; 1, 8 Neoces.; 4 Gang.; 3, 4, 35, 70 Cart.; 12, 27, 88 Vasile c. M.; 5, 13 Tim. Alex.).

— Canonul prezent dispune ca și ipodionii să se rețină dela soțiile lor când se pregătesc pentru sfintele taine. Vezi comentarul canonului 4 al acestui sinod cât și cele dela canoanele 11 și 13 ale sinodului trulan.

Canonul 26.

Averile bisericii de nimenea să nu se risipească.

Așișderea s'a hotărit ca nimenea să nu vândă averea bisericească. Și dacă un bun bisericesc nu ar avea venituri și vr'o nevoie mare ar sili, aceasta să se arate celui ce stă în fruntea acelei eparhii și împreună cu numărul hotărit al episcopilor să se hotărască ce este de făcut. Iar dacă ar sili o nevoie atât de mare a bisericii, încât să nu se poată sfătui înainte de a vinde, atunci episcopul să cheme spre mărturie măcar pe cei învecinați, având grijă să arate sinodului toate împrejurările întâmplate bisericii lui; ceea ce de nu va face, atunci vân-

¹⁾ Acest canon este canonul 4 al sinodului al VI-lea cartaginean din a 401. In Cn Prav are. nr. 34, iar în Pid, nr. 33.

zătorul se va arăta vinovat înaintea lui Dumnezeu și a sinodului, și străin de demnitatea sa proprie.¹⁾

(38, 39, 40, 41, 73 ap.; 24, 26 sin. IV ec.; 35, 49 trul; 11, 12, 13 sin. VII ec.; 15 Ancira; 24, 25 Antioh.; 33 Cart.; 2 Chiril Alex.; 10 Teof. Alex.).

— Despre împrejurarea că averile bisericești totdeauna trebuie să rămână în proprietatea Bisericii și că trebuie să se păstreze neatinse (*ἀκινήτους καὶ ἀνεκποίητα*, *salvas et incolumes*), vorbesc multe canoane, între altele și canonul 12 al sinodului al VII-lea ecumenic, al cărui comentar să se compare aici. În canonul cartaginean prezent se spune categoric: **nimeni să nu vândă averea bisericească** (*πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν μηδὲς πιπράσκη*, *rem ecclesiasticam nemo vendat*). Dacă s'ar ivi în Biserică vreo necesitate mare (*πολλή τις ἀνάγκη*), sau dacă există vreun bun bisericesc, care nu aduce nici un venit, dar prin care s'ar putea acoperi acea necesitate, dacă s'ar vinde, atunci canonul permite să se facă abatere dela norma generală și să se vândă, și pentru acest caz canonul prescrie procedura de urmat. Dispune anume ca episcopul în drept să desvâluie întreaga chestiune mitropolitului, carele va hotări împreună cu episcopii subordonaji ceea ce este de făcut. Dacă chestiunea este foarte urgentă, încât episcopul în drept nu are vreme să desvâluie toate acestea mitropolitului și ca să se sfătuiască cu episcopii respectivi, atunci acel episcop să cheme cel puțin pe episcopii învecinați spre mărturie că necesitatea este foarte urgentă și că acea avere bisericească într'adevăr nu aduce nici un venit, și că prin urmare la tot cazul trebuie să se vândă spre a se acoperi trebuințele, — și numai după aceea se poate îndeplini vânzarea. Dar și în acest caz episcopul respectiv este obligat ca, adunându-se sinodul eparhial, să prezinte chestiunea sinodului și să o justifice în fața sinodului. Dacă n'ar proceda în felul acesta, este vinovat înaintea lui Dumnezeu (38 ap.), iar sinodul îl despoaie de demnitatea sa pentru această procedură, adică îl va despoia de treapta episcopatului.

¹⁾ Acest canon este canonul al 5-lea al sinodului al VI-lea cartaginean din a. 401. În Cn. Prav. are nr. 35, iar în Pid. nr. 34

Canonul 27.

Presviterii, și diaconii dovediți în păcate mai grele nici decum să nu primească hirotesia ca laicii.

Asemenea s'a întărit ca dacă presviterii, ori diaconii, s'ar dovedi vreodată în vreun păcat mai greu, care trebuie să-i înlăture din slujbă, să nu se pună asupra lor mâinile ca peste cei ce se pocăiesc, ori ca peste laicii credincioși; nici să nu li se dea voie să se înainteze în treapta clerului ca celorce s'au botezat din nou¹⁾.

(25, 47, 68 ap.; 21 trul.; 48 Cart.; 3, 32, 51 Vasile c. M.).

— Unii dintre presviterii și diaconii, cari fuseseră caterisiți pentru oarecari delictе și repuși în starea laicilor, cereau să fie primiți din nou în cler și să obțină vre-o slujbă în Biserică afară de altar (*ἔξω τοῦ βήματος*), așadară în calitate de citeji sau altă slujbă similară, care se obține prin hirotesia. Ei ziceau că deoarece s'au pocăit și deoarece fac parte din rândul credincioșilor laici, pot să primească vre-o slujbă în Biserică, întocmai ca laicii. Canonul prezent respinge această argumentație și dispune ca episcopii să nu poată pune mâinile (*μὴ ἐπιτίθεισθαι ἀποτῆς χεῖρας*) pe acești caterisiți spre a-i așeza în vre-o treaptă din cler, cu toate că s'au căit de păcatele lor și s'au primit în Biserică în calitate de laici, ci ei trebuie să rămână pentru totdeauna afară de cler, din care au fost excluși în urma delictelor lor. Din această dispoziție derivă importanța prescripție canonică, potrivit căreia celce a fost odată legal caterisit din treapta sa ierarhică, nici odată nu mai poate îndeplini vreun serviciu în calitate de cleric, nu poate, după cum zice Valsamon, să mai citească de pe amvon, nici să citească vre-o rugăciune pentru cineva, nici, să binecuvinteze²⁾.

Comentarii greci interpretează partea finală din acest canon în sensul că clericii caterisiți nu se pot primi în cler nici dacă se botează din nou, deoarece botezul se poate primi numai odată³⁾. Dar ținând seama de redactarea canonului: *ὥστε ἀνα-*

¹⁾ Acesta este canonul 12 al sinodului cartaginean din a. 401. In Cn. Prav are nr.36, iar în Pid nr. 35.

²⁾ Sint. At. III, 373. Compară comentarul canonului 21 trulan.

³⁾ Zonara, Valsamon și Aristen (Sint. At III, 375—377). Tot așa în Cormciaia (ed. cit I, 130) și la Arhim. Ioan (ed. cit. I, 160).

βαπτιζομένους (*tanquam* rebaptizați), se pare că este mai corect a nu se înțelege aici ceice propriu zis voiau să se boteze a doua oră, deci nu botezul în sensul strict al cuvântului, ci ceice s'au curățit de păcate prin *pocăință*, ceea ce se numește botezare, și prin urmare ceice afirmau că acum sunt curați de păcate, fiind întocmai *ca și ceice s'au botezat din nou*, și în această calitate pot fi primiți în cler¹⁾.

Canonul 28.

Presviterii, și diaconii, și clericii, cari tac apel peste mare în afacerile lor, nici de cum să nu se primească în comuniune.

Așișderea s'a hotărât ca presviterii, și diaconii și ceilalți clerici inferiori, în pricinile ce le au, dacă nu ar fi mulțumiți cu judecătoriiile episcopilor lor, atunci să-i asculte episcopii învecinați, și cele dintre dânșii le vor rezolvi episcopii cei chemați de dânșii, cu consimțământul episcopului propriu. Prin urmare dacă chiar vor socoti să apeleze și dela dânșii, să nu apeleze la judecătoriiile de peste mare, ci la primații eparhiilor proprii, precum s'a hotărât de multe ori și în privința episcopilor. Iar ceice vor apela la judecătoriiile de peste mare, de nimenea să nu se primească în comuniune în Africa²⁾.

(6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.; 4 Antioh.; 10, 11, 12, 14, 15, 20, 23, 105, 125 Cartag.)

— De nenumărate ori s'a spus în canoane că pentru toți presviterii, diaconii și ceilalți clerici inferiori este competente judecata aceluși episcop, sub a cărui jurisdicție stau aceste persoane, și tot astfel multe canoane spun și că aceste persoane au libertatea de a apela la sinodul eparhial, dacă cred că nu au fost

¹⁾ La Dionisiu se găsește „ut rebaptizati“, și astfel Iustell (Obervat. I, 425), referindu-se la o mărturie din jumătatea a doua a secolului al V-lea, observă că în acest canon sunt a se înțelege chiar persoanele clericale, cari au fost botezate din nou. Tot astfel s'a tradus acest canon, urmând probabil comentatorilor greci, și în Cn. Pravil. unde se spune expres că presviterilor și diaconilor păcătoși nu trebuie să li se permită a se boteza din nou (Ed. din 1862, pag. 321).

²⁾ Acesta este can. 17 al sinodului cartag. din a. 418. În Cn. Prav are nr. 37, iar în Pid. 36.

judecați după dreptate. În canoanele sinodului prezent se menționează de câteva ori, în calitate de for judecătoresc de a doua instanță, în loc de sinodul eparhial ordinar, alt for judecătoresc, alcătuit din câțiva episcopi învecinați, și adică întotdeauna atunci, când sinodul eparhial ordinar nu se poate întruni din cauza vreunei piedici (can. 11, 12, 14, 20, 125). Al 12-lea, 14-lea și al 20-lea dintre aceste canoane hotărăsc și numărul episcopilor învecinați, cari alcătuiesc forul judecătoresc, și adică pentru presviter 6 sau 5 episcopi, iar pentru diacon 3 episcopi împreună cu episcopul competente, împotriva sentinței căruia se face apelul; can. 11, 125 și cel prezent (28) nu vorbesc de numărul hotărât al episcopilor, ci spun numai că trebuie să se cheme câțiva episcopi învecinați, și anume la dorința celorce au făcut apelul, dar la tot cazul cu consimțământul episcopului competente (*μετὰ συνανέσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου; κατὰ συνανέσειν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπισκόπων* în can. 125). Hotărîrea acestui sinod ar trebui să finalizeze definitiv cauza, după cum spune acest canon. Dar dacă respectivii iarăși nu sunt mulțumiți nici cu sentința acestui for judecătoresc, ci doresc să-și caute mai departe dreptatea, în aceste cazuri dâșii trebuie să se adreseze mitropolifului competente, care va da sentința definitivă împreună cu episcopii săi la sinodul eparhial ordinar. Prin această canonul confirmă norma generală bisericească, după care orice cauză judecătorească trebuie să se desbată și decidă între hotărârile provinciei bisericești respective și prin puterea primului ierarh al acelei provincii. Ținând însă seama de împrejurarea că unii dintre presviteri și alți clerici din Africa își permiteau să treacă cu vederea forurile judecătorești ale Bisericii lor și să apeleze peste mare (*πέραν τῆς θαλάσσης*), adică la Roma, și aici cereau ca hotărîrea autorităților bisericești din Africa să fie supusă unui nou for judecătoresc (drept pildă servește cazul presviterului Apiariu, pentru care s'a și întrunit sinodul din anul 419), canoanelor, menționând că și episcopilor li este strict interzis de a se adresa la Roma pentru judecată, spune că cu atât mai strict li este interzis aceasta presviterilor și celorlalți clerici. Acestei interdicții și în genere acestei anticanonicități, ca ierarhii unei Biserici particulare să nu se ingereze în jurisdicția altei Biserici particulare și să nu judece asupra hotărârilor judecătorești ale altei Biserici, Părinții sinodului prezent i-au dat expresie solemnă în scrisoarea lor adresată papii Celes-

tin, pe care am menționat-o (vol. I, partea a II-a, pag. 30) și pe care mai târziu o vom reproduce în întregime. Și canonul dispune ca ceice calcă această dispoziție și ceice din Biserica Africii îndrăznesc să se adreseze la Roma pentru o altă judecată, să fie excomunicați (*ἔστωσαν ἀφορισμένοι*) și nici în Africa de nimeni să nu se primească. Și dacă Roma nu are dreptul să judece reclamațiunile din Biserica Africii (care Biserică în urma situației geografice este cea mai apropiată de Roma), apoi — observă Valsamon cu privire la această dispoziție — cu atât mai puțin poate avea Roma acest drept asupra altor provincii.¹⁾ De altfel la Roma s'a înțeles foarte bine importanța acestei prescripțiuni canonice, care este dată strict în spiritul dreptului atât divin, cât și canonic al Bisericii creștine, și acest canon cartaginean l-au citat în *colecțiunile lor canonice oficiale* (Corpus juris canonici) după obiceiul *propriu lor*, anume au adăos câteva cuvinte la textul canonului, astfel că dispoziția din canon a primit cu totul alt sens. Cuvintele *τὰ πέραν τῆς θαλάσσης διακαστήρια* (transmarina judicia) le interpretează în sensul că aici ar fi vorba despre forurile judecătorești ordinare din Biserica Italiei, iar *nu* despre judecata scaunului dela Roma, și spre a exprima împrejurarea aceasta, s'au adăos la finea canonului următoarele: *nisi forte Romanam sedem appellaverint.*²⁾

Canonul 29.

Dacă cineva fiind excomunicat ar îndrăzni să se împărtășască înainte de a fi ascultat, acela și-a adus însuș sentință împotriva sa.

Așisderea sinodul întreg a hotărît, ca celce pentru lenevirea sa a fost excomunicat, sau episcop, sau orice fel de cleric, dacă în timpul excomunicării sale, ar îndrăzni să se împărtășască înainte de a fi ascultat, acela să se

¹⁾ Coment, dela acest canon, III, 379. Beveregiu face următoarea observație la acest canon: „Eximium argumentum, Papam Romanum, Africanorum horum patrum iudicio, nec caput ecclesiae esse, nec summum ecclesiasticarum causarum iudicem, quem episcopo alicui aut clerico in sua provincia condemnato appellare liceat“ (Annot. p. 206).

²⁾ Can. II. Quaest. VI can. 35. Compară pentru acestea observația correctorilor romanorum în ediția lui Richter, 1893, I, 410

jucece că însuși a adus asupra sa hotărîre de condamnare¹⁾.

(28 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 29 sin. IV ec.; 4, 12, 15 Ant.; 3, 4, 5, 14 Sard.; 19, 65 Cart.; 88 Vasile c. M.).

— Vezi comentarul dela canonul 4 al sinodului dela Antiohia și cel dela canonul 14 al sinodului dela Sardica.

Canonul 30.

Despre acuzatori și acuzați.

Așisderea s'a hotărît ca acuzatul, sau acuzatorul, dacă în locul, unde este celce acuză, s'ar teme de vre-o violență a mulțimii îndrăznețe, să-și aleagă un loc deaproape, la care nu-i va fi cu greutate să aducă martori, unde se va rezolvi cauza²⁾.

(15 ap.; 15, 16 sin. I ec.; 5, 10, 20, 23 sin. IV ec.; 17, 18 trul.; 10, 15 sin. VII ec., 18 Ancira; 3 Antioh.; 17 Sard.).

— Pentru cazul când un preot ridică acuză asupra altuia, și unuia dintre ei îi este frică de violența gloatelor din acea localitate, unde trebuie să se țină judecata ordinară, canonul permite să se aleagă altă localitate din apropiere, unde judecătoria poate să lucreze liber și să aducă sentință fără de influință externă.

În Breviatio canonum Fulgentii Ferandî, unde canonul prezent se citează sub numărul 198, se menționează numai *accusator*, iar nu și *accusatus*³⁾, și prin urmare numai acuzatorului s'ar da dreptul de a putea alege altă localitate pentru judecată, iar nu și celui acuzat. Aceasta poate să corespundă mai bine intențiunii Părinților dela Cartagina, deoarece din textul canonului se vede că se ține seama mai ales de acuzator, căruia i se vine în ajutor spre a-și putea dovedi acuza.

Canonul 31.

Dacă oarecari clerici ar refuza promovarea ce li s'a dot de episcopii lor, să nu rămână nici în aceea [treaptă], din care n'au vrut să iasă.

1) În Pid acest canon se găsește sub Nr. 37.

2) În Pid. acest canon se găsește sub Nr 38

3) Iustell, I, 454

Tot așa s'a hotărît ca, dacă oarecari dintre clerici și diaconi nu s'ar supune episcopilor lor, cari pentru oarecare pricine constrângătoare ale bisericilor lor ar vrea să-i înalțe la demnitate mai mare în biserica lor, să nu mai slujască nici în treapta, din care n'au vrut să iasă.¹⁾

(39, 55 ap.; 8 sin. IV ec.; 34 trul.; 57 Laod.; 89 Vasile c. M.).

— Am văzut că mai multe canoane tratează despre supunerea canonică a tuturor persoanelor sfințite dela presviter în jos față de episcopul lor. Zonara găsește temeiul acestei supuneri în Sf. Scriptură, din care citează locul, unde se poruncește ascultarea și supunerea față de învățători (Evr. 13, 17).²⁾ În canonul prezent se vorbește despre toți ceice fac parte din cler și sunt supuși jurisdicțiunii episcopului în drept, iar diaconii nu sunt menționați în înțelesul de treaptă ierarhică, cari îndeplinesc serviciu în altar (*ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι*), ci în înțelesul de slujitor bisericesc în genere, adică celce îndeplinește un serviciu determinat (*διακονίαν τινὰ ἡγούων ὑπηρεσίαν*) în Biserică, dupăcum se vede din cuvântul *διακονεῖν* (a sluji) folosit în textul canonului.³⁾ Deci în privința acestor slujitori bisericești dispune canonul că trebuie să se supună episcopului lor, când pentru oarecare interes important al Bisericii sale vrea să-i promoveze la o demnitate mai mare din Biserică, adică dacă vrea să-i înalțe dela o treaptă de serviciu mai joasă la o treaptă mai înaltă. Dacă vreun slujitor bisericesc s'ar opune acestei dispoziții și nu s'ar supune voinței episcopului din cauză că-i convine să slujească în treapta, în care se găsește, deoarece are venituri materiale mari, sau poate fiindcă nu vrea să-și ia asupra sa o sarcină mai mare, pentru acest caz canonul dispune ca respectivul să fie despoiat și de slujba îndeplinită în treapta (*ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ*), pe care n'a vrut să o părăsească. În canon se spune că așa să se pedepsească slujitorii bisericești, cari nu vreau să se supună episcopului lor, când acela pentru interes însemnat al Bisericii lor (*διὰ τινὰς ἀναγκαστικὰς αἰτίας τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν*) vrea să-i promoveze la treaptă mai înaltă. Dar dacă nu există nici un interes important de acest

1) În Pid acest canon se găsește sub Nr. 39

2) Coment. la acest canon III, 383.

3) Coment. lui Zonara, III, 383

fel? În acest caz în urma ordinei hotărîte din Biserică (*κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν*, secundum ordinem ecclesiasticum) episcopul deasemenea are deplin drept să promoveze pe clericii săi la treptele mai înalte, cu toate că aceștia n'ar dori acest lucru.¹⁾

Canonul 32.

Dacă vreun cleric sărac, promovat fiind în vreo stare, și-ar câștiga ceva [avere], să fie supus stăpînirii episcopului.

Așișderea s'a hotărît ca episcopii, presviterii, diaconii, sau și oricare clerici, cari n'au avut nimic, dacă, promovați fiind, și-ar cumpăra pe timpul episcopatului sau clericatului lor țărini sau orice fel de moșii pe numele lor, să se considere ca și când și-ar fi însușit bunurile Domnului, dacă nu cumva admoniați fiind le-ar restitui bisericii. Iar dacă le-ar reveni [ceva în proprietatea lor] mai cu seamă din dăruirea cuiva, sau din moștenirea rudelor, cu aceea să facă după dorința lor. Dar dacă ar voi să le retragă chiar și după ce le-au oferit [să le dea bisericii], să se judece ca niște netrebnici, [fiind] nevrednici de demnitatea bisericească²⁾.

(4, 38, 40, 41 ap.; 22 sin. IV ec.; 23, 35 trul.; 24, 25 Antioh.; 22, 26, 81 Cart.; 7 sin. I-II).

— Încă prin canoanele apostolice s'a hotărît în privința episcopilor să se constate exact care este averea particulară a lor și care este cea a Bisericii, și că de averea lor particulară ei pot să dispună după cum vor crede mai bine de cuviință, iar averea bisericească sînt datori să o păstreze, ținînd seama de împrejurarea că Dumnezeu îi supraveghează (can. 40 ap., dar compară și can. 24 dela Antiohia). Dar și în privința averii particulare a episcopului se făcea deosebire între ceea ce a câștigat-o pe timpul serviciului său în calitate de episcop de cea câștigată independent de serviciul său. Asupra celei din urmă, așadară asupra celei câștigate prin moștenire sau pe altă cale

¹⁾ Compară la canonul prezent comentarul lui Valsamon dela acest canon (III, 383—386), deoarece acest comentariu este foarte important pentru dreptul bisericesc în privința promovărilor din Biserică în genere.

²⁾ În Pid. canonul prezent se găsește sub Nr. 40.

particulară, dar legală, episcopul poate să dispună după chibzuința sa; asupra celeia însă pe care a câștigat-o din veniturile sale în urma serviciului său din Biserică, nu poate să dispună după placul său, ci aceasta trebuie să o transmită Bisericii pe timpul vieții sale sau după moartea sa¹). Dispoziția aceasta referitoare la episcopi prin canonul cartaginean prezent s'a extins și asupra preoțimei întregi, care este în serviciul Bisericii. — În timpurile primare ale Bisericii persoanele preoțești îndeplineau serviciul ce li s'a încredințat în Biserică fără dreptul de a prețindè beneficiu după toate funcțiunile lor. De pildă chiar în secolul al VII-lea oricare persoană preoțească se pedepsea cu caterisire, dacă pretindea bani sau altceva pentru administrarea sfintelor taine (23 trul.). Preoțimea își primea întreținerea din veniturile comune ale Bisericii, cari venituri Biserica le avea din daniile benevole ale credincioșilor precum și din averile Bisericii, și episcopul cu ajutoarele sale se îngrijea de întreținerea clerului, distribuind fiecăruia de cât avea nevoie (4 ap.). În urma acestei împrejurări preoțimea nu putea să aibă atâția bani, încât să-și cumpere pământuri sau alte averi, și cu atât mai puțin atunci, când episcopul sau celelalte persoane preoțești la intrarea lor în cler nu aveau nimic, — după cum spune acest canon. Iar dacă s'ar întâmpla că vreun cleric, carele fusese sărac, s'a îmbogățit slujind în cler sau în calitate de episcop și și-a cumpărat vreun imobil pe numele său și s'ar ivi bănuiala că dânsul și l-a cumpărat pe banii Bisericii, acela, zice canonul, trebuie să se considere că și când și-ar fi însușit bunurile Domnului (*Δεσποτικὰ πράγματα, ἧρουν Κυριακά*), așadară se va supune pedepsei până când nu va da ascultare admoniției autorității competente și nu va restitui Bisericii totul ce a cumpărat. — Canonul menționează numai averile imobile, pe cari și le-ar fi însușit cineva, dar trebuie să se înțeleagă și averile mobile, zice Valsamon, deoarece când este vorba de cumpărare nu este nici o deosebire între averile imobile și cele mobile²). Cele spuse de Părinții dela Cartagina în acest canon au mare importanță în privința acelor persoane preoțești, cari în timpul serviciului lor nu se gândesc aproape la nimic altceva, decât să-și câștige cât mai mult și să-și clă-

1) Compară Nomocanonul în XIV titluri, X, 5 (Sint. At. I, 239-241).

2) Coment. dela acest canon, III, 388.

dească casă și astfel să se îmbogățească cât mai mult. De aceste persoane, zice Fer. Ieronim, *trebuie să ne ferim ca de ciumă*¹⁾.

În privința averilor particulare ale membrilor clerului, pe cari le-au moștenit sau le-au primit în dar dela cineva, canonul repetă în general dispoziția canonului 40 ap. Dacă însă ei ar promite să dea Bisericii întreaga lor avere particulară de acest fel, sau o parte din ea, dar mai târziu s'ar căi și și-ar revoca promisiunea, să se despoale de demnitatea bisericească (ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς), adică să se excludă din cler, fiind nevrednici (ὡς ἀδόκτοι).

Canonul 33.

Presviterii să nu vândă averea bisericii, la care au fost consacrați, și nici unui episcop nu-i este îngăduit să abuzeze de averea înscrisă în registrele bisericesti.

Tot astfel s'a hotărît ca presviterii să nu vândă fără știrea episcopilor lor vreun lucru de al bisericii, în care au fost consacrați, deasemenea nici episcopilor nu li este îngăduit să vândă moșii de ale bisericii, fără știrea sinodului, sau a presviterilor lor. Deci nefiind nici o nevoie, nici episcopului nu-i este ertat să abuzeze de averea înscrisă în registrul bisericesc.²⁾

(7, 64, 70, 71 ap.; 7 sin. II ec.; 11 trul.; 7, 37, 38 Laod; 51, 73, 106 Cartag.)

— Vezi comentariile canoanelor 38 și 39 ap. și cel dela canonul 27 al sinodului prezent.

Canonul 34.

Nimic să nu se modifice din cecece [s'a hotărît] la sinodul din Iponia.

Episcopul Epigoniu zise: «În acest scurt articol, alcătuit din [cele hotărîte] la sinodul din Iponia socotim

¹⁾ „Obsecro te“, scrie Ieronim lui Nepotian (ep. 2), et repetens iterum iterumque monebo, ne officium clericatus genus antiquae militiae putes, id est ne lucra seculi in Christi queas militia, nec plus habeas, quam quando clericus coepisti. Negotiatorem clericum et ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge“.

²⁾ În Pid. canonul prezent se găsește sub Nr. 41.

să nu se modifice nimic, nici să se adauge; afară de aceea ca ziua sfintelor Paști să se publice în timpul sinodului».¹⁾

(7, 64, 70, 71 ap.; 7 sin. II ec.; 11 trul.; 7, 37, 38 Laod.; 51, 73, 106 Cart.).

— După hotărîrea sinodului I ecumenic episcopul Alexandriei în fiecare an avea datoria ca la timpul determinat să anunțe tuturor Bisericilor ziua, în care să se sărbătorească praznicul Învierii lui Hristos în anul respectiv. Pentru Biserica din Africa la sinodul dela Iponia din anul 393 s'a hotărît că toate Bisericile din acea provincie în fiecare an sunt obligate să-și câștige informațiune dela Biserica Cartaginei în privința zilei Paștelui.²⁾ Hotărîrea aceasta s'a confirmat la sinodul dela Cartagina din 397, și apoi din nou la sinodul prezent (419). Sinodul general al Bisericii din Africa se ținea de regulă în Cartagina în a doua jumătate a lunii August (can. 73), și prin urmare cu mult timp mai înainte se putea ști când să se serbeze Paștile în anul următor.

Canonul 35.

Episcopii și clericii să nu-și emancipeze copiii lor cu ușurință.

Episcopii și clericii să nu lase pe fiii lor a se face independenți [sui juris] prin emancipațiune, decât numai dacă s'ar încredința de moravurile și vârsta lor; deoarece de aci înainte păcatele lor li se vor imputa [numai] înșiși lor³⁾.

(5, 17, 26, 51 ap.; 3 sin. I ec.; 14 sin. IV ec.; 5, 6, 12, 13, 30 trul.; 18 sin. VII ec.; 19 Ancira; 1, 8 Neoces.; 4, 15 Gang; 3, 4, 25, 70 Cart.; 12, 27, 88 Vasile c. M.; 5, 13 Timot. Alex.).

¹⁾ Cele cinci canoane precedente (29—33) au fost date la sinodul dela Cartagina din anul 419 în ședința din 25 Maiu. În Cniga Pravil se găsesc sub nr. 38—42, iar în Pid. sub nr. 37—41. Canonul prezent (34) alcătuiește începutul canonului 5 al sinodului dela Cartagina din anul 397. În Pid. nu se găsește, iar în Cniga Prav. îl găsim la nr. 43.

²⁾ La pag. 43—44 din p. II vol. I al acestei lucrări, precum și la comentariul canonului 17 al sinodului prezent am văzut cari erau Bisericile din această provincie.

³⁾ Acesta este can. 13 al sinodului dela Iponia din a. 393. În Cn. Prav. are nr. 44, iar în Pid. 42.

— Acesta este un canon însemnat, deoarece dovedește netemeinicia afirmațiunii Bisericii latine, după care sinodul dela Cartagina prin canoanele 3, 4, 25 și 70 ar fi hotărît **celibatul preoțimei**. Dacă sinodul dela Cartagina ar fi hotărît celibatul, atunci se pune întrebarea: de unde au copii episcopii și ceilalți membrii ai clerului?

Emanciparea (*εμαρχειπιτών*, emancipatio) copiilor de sub puterea părintească spre a fi independenți (*αὐτεξούσιους*, sui juris) ținea de competența dreptului civil și se soluționa prin act legal (actus legitimus) la forul judecătoresc competent¹⁾. Emanciparea aceasta se putea face atunci, când copilul ajungea mult puțin vârsta matură, dar adeseori se întâmpla, întocmai ca și astăzi, că cel emancipat nu știa să întrebuițeze rațional poziția sa de independență și emanciparea de multe ori îi era păgubitoare. Părinții dela Cartagina, referindu-se la această instituție a dreptului civil, recomandă episcopilor și celorlalți membrii ai clerului să nu emancipeze pe copiii lor până când nu vor avea dovadă deplină că copiii știu să se poarte așa cum se cuvine potrivit poziției lor. Responsabilitatea, prescrisă de canon pe seama părinților pentru păcatele copiilor lor, trebuie să se înțeleagă cu privire la judecata lui Dumnezeu și la pedepsele spirituale, deoarece, zice Valsamon, părinții nu pot fi vinovați, nici nu pot fi pedepsiți pentru păcatele copiilor lor, ori de sunt, ori de nu sunt sub puterea părintească, căci după cuvintele legii păcatele urmează capului (*τὰ ἁμαρτήματα τῆ κεφαλῆ ἔπονται*, peccata caput sequuntur)²⁾. — Canonul prezent este important și din cauza că printr'însul se dovedește că autoritatea bisericească se îngrijea nu numai de persoanele preoților, ci și de copiii lor, precum și de întreaga lor familie (compară can. 36 cartag. și altele).

Canonul 36.

Episcopii, și clericii să nu se hirotontască, dacă nu ar face creștini pe toți ai lor.

Episcopii, și presviterii, și diaconii să nu se hirotonto-

¹⁾ Cf. Puchta, *Cursus der Institutionen*. III, 159. -- Compară și Sintagma lui Vlastar. T. 4 (Sint. At. VI, 456).

²⁾ Coment. can.-lui prezent, III 398.

niască, înainte de ar face creștini ortodocși pe toți cei din casele lor.¹⁾

(58, 80 ap.; 19 trul.; 11 Sard.; 121, 123 Cart.).

— Sensul acestui canon este dela sine lămurit. Dacă preoții trebuie să fie în prima linie învățători ai credinții și nu numai să se îngrijească ca toți să se întărească în credința ortodoxă, ci ca să și răspândească această credință pretutindeni unde este posibil, apoi ce încredere se poate avea față de o astfel de persoană, care dorește să între în cinul preoțesc, căși va îndeplini această datorie sfântă, dacă vreunul dintre rudele sale nu este de credința ortodoxă și dânsul nu este în stare să-l convertească? Din cauza aceasta canonul prezent interzice primirea în cin a tuturor aceluia, între ale căror rude ar fi vreunul, care nu mărturisește credința ortodoxă.²⁾

Canonul 37.

La cele sfinte nimic altceva să nu se aducă decât numai pâine și vin amestecat cu apă.

La cele sfinte nimic mai mult să nu se aducă decât corpul și sângele Domnului, precum și însuși Domnul a predănisit, adică pâine și vin amestecat cu apă. Iar pârga, sau de miere sau de lapte, să se aducă, precum se obișnuiește, într'o zi anumită spre taina pruncilor; și deși se aduc mai ales în altar, totuș să aibă binecuvântarea lor proprie deosebită, pentruca să se deosebească de taina corpului și sângelui Domnului. Dar nimic mai mult să nu se aducă din pârgă, decât cea din struguri și din grâu.³⁾

(3, 4 ap.; 28, 32, 57, 99 trul.).

— Despre dispoziția acestui canon am vorbit în general la comentarul canonului 3 ap.; iar prescripția canonului, după care la sf. euharistie nu se poate aduce altceva, decât numai pâine și vin amestecat cu apă, s'a repețit la sinodul trulan (can. 32).

¹⁾ Acesta este can. 17 al sinodului dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 45, iar în Pid. nr. 43.

²⁾ Cf. Sozomen. hist. ecol. V, 16.

³⁾ Acesta este can. 23 al sinodului dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 46, iar în Pid. nr. 44.

Canonul menționează *mierea și laptele*, cari după obicei se aduc în altar (*ἐν θυσιαστηρίῳ προσφέρεται*) la o zi determinată spre taina pruncilor (*εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον*). Spre a înțelege acest lucru, trebuie să ne aducem aminte de obiceiul vechi existent în Biserică, potrivit căruia celorce erau botezați de curând li se da miere și lapte ca unor copii noul-născuți sau tineri întru Hristos. Acest obicei se întemeia, între altele, pe cuvintele Sf. Scripturi: «Ca niște prunci de curând născuți să iubiți laptele cel cuvântător și fără de viclesug, ca printr'insul să creșteți spre mântuire» (I Petru, 2, 2). Despre același obicei mărturisesc și Tertulian și Ieronim. Acest lapte și miere se aduceau la biserică în ziua Invierii lui Hristos, când se botezau de obicei catehumenii și se puneau pe altar împreună cu sfința taină a trupului și sângelui lui Hristos, și se sfințeau cu pâinea și cu vinul laolaltă și apoi laptele și mierea sfințite se dădeau celor nou-botezați în locul sfintei împărțășanii. Acest obicei se desființează de către Părinții dela Cartagina prin canonul prezent; dar ei permit să se aducă în altar lapte și miere, numai că nu se permite ca aceste să se amestece cu taina corpului și sângelui lui Hristos, ci să se binecuvinteze separat. Dealtfel sinodul trulan prin canonul său al 57-lea a interzis odată pentru totdeauna aducerea în altar a mierii și a laptelui.

Canonul 38.

Clericii, ori ceice se înfrânează, să nu intre la fecioare, sau la văduve.

Clericii, sau ceice se înfrânează să nu intre la văduve, sau la fecioare, decât numai cu îngăduința și învoirea episcopului lor, sau a presviterilor; dar și aceasta să nu o facă singuri, ci cu clerici colegi, sau cu aceia, cu cari episcopul sau presviterii singuri au intrare la acest fel de femei, sau unde se află de față clerici, sau oarecari creștini cinstiți. ¹⁾

(3, 16 sin. IV ec.; 4, 46, 47, trul.; 18, 20, 22 sin. VII ec.)

— Sub *clericii* (*κληρικοί*) menționați în acest canon, trebuie să înțelegem, după textul următor al canonului, persoanele inferioare.

¹⁾ Acesta este canonul 24 al sinodului dela Iponia din a 393. În Cnig. Prav. are nr. 47, iar în Pid, nr. 45.

oare diaconilor și adică pe ceice nu sunt căsătoriji; iar sub *ceice se înfrânează* ἐγκρατευόμενοι se înțeleg călugării (19 Vasile c. M.). Acestor clerici și celorce se înfrânează canonul li interzice să intre singuri la văduve sau la fecioare. Sub *fecioare* (παρθένους), zice Zonara, trebuie să înțelegem *fecioarele afierosite* (χαθιερωμέναι, quae sacratae sunt¹⁾), despre care am vorbit la comentariile canonului 16 al sinodului IV ec. și al canonului 4 al sinodului trulan. Iar *văduvele* (χήραι, viduae) menționate de canon, erau femeile, cari stăteau sub supravegherea specială a Bisericii și de a căror întreținere se îngrijea Biserica (3 sin. IV ec.) dar cari își îndeplineau serviciul lor determinat în biserică.²⁾ Pentru ca să se împiedice orice bănuială și orice sminteală (I Cor. 10, 32), canonul dispune că la caz de nevoie pot să intre la aceste femei clericii și ceice se înfrânează, dar *numai* cu îngăduirea și învoirea (κατ' ἐπιτροπήν καὶ συναίνεσιν) episcopului cu cădere, sau, dacă episcopul este absent, cu învoirea presviterilor (τῶν πρεσβυτέρων), cari sunt lângă episcop și alcătuiesc consiliul lui. Dar chiar și după ce au obținut învoirea, clericii aceștia și ceice se înfrânează n'au voie să meargă singuri la acele femei, ci numai însoțiți fiind de alți clerici și de acele persoane, cu cari merge episcopul sau presviterii la acele femei, cari iarăș nu pot merge singuri, ci numai însoțiți fiind de alți clerici sau de oarecari creștini reputați.

Canonul 39.

Primepiscopul să nu se numească exarh al ierilor.

Episcopul scaunului celui dintâiu să nu se numească exarhul ierilor, sau iereul cel mai înalt, sau ceva de acest fel, ci numai episcop al scaunului celui dintâiu³⁾.

(34 ap.; 9 sin. IV ec.; 6 Sard.).

— În Biserica din Africa existau, precum am văzut la comentariul canonului 17 al sinodului prezent, câteva scaune cu precădere (sau Biserici mitropolitane). Episcopii acestor scaune cu

¹⁾ Coment. acestui canon, III, 402.

²⁾ Vezi articolul frumos despre Viduae în Kraus, Real Encyclopädie.

³⁾ Acesta este canonul 25 al sinodului dela Iponia din a. 393. În Cnița Prav a e nr. 48, iar în Pid 46

precădere aveau în Africa numiri diverse și titluri mari¹⁾. Din cauza acestor titluri interveneau multe discuții între episcopii menționați, dar mai ales din cauză că după episcopul Cartaginei, care se numea *primas totius Africae*, drept cel dintâiu episcop, primate, era considerat cel mai vechiu în hirotonie. Spre a împiedeca acest lucru și totodată pentru-ca să se taie calea spre orice mândrie și orgoliu²⁾, canonul interzice ca episcopul scaunului celui dintâiu să se numiască *ἐξάρχος τῶν ἱερέων* (*summus sacerdos*), ci numai *ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας* (*primae sedis episcopus*³⁾).

Canonul 40.

Clericii să nu umble la cărciume, decât numai fiind în călătorie.

Clericii să nu intre în cărciume pentruca să mânânce sau să bea, decât numai dacă nevoia străinătății i-ar sili⁴⁾.

(54 ap.; 9 trul.; 24 Laod.).

— Vezi comentariul dela canonul 54 ap.

Canonul 41.

Jerttele să se aducă [numai] de ceice au ajunat.

Sfintele altarului să nu se săvârșască decât numai de persoane, cari au ajunat, exceptându-se o singură zi la an, întru care se săvârșește cina Domnului. Dar dacă, săvârșindu-se oarecari spre vreme de seară sau dintre episcopi, sau dintre ceilalți, s'ar face pomenire [pentru cei răposați, aceasta] să se îndeplinească numai cu rugăciuni, dacă ceice fac aceasta se vor afla prânziți⁵⁾.

(69 ap.; 29 trul.; 50 Laod.; 1 Antioh.; 47 Cart.; 16 Timot. A'ex.).

1) Optat din Mileve (lib I contra Parmen) numește pe episcopi: *apices* și *principes* omnium. Tertulian (l. X de baptismo) numește pe episcop *summus sacerdos*.

2) Coment. lui Zonara la acest canon, III, 404

3) Compară comentariul acestui canon în Corm izia (I, 133)

4) Canonul 26 al sinodului din Hiponia dela a. 393. În Cniga Pravil el este can. 49, în Pid. can. 47

5) Acesta este can. 28 al sinodului dela Iponia din a. 393 În Cn. Prav. a e nr. 50, iar în Pid. nr. 48.

— Sf. Scriptură (Luca 22,²⁰; I Cor. 11,²⁵) mărturisește că Iisus Hristos a așezat taina euharistiei *după cină*, așadară după mâncare (după cină, *μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι*), iar nu *înainte de cină*, dar și mulți Părinți și învățători ai Bisericii dovedesc acest lucru¹⁾, Tot așa dovedesc însă Părinții și învățătorii Bisericii că taina euharistiei chiar dela începutul Bisericii se săvârșia de persoane, care au ajunat (*ἀπὸ νηστικῶν ἀνθρώπων*, a jejunis hominibus)²⁾. Dar se pare că în Biserica din Africa erau unii, cari nu observau această regulă, și din cauza aceasta s'a și emis cano-nul prezent, pentruca sfânta liturghie dela altar să o poată săvârși numai persoane, cari au ajunat.

Canonul indică și excepția că odată pe an se permite a se săvârși taina sfintei euharistii și după mâncare, și anume atunci când se face pomenirea instituirii acestei taine, și adică în Joi cea mare. Probabil că aceasta stă în legătură cu obiceiul Bise-ricilor din Asia mică, cari întrerupeau postul în ziua a 14-a din prima lună (Nisan), când serbau pomenirea cinei Domnului și când făceau o cină specială, similară celei ținută de Iisus Hristos cu ucenicii săi și se cuminecau după această cină (comentariul canonului 1 dela Antiohia); cele spuse se pot confirma și prin cuvintele lui Augustin din epistola adresată lui Ianuarie: Non-nullos probabilis quaedam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo ipsam coenam Dominus dedit, tanquam ad insignio-

¹⁾ Gregor. Naz., orat. 40. — Tertull. de cor. milit. c. 3. — Ambros. sermo 8 in Ps. 118. — Chrysost. hom. 27 in 1 ep. ad Cor.

²⁾ Tertull. ad uxor. II, 5. — Augustin serie: „Et liquido apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Numquid tamen propterea calumniandum est universae ecclesiae, quod a jejunis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam caeteri cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut coenati fratres ad illud Sacramentum accipiendum convenire debent, aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit et emendat, mensis suis ista miscere. Namque Salvator quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit arctius infligere cordibus et memoriae discipulorum, a quibus per passionem diggressurus erat. Et ideo non praecepit, quo deinceps ordine sumeretur, ut Apostolis, per quos ecclesiae dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper acciperetur, credo quod eum nemo variasset“ (ep. 118. ad Januar. c. 6). Cf. Bevereg. annot. in 44 (41) can. Carthag., p. 206.

rem commemorationem *post cibos* offeri et accipi liceat corpus et sanguinem Domini¹⁾ Se pare că acest obicei s'a menținut în Biserică chiar și în secolul al VII-lea, și sinodul trulan a fost nevoit să-l interzică în chip expres prin canonul său al 29-lea.

Canonul prezent, hotărînd ca euharistia să se săvârșească totdeauna (afară de Joia cea mare) pe nemîncate, menționează cazul când se slujește pomenirea morților (*παράδεισις*, *commendatio*); și fiindcă ființa obiceiul ca din acest prilej să se slujască și liturghia²⁾, canonul dispune ca din acest prilej să se săvârșască liturghia numai dacă respectivii au ajunat, iar dacă nu au ajunat, atunci pomenirea să se facă numai prin rugăciuni, fără liturghie.

Canonul 42.

In biserici nicidecum să nu se țină ospete

Episcopii, sau clericii să nu ospăteze în biserică, decât numai dacă din întâmplare din nevoia străinătății fiind în trecere ar poposi acolo. Încă și poporul să se oprească pe cât se poate dela astfel de ospete³⁾.

(73 ap.; 74, 76, 97 trul.; 11 Gang.; 27, 28 Laod.).

— Acesta este canonul 29 al sinodului dela Iponia din anul 393 și s'a emis la acest sinod la propunerea fericitului Augustin, carele a scris detaliat împotriva obiceiului rău încuibat în Biserică, după care unii mai ales din prilejul zilelor de sărbătoare țineau ospete (*συνπόσια*, *convivia*, propriu zis *epulae*) în biserică, dar cari ospete dealtfel se țineau din intențiune evlavioasă și cu scopul de a ajutama pe frații lipsiți, dar cari se terminau de multe ori cu beții și cu excese.⁴⁾ Cu acestea s'a întâmplat întocmai ca și cu agapele, despre cari vorbește sinodul dela Laodiceia (can. 28); și după cum sinodul dela Laodiceia a interzis agapele din biserici, tot așa și sinodul prezent dela Cartagina, confirmând hotărîrea sinodului dela Iponia, interzice aceste *συνπόσια* (ospete). Iar din împrejurarea că acest canon permite ca aceste ospete să

¹⁾ Ep. 118, c. 7.

²⁾ Augustini sermo 82, de verbis Apostoli Cf. Bevereg. 1 c.

³⁾ Acesta este canonul 29 al sinodului dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 51, iar în Pid. nr. 49.

⁴⁾ Cf. Van Es, en scholion in h. can. op. cit. p. 329-330.

se poată ținea în biserici, când respectivii se găesc în călătorie, se poate vedea cât de înrădăcinată era opiniunea că în biserica este permis a se mânca și bea. Sinodul trulan prin canonul său al 74-lea a hotărât că acest lucru este interzis nu numai în biserică, ci și în cuprinsul curții bisericii.

Canonul 43.

Despre ceice se pocăesc.

Celorce se pocăesc să li se hotărască timpul de penitențe cu judecata episcopilor, după deosebirea păcatelor; iar presviterul să nu dea absoluție celui ce se pocăește fără știrea episcopului, decât numai în lipsa episcopului din nevoie constrângătoare; dar dacă vreodată delictul celui ce se pocăește este public și divulgat, sguindu biserica întregă, apoi asupra aceluia înaintea tindei să se pună mâna.¹⁾

(52 ap; 11, 13 sin. I ec.; 102 trul.; 6, 22 Anc.; 2 Neoces.; 6, 7 Cart.; 73 Vasile c. M.; 2, 5 Grigorie Nis.).

— Despre trei chestiuni vorbește acest canon; cea *dintâi* este că episcopul are puterea de a fixa timpul penitenței pentru ceice se pocăesc potrivit deosebirii și felurilor păcatelor. Despre aceasta vorbește canonul 102 trulan. A *doua* că presviterul numai în caz de nevoie poate să absolve pe un penitent și numai atunci când episcopul, care are acest drept (7 Cartag.), este absent. A *treia* că păcătoșii mari, cari au comis delict public și spre sminteală generală, după ce a expirat timpul fixat pentru pocăința lor, trebuie să li se dea și să primească absoluția în mod public înaintea ușilor bisericii (*πρὸ τῆς ἁψίδος*),²⁾ și să li

¹⁾ Acesta este canonul 30 al sinodului dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 52, iar în Pid. nr. 50.

²⁾ La aceste cuvinte Zonara în comentarul dela acest canon (Sint. At. III, 408) zice că este a se înțelege *πρὸ τοῦ προπυλαίου* (ante porticum) și că prin urmare acest ceremonial se îndeplinea în locul, unde stăteau penitenții din treapta primă (lucrarea prezentă, vol. I, partea II, pag. 56). Din acest motiv am tradus și noi în felul acesta cuvintele respective. Dar sub *ἁψίς* propriu zis se înțelege acel loc din biserică, care era situat în partea dela răsărit a sfântului altar. Vezi Suiceri, I, 611—612; Kraus, Real—Encykl 1, 69

se permită intrarea în biserică cu credincioșii numai după ce în mod public au satisfăcut dreptății divine.¹⁾

Canonul 44.

Despre fecioare.

Fecioarele afierosite, când se despart de părinți, de către cari erau ocrotite, să se încredințeze femeilor celor mai cinstite cu îngrijirea episcopului, ori în lipsa acestuia, cu cea a presviterului, sau împreună locuind unele pe altele să se supravegheze, ca nu cumva rățâcind în toate părțile să vatăme renumele bisericii.²⁾

(16 sin. IV ec.; 4 trul.; 6, 126 Cartag; 18 Vasile c. M.).

— Vezi comentarul canonului 4 al sinodului trulan.

Canonul 45.

Despre cei bolnavi și despre ceice nu pot răspunde pentru sine.

Bolnavii, cari nu pot răspunde pentru sineși, să se boteze atunci, când prin voința lor vor exprima mărturie despre dânșii cu pericolul lor însuși.

Despre actorii, cari se pocăesc și se convertesc la Domnul.

Harul și împăcarea [cu biserica] să nu se denege actorilor, și mimilor³⁾, și celorlalte persoane de acest fel, sau apostatilor, cari se pocăesc și se convertesc la Dumnezeu⁴⁾.

¹⁾ Noi, bazați pe textul canonului, am crezut că în acest fel trebuie a se înțelege partea a treia din acest canon și că punerea mâinilor de aici are sensul de abso.uție (impositionem manus reconciliatoriam). Zg.nara este de opinie contrară, că adică prin această punere a mâinilor păcătoșul numai se introduce în rândul penitenților și anume în treapta primă și cea mai grea (Sint. At. III, 408). Cf. Van Espen, schol. in h. can. p. 330)

²⁾ Acesta este can. 31 al sinodului dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav are nr. 53, iar în Pid. nr. 51.

³⁾ măscărici bufoni, comedianți (N. Tr.)

⁴⁾ Acest canon este alcătuit din canoanele 32 și 33 ale sinodului dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. formează două canoane (54 și 55), deasemenea și în Pidal (52 și 53).

(46, 47, 49, 50, 52, 61, 75, 80 ap.; 2, 9, 11, 12 sin. I ec.; 24, 51, 95, 102 trul.; 8 sin. VII ec.; 2, 3, 12, 17, 47, 75 Laod.; 12 Neoces.; 63 Cartag.; 17 sin. I-II; 1, 5, 89 Vasile c. M.; 4, 5 Chiril Alex.; 1, 4 Grigorie Nis.).

1. Pentru că botezul adulților (căci despre aceștia se vorbește în acest canon) să fie valid, trebuie să se exprime de fapt convingerea personală și credința sinceră a lor (8 sin. VII ec.), și prin urmare persoanele, cari sunt grav bolnave, neputând răspunde pentru sine, nu se pot boteza. Canonul prezintă exprimă în chip categoric această idee. El numai atunci permite ca aceste persoane să se boteze, dacă se găsesc alte persoane, în cari Biserica poate avea încredere și cari pot mărturisi că bolnavul respectiv, câtă vreme era la conștiință, a dorit să fie botezat și că dânsul le-a comunicat această dorință, și în aceste cazuri canonul permite ca acel bolnav să fie învrednicit de botez, dar numai sub răspunderea personală a aceluia, cari mărturisesc despre dorința bolnavului, că adică dânsul, după ce se va însănătoși, va fi fiu credincios al Bisericii ortodoxe. Despre celelalte, privitoare la botezarea bolnavilor, vezi la comentariul canonului 12 dela Neocesarea și la cel al canonului 47 al sinodului dela Laodicea.

2. Actorii (*σχηματοί*) și bufonii (*μῦμοι*) în acest canon se pun în rândul celor ce se leapădă de credința creștină (*τοῖς ἀποστάταις*), firește că sub actori și bufoni se înțeleg acele persoane, cari reprezintă lucrurile, despre cari s'a vorbit la comentariile canoanelor 24 și 51 trulane. Pentru toți acești păcătoși canonul prezintă dispune că dacă se căiesc de păcatele lor și se întorc la Dumnezeu, adică dacă îndeplinesc timpul prescris pentru pocăința (11 sin. I ec.), să nu fie lipsiți de harul dumnezeesc și de împăcarea cu Biserica.

Canonul 46.

Despre patimile mucenicilor.

Să fie iertat a se citi încă și patimile martirilor, când se săvârșesc zilele lor [de pomenire] de peste an.¹⁾
(60 ap.; 63 trul.; 103 Cart.; Atanasie c. M. despre sărbători).

¹⁾ Canonul 36 al sinodului dela Iponia din a. 393. In Cn. Prav. are nr. 56, iar în Pid. nr. 54.

— La comentarul canonului 24 al acestui sinod am spus că acela este alcătuit din canonul 36 al sinodului dela Iponia din a. 393. Acolo sunt înșirate cărțile Sfintei Scripturi, cari «după canon» se pot citi în Biserică și în concluzie se spune că la timpuri determinate se pot citi în biserică și scrierile despre patimile martirilor. Din această concluzie este alcătuit canonul prezent (46). Canonul menționat (24) dispune cari cărți ale Sfintei Scripturi se pot citi regulat în biserică și că afară de cele menționate nici o altă carte nu se poate citi. Prin canonul prezent (46) se permite numai ca în zilele, în cari se sărbătorește pomenirea anuală a morții sfinților martiri, să se poată citi în biserică descrierea patimilor lor (*τὰ πάθη τῶν μαρτύρων*, *passiones martyrum*).

Canonul 47.

Despre Donatiști și despre copiii botezați de Donatiști.

S'a hotărât ca să întrebăm pe frații și împreună iereii noștri Siriciu și Simplician numai despre pruncii botezați de Donatiști, ca nu cumva [împrejurarea] aceasta, ceace ei nu au făcut din voia lor proprie, prin rătăcirea părinților să-i împiedice să nu se poată înainta la slujirea sfântului altar, când se vor întoarce la biserica lui Dumnezeu cu intențiunea de a se mântui. Și începând [să rostească] acestea, Onomat și Urban, episcopii provinciei Mauritania Sitifensis au zis: «Încă de demult, când am fost trimiși la sfinția voastră, noi am venit să arătăm cele scrise în privința împrejurării că nu am așteptat să vină frații noștri delegați ai Numidiei; dar cum de atunci n'au trecut puține zile, iar ceice au fost așteptați n'au sosit încă nicidecum, noi nu putem mai departe trece cu vederea cele cu cari am fost însărcinați de episcopii noștri colegi și din cauza aceasta, fraților, primiți cu inimă bună propunerea noastră: despre credință am auzit și din expunerea dela Niceia: în privința sfintelor, cari se săvârșesc după prânz, corect este să se aducă de ceice au ajunat, precum este cuviincios, și atunci s'a întărit.»¹⁾

¹⁾ Acest canon este alcătuit din can. 37 al sinodului dela Iponia din a. 393 și din can. 1 al sinodului dela Cartagina din a. 397. În Cn. Prāv. formează două (57 și 58) canoane, deasemenea și în Pidal (55 și 56).

(29 trul.; 3 Ancira; 1, 41, 57, 66, 67, 68, 69, 91, 92, 93, 94, 99, 117, 118, 119, 124 Cart.; 1 Vasile c. M.).

— Partea *primă* din acest canon tratează despre donatiști, iar a *doua* despre sf. cuminecătură.

1. Cu chestiunea *donatiștilor* au trebuit să se ocupe mai multe sinoade, începând cu deceniul al doilea din secolul al IV-lea. Se pare că donatiștii au fost cei mai cerbicoși schismatici, dintre ceice au existat vreodată în Biserică. Schizma aceasta s'a ivit în Africa proconsulară imediat după persecuția lui Dioclețian. Câțiva episcopi, în frunte cu Secund, primatele Numidiei, au condamnat pe unii dintre clericii, cari afirmativ nu ar fi suferit cu destulă hotărâre chinurile și cari, păstrându-și totdeauna credința, ar fi încercat să evite persecuțiile, deși aceasta corespundea întru totul legilor martiriului (3 Ancira). Episcopii menționați își susțineau această concepție cu atâta hotărâre, încât devenia un fanatism, chiar foarte violent, deoarece se feriau și de comunitatea bisericească cu ceice nu împărtășeau această concepțiune și îi considerau drept trădători ai credinții lor. Intre alții au acuzat de trădarea credinții și pe evlaviosul episcop al Cartaginei, Mensurie, care și-a câștigat mari merite pentru Biserică, fiindcă acesta spre a se feri de chinuri pe vremea de persecuție a predat persecutorilor în loc de Biblie ceva cărți eretice. Dânsii pretindeau să se exmită o comisiune, care să cerceteze această chestiune și să condamne pe Mensurie. Intre timp Mensurie a murit și conducerea Bisericii a ajuns în mâna învățatului și evlaviosului Cecilian, cel mai de frunte colaborator al lui Mensurie. Comisia cerută de fanatici s'a întrunit la Cartagina în anul 312 și anume sub președinția lui *Donat* episcopul de *Casis nigris*, care era reprezentantul menționatului primate al Numidiei, protectorul fanaticilor. Firește că comisia a condamnat pe Mensurie, deși murise. Imprejurarea aceasta a întărit în mare măsură pe ortodocși, cari acum suspectau orice legătură cu acești fanatici. Dar și fanaticii, cari în răstimp au câștigat mulți aderenți în Africa, au întrerupt din partea lor orice legătură cu ortodocșii, și mai ales atunci, când Cecilian a fost ales episcop al Cartaginei. Dânsii au convocat la Cartagina în toamna anului menționat un sinod numeros alcătuit din aderenții lor și aici au declarat pe Cecilian de nevrednic pentru episcopie, iar pentru scaunul Cartaginei au ales și au și consacrat îndată pe tovarășul lor Maiorin, hotărînd

tofodată la acest sinod al lor: că numai aceia sunt a se considera creștini adevărați și veritabili, cari acceptă învățătura lor, și că sunt eretici toți aceia, cari nu mărturisesc învățătura lor, după care sfintele taine pretutindenea au fost vătămate și că în mod valid se administrează numai de către preoții lor, și prin urmare au hotărât să se boteze din nou toți ceice intră în comunitatea lor și să se consacre din nou toate persoanele preoțești, cari doresc să fie preoți sau episcopi în comunitatea lor și că în genere să se administreze din nou orice taină primită afară de comunitatea lor. Prin aceasta s'a și produs schizma. Maiorin a trăit numai timp scurt, și în locul lui a fost ales un oarecare *Donat* (numit mai târziu; mare). După acest Donat precum și după acel *de Casis nigris* acești schismatici au fost numiți *donatiști*. La început au trăit în bună înțelegere între olaltă și au opus rezistență destul de puternică atât împotriva ortodocșilor din Africa, cât și împotriva puterii de Stat, care nu putea să aprobe fanatismul lor. Dar foarte curând au început să se certe între olaltă și cu timpul ii vedem desbinați în mai multe secte: *circumcellioni* (Circumcelliones sau pe scurt Circelliones), *primitaniști*, *maximinianiști etc.*, dar cari secte totuși erau unite între olaltă în privința opoziției față de ortodocși. — Firește că dela această schizmă donatistă nu putea veni nici un bine pentru Biserică și ea a adus numai daune Bisericii întregi. Cu considerare la aceasta și deoarece donatiștii nu păcătuiau împotriva articolelor fundamentale de credință, episcopii ortodocși îndată la început, dar mai ales când *fer. Augustin* s'a ridicat întru apărarea Bisericii ortodoxe, au hotărât să se procedeze cu toată dragosnea față de schismatici, folosindu-se mijloacele cele mai blânde spre a-i converti și spre a se restabili pacea din Biserică (can. 66 Cart. și altele). Dar s'au obținut rezultate slabe în această privință și ortodocșii adeseori au fost nevoiți să se adreseze autorităților de Stat pentru ajutor (brachium seculare)¹⁾. Intre

¹⁾ Izvorul principal pentru cunoașterea acestei schizme îl formează multele epistole și scrieri ale *fer.-lui Augustin* precum și scrierea lui Optat de Mileve: de schismate Donatistarum libri 7. — Compară: Chr. Walch, Entwurf einer vollständ. Historie der Ketzereien (Leipz., 1788), IV, 1 fg.; Wl. Guettée, Histoire de l'eglise, II, 318 sq.; Ab. Fleury, Histoire ecclésiastique (Paris, 1856), I, 408 sq.; Dr A. Neander, Allgem. Geschichte der chr. Religion (IV Aufl.), III, 269; J. Hergenröther, Allgem. Kirchengeschichte (II Aufl.), I, 227 fg.

canoanele sinodului prezent vom vedea multe, cari se ocupă cu donatiștii, și anume în sensul expus aici.

Acest canon cartaginean (47) vorbește despre botezarea donatiștilor. Plecând dela punctul de vedere că trebuie a se arăta condescendență față de schismaticii fanatizați, canonul recunoaște botezul lor și permite să se primească și în clerul ortodox acei cari au fost botezați în copilăria lor de către donatiști, deoarece, după cuvintele canonului, copiii nu sunt vinovați pentru rătăcirea părinților, și rătăcirea (*πλάνη*) aceasta nu a atins bazele credinței creștine. Astfel canonul adaugă și că aceasta se poate face numai dacă respectivul se întoarce la Biserica lui Dumnezeu cu intențiunea de a se mântui (*σωτηριώδει προθέσει*), adică dacă recunoaște și condamnă rătăcirea părinților lui.

2. În partea a doua a acestui canon Părinții spun că din expunerea dela Niceia (*τοῦ ἐν Νικαίᾳ τρακτάτου*) au auzit că sl. liturghie se poate sluji numai de către persoanele, cari au ajutat, și această normă ei o confirmă acum prin acest canon. Între canoanele sinodului dela Niceia (I ecum.) nu se găsește o astfel de dispoziție, dar se poate că aceasta, precum și ziua, în care să se sărbătorească Paștile (1 Antich.) și chestiunea că persoanele căsătorite pot fi preoți, s'au desbătut la sinodul dela Niceia și s'au adus și hotărârile cuvenite, și că acestea s'au păstrat între actele, pe cari Părinții din Africa le-au adus cu sine dela sinod (can. 1 Cartag.). Noi nu acceptăm afirmațiunea Arhim.ului Ioan din comentarul dela acest canon¹⁾, precum că Părinții dela Cartagina prin acest canon ar fi voit să revoce dispoziția emisă prin canonul 41, după care în Joia cea mare se poate sluji liturghia și după mâncare, *întâiu*, deoarece acest canon (47) s'a dat în aceeaș ședință a sinodului (25 Maiu 419) ca și acel canon (41) și nu s'ar putea înțelege pentruce au primit Părinții în una și aceeaș zi un canon într'un anumit sens, și apoi să revoce acelaș canon în aceeaș zi; apoi, în al *doilea* rând, dacă Părinții dela Cartagina înșiși au revocat acel canon (41), atunci se pare superfluu ca sinodul trulan prin canonul său al 29-lea să mai anuleze expres dispoziția respectivă din acel canon (41) al sinodului dela Cartagina. Noi credem că Părinții dela Cartagina prin acest canon (47) al lor au voit să confirme numai, referin-

¹⁾ Op. cit. II, 180.

du-se la dispoziția sinodului I ecumenic, că sf. liturghie *în genere* se poate săvârși numai de către persoane, cari nu au mâncat, dar excepția pentru Joia cea mare a rămas și mai departe în ființă, și din cauza aceasta sinodul trulan a și desbătut și a anulat excepția aceasta.

Canonul 48.

Despre botezări din nou și despre hirotonisiri din nou, sau despre transferările episcopilor.

«Referitor la însărcinarea ce ni s'a dat nouă la timpul său raportăm și celece s'au hotărit la sinodul din Capua, că nu se permite a se face botezări din nou, sau hirotonisiri din nou, sau transferări de episcopi. Totuși Cresconiu, episcopul ținutului Recensa, desconsiderând poporul său, a năvălit asupra bisericii din Tubina, și potrivit hotăririlor mai de multe ori fiind făcut atent să părăsască acea biserică, în care a intrat, totuși până astăzi n'a vrut să o părăsască. Despre celece vi le-am comunicat acum am auzit că sunt adevărate; și ne rugăm, potrivit celorce ni s'au încredințat, să hotărâți, deoarece nevoia ne silește la acest lucru, a ni se da libertatea ca să putem să ne adresăm căpeteniei provinciei împotriva aceluia, potrivit dispozițiilor împăraților preaslăviți, pentru că ceice nu au voit a se supune blândeii admoniții a sfinției voastre, și să îndrepte celece nu sunt iertate, îndată să se oprească prin autoritatea stăpânirii [lumești]». Episcopul Aureliu a zis: «Dupăce s'a observat rânduiala dispozițiilor [din ființă și] dupăce [Cresconiu, deși] rugat fiind foarte mult de dragostea noastră să renunțe, [dar el totuși] a refuzat, să se considere ca fiind afară de competența sinodului, fiindcă în urma disprețului și încăpăținării sale a ajuns în puterea stăpânirii lumești». Episcopii Onerat și Urban ziseră: «De toți se hotărăște aceasta?» Toți episcopii au răspuns: «Cu dreptate este, se aprobă.»¹⁾

¹⁾ Can. 1 al sinodului dela Cartagina din a 397. — In Cn. Prav. are nr. 59, iar in Pid. nr. 57.

(14, 47, 68 ap.; 5 Antioh.; 9 sin. I-II).

— Prin canonul prezent în prima linie se confirmă dispoziția canonului 47 ap., după care botezul nu se poate repeși, și apoi dispoziția canonului 68 ap., după care hirotonia administrată în chip legal nu se poate repeși, și în sfârșit dispoziția canonului 14 ap., după care nici un episcop nu poate să-și părăsească scaunul și să ocupe în chip arbitrar altul. Toate aceste dispoziții s'au confirmat la sinodul ținut în Capua la anul 391, la cel ținut în Cartagina la anul 397, și din nou acum la sinodul prezent (419). După chestiunea din urmă canonul menționează cazul episcopului ținutului Recensa (Villa-Beghensis), Cresconiu, care și-a părăsit scaunul și a ocupat scaunul vacant din Tubina (Tubunae, în Sint. At.: τῆ Τουβηγνέζη, la Beveregiu: τῆ Βερένης, la Dionisiu: Tubuniensem ecclesiam, la Iustell: Tubiensem ecclesiam, la Van Esper: Tribuniensem ecclesiam, în Cniga Pravil: Vekenskuiu cerkov, în Cormciaia: konieskia, vikenskia crkve), și deoarece nu a voit să dea ascultare hotărârii sinodului de a se înapoia la scaunul său, canonul dispune ca respectivul să fie predat autorităților de Stat, cari să procedeze față de dânsul potrivit legilor sale. — De altfel aici să nu se înțeleagă așa că acest episcop se va preda în această calitate autorităților de Stat spre a fi pedepsit. În canon se spune prin cuvintele lui Aureliu: «Dupăce s'a observat rânduiala dispozițiilor din ființă (φυλαχθέντος τοῦ τύπου τῆς καταστάσεως)» și dânsul nu s'a supus acestora, «să se considere ca fiind afară de competența sinodului (μὴ κριθῆ τῆς συνόδου ὑπάρχων)». Aceasta însemnează că întru toate s'a observat rânduiala prescrisă pentru asemenea cazuri, adică dacă episcopul respectiv (în cazul prezent: Cresconiu) a fost citat reglementar în fața judecării și i s'au arătat toate urmările rele ale încăpăținării lui, și dânsul totuș nu s'a supus judecării bisericești, atunci el se găsește afară de competența sinodului, adică nu se mai consideră a fi episcop, ci ca unul, carele este șters din catalogul ieraticesc, deci ca unul caterisit; deoarece nu este îngăduit ca o persoană preoțească să se predea autorității lumești spre a fi pedepsită, dacă această persoană preoțească n'a fost mai înainte despoiată de cinul său. Dar în acest caz autoritatea respectivă pedepsește pe această persoană ca pe una, care este despoiată de preoție, din cauză că a fost îndărătnică și renitentă față de autoritatea sa bisericească cu cădere, așa precum în acelaș sens

prescriu aceasta și canonul 5 antiohean și canonul 9 al sinodului întâiu — al doilea¹⁾.

Canonul 49.

Câți episcopi trebuie să hirotoniască pe episcop.

Episcopii Onorat și Urban au zis: »Încă și aceea ni s'a încredințat ca, deoarece doi episcopi învecinați din Numidia au îndrăznit să hirotoniască un iereu, să hotărâți a nu se mai face hirotonii de episcopi decât numai de către doisprezece». Episcopul Aureliu a zis: «Să se păstreze rânduiala cea veche ca nu mai puțin decât trei dintre episcopii orânduți să fie de ajuns pentru hirotonia episcopilor; căci de pildă în Tripolis sau în Arzua popoarele barbare sunt foarte aproape; apoi după cum știți în Tripolis sunt de tot numai cinci episcopi, și este cu puțință ca doi din numărul lor să fie adeseori reținuți de vreo necesitate. Căci este dificil ca dintr'un număr oricât de mare toți să poată fi prezenți; și aceasta nu trebuie să fie piedică pentru folosul bisericii; căci și în această biserică, în care sfințiile voastre ați binevoit a vă întruni, adeseori și aproape în fiecare Duminecă avem de ceice se hirotoneasc. Deci pot eu oare să convoc deseori doisprezece sau zece sau nu mult mai puțini episcopi? Pe doi însă din cei din apropiere îmi este ușor smereniei mele să-i întrunesc la oaltă. Din cauza aceasta dragostea voastră vede împreună cu mine că acest lucru [ca hirotonisirea să se facă de doisprezece episcopi] nu se poate observa».²⁾

(4 sin. I ec.; 3 sin. VII ec.; 19, 23 Antioh.; 12 Laod.; 6 Sard.; 13, 15 Cartag.)

— Vezi comentarul canonului 4 al sinodului I ecumenic. Cuvântul *χειροτονία*, carele se întrebuințează în acest canon trebuie să se ia în sensul de alegere, întocmai după cum acest cuvânt se ia în sens de alegere și în canonul 19 antiohean, la comen-

¹⁾ Coment. lui Zonara, II, 420.

²⁾ Canonul 2 al sinodului cartag, din a. 397. În Cn. Prav. are nr 60, iar în Pid. nr. 58.

tarul cărui canon Zonara zice: *πρώτον μὲν σημειωτέον, ὅτι χειροτονίαν ὁ κανὼν τὴν ψῆφον λέγει¹⁾*.

Canonul 50.

Câți episcopi trebuie să se întrunească din numărul celorce hirotonesc, dacă se ridică obiecțiune împotriva episcopului, care este să se hirotoniască.

«Dar trebuie să se hotărască și că atunci, când ne întrunim pentru alegerea unui episcop, și s'ar ivi vreo obiecțiune dupăce noi am tratat cele de cuviință, ar fi [lucru] prea îndrăzneț, să se găsească numai trei pentru justificarea celui este a se hirotoni, ci numărului arătat mai înainte să se adauge încă unul sau doi, și din poporul acela, pentru care este a se hirotoni [episcop], întâi să se cerceteze acele persoane, cari ridică obiecțiune; după aceea încă și cele relevate [împotriva candidatului] să se conexeze [la cercetare] și dacă el se va dovedi curat în fața poporului, atunci să se hirotoniască. Dacă sfințiile voastre primesc această [proponere], să se aprobe prin hotărîrea unanimă a vredniciei voastre». Toți episcopii au răspuns: «Se aprobă întru toate»²⁾.

(4, 6 sin. I ec.; 3 sin. VII ec.; 19, 23 Antioh.; 12, 13 Laod.; 6 Sard.; 13, 49, 55 Cart.).

— Canonul prezent este foarte important, deoarece confirmă cele spuse de noi la comentarul canonului 4 al sinodului I ecumenic, și adică confirmă dreptul poporului, cu care participa în sensul cel mai decisiv, când avea să se pună episcop pe seama lui. Dreptul poporului de a alege persoana, pe care o dorește să-i fie episcop, și de a propune persoana aceasta sinodului episcopesc spre a fi supusă examenului canonic, spre confirmare și hirotonire (55 Cart.), acest drept al poporului canonul prezent îl consideră ca un lucru, ce nici nu poate fi altfel, și prin urmare se relevă numai cazul când în popor s'ar naște vreun diferend în privința episcopului, carele să fie instituit (*εάν περι τοῦ μέλλοντος χειροτονῆσθαι ἐπισκόπου ἀντιλογία γένηται*, și de ordinando

¹⁾ Sint. At. III, 161.

²⁾ Can. 3 sin. cartag. a. 397. — In Cn. Prav. nr. 61., în Pid. nr. 59.

episcopo fuerit contradictio) și dispune felul cum să procedeze episcopii cu cădere în acest caz. Dacă situațiunea este normală, Părinții cartaginieni dispun prin canonul lor al 49-lea, în sensul canonului 4 al sinodului I ecumenic, că sunt suficienți trei episcopi pentru confirmarea alegerii și pentru hirotonirea noului episcop. Dacă însă situația nu este de acest fel, adică dacă poporul nu este de aceeaș părere în privința persoanei candidatului pentru scaunul episcopal vacant, atunci ei prin canonul prezent (50) dispun ca la cei trei episcopi menționați să se mai asocieze încă unul sau doi, deoarece ar fi prea îndrăzneț (*τολμηρόν*, nimis audax) ca numai trei să hotărască într'o chestiune atât de importantă, și acești episcopi (adică cei cinci, sau cel puțin patru) trebuie să cerceteze cauza obiecțiunilor ivite împotriva respectivului candidat, și adică în fața poporului, pe seama căruia va avea candidatul respectiv să fie instituit în calitate de episcop. Și canonul pentru acest caz în prima linie dispune să se cerceteze ce fel de persoane sunt cele, cari au ridicat obiecțiunile, dacă au ei drept de vot la alegerea de episcop și dacă au toate acele calități cerute de lege pentru ca cineva în general să se poată constitui acuzator în chestiuni bisericești și împotriva persoanelor preoțești (6 sin. II ec., 128, 129, 130 Cartag.). Dacă și după ce se dovedește că persoanele respective au toate calitățile prescrise, pentru acel caz canonul dispune ca să se cerceteze toate acuzele ridicate împotriva respectivului candidat, și dacă aceste acuze se găsesc a fi fără femeiu și dacă acel candidat se dovedește deplin curat în fața poporului (*ὅτε κατὰρὸς φανείη ἐπὶ δημοσίας προσόψεως*, quando in aspectu populi purus et innocens apparuerit), în acel caz să se hirotoniască; dacă însă acuzele opozanților se vor găsi adevărate, atunci firește se va proceda la o nouă alegere. — Detalii despre toate acestea găsim în capitolul 8, titlul I al Nomocanonului în XIV titluri, unde sunt citate dispozițiile în această privință din novelele 123 (cap. 2) și 137 (cap. 3) ale împăratului Iustinian, și cari dispoziții cu atât mai vărtos au devenit hotărâtoare pentru autoritățile bisericești, deoarece au fost primite în Nomocanon.¹⁾

¹⁾ Sint. At. I, 46 și urm.

Canonul 51.

Ziua Paștilor să se publice de biserica Cartaginei.

Episcopii Onorat și Urban au zis: «Deoarece trebuie să facem conexiunea tuturor [chestiunilor] cari ni s'au încredințat, propunem încă și cele, cu cari am fost însărcinați în privința zilei Paștilor, ca, după obicei, pregătirile totdeauna să le facem prin biserica Cartaginei, și nu cu timp scurt [înainte de acea zi]». Episcopul Aureliu a zis: «Dupăcum ne amintim încă de mult am făcut cunoscut, că în fiecare an avem să ne întrunim spre a ne sfătui și dacă se pare sființiilor voastre, când vom fi adunați împreună, atunci să se publice ziua sfintelor Paști prin delegații cari se vor afla în sinod». Episcopii Onorat și Urban grăiră: «Acum rugăm adunarea aceasta să binevoiască a încunoștința prin scrisori eparhiile noastre despre aceasta». Episcopul Aureliu a zis: «Așa trebuie să se facă»¹⁾.

(7, 64, 70, 71 ap.; 7 sin. II ec.; 11 trul.; 7, 37, 38 Laod.; 34, 73, 106 Cartag.)

— Prin canonul 18 al acestui sinod s'a hotărît ca toate eparhiile (provinciile mitropolitane) din Africa să trimită drept reprezentanți câte doi episcopi la sinodul general anual al Bisericii din Africa, iar canonul prezent mai adaogă și că prin acești reprezentanți se va publica tuturoara ziua, în care să se serbeze praznicul Învierii lui Hristos în anul respectiv. — În privința restului vezi comentarul canonului 34 al sinodului prezent.

Canonul 52.

Despre cercetarea eparhiilor.

Episcopii Onorat și Urban ziseră: «Verbal am fost însărcinați și ca să Vă rugăm să țineți seama și de cele hotărâte de sinodul dela Iponia, [după cari hotărâri] fiecare eparhie trebuie să se cerceteze pe timpul sinodului și [să țineți seama de împrejurarea] că în acest an și în cel trecut ați întrelăsat de a cerceta după regulă Mau-

¹⁾ Partea primă din can. 4 al sinodului cartag. din a. 397. In Cn. Prav. are nr. 62, în Pid. nr. 60.

ritania». Episcopul Aureliu zise: «Atunci nu am hotărît nimic în privința provinciei Mauritania, deoarece este situată la extremitatea Africei și este aproape de barbari; Dumnezeu însă să ne ajute ca să putem îndeplini [acest lucru] cu prisosință, fără de a făgădui să-l îndeplinim, și să venim în provincia voastră. Dar, fraților, să vă gândiți că dacă motive raționale cer aceasta, apoi și frații din Tripolitania și Arzuitania ar putea cere [acelaș lucru] în privința lor»¹⁾.

(58 ap.; 19 trul.; 11 Sard.; 19 Laod.; 71, 121, 123 Cartag.).

— Încă dela începutul Bisericii s'a hotărît că între cele dintâi datorii ale fiecărui episcop este inspecția, vizitarea (*επισκοπή*, inspectio, visitatio) tuturor localităților și tuturor Bisericilor²⁾³⁾ și prin canonul prezent se stabilește că și mitropolii sunt datori să facă aceste vizitații și se dispune ca în fiecare an pe timpul sinodului este obligat sau dânsul sau locțiitorul său să vizi-

1) Partea a doua din can. 4 al sinodului cartag din a. 397. In Cn. Prav. are nr. 63, in Pid nr. 61.

2) Dispoziția de a se vizita Bisericile subordonate de către episcopi se bazează pe exemplul Mântuitorului însuși (Mat. 9, 35), precum și pe călătoriile pastorale ale Sfinților Apostoli. Istoria ni oferă mai multe exemple strălucite despre zelul unor episcopi în vizitarea Bisericilor din ținuturile episcopoești respective. Socrat spune (hist. eccl. 4, 21) despre Vasile cel Mare că a vizitat orașele și alte localități din circumscripția sa și a întărit în credință pe cei slabi. Augustin spune într'una din scrisorile (237) sale: *visitandarum ecclesiarum ad meam curam pertinentium necessitate projectus sum*. Și deoarece una dintre Bisericile sale, castrum Fussalense, era foarte departe de scaunul său episcopesc, dânsul (Augustin) a intervenit ca această Biserică să-și primească episcop propriu al său, numai să nu rămână fără vizitație episcopescă. *Quod ab Hippone memoratum castellum millibus quadraginta sejungitur, cum in eis regendis et eorum reliquiis licet exiguis colligendis me viderem latius quam oportebat extendi, nec adhibendae sufficerem diligentiae, quam certissima ratione adhiberi debere cernebam, episcopum ibi ordinandum constituendumque curavi* (ep. 261). — Dispozițiile de astăzi în această privință vezi în Dreptul meu bisericesc, (trad. rom.), pag. 309 nota 55.

3) Pentru Biserica ortodoxă rom. art. 122 din Statutul pentru organizarea Bisericii din a. 1925 prescrie ca episcopii să facă cât mai des vizite canonice în eparhiile lor, despre cari vor întocmi raport Sf. Sinod și adunării eparhiale (N. Tr.)

feze toate Bisericile episcopesti din mitropolia sa și ca din pri-lejul acestor vizitații să se aplaneze toate diferendele¹⁾.

Canonul 53.

Tinuturile nu pot primi alt episcop, fără numai cu consensul episcopului propriu.

Episcopul Epigoniu zise: «La multe sinoade s'a hotărît cu sfințită adunare că poporul, care depinde în parohii de episcopi, [și] care nici odată n'a avut episcop propriu, să nu-și ia îndreptători deosebiți, adică episcopi, fără numai cu consimțământul episcopului, de care țin dintru început; deoarece însă unii [episcopi] fiind cuprinși de oarecare volnicie, se înstrăinează de comuniunea fraților; și când se osândesc, se justifică precumcă stăpânirea li este [întemeiată] pe oarecare putere veche absolută [asupra acelor locuri]; dar și mulți dintre presviterii îngâmfați și nebuni își ridică cerbicea împotriva episcopilor proprii, întărâtând poporul cu ospețe și cu sfătuirii rău voitoare ca cu necuvenită bunăvoință să-i pună pe dânșii lor-și îndreptători; și mai ales față de înțelepciunea ta suntem îndatorați, fratele nostru preacredincios Aureliu, căci de multe ori, neadmițând acest fel de încercări, le-ai împiedecat. Ținând seama deci de aplecările răutăcioase și de sfaturile imorale ale celor de acest fel, eu propun ca poporul, care a fost supus unui episcop vechiu într'o parohie anumită și care nici odată nu a avut episcopul său propriu, să nu poată primi conducător separat. Deci dacă preasfințitul sinod întreg este de acord cu cele propuse de mine, să se aprobe». Episcopul Aureliu zise: «Eu nu sunt împotriva celor urmărite de fratele și împreună episcopul nostru, ci mărturisesc că am făcut și voi face aceasta, firește față de ceice sunt de asemenea părere, nu numai în Biserica Cartaginei, ci în întreaga comunitate ieratică. Dar sunt mulți, cari înțelegându-se cu poporul lor și precum se spune îi seduc, gâdilind urechile lor și înșelând de partea lor oameni cu viață

¹⁾ Coment. lui Zonara, III, 431.

osândită; ba chiar îngâmându-se și desbinându-se de această comunitate [a noastră], aceștia, deși au fost chemați mai de multe ori să vină la sinod, totuși, răzimându-se pe poporul lor propriu, au refuzat, fiindcă li era frică nu cumva să se descopere delictele lor. Eu zic deci, dacă [vi] se pare, că trebuie să luptăm în tot chipul ca aceștia nu numai să nu-și păstreze aceste ținuturi, ci nici bisericile lor cari în chip regretabil au ajuns în mâna lor, și ca să se lepede cu puterea statului în chip sigur și să fie înlăturați de însuși scaunul primaților. Căci trebuie ca ceice sunt devotați tuturor fraților și sinodului întreg nu numai să-și păstreze după dreptate scaunul lor propriu, ci să obțină și ținuturile de acel fel, iar ceice socotesc a se apăra cu poporul lor și disprețuesc dragostea frățască, nu numai să piardă acele ținuturi, ci chiar, precum am zis, să li se ia și locurile lor prin puterea dregătorilor ca unora, cari sunt răsvățiți». Episcopii Onorat și Urban ziseră: «Inalta înțelepciune a sfinției voastre s'a întipărit în mintea tuturor și socotim că trebuie să aprobăm propunerea voastră cu votul tuturor». Toți episcopii ziseră: «Se aprobă, se aprobă»¹).

(31, 34 ap.; 8 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 3, 8 sin. III ec.; 17, 18. sin. IV ec.; 25, 31, 34, 38 trul.; 13 Ancira; 14 Neoces.; 6 Gang.; 5, 8, 10 Antioh.; 57 Laod.; 6, 14 Sard.; 10, 11, 56 Cartag.; 13, 14, 15 sin. I-II.).

— Multe canoane vorbesc despre chestiunea ca să nu se pună episcopi în localități mici, pentru cari este suficient și un presviter (57 Laod., 6 Sard. și altele). Dacă împrejurările timpului și locului pretind să se înființeze un nou scaun episcopesc (17 sin. IV ec.; 38 trul.), atunci aceasta se poate face cu învoirea episcopului, căruia i-a fost subordonată până atunci localitatea sau provincia respectivă. Părinții dela Cartagina au găsit de cuviință să scoată în relief această lege fundamentală bisericească prin canonul prezent din cauză că această lege a fost vătămată de către unii episcopi și presviteri din Biserica Africei, ahtiați după putere. Unii dintre episcopi, uitând această lege, au răpit

¹) Partea a doua din can. 5 al sinodului cartag. din a. 397. In Cn Prav. are nr. 64, in Pid. nr. 62.

cu forța pentru sine unele localități, cari erau sub jurisdicția altor episcopi și spre a justifica procedura lor, afirmau că acele localități depind de dânșii în temeiul unor drepturi vechi născocite de dânșii; și când li-se reproșa aceasta de către episcopii respectivi, ale căror drepturi legale le-au vătămât, acești ahtiași după putere în chip semeț răspingeau reproșurile și, precum zice canonul, se și înstrăinau de comuniunea fraților (*τῶν τῶν ἀδελφῶν κοινονίαν ἀποστρέφονται*). Legea bisericească menționată era vătămâtă, afară de episcopi, și de unii presviteri, chiar mai rău decât de acei episcopi. Pe acea vreme poporul avea dreptul de a se pronunța că pe cine dorește să-i fie episcop (50 Cartag.). Unii dintre presviteri, urmărind puterea, se ridicau ca niște îngâmfași și nebuni (*φροσιόμενοι καὶ μωροί*) împotriva episcopilor lor legali și căutau să răsvrătească poporul acelei localități împotriva episcopului său și determinau poporul prin corupere și prin tot felul de sfaturi să-i aleagă pe dânșii episcopi, și câte odată li succedea acest lucru. — Impotriva acestor proceduri, cari răsturnau din temelii toată ordinea din Biserică, s'au ridicat în mod energic Părinții dela Cartagina, și au hotărât ca respectivii să fie despoiași prin forță, cu ajutorul autorităților de Stat, nu numai de puterea și de dreptul asupra localităților răpite ilegal, ci și de puterea și dreptul pe cari le au avut mai înainte, regretabil, în calitate de episcopi și de presviteri; apoi episcopul competente al scaunului cu precădere să-i priveze odată și pentru totdeauna de îndeplinirea funcțiilor preoțești, iar autoritatea de Stat să-i pedepsească ca pe niște răsvrățiți și turburători ai păcii și ordinei.

Canonul 54

Clericii străini cu nici un chip să nu se primească de către alți episcopi.

Episcopul Grigoriu zise: «La multe sinoade s'a hotărât și acum chiar prin înțelepciunea voastră, prea fericiți frați, s'a aprobat ca nici un episcop să nu-și însușească pe un cleric străin, fără de hotărîrea episcopului său de mai înainte. Dar menționez că Iulian s'a comportat cu ingrătitudine față de atâtea binefaceri ale lui Dumnezeu îngrămadite asupra lui prin smerenia mea, și

aşa de nechibzuit şi de îndrăzneţ s'a purtat, încât pe unul, pe care l-am botezat în vârsta copilăriei, şi care recomandat fiind mie din cauza sărăciei lui mari, şi pe care eu l-am nutrit şi l-am crescut în curs de mulţi ani, [şi] care precum zisei, a fost botezat în biserica mea de mâna smereniei mele şi a fost scos la iveală fiind făcut citeţ în parohia Mapalitaniei şi a citit acolo [timp de] doi ani, pe acesta, nu ştiu prin ce fel de dispreţuire a smereniei mele l-a răpit acest Iulian, şi zicând că este cetăţean al localităţii Bazaritania, care-i aparţine lui, încă şi dispune de el împotriva învoirii mele; ba chiar l-a hirotonit întru diacon. Dacă este îngăduit aceasta, să ni se recunoască [şi] nouă astfel de posibilităţi, prea fericiţi fraţi; iar de nu, apoi să se interzică astfel de neruşinare, pentruca zisul Iulian să nu se amestece în cele ale altora». Episcopul Numidiu zise: «Dacă se va vădi că Iulian a făcut aceasta fără să fi întrebat, şi fără să fi rugat pe vrednicia ta, cu toţii socotim că fără dreptate şi cu nevrednicie s'a făcut [acel lucru]. Drept aceea dacă acel Iulian nu-şi va îndrepta greşala sa şi nu va restitui poporului vostru pe lângă satisfacţie pe acel cleric, pe care a îndrăznit să-l hirotoniască, procedând împotriva hotărârilor sinodului, şi s'a desbinat de noi, îşi atrage asupra sa osânda îndărătniciei sale». Episcopul Epigoniu zise: «Fratele şi împreună liturghisitorul nostru Victor, cel după vârstă părinte şi după instituire cel mai vechiu şi bărbat onorabil, doreşte ca această cerere generală să se execute în toate privinţele.»¹⁾

(15, 35 ap.; 15, 16 sin. I ec.; 5, 10, 20, 23 sin. IV ec.; 17 18 trul.; 3 Antioh; 15, 16 Sard; 50, 90 Cartag.)

— Vezi comentarul canonului 16 al sinodului I ecumenic.

Canonul 55.

Episcopul Cartaginei poate hirotoni clerici unde vrea.

Episcopul Aureliu zise: «Fraţilor, ascultaţi cuvântul

¹⁾ Can. 6 al sin.-lui cartag. din a. 397. In Cn. Prav. are nr. 65., iar în Pid. nr. 63.

meu. De multe ori s'a întâmplat că clericii, dacă aveau nevoie, cereau dela mine diaconi, sau presviteri, sau episcopi ; și eu aducându-mi aminte de cele hotărâte, urmez acestora, așa că mă înțeleg cu episcopul acelu cleric, care este cerut, și îi arăt acelu [episcop] că clericul său a fost cerut de cei dintr'o biserică oarecare. Și iată că până acum într'adevăr [nimeni] nu s'a opus ; dar ca nici în viitor să nu se întâmple aceasta, adică să nu ni se opună cei dela cari voiu cere acest lucru, deoarece știți că eu mă îngrijesc de multe biserici și hirotonii, când mă înțeleg cu vreunul dintre împreună ierei cu doi sau trei martori din colegiul vostru clerical, și dacă se găsește că [respectivul] este evlavios, cu dreptate este ca dragostea voastră să judece ce să se facă [în acel caz] ; căci eu, precum știți fraților, după voia lui Dumnezeu, mă îngrijesc de multe biserici».

Episcopul Numidiu zise : «Scaunul acesta totdeauna a avut puterea ca de unde vrea și în numele oricărui i se adresează să hirotonească episcop după dorința fiecărei biserici.»

Episcopul Epigoniu zise : «Bunăvoința [ta] moderează puterea, căci tu, frate, îndrăznești mai puțin decât ai putea, prin ceeace tuturora te arăți bun și iubitor de oameni ; dar aceasta depinde de judecata ta, să ții seama de persoana fiecărui episcop ; și, dacă crezi de cuviință, la prima și singura întâlnire, să aperi puterea acestui scaun ; deoarece ești nevoit să sprijinești toate bisericile. Drept aceea noi nu-ți dăm ție puterea, ci o confirmăm cu învoirea ta ca totdeauna și unde crezi de cuviință să posezi pe acela, pe care il voești și să prohirisești înaintestătători pentru biserici, și pe ceilalți solicitori.»

Episcopul Postumetian zise : «Dar dacă cineva ar avea numai un singur presviter, oare și acela unul trebuie să i se ia ?»

Episcopul Aureliu zise : «Un episcop poate hirotoni mulți presviteri cu voia lui Dumnezeu, dar mai greu se găsește un presviter destoinic pentru episcopie ; drept aceea de s'ar afla cineva având un singur presviter, și acesta [fiind] destoinic pentru episcopie, este dator a-l da și pe acela unul spre hirotonie.»

Episcopul Postumetian zise : «Dar

dacă alt episcop ar avea mulțime de clerici; este da-toare acea mulțime să-mi fie întru ajutor». Episcopul Aureliu zise: «Firește, precum tu ai venit întru ajutor altei biserici, este constrâns și celce are mai mulți cle-rici să-ți dea unul dintr'înșii spre hirotonire.»¹⁾

(15, 16 ap.; 5, 10, 20, 23 sin. IV ec.; 17, 18 trul., 3 Antioh.; 15, 16 Sard.; 54, 90 Cartag).

— Prin canonul prezent se confirmă privilegiul episcopului Cartaginei de a așeza și sfinți pe alți episcopi și de a transfera din interes bisericesc pe unii dintre clerici dintr'o circumscripție episcopoească într'alta. Sinodul dela Cartagina recunoaște episco-pului Cartaginei acest privilegiu, deoarece el a fost *primus to-tius Africae*, precum și deoarece acest privilegiu a fost recu-noscut căpeteniilor tuturor Bisericilor independente. Din textul acestui canon se vede că episcopul Cartaginei exercita acest drept al său pe lângă observarea tuturor prescripțiunilor canonice re-feritoare la transferarea clericilor, și mai ales a celei privitoare la subordonarea canonică a clericilor față de episcopul competente.²⁾

Canonul 56.

Episcopii hirotoniți în parohii să nu pretindă vreun [alt] ținut pentru sine.

Episcopii Onorat și Urban ziseră: «Am auzit hotă-rirea, ca parohiile să nu fie învrednicite a primi episcopi, decât numai cu învoirea aceluia, cărora sunt subordonate; dar în părțile noastre, unii episcopi, hirotoniți pentru anu-mite parohii cu învoirea episcopului, care deține din vechime acele ținuturi, pretind pentru sine încă și altele. Aceasta trebuie să se împiedice și să înceteze în viitor, cu hotărîrea dragostei voastre». Episcopul Epigoniu zise: «Fiecărui episcop i s'a păstrat ceea ce i se cuvine, pen-truca din complexul parohiilor nici [o localitate] să nu se rupă spre a obține episcopul său propriu, decât numai cu învoirea celui ce deține stăpânirea [asupra acelei loca-

¹⁾ Partea primă din can. 7 al sin.-lui cartag. din a 397 In Cn. Prav. are nr. 66, in Pid nr. 64.

²⁾ Comentariile lui Zonara și Valsamon în Sint At III, 446, 448.

lități]; iar dacă acesta se învoiește ca acel ținut cedat să obțină episcop propriu, cel numit să nu-și extindă puterea asupra altor ținuturi, deoarece numai acel [ținut] singur, care a fost luat din corpul tuturor, a fost învrednicit să primească cinstea de episcopie proprie». Episcopul Aureliu zise: «Nu mă îndoiesc că cu dragostea voastră a tuturor se va hotărî ca episcopul numit într'un ținut cu învoirea episcopului de mai înainte să dețină numai poporul, pentru care a fost hirotonit. Deci fiindcă socotesc că toate s'au desbătut, și dacă toate concordează cu socotința voastră, aprobați-le pe toate cu votul vostru». Toți episcopii ziseră: «Toți le aprobăm și le întărim prin iscălitura noastră»; și au iscălit. Aureliu, episcopul Bisericii Cartaginei, consimțând cu hotărîrea prezentă, și citindu-o am iscălit-o. Așisderea și ceilalți episcopi au iscălit-o¹⁾.

(31, 34 ap.; 8 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 3, 8 sin. III ec.; 17, 18 sin. IV ec.; 25, 31, 34, 38 trul.; 13 Anc.; 14 Neoces.; 6 Gang.; 5, 8, 10 Antioh.; 57 Laod.; 6, 14 Sard.; 10, 11, 53, 98 Cartag.; 13, 14, 15 sin. I-II).

— Vezi comentarul canonului 53 cartaginean.

Canonul 57.

Copiii mici botezați de donatiști să se hirotonească întru clerici în biserica ecumenică.

Deoarece s'a hotărît în sinodul de mai înainte eu amintesc în armonie cu voi că [copiii] cei mici botezați de donatiști, cari încă nu au putut cunoaște pierzarea rătăcirii lor, după ce vor ajunge la vârsta capabilă de raționare, cunoscând adevărul, [și] urând răutatea [donatiștilor] aceluia față de catoliceasca biserică a lui Dumnezeu, care s'a răspândit în toată lumea, unii ca aceștia să se primească după rânduiala veche prin punerea mâinilor, [și] nu trebuie să se oprească sub cuvânt de rătăcire dela starea clerului, când, venind la credință, biserica cea adevărată au considerat-o a lor

¹⁾ Partea a doua din can. 7 al sinodului cartag. din a. 397. In Cn. Prav are nr. 67, în Pid. nr. 65.

proprie, și într'însa crezând în Hristos, au primit sfintele taine ale Treimeii, despre cari este învederat că toate sunt adevărate și sfinte și divine, și întru aceste este toată nădejdea sufletului. Și cu toate că mai ales îndrăzneala precedentă a ereticilor se obrăznicește a predanisi unele lucruri potrivnice sub numele adevărului, aceste fiindcă sunt simple, precum învață sfântul Apostol zicând: «Un Dumnezeu, o credință, un botez [Ef. 1, 5]; și ceea ce se cuvine să se dea odată, nu este îngăduit să se repete; după ce se va anatematisi numele rătăcirii, să se primească prin punerea mâinii în biserică cea una, care, precum s'a zis, este porumbiță și singura maică a Creștinilor, întru care se primesc toate tainele spre mântuirea veșnică și viuificatoare, cari celorce rămân în eres le aduc mare pedeapsă de osândă, căci ceea ce le-ar fi fost lor mai luminător în adevăr spre a dobândi viața cea veșnică, aceea în rătăcire li se face lor mai întunecat și de mai mare osândă; de care unii au fugit, și cunoscând cele adevărate ale maicei biserici catolicești, toate acele sfinte taine cu iubirea adevărului le-au crezut și le-au primit. Deci unora ca acestora, când cercarea îi va arăta cu viață bună, fără îndoială și clerul li se va da cu fărîe spre slujba celor sfinte; și mai ales întru atâta nevoie fiind lucrurile, nimenea nu este, care nu le-ar îngădui aceasta. Iar dacă oarecari clerici de aceeaș credință, cu mulțimea și cu demnitățile lor ar dori să se întoarcă la noi, cari [însă] din iubirea cinstei sunt aplecați spre viața [trecătoare] și îi vor reține dela mântuire, judecăm că aceasta dimpotrivă se cade a se lăsa la chibzuința mai mare, hotărînd frații mai înainte menționați, ca să cerceteze cele relevate de noi cu sfatul lor cel mai înțelept, și noi ne vom învrednici să întărim ceea ce trebuie să se reglementeze din partea noastră în privința acestei chestiuni. Iar ceea ce privește numai pe cei botezați în pruncie ne îndestulăm ca, de le va plăcea lor, să consimțescă cu hotărîrea noastră de a se hirotonisi aceștia. Așadară toate celece le-am cules mai înainte dela prea sfinții episcopi, fră-

fiile voastre să le întărească împreună cu mine ca să fie desăvârșite.»¹⁾

(46, 47, 68 ap.; 8 sin. I ec.; 7 sin. II ec.; 95 trul.; 47, 66, 67, 68, 69, 91, 92, 93, 94, 99, 117, 118, 119, 124 Cartag).

— La comentarul părții prime din canonul 47 s'a vorbit în general despre materia canonului prezent. Aici se adaugă numai cu referire la taina botezului, o meditație admirabilă despre împrejurarea că tainele numai atunci au deplină validitate, dacă se săvârșesc în Biserica ortodoxă.

Despre chestiunea dacă clericii donatiști sunt a se primi în clerul ortodox cu păstrarea treptelor lor ierarhice, despre ceace tratează canonul 68 al sinodului prezent, Aureliu, care a propus acest (57) canon, zice că aceasta trebuie să se lase la chibzuința mai mare a fraților menționați mai înainte (*τῶν προλεχθέντων ἀδελφῶν*) până ce vor pronunța hotărârea lor. Acești frați au fost Anastasiu episcopul Romei și Veneriu episcopul Mediolanului, cari judecau mai riguros decât episcopii africani în privința donatiștilor și contestau dacă trebuie să se recunoască treptele ierarhice ale donatiștilor, când se convertesc la Biserica ortodoxă. Anastasiu, invitat fiind de sinod, și-a exprimat părerea sa în această chestiune printr'o scrisoare specială, care s'a citit în sinod în 13 Septembrie 401, dupăcum putem cunoaște din precuvântarea la acest sinod.²⁾ Cuprinsul scrisorii nu este cunoscut, dar din cuvintele acestei precuvântări se vede că Anastasiu nu aprobă indulgența Părinților din Africa și îi advertizează să se ferească de viclenia și de nerușinarea ereticilor și schismaticilor donatiști (*τῆς τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν Δονατιστῶν ἐπιβουλῆς καὶ ἀναισχυντίας*), cari au pricinuit atâta rău Bisericii din Africa. Pentru aceasta Părinții din Africa și-au exprimat lui Anastasiu recunoștința lor (*χάριτας ὁμολογοῦμεν*); dar deoarece la ei circumstanțele erau de acel fel, încă erau nevoiți să trateze cu donatiștii cu totul altcum (can. 66), și adică cu blândețe (*πρῶως*), s'a hotărât ca clericii donatiști să se primească în clerul Bisericii ortodoxe (can. 68).

¹⁾ Can. 1 al sin.-lui cartag. din a. 401. In Cn. Prav. are nr. 68, în Pid. nr. 66.

²⁾ Sint. At. III, 474.

Canonul 58.

Despre rămășițele idolilor și templele, cari trebuiesc distruse.

Se cuvine a se cere dela preacredincioșii împărați ca rămășițele idolilor din Africa întreagă să poruncească a se distruge cu totul; fiindcă în multe locuri de lângă mare și de pe la diferite moșii sporește încă nedreptatea acelei rătăcirii; să poruncească a se distruge și atât acestea, cât și templele lor de pe țărini și din locuri ascunse, fără de vreo podoabă aflându-se, cu tot chipul să se poruncească a se strica¹⁾.

(84 Cartag.).

— Acesta nici nu este canon propriu zis, ci numai o parte din instrucția (commonitorium) sinodului către delegații, pe cari sinodul i-a trimis la împărați (Arcadiu și Onoriu) pentru chestiunile, pe cari aveau să le exopereze dela împărați. Următoarele șase canoane (59—64) alcătuiesc celelalte părți ale aceleiași instrucții. Cererea cuprinsă în acest canon, ca să se distrugă rămășițele idolilor din Africa, a fost primită și în privința aceasta s'au emis legi¹⁾.

Din cererea aceasta a sinodului dela Cartagina adresată puterii Statului se cunoaște principiul de bază în privința raportului dintre Biserică și Stat, care trebuie să ființeze în împrejurări normale în interesul binelui comun;²⁾ iar în special din aceasta se vede că Biserica are nevoie de sprijinul Statului pentru susținerea moralei și credinței în popor și acest ajutor îl și așteaptă dela această putere cu deosebire în cazurile, când acțiunea morală nemijlocită a Bisericii nu este suficientă. Puterea de Stat chiar și în urma interesului său a satisfăcut totdeauna cererile Bisericii și i-a oferit ajutorul de care dispunea, având la dispoziția sa puterea armată și intervenia cu forța ca să se execute dispozițiile autorităților bisericești, cari intenționau întărirea cre-

¹⁾ Can. 2 al sin. lui cartag. din a. 401. In Cn. Prav. are nr. 69, în Pid. nr. 67.

¹⁾ Augustin, de civit. Dei, 18, 24. — Altcum despre chestiunea aceasta compară Van Espen, schol. in h. can. (p. 341—342).

²⁾ Vezi Dreptul meu bisericesc (trad. rom.), § 223.

dinții și susținerea bunei ordine, dar pentru executarea căror dispoziții Biserica, chiar în urma caracterului său, nu dispunea decât numai de mijloace morale. Din acest raport dintre Biserica și Stat s'a statornicit acel drept important, potrivit căruia Statul este dator să apere drepturile și legile Bisericii, să sprijinească credința și să vegheze ca în viața bisericească să se păstreze buna ordine.

Canonul 59.

Clericii să nu se silească să mărturisească în public privitor la hotărîrea judecării lor proprii.

Trebue încă a cere [dela împărași] ca să binevoiască a hotărî că dacă oarecari ar voi să rezolve în biserică orice fel de pricină potrivit dreptului apostolesc existent în biserică; și hotărîrea clericilor nu i-ar plăcea unei părți, să nu fie iertat a chema la judecătorie [lumească] pentru mărturie pe acel cleric, carele mai înainte a cercetat acelaș lucru, ori s'a întâmplat a fi de față la cercetare; și ca nimeni, care este înrudit cu o persoană bisericească să nu se cheme la judecată [lumească] spre a fi dator a mărturisi¹⁾.

(74, 75 ap.; 9 sin. IV ec.; 131 Cart.).

— Spre a se înțelege acest canon, mai corect zis această cerere adresată împărașilor, trebue să ne aducem aminte că dela împăratul Constantin cel Mare era permis ca toți creștinii să se poată adresa forurilor judecătorești bisericești pentru rezolvarea pricinilor de *drept privat* și hotărîrile acestor foruri judecătorești erau tot atât de perfect valide, ca și cele ale judecătoriilor civile²⁾. Mai târziu împăratul Onoriu a restrâns acest privilegiu al forurilor judecătorești bisericești, hotărând prin lege

¹⁾ Can 3 cartag. d.n. a. 401. In Cn Prav. are nr. 70; in Pid. nr. 68.

²⁾ Legea referitoare la această chestiune este citată în Dreptul meu bisericesc (trad. rom.) § 144, nota 19

(anul 399): quoties de religione agitur, episcopus convenit iudicare, caeteras vero causas, quae ad ordinarios cognitores vel ad usum publici juris pertinent, legibus oportet audiri.¹⁾ Prin această dispoziție împărătească s'a luat în genere dela forurile judecătorești bisericești dreptul de a hotărî în chestiunile de drept privat dintre creștini. Părinții dela Cartagina fac atenție în commonitorium-ul lor pe delegați să roage pe împărați ca să redea forurilor judecătorești bisericești dreptul de a judeca în acele pricini și ca sentințele acestor foruri judecătorești să se considere definitive astfel, ca să fie interzis a se adresa la alte foruri judecătorești în aceiași chestiune; și spre a motiva cererea lor Părinții se referă la dreptul apostolic (*ἀποστολικὸν δίκαιον*) și adică la dispoziția Ap.-lui Pavel (I Cor. 6, 1-5), după care creștinii sunt datori să rezolve în fața forurilor judecătorești bisericești toate afacerile lor controversate. Părinții dela Cartagina, pe lângă această dispoziție, mai au în vedere și împrejurarea că unii, după ce se adresaseră forurilor judecătorești bisericești și nefiind mulțumiți cu sentința acestor foruri judecătorești, în aceleași chestiuni se adresau din nou forurilor judecătorești lumești și pretindeau la aceste foruri judecătorești ca să fie citate pentru mărturie aceleași persoane preoțești, cari mai înainte participaseră la judecata bisericească, precum și acele persoane, cari erau înrudite cu respectivele persoane preoțești. Părinții, spre a împiedeca acest lucru, fiind ilegal, atrag atențiunea delegaților că sunt obligați să intervină și în această chestiune la împărați.

Canonul 60.

Despre oprirea ospetelor păgânilor.

Mai departe, deoarece în multe locuri, împotriva poruncilor dumnezeiești, se țin ospete, introduse din rățacirea păgână așa, încât pe ascuns și creștinii se adună cu păgânii la ținerea acelora, trebuie să se mai ceară dela împărații creștini ca să poruncească a se opri unele ca acestea atât din cetăți, cât și de pe la moșii; cu deosebire [să se ceară], din cauză că [unii] chiar și la sărbătorile de naștere ale fericitilor mucenici nu se în-

¹⁾ Compară despre această Van Espen, schol. in h. c (p. 342).

spăimântă a săvârși astfel de păcate, în unele cetăți chiar și în locurile sfinte; în cari zile se săvârșesc — rușine este chiar a o spune — dansuri murdare prin țarini și pe străzi, așa că năpustesc cu obrăznicii lascive asupra cinstei mamelor de familii și asupra pudoarei altor nenumerate femei, cari vin cu evlavie la sfânta zi, încât mai că fug și de apropierea însuși a sfintei credințe.¹⁾

(24, 51, 62, 65 trul.; 54 Laod.; 15, 45, 63 Cart.).

— Vezi comentariile canoanelor 24 și 64 trulane.

Canonul 61.

Nicidecum să nu se țină spectacole Duminica și în celelalte sfinte sărbători

Apoi trebuie să se mai ceară [dela împărați] și ca spectacolele jocurilor teatrale să se oprească Duminica și în celelalte zile luminate ale credinței creștinilor; mai ales că în cele 8 zile ale sfintelor Paști gloatele se adună mai mult la ipodrom, decât la biserică; trebuie să se mute zilele rânduite pentru acestea, când s'ar nimeri [să cadă pe zilele de sărbători ale creștinilor], și nimenea dintre creștini nu trebuie să fie constrâns [a participa] la aceste spectacole.²⁾

(9 ap.; 24, 66 trul.; 2 Antioh.).

— Vezi comentarul canonului 66 trulan.

Canonul 62.

Despre clericii condamnați.

Să se mai ceară [dela împărați] și ca să binevoiască a ordona să nu se permită ca clericul, fie de orice demnitate, condamnat prin sentința episcopilor pentru ori ce fel de vină, să se absolve el nici de biserica, al căreia a fost, nici de orice fel de alt om; punându-se pentru aceasta pedeapsă de amendă în bani și de [pierderea]

¹⁾ Can. 4 cartag. din a. 401. In Cn. Prav. are nr. 71, în Pid. nr. 69.

²⁾ Can. 5 Cartg. din a. 401. In Cn. Prav. are nr. 72, în Pid. nr. 70.

demnității, așa ca să poruncească să nu-i justifice nici vârsta și nici genul.¹⁾

(52 ap.; 24, 51 trul.; 45 Cartag.).

— Prin canonul prezent se confirmă norma generală bisericească, după care pe clericii de orice treaptă bisericească episcopul competențe are dreptul de a-i judeca. Dacă clericului respectiv i s'ar părea că i s'a dat sentință nedreaptă, poate apela la forul judecătoresc bisericesc superior și aici să-și reclame dreptul său. Sentința pronunțată de forul judecătoresc bisericesc trebuie să rămână nerăsturnabilă și nimeni nu mai are dreptul să ia în apărare pe cel condamnat și a căuta să-l scape de pedeapsă. Dar s'a întâmplat că pe unii de aceștia îi luau în apărare clericii acelei biserici, unde cel condamnat funcționase mai înainte, sau îi luau în apărare chiar și alte persoane însemnate. Din cauza aceasta Părinții dela Cartagina prin canonul acesta hotărâsc să roage pe împărați ca să emită o lege împotriva acestor apărători nechemați, cari prin procedura lor slăbesc numai puterea forurilor judecătorești bisericești și împiedică executarea sentințelor acestor foruri judecătorești, și aceștia să se pedepsească cu pedepsele convenite și adică cu pedeapsă în bani și cu pierderea demnității, adică cu despoierea de demnitatea serviciului lor, și ca dela aceasta să nu poată fi absolvați nici prin vârsta lor, dacă de pildă sunt sau prea tinerii sau prea bătrâni, și deci din cauza aceasta nu ar fi rezponzabili pentru faptele lor, și deasemenea nu-i poate mântui nici sexul, dacă de pildă fapta s'a comis de către o femeie.²⁾

Canonul 63.

Despre mimii³⁾, cari s'au făcut creștini.

Trebuie să se mai ceară dela împărați și ca dacă cineva dela orice fel de îndeletnicire distractivă ar voi să vină către harul creștinismului și să rămână liber de acele înfinăciuni, să nu fie iertat nimărui a îndemna și

¹⁾ Can. 6 cartag din a. 401. In Cn. Prav. are nr. 73, în Pid. nr. 71.

²⁾ Coment. lui Zonara, III, 468.

³⁾ măscărici, bufoni, comedianți (N. Tr.).

a sili pe unul ca acesta iarăși la acele îndeletniciri!).
(52 ap.; 24, 51 trul.; 45 Cart.).

— În privința actorilor, cari fuseseră creștini, am văzut dispoziția canonului 45 al sinodului prezent, după care ei trebuie să se împace cu Biserica și să se învrednicească de sf. împărtașanie, dacă vor părăsi profesiunea de actori, și se pocăiesc. În canonul prezent se vorbește despre actori, cari nu fuseseră creștini și doresc să primească botezul. Pe atunci profesiunea de actor era o profesiune permanentă, pe care respectivul trebuia să o exercite după ce fusese odată înscris între actori, și după regulile lumești de pe atunci se pedepsea fiecare, dacă nu se prezenta la timpul fixat spre a-și îndeplini serviciul. Părinții dela Cartagina prin canonul lor prezent îndrumă pe delegații lor să roage pe împărați ca să emită o lege, potrivit căreia să nu mai poată fi constrânși la exercitarea îndeletnicirilor de actori ceice s'au făcut creștini și s'au botezat și doresc să rămână liberi de întinăciunea actorilor (*ἐλευθερος ἀπὸ τῶν σπιλάδων τῶν μίμων*, purus a maculis mimorum).

Canonul 64.

Să se ceară dela împărat [permisiune] pentru liberările sclavilor cari se fac în biserică.

«În cece privește publicarea în biserică a liberării [sclavilor], dacă se va vedea că iereii noștri colegi fac aceasta în Italia, atunci este evident că și noi cu încredere vom urma felului lor de procedare dându-se libertate arătat, după ce se va trimite locțiitor ca să se poată săvârși toate cele vrednice de credință pentru starea biserică și pentru mântuirea sufletelor, și noi le vom primi cu laudă înaintea Domnului. Spuneți dacă sfințenia voastră le aprobă pe toate acestea, ca să arăt că propunerea mea se întărește de către voi și că voi cu sinceritate și cu plăcere veți primi acestea pe lângă consensul nostru al tuturor.» Zis-au toți episcopii: «Toți aprobăm cele propuse și cele înțelepțește expuse de sfințenia ta trebuie să se îndeplinească.»²⁾

¹⁾ Can. 7 cartag. din a. 401. În Cn. Prav. are nr. 74, în Pid. nr. 72.

²⁾ Can. 8 cartag. din a. 401. În Cn. Prav. are nr. 75, în Pid. nr. 73.

(82 ap.; 4 sin. IV ec.; 85 trul.; 3 Gang.; 82 Cartag.).

— Chestiunea, despre care tratează canonul prezent, anume publicarea în Biserică a liberării sclavilor (*περι ἐλευθεριῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κηρυκτέων*, de manumissionibus in ecclesia proclamandis), se referă la timpul, când sclăvia încă ființa între creștini.¹⁾

Canonul 65.

Despre episcopul Ecytiu, care a fost condamnat.

Episcopul Aureliu zise: «Dar încă și în privința lui Ecytiu, care mai de mult a fost osândit prin sentința episcopilor după cum însuși a meritat, socotesc că afacerea [lui] nu trebuie scăpată din vedere de către delegația [noastră], că dacă s'ar întâmpla [să se găsească] în acele părți, atunci fratele nostru să poartă grijă de ordinea bisericească, precum trebuie, și unde ar fi cu puțință, să acționeze împotriva lui». Zis-au toți episcopii: «Aprobăm întru toate și această procedare; cu atât mai vârtos, fiindcă acest Ecytiu a fost condamnat mai de mult, și răsvrătirea acelu nerușinat, față de ordinea și mântuirea bisericii, să se înfrângă pretutindenea cât mai mult». Și au iscălit: Aureliu, episcopul bisericii Cartaginei, consimțind cu hotărîrea prezentă și după citire o iscălesc. Deasemenea au iscălit-o și ceilalți episcopi.²⁾

(28 ap.; 5 sin. I ec.; 6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.; 12, 14, 15 Antioh.; 29, 62, 78, 93 Cartag.).

— Un oarecare episcop Ecytiu, după spusele lui Aristen, *τῆς ἐν Ἰππῶνι καθέδρου ἐπίσκοπος*,³⁾ fusese condamnat și caterisit de sinodul competente, dar el nu a voit să se supună judecății, ci a trecut din Africa în Italia și acolo afăța poporul și provoca disordini. Părinții dela Cartagina, după ce au elaborat îndrumările pentru delegații lor trimiși la curtea imperială, pe cari le-am văzut în canoanele expuse mai înainte (59—64), prin acest canon însărcinează pe aceiași delegați ca, dacă din întâmplare vor găsi pe zisul Ecytiu prin locurile, pe unde vor merge, să se ri-

¹⁾ Interpretarea mai detaliată a canonului prezent la Arhim. Ioan. II, 198 etc

²⁾ Can. 9 cartag. din a. 401. In Cn. Prav. can. 76, în Pid. can. 74.

³⁾ Sint. At. III, 474

dice împotriva lui și în interesul ordinii și autorității bisericești să caute la tot cazul să-l înfrângă, pentruca în fine să înceteze distrugerea păcii din Biserică.

Canonul 66.

Cu donatiștii să se trateze blând.

Dupăce s'au desbătut și s'au luat în considerare toate celece par a concurge spre folosul bisericeesc, cu aprobarea și inspirația Duhului lui Dumnezeu, am găsit de bine să se trateze blând și pașnic cu indivizii [donatiști] menționați, deși se desbină cu gând neliniștit chiar și dela împărțășirea cu trupul Domnului, pentruca, încât ne privește, să cunoască îndeobște toți ceice s'au încurcat în comuniunea și tovărășia aceloră prin toate eparhiile Africei precumcă s'au legat cu o rătăcire ficăloasă, fără îndoială, precum zice Apostolul: «certând cu blândețe pe cei ce stau împotrivă, ca doar le-o da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului, și să scape din cursa diavolului, aduși fiind de el spre a lui voie» [II Tim. 2, 25-26]¹⁾.

(47, 57, 67-69, 91-94, 99, 117-119, 124 Cartag.).

Canonul 67.

Despre scrisorile cari trebuie să se trimită dregătorilor pentruca să se lămurească celece s'au întâmplat între donatiști și maximianiști.

S'a hotărît deci să se dea din sinodul nostru scrisori către dregătorii din Africa, dela cari s'a socotit a se cere ceva potrivit spre a ajuta maicei noastre comune, bisericei catolicești, în cazurile când autoritatea episcopilor se defaimă prin cetăți; adică să se cerceteze cu autoritatea și cu competența dregătorească, și cu credința creștinească, cele ce s'au făcut în toate locurile, în cari maximianiștii au reținut bisericile, apoi ca pe ceice

¹⁾ Can. 1 al sín. lui cartag. VI din a. 401. În Cn Prav. cân. 77, în Pid. can. 75.

s'au despărțit de ei să-i pună la tot cazul în actele publice, spre toată cunoștința sigură a tuturor¹⁾.

(47, 57, 66, 68, 69, 91—94, 99, 117—119, 124 Cart.).

Canonul 68.

Despre primirea clericilor donatiștilor în clerul bisericii ecumenice.

Mai apoi s'a hotărît să se trimită scrisori către frații și împreună episcopii noștri, și cu deosebire către scaunul apostolesc, în care șade pomenitul Anastasie, fraatele nostru venerat și împreună slujitor; fiindcă el știe că Africa are mare nevoie ca, pentru pacea și folosul bisericii, acei dintre donatiști însuși, cari oarecând au fost clerici, și cari după ce li s'ar îndrepta înțelegerea, ar voi să treacă la unitatea ecumenică, să se primească în demnitățile lor proprii, potrivit hotărârii fiecărui episcop ecumenic și după voința celui ce cârmuește în acel loc biserica, dacă s'ar vedea că aceasta corespunde păcii creștinilor; după cum este clar că și în vremurile trecute așa s'a procedat în privința acelei desbinări; ceea ce se mărturisește prin pildele din multe și aproape din toate bisericile Africeii, în cari a fost odrăslit acest fel de ră-tăcire; nu pentruca să se desființeze [ceea ce s'a hotărît la] sinodul, care s'a ținut în părțile cele de peste mare referitor la chestiunea aceasta, ci pentruca aceea să rămână [în vigoare] în favorul celor ce vreau astfel să se întoarcă la catoliceasca biserică, ca să nu se facă nici o îmbucătățire a unității din cauza acestora. Prin celege însă este evident că unitatea ecumenică în tot chipul se îndeplinește și se ajută spre folosul învederat al sufletelor frățești din toate locurile, unde petrec, [și] cele hotărâte la sinodul de peste mare împotriva demnităților lor să nu-i împiedice [pe aceia] câtă vreme nici o persoană nu este exclusă dela mântuire; anume ca ceice au fost hirotonisiți din partea donatiștilor, dacă ar voi să se în-

¹⁾ Can. 1 al sin. lui cartag. VI. din a. 401. In Cn Prav. can. 78, in Pidal. can. 76.

toarcă îndreptându-se la credința ecumenică, aceștia nu după sinodul de peste mare, să nu se primească în demnitățile lor, ci mai vârtos să se primească, prin cece se poartă grijă de unitatea ecumenică.¹⁾

(47, 57, 66, 67, 69, 91—94, 99, 117—119, 124 Cartag.).

Canonul 69.

Să se trimită delegație la donatiști spre a încheia pacea.

Apoi s'a hotărît ca desbătându-se acestea, să se trimită delegați din numărul nostru către cei ai donatiștilor, ori către episcopii, pe cari îi au, ori către laici, spre a vesti pace și unire, fără de care nu se poate menține mântuirea creștinilor; prin cari delegați să li se facă cunoscut tuturor [donatiștilor] că, nici un motiv binecuvântat nu au [de a aduce] împotriva catoliceștii biserici, mai vârtos să fie cunoscut tuturor prin actele publice, pentru confirmarea dovedirei, ce [fel de] procedură au avut ei față de schizmaticii lor, maximianiștii; căci atunci, de ar voi să înțeleagă, li s'a arătat lor dela Dumnezeu, că ei atât de fără dreptate s'au desbinat dela unitatea bisericească, dupăcum acum ei strigă că maximianiștii fără dreptate s'au desbinat de dânșii; și din numărul [maximianiștilor] acestora, pe cari cu vădita autoritate a voinței lor proprii i-au osândit [și] mai apoi i-au primit în demnitățile lor proprii, și botezul, pe care l-au dat cei de dânșii osândiți și lepădați, l-au primit [valid], spre a se vădi cum se pun ei cu inimă nebună împotriva păcii bisericii, celei ce este răspândită în toată lumea, făcându-le acestea în favorul lui Donat, și nu consideră că se spurcă pe sine prin comuniunea celor așa primiți de dânșii pentru necesitatea păcii, și între aceea se ceartă cu noi, adică chiar și cu catoliceasca biserică, care se întinde până la marginile lumii, [și nu vreau să înțeleagă că] din cauza spur-

¹⁾ Can. 2 al sin.-lui cartag. VI din a. 401. In Cn. Prav can. 79, în Pid. can 77. In Cormciaia acest canon are nr. 69, iar nr. 68 îl are canonul; care combate obiceiurile păgâne (comp. can. 60).

catei comuniuni cu ceice, pe cari mai înainte toți îi acuzau, acum nu i-au [mai] putut învinovăți¹⁾.

(47, 57, 66—68, 91—94, 99, 117—119, 124 Cartag.).

— Textul acestor patru canoane (66—69) este dela sine destul de lămurit și toate aceste patru canoane se referă exclusiv la donatiști; dar se pot compara și cele spuse la comentariile canoanelor 47 și 57 cartagine.

Canonul 70.

Cari dintre clerici trebuie să se rețină dela soțiile lor.

Răspândindu-se știri că unii dintre clerici nu se rețin dela soțiile lor, se hotărăște că episcopii, și presviterii, și diaconii sunt datori să se rețină dela soțiile lor, la timpuri determinate; și dacă nu fac aceasta să se amoveze din starea eclesiastică; ceilalți clerici să nu se constrângă la aceasta, ci trebuie să se păstreze obiceiul fiecărei biserici.²⁾

(5, 17, 26, 51 ap.; 3 sin. I ec.; 14 sin. IV ec.; 5, 6, 12, 13, 30 trul.; 18 sin. VII ec.; 19 Ancira; 1, 8 Neoces.; 4 Gang; 3, 4, 25, 38 Cartag.; 3 Dionisiu Alex.; 12, 27, 88 Vasile c. M.).

— Despre dispoziția din acest canon am vorbit la comentariile câtorva canoane, și în special la comentariile canoanelor 12 și 13 trulane. Dionisiu, episcopul Alexandriei, în scrisoarea sa adresată către Vasilid (can. 3) s'a pronunțat încă în secolul al III-lea că soțul și soția trebuie să se rețină unul dela altul la timpuri determinate, și adică pentru rugăciune, iar canonul cartaginean prezintă această dispoziție și pentru episcopi, presviteri, diaconi și ipodiaconi, confirmându-se astfel dispoziția lor dată mai înainte (can. 25). Dar canonul acesta mai adaogă, că această dispoziție referitoare la înfrânarea persoanelor clericale din treptele ierarhice menționate nu se referă și la clericii inferiori, deoarece aceștia nu se ating de sfintele taine (*ὡς μὴ*)

¹⁾ Can. 3 sin. cartag. VI din a. 401. In Cn. Prav. can. 80, in Pid. can. 78, in Cormc. can. 70.

²⁾ Can. 4 al sin. VI cartag. din a. 401. In Cn. Prav. are nr. 81, in Corm. nr. 71; in Pid. nu există.

φηλαφῶντας τὰ ἄγια), ci aceștia să păstreze obiceiul Bisericii lor.¹⁾

Canonul 71.

Despre ceice-și părăsesc poporul lor propriu.

S'a hotărît iarăși ca nici unui episcop să nu-i fie iertat, părăsindu-și scaunul său statornic, să se mute la oarecare biserică, ce se află în ținutul [său], sau purtând grijă de lucrul său propriu mai mult decât se cuvine, să fie nepăsător pentru purtarea de grijă și osteneala față de scaunul său propriu²⁾.

(58 ap.; 25 sin. IV ec.; 19 trul.; 11, 12 Sard.; 19 Laod.; 121, 123 Cartag.; 16 sin. I-II).

— Scopul canonului prezent este ca să se fixeze reședința (residentiam) fiecărui episcop la catedrală, care este biserica episcopescă din provincia episcopescă respectivă în sensul strict al cuvântului, adică în orașul, care în urma însemnătății sale a fost învrednicit de scaun episcopesc. Prin urmare canonul prezent interzice tuturor episcopilor părăsirea arbitrară a localității, care li-a fost rânduită dela început drept localitate de reședință ordinară, oprindu-le mutarea reședinței în altă localitate din provincia lor. Unii dintre episcopi făceau acest lucru din interesele lor personale, de cari se puteau îngriji mai bine luându-și reședința în altă localitate, iar nu în cea determinată, și din cauza aceasta canonul reproșează acestor episcopi că, neglijând scaunul lor, se interesează mai mult decât ar trebui de afacerile lor proprii.

Canonul 72.

Pruncii trebuie să se boteze, de câteori se dubitează asupra lor ori de sunt botezați.

Așișderea s'a hotărît în privința pruncilor că de câte ori nu se vor găsi martori siguri, cari să afirme fără îndoială că aceia sunt botezați, și nici ei din cauza vârstei

¹⁾ Coment. lui Zonara, III, 483. Compară comentarul acestui canon din Cormciaia (I, 144—149)

²⁾ Can. 6 sin. VI cartag. din a. 401. In Cn. Prav. can. 82, în Cormc. can. 72, în Pid. can. 79.

nu vor putea răspunde în chip potrivit despre taina cea dată lor, aceștia să se boteze fără nici o piedică, ca nu cumva această îndoială să-i lipsească pe ei vreodată de curățenia acestei taine; și frații noștri, delegați ai Maurilor ne-au recomandat aceasta deoarece ei cumpără mulți [copii] de aceștia [despre cari nu se știe dacă au fost botezați] dela barbari.¹⁾

(49, 50 ap; 7 sin. II ec.; 84 trul.; 8 sin. VII ec.; 45 48, 110 Cartag. 1, 91 Vasile c. M.).

— După cum se vede din acest canon, pe acea vreme (anul 401) în Biserica din Africa pedobaptismul era considerat ca lege generală,²⁾ și canonul prezent dispune că trebuie botezat fiecare copil, despre care nu se știe că a fost botezat, adică dacă însuș copilul în urma vârstei lui nu este în stare să spună dacă într'adevăr a primit botezul și nu se poate găsi nimenea, care ar putea să dovedească aceasta; și Părinții dela Cartagina motivează dispoziția lor cu aceea ca nu cumva copilul, din cauza incertitudinii să se lipsească de curățirea prin această taină însemnată, cum este botezul. Motivul pentru emiterea acestui canon a fost că mulți creștini cumpărau sclavi dela popoarele necreștine și între acești sclavi erau și copii, și pentru ca acești copii să devină membrii adevărați ai Bisericii s'a dispus în felul cum s'a arătat mai înainte.³⁾ Astăzi dispoziția canonului prezent este valabilă pentru copiii găsiți.⁴⁾

¹⁾ Can. 7 sin. cartag. VI din a. 401. In Corm. can. 73, in Pid. can. 80, in Cn. Prav. can. 83.

²⁾ Vezi comentarul canonului 14 al primului sinod ecum. în lucrarea prezentă (vol. I, partea II, pag. 64).

³⁾ Vezi comentarul canonului 8 al sinodului VII ecum. în lucrarea prezentă (vol. I, partea II, pag. 505—507).

⁴⁾ Dacă este a se boteza un copil găsit, despre care nu se știe că a fost botezat sau nu, unii întrebuințează formula următoare: „Botează-se robul lui Dumnezeu N. *dacă nu este botezat*, în numele Tatălui etc. (vezi nota dela § 86 din cartea „Despre datoriile preoților“). Deși P. Movilă în Molitvelnicul său recomandă formula aceasta, totuși această recomandare poate să nu se primească, deoarece nu se bazează pe nici o dispoziție din dreptul canonic al Bisericii ortodoxe, ci a fost luată din dreptul canonic al bisericii latine. Chiar și în Biserica latină formula aceasta era necunoscută până în veacul al XII-lea. In acest secol papa Alexandru III (1159—1164) a emis un decret, potrivit căruia toți aceia,

Canonul 73.

Ziua Paștilor să se publice în ziua sinodului.

Așișderea s'a hotărît ca ziua cinstitelor Paști să se publice tuturor prin iscălirea actelor [sinodului]. Iar ziua sinodului să se țină aceeași, care s'a hotărît la sinodul dela Iponia, adică cea înainte de [ziua] a zecea a calendarului lui Septemvrie; deci trebuie să se și scrie căpeteniilor tuturor eparhiilor ca atunci, când vor convoca la sine sinodul să țină ziua aceasta¹⁾.

(37 ap.; 5 sin. I ec.; 18 sin. IV ec.; 8 trul.; 6 sin. VII ec.; 1, 20 Antioh.; 34, 51, 95, 106 Cartag.)

— După dispoziția canonului 51 al acestui sinod, ziua, în care avea să se sărbătorească în fiecare an Invierea lui Hristos, se publica pentru toate Bisericile din Africa proconsulară la sinodul general, care se ținea în Cartagina. Aceasta s'a hotărît încă la sinodul dela Iponia din anul 393, și apoi din nou la sinodul acesta (anul 419) prin canoanele 34, 51 și cel prezent (73). La acelaș sinod dela Iponia s'a hotărît și timpul, la care să se convoace în fiecare an sinodul general al episcopilor din Biserica Africei. Aceasta se confirmă și de către sinodul prezent și se fixează pentru ținerea sinodului ziua *ἡ πρὸ δέκα καλανδῶν Σεπτεμβρίου* (ante decimum calendas Septembris), adică 21 August²⁾. Părinții dela Cartagina prin canonul prezent dispun ca primepiscopii (mitropolii) respectivi să observe cu strictețe această zi în eparhiile lor, adică sinodul lor eparhial ordinar să-l convoace pe astfel de timp, încât până la ziua menționată, când se va întruni sinodul general, să se rezolve toate chestiunile.

despre cari există îndoială că au fost botezați, să se boteze astfel: Si baptizatus es, non te baptizo, sed, si nondum baptizatus es, ego te baptizo etc. (Decretal. Gregorii IX, III, 42 c. 2). Dela acest timp în Biserica latină totdeauna s'a observat formula aceasta. P. Movilă, după cum a primit mai multe lucruri în Molitvelnicul său dela Biserica latină (vezi de pildă nota 14 dela § 44 din Dreptul meu bisericesc), probabil că tot astfel a primit și formula aceasta în privința botezării persoanelor, despre cari nu se știe sigur ori de au fost botezate.

¹⁾ Can. 8 sin. cartag. VI din a. 401. In. Cn. Prav. can. 74, în Epid. c. n. 81, în Cn. Prav. can. 84.

²⁾ Coment. lui Valsam. și Zonara, III, 489.

Canonul 74.

Episcopul interimar nu are voie să țină scaunul [văduvit], la care a fost pus în chip vremelnic.

Așișderea s'a hotărât ca nici un [episcop] interimar nu are voie să țină, prin orice fel de stăruințe sau împerecheri ale mirenilor, scaunul, căruia i s'a dat [episcop interimar], ci el să stăruie ca până într'un an să se îngrijească de [instituirea noului] episcop pentru aceștia; iar de ar neglija aceasta, după împlinirea anului să se aleagă alt [episcop] interimar¹⁾.

(36 ap.; 25 sin. IV; 35 trul.).

— Biserica văduvită se administra de obicei de clerul Bisericii respective, pânăce nu se instituia noul episcop (36 ap.; 25 sin. IV ec.; 35 trul.). Dar dacă se constata, că în vreo Biserică văduvită clerul nu este în stare să mențină buna ordine, sau dacă în popor se iveau partide în privința candidatului la scaunul episcopesc, și din cauza aceasta se înstăpânea disordinea, atunci mitropolitul trimitea pentru Biserica văduvită pe unul dintre episcopii din vecinătate, care să primească conducerea interimară din Biserica respectivă și să susțină ordinea și pacea pânăce va fi așezat episcopul definitiv²⁾. Canonul numește *μσολττς* (intercessor) pe episcopul, căruia i s'a încredințat conducerea provizorie a Bisericii văduvite. Dar s'a întâmplat că acești episcopi, cari aveau datoria să întrețină dragostea în popor și să pregătească alegerea noului episcop, din interesul lor propriu promovau disordinea și alimentau vrajba cu scopul ca Biserica respectivă să rămână timp cât mai îndelungat fără de episcop stabil și ca astfel dânsii să-și poată menține acolo cât mai mult funcțiunea de administratori. Părinții dela Cartagina, spre a împiedeca acest abuz, interzic ca un episcop să administreze o Biserică văduvită timp mai îndelungat decât un an, și dacă în cursul acestui timp dânsul nu a fost în stare să pună în ordine

1) Can. 9 sin cartag VI din a 401. In Corm. can. 75, in Pid. can. 82, in Cn. Prav. can. 85.

2) Art. 121 al Statutului pentru organizarea Bisericii ort. rom. din a. 1925 normează ca pe timpul vacanței unui scaun episcopesc afacerile duhovnicești să le îndeplinească un episcop locțiitor, desemnat de mitropolit (N. Tr.).

totul ceea ce trebuie pentru a putea fi instituit noul episcop, canonul dispune ca acel episcop să fie înlăturat dela conducere și să se aleagă alt administrator.

Canonul 75.

Trebuie să se ceară dela împărat defensori pentru biserici.

Împreună cu toții am hotărît să se ceară dela împărați ca, din cauza tratamentului rău față de săraci, de povara cărora biserica neîncetat este supărată, să se aleagă cu purtarea de grijă a episcopilor defensori pentru aceștia împotriva tiraniei bogaților.¹⁾

(2, 23 sin. IV ec.; 97 Cartag.).

— Datoria episcopului este, zice Zonara în comentarul acestui canon, nu numai de a învăța pe poporenii încredințați lui, ci și de a interveni pentru ei, când li se fac nedreptăți, și să-i apere cât poate.²⁾ Și deoarece Părinții dela Cartagina au văzut că unii dintre cei bogați persecută pe cei săraci și îi maltratează, iar episcopii singuri nu au putere ca să-i apere de violențe, au hotărît prin canonul prezent să se ceară dela împărați să numească eclici speciali (*ἐκδίκους*, defensores, avocați apărători), cari împreună cu episcopii să apere pe săraci împotriva violențelor bogaților și astfel Biserica să nu audă permanent jalbe, cu cari i se adresează cei persecutați de bogați. Aceeași hotărîre se repetă și prin canonul 97 al sinodului prezent. Împărații Teodosiu și Onoriu au satisfăcut cererea Părinților, dispunând ca pe lângă fiecare scaun episcopesc să funcționeze un eclic special, ales de episcop, preoțime și de cetățenii mai frunțași la olaltă.³⁾

Canonul 76.

Despre episcopii, cari absentează dela sinoade.

Deasemenea s'a hotărît, ca, de câte ori ar trebui să

¹⁾ Can. 10 sin. cartag. VI din a. 401. In Corm. can. 76, în Păd. can. 83, în Cn. Prav. can. 86.

²⁾ Sint. At. III, 494.

³⁾ Vezi în privința eclicilor comentarul dela can. 23 al sinodului IV ecum. în lucrarea prezentă (vol. I, partea II, pag. 245—246) și notele de acolo.

se întrunească un sinod, episcopii, cari nu sunt împiedicați nici de vârstă, nici de neputință, nici de vreo nevoie mai grea, să se prezinte după cuviință, și să se dea de știre primaților din fiecare eparhie despre toți episcopii, ori de s'ar ținea două, sau trei întruniri; și de s'ar alege oricâți cu schimbul din fiecare număr la ziua sinodului neapărat să se prezinte; iar dacă nu ar putea să se prezinte, din cauza ivirii unor nevoi multe, precum se poate întâmpla, de nu vor anunța primatului propriu cauza împiedicării lor, apoi unii ca aceștia trebuie să se îndestuleze cu comuniunea propriei lor biserici.¹⁾

(37 ap.; 5 sin. I ec.; 19 sin. IV ec.; 8 trul.; 6 sin. VII ec.; 20 Antioh.; 40 Laod.; 18, 73, 77, 95 Cart.).

-- Aici se vorbește despre astfel de sinoade, de cari am vorbit la comentarul canonului 18 al sinodului prezent, adică despre sinoadele generale ale întregii Biserici din Africa. În Biserica Africei erau foarte mulți episcopi și firește că nu puteau veni toți la aceste sinoade generale (*κοινήν σύνοδον*, generalem synodum), ci din fiecare eparhie veniau numai reprezentanții aleși spre acest scop (can. 18); iar din canonul prezent se vede că fiecare primat împărția pe toți episcopii subordonați lui din eparhia sa în două sau trei adunări, și din fiecare adunare se trimiteau reprezentanți la sinodul general, cari erau aleși în chip alternativ. Acești reprezentanți aleși erau obligați ca sub orice împrejurări să meargă la sinod, afară de cazul, când erau împiedicați de vreo cauză strict justificată. Și numai dacă anunțau primatului la timp această cauză, se puteau justifica, altcum canonul dispune ca aceștia să se îndestuleze cu comuniunea propriei lor Biserici (*τῆ κοινωνίᾳ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀρχιεπιστοῦ ἐκκλησίας*, suae esse ecclesiae communionem contenti), dar aceasta înseamnă că dânșii nu sunt despoiați de dreptul de a îndeplini funcțiunea lor preoțească, ci sunt excluși numai pentru un timp anumit din comunitatea cu ceilalți episcopi.²⁾ În sensul dispoziției canonului 19 al sinodului IV ecumenic, episcopul, care nu merge la sinod, se supune muștrării (frățești).

¹⁾ Can 11 sin. cartag. VI din a. 401. În Corm can 77. în Pid. can. 84, în Cn. Prav. can. 87.

²⁾ Coment. lui Valsamon, III, 498.

Canonul 77.

Despre Cresconiu.

În privința lui Cresconiu al Vilarceței s'a hotărât de către toți aceasta, ca de acum înainte așisderea să se dea de știre primatului Numidiei pentruca să știe că el trebuie să îndemne prin scrisorile sale pe menționatul Cresconiu [ca să se prezinte] la adunare, pentruca el să nu întârzie a se prezenta la apropiatul sinod a toată Africa; iar de va denega să vină, să știe că se va aduce sentință împotriva lui¹⁾.

(37, ap.; 5 sin. I ec.; 8 trul.; 6 sin. VII.; 20 Antioh.; 40 Laod.; 18, 48, 73, 76, 95 Cartag.).

— Despre Cresconiu, despre care vorbește canonul prezent, s'a făcut mențiune încă în canonul 48 al sinodului prezent, — și deoarece acest episcop se purta și mai departe cu îndărătnicie și a rămas în scaunul, pe care îl deținea în chip ilegal, Părinții dela Cartagina prin canonul lor prezent dispun ca respectivul să se prezinte în fața sinodului general, deoarece la caz contrar sentința se va aduce și în absența lui.

Canonul 78.

Despre purtătorii de grijă ai bisericii din Iponia.

S'a hotărât iarăși ca, deoarece nu se mai poate amâna pentru multă vreme ca biserica din Iponia să rămână fără de purtători de grijă, și deoarece bisericile de acolo se dețin de ceice caută comuniunea ilegală a lui Ecytie, trimițându-se din sinodul prezent Episcopii Rigin, Alipie, Augustin, Matern, Teasiu, Evodie, Plachian, Urban, Valeriu, Amvivie, Fortunat, Cuodvultdeu, Onorat Ianuarie, Apt, Onorat, Ampelie, Victorian, Evanghel și Rogatian, și adunându-se, și îndreptându-se ceice au socotit cu hotărâre vrednică de osândă că trebuie să aștepte fuga lui Ecytie, cu rugăciunile tuturor să se hirotonisească acestora episcop. Iar dacă aceia nu vor voi să se gândească la pace, să nu împiedice alegerea pri-

¹⁾ Supliment la can. 11 sin. cartag VI din a 401. În Corm, can. 78, în Pid, can 85, în Cn. Prav can 88

matelui spre a fi hirotonisit întru folosul bisericii, care este părăsită de atâta vreme¹⁾.

(58 ap.; 25 sin. IV ec.; 19 trul.; 11 Sard.; 65, 71, 74, 93, 121, 123 Cart.).

— În canonul prezent se vorbește despre acelaș episcop condamnat, Ecytiu, despre care s'a vorbit și în canonul 65 al sinodului prezent. Canonul prezent dispune să se trimită câjiva episcopi la Iponia, cari să restabilească acolo ordinea turburată de Ecytiu și să pună un episcop nou. Intre acești episcopi se menționează și fer. Augustin, care era episcop al Iponiei, și spre a înțelege împrejurarea aceasta, trebuie să se știe că în Africa erau două orașe cu această numire: *Hippo regius* în Numidia, unde era Augustin episcop și *Hippo Diarrhytus* în Africa proconsulară, unde era Ecytiu.²⁾ În titlul acestui canon din colecțiunea lui Dionisiu Biserica aceasta, care a fost atât de mult turburată de Ecytiu, se numește *Ecclesia Hipponensium Diaretorum*, deasemenea și în partea finală din îndrumările epistolei pastorale adresată către donatiști (93 Cart.).

Canonul 79.

Despre clericii, cari nu se îngrijesc ca să-și aranjeze afacerile lor în timp de un an.

S'a hotărît iarăși ca de câte ori clericii sunt reclamați și li se aduce vre-o acuză, atât pentruca [să nu se aducă] defăimare bisericii, cât și în interesul respectului [ce i se cuvine bisericii], pentru cari li se face cruțare [clericilor acestora], tot așa și pentru [ca să se împiedice] trufia erețicilor și mândria păgânilor, dacă [acești clerici] vor voi să-și apere cauza lor, precum se cuvine, și să-și dovedească nevinovăția lor, să facă aceasta în timpul excomunicării [lor] de un an; iar dacă vor întrelăsa să-și lămurească afacerea lor în timp de un an, de aci înainte nici de cum să nu se mai primească cuvântul lor [de apărare³⁾].

(74.; 6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.).

¹⁾ Suplimentul canonului 13 sin. VI cartag din a. 401. În Corm. can. 79, în Pid. can. 86, în Cn. Prav. can. 89.

²⁾ Cf. observat. Iustelli în h. can. (Bibliotheca, I, 432).

³⁾ Can. 13 sin. cartag. VI din a. 401. În Corm. can. 80, în Pid. can. 87, în Cn. Prav., can. 90.

— Fer. Augustin zice că sunt două lucruri, pe cari fiecare cleric totdeauna trebuie să le aibă în vedere și anume: *conștiința și buna reputație* (conscientia et fama); pentru noi este suficientă conștiința, dar pentru alții avem trebuință de reputație bună: conștiința pentru tine, iar reputația bună pentru deaproapele (conscientia tibi, fama proximo tuo²⁾). Canonul prezent a fost dat din motivul ca clericii, să aibă reputație bună în lume, dispunând, ca clericii, împotriva cărora s'a ridicat în public acuza pentru oarecari vinovății (*διὰ τὰ ἐγκλήματα ἐλεγχθέντας*), sau dacă s'a răspândit în public știrea că au comis vre-o vinovăție, acești clerici sunt datori, în interesul bunei lor reputații și al vazei Bisericii, să caute ca în curs de un an să se desvinovățească în fața forului judecătoresc bisericesc și prin aceasta să-și dovedească nevinovăția în fața opiniei publice. Dacă dânșii nu vor face aceasta în cursul acestui timp, vor pierde dreptul de a se apăra și vor fi condamnați. Iar ceea ce dispune canonul în privința lor, ca adică acești clerici să fie excomunicați pentru timp de un an, aceasta se face, — zice Zonara în comentarul acestui canon, — nu din cauză că acuza ridicată împotriva lor s'ar fi dovedit (deoarece în cazul acesta s'ar fi caterisit), ci fiindcă ei au îngăduit ca lumea să poată chiar numai bănuși că au comis vre-o vinovăție²⁾.

Canonul 80.

Ceice au fost primiți din mănăstire străină nu au voie să se hirotoniască nici egumeni pentru mănăstire, nici clerici.

Așișderea s'a hotărât, ca, dacă cineva primește pe vreunul din mănăstire străină, și ar voi să-l promoveze [pe acela] în cler, ori să-l pună egumen la mănăstirea sa, episcopul, care face aceasta, desbinându-se de comuniunea cu ceilalți, să se îndestuleze numai cu comu-

²⁾ Sermo I de vita comm. Cler.

²⁾ Sint. At. III, 502. Cf. Augustini ep. (65) ad Xantippum episcopum.

niunea poporului său ; iar acela să nu rămână nici cleric, nici egumen¹⁾.

(14, 15, 16 ap.; 15, 16 sin. I ec.; 4, 5, 10, 20, 23 sin. IV ec.; 17, 18, 20 trul.; 19, 21 sin. VII ec.; 3, 21 Ant.; 1, 2, 13, 15, 16 Sardica ; 54, 90 Cartag ; 2, 3, 4 sin. I-II).

— Canonul prezent pedepsește cu aceeași pedeapsă, prescrisă de canonul 76 al acestui sinod, pe fiecare episcop, care primește pe vreun călugăr din provincie străină fără scrisoare de dimitere de la episcopul competenței (*ἐπισκοπικῆς ἀπολυτικῆς γραφῆς*) și îl primește în clerul său sau îl numește egumen la vreo mănăstire ; dacă însă respectivul va aduce o epistolă de acest fel, atunci poate fi cleric sau egumen.²⁾ În privința aceasta vezi comentarul canonului 16 al primului sinod ecumenic.

Canonul 81.

Despre episcopii, cari lasă moștenitori pe eretici sau pe păgâni.

Așișderea s'a hotărât, ca, dacă vreun episcop ar prefera, față de biserică, [să lase] moștenitori pe eretici sau păgâni, [ori de sunt] rudenii, ori de sunt afară de rudenia sa, să se pronunțe și după moarte anatema asupra unuia ca acesta, și numele lui nici de cum să nu se pomenească de iereii lui Dumnezeu, nici să se poată desvinovăți dacă va muri fără testament, deoarece făcându-se episcop, are datoria să facă cuvincioasă împărtășire a averii sale potrivit făgăduinței sale³⁾.

(38, 40 ap.; 22 sin. IV ec.; 35 trul.; 24 Antioh.; 22, 32 Cartag.).

— Sinodul prezent prin canonul său al 22-lea a interzis episcopilor și fețelor sfințite în genere să-și testeze averea lor creștinilor eterodocși (*μὴ ἑρδοδόξοις χριστιανοῖς*), chiar de ar fi rudenii ale lor ; iar canonul 32 al acestui sinod li recomandă ca totul ce a devenit proprietate particulară a lor, sau prin moște-

¹⁾ Can. 14 sin. cartag. VI dir. a. 401. În Corm. can. 81, în Pid. can. 88, în Cn. Prav. can. 91.

²⁾ Coment. lui Valsamon, III, 503.

³⁾ Can. 15 sin. cartag. VI din a. 401. În Corm. can. 82, în Pid. can. 89, în Cn. Prav. can. 92.

nire sau în alt chip, să testeze bisericii. În canonul prezent se vorbește deasemenea despre averea particulară, și se expune în chip detaliat dispoziția canonului 22 în privința episcopilor, cari numesc drept moștenitori ai lor persoane eterodoxe, sau literal: pe eretici sau pe păgâni (*ἀρετικούς ἢ ἔλληνας*), fie aceia rudenii de ai lor sau nu. Cumcă episcopii aveau dreptul să testeze averea lor privată după chibzuința lor am văzut la canonul 40 ap. (comp. can. 24 Antioh.), care dispune ca această avere să fie cunoscută și consemnată și să se separe cu totul de averea bisericească, precum și canonul prezent (cartag.) spune aceasta în partea sa finală. Dacă vreun episcop își va permite ca să și testeze averea după moartea sa vreunui eretic sau păgân, fie acela rudenie sau nu, canonul îi aplică pedeapsă îngrozitoare, și adică împotriva unui astfel de episcop se va pronunța anatema și nici numele lui nu se va pomeni în dipticile bisericii. Am văzut mai înainte ce însemnătate are anatema (vol. I partea I, pag. 197 și p. II pag. 88). Prin canonul prezent anatema se pronunță după *moartea* episcopului (*μετὰ θάνατον ἀνάθεμα τῷ τοιοῦτω λελυθείη*). În istoria bisericească avem destule cazuri similare, când anatema s'a pronunțat și după moartea cuiva¹⁾. Dealtfel anatema ce se pronunță împotriva celorce au murit, nu însemnează eliminarea și excluderea din Biserică, cea mai gravă pedeapsă bisericească, care se aplica de regulă vinovaților respectivi. Autoritatea bisericească poate aplica anatema, întocmai ca și pe toate celelalte pedepse bisericești, numai împotriva celorce sunt supuși jurisdicțiunii sale, așadară numai împotriva membrilor *din viață* ai Bisericii, iar nu și împotriva celor morți, cari au încetat de a fi membrii ai Bisericii luptătoare și cari prin urmare nu mai sunt supuși jurisdicțiunii sale, ci unei *judecăți mai înalte*.²⁾ Pedepsele bisericești în genere se dau mai ales cu sco-

1) Origen a fost anatematizat la 150 de ani după moartea sa de către Teofil al Alexandriei și apoi din nou la sinodul dela Constantinopol din a. 543 (Socrat, hist. eccl. VII, 45), deasemenea Teodor de Mopsvestia la sinodul al V-lea ecum., papa Onoriu la sinodul al VI-lea ecum. Augustin într'o scrisoare (185) ad Bonifac, comitem scrie: „Si vera essent, quae a Donatistis objecta sunt Caeciliano (episcopul Cartaginei) et nobis possent aliquando monstrari, ipsum jam mortuum anathematizaremus“.

2) Art. 10 din epistola patriarhilor răsăriteni Leon I în epistola sa (18) ad Theodor. Forojuvens scrie: „Quod manens in corpore poenitens“

pul ca să îndrepte și să aducă la calea cea bună pe membrii Bisericii, cari s'au abătut dela calea cea adevărată, dar acest scop nici odată nu se poate atinge față de cei morți. Anatemizarea celor morți, cece vedem că se aplică de către autoritatea bisericească prin canonul cartaginean prezent precum și prin alte diferite hotăriri canonice, se dă în interesul membrilor vii ai Bisericii, prin cece li se arată acestora că răposatul respectiv nu a fost vrednic de comunitatea bisericească din cauza păcatelor sale, cari au devenit cunoscute numai după moartea lui, și prin urmare dânsii sunt datorii să întrerupă orice comunitate spirituală cu acela, nu li este permis să se roage sau să aducă sf. jertfă pentru dânsul, numele lui se va șterge din dipticile bisericești, și dacă este posibil se va lipsi și de mormântul bisericesc. Prin pronunțarea anatemei împotriva unor morți Biserica intenționează ca membrii vii ai Bisericii să cunoască păcatul greu comis de respectivii în viață și ca aceia să se ferească de a cădea și ei în acelaș păcat, dar mai vârtos ca nu cumva membrii vii ai Bisericii să urmeze pildei rele arătate de cel mort, dacă biserica nu ar fi stigmatizat această pildă rea și nu ar fi condamnat-o¹).

Cuvintele din canon ca nici numele lui (al păcătosului respectiv) să nu se pomenească de iereii lui Dumnezeu (*τό ὄνομα αὐτοῦ μηδαμῶς παρὰ τοῖς τοῦ Θεοῦ ἱερεῦσιν ἀνενεχθῆ*) se referă la **dipticile** bisericești, cari și astăzi sunt în uz în Biserica ortodoxă. Cuvântul **diptih** (*δίπτυχος*) derivă dela cuvintele *δίς* = **de două ori**, și *πτύσσειν* = **a îndoi, a pune la olaltă**, așadară însemnează: de două ori îndoite, puse la olaltă. Acest adiectiv se întrebuița pentru orice era îndoit sau pus la olaltă de două ori, și în special pentru tăblițele (lat. tabella, tabellae) duble sau de două foi, cari erau legate la olaltă, și pe cari erau scrise numele acelora, cari trebuiau să se pomenească la timpuri anumite. În Biserică se găseau: *δίπτυχα ἐπισκοπῶν* (tabellae episcoporum), *δίπτυχα ζώντων* (viventium) și *δίπτυχα νεκρῶν* sau *χειρομημένων*

non recepit, consequi exutus carne non poterit, nec necesse est, nos eorum, qui sic obierint, merita actusque discutere, cum Dominus Deus nosier, cujus iudicia nequeunt comprehendere, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suae iustitiae reservaverit."

¹) Frumos vorbește despre această Ciprian într'o epistolă (66) a sa ad clerum Furnit.

(mortuorum). Pe cele dintâi erau scrise numele tuturilor episcopilor răposaji, cari au fost în acea Biserică și cari au avut credință ortodoxă; în cele din rândul al doilea numele tuturilor membrilor vii ai Bisericii și în special ale binefăcătorilor Bisericii; în cele de al treilea numele celor răposaji întru Hristós (*τῶν ἐν Χριστῷ χειροποιημένων*), și mai ales numele acelora, cari și-au câștigat merite pentru vreo Biserică prin credința și faptele lor bune. Despre întrebuițarea dipticilor se face mențiune chiar și în Așezămintele apostolice (VIII, 12) și avem dovezi despre ele dela Părinții și învățătorii timpurilor celor mai vechi.¹⁾ Dipticele se întrebuițau la sf. liturghie, pomenindu-se numele cuprinse într'insele la unele momente ale liturghiei, precum se face și astăzi în Biserica noastră ortodoxă.²⁾ Canonul prezent (81) cartaginean sub cuvintele menționate înțelege *δίπτυχον ἐπισκοπῶν*, și dispune să se șteargă din diptice numele acelor episcopi, cari au comis transgresiunea, despre care vorbește canonul, pentruca preoții să nu mai pomenească la liturghie pe acești episcopi. O hotărîre de acelaș fel a adus și sinodul al cincilea ecumenic, orânduind să se șteargă numele lui Teodor de Mopsvestia din dipticele bisericești.³⁾

În partea a doua a canonului se spune că episcopul nu poate scăpa de anatema nici dacă a murit fără testament (*ἀδιάθετος*, intestatus), și din care cauză după dreptul comun averea lui au moștenit-o rudele lui, cari sunt saueretici, sau păgâni, deoarece, zice canonul, el trebuia din vreme să se îngrijască de acest lucru potrivit făgăduinții și precum era datoria lui să facă (40 ap.; 24 Antioh.; 32 Cartag.).

Canonul 82.

Despre liberările sclavilor.

Deasemenea s'a hotărît ca în privința liberărilor

1) Cyrill. hierosoll., Cateches. mystag. 5, 9; Cyprian. ep. 16. 62; Hieron. comment în Jerem. c. 11, în Ezech. c. 18. — Vezi despre diptice Suiceri Thesaurus, I, 922—924; Du Cange, Glossarium, I, 314; Kraus, Real-Encyklopädie, I, 364.

2) Vezi locurile respective din liturghierul arhieresc și preotesc.

3) Act. Sin. Ec. V, 189, 191.

de sclavi, cari se fac în biserică, să se petiționeze la împărat.¹⁾

(72 ap.; 4 sin. IV ec.; 85 trul.; 3 Gangra; 64 Cartag.).

— Aici se repetă dispoziția canonului 64 cartag., după care pentru liberarea sclavilor trebuie să se ceară învoirea autorității de Stat.

Canonul 83.

Despre monumentele false ale martirilor.

Așisderea s'a hotărît ca pretutindenea altarele, cari sunt ridicate prin țarini și prin vii, ca și cum întru pomenirea mucenicilor, în cari [însă] nu se dovedește a fi așezat nici un trup, nici moaște de ale mucenicilor, de este cu puțință, să se distrugă de către episcopii locali; iar dacă aceasta nu se poate face din cauza turburărilor poporului, totuși să se admonieze gloatele ca să nu se adune la acele locuri. Și pentruca ceice cugetă drept cu nici o superstiție să nu se lege de aceste locuri, nici de cum să nu se săvârșească [acolo] pomenirea mucenicilor, decât numai dacă ar fi vreun trup, sau oarecari rămășițe [de ale mucenicilor], ori dacă s'a predanisit din vechime în chip demn de încredere că [acolo ar fi fost] domiciliul de origină, sau al moșiei, sau al patimilor vreunui [martir]; iar toate altarele, cari se ridică oriunde în urma visurilor, și descoperirilor false ale unor oameni, în tot chipul trebuiesc înlăturate.²⁾

(31 ap.; 4 sin. IV ec.; 31 trul.; 7 sin. VII ec.; 5 Antioh.).

— Vreo câteva canoane (31 trul. și canoanele paralele) dispun că nici un fel de biserică nu se poate ridica fără de învoirea episcopului cu cădere și dacă nu a sfințit-o mijlocit sau nemijlocit episcopul, așezând în temelia altarului sf. moaște de ale mucenicilor. Deoarece însă unii, după cum se vede din canon, ridicau altare (*δυσιασθηρια*) prin țarinile sau vilele lor, fără

¹⁾ Can. 16 sin. cartag. VI din a. 401. În Corm. can. 83, în Pid. can. 90, în Cn. Prav. can. 93

²⁾ Can. 17 sin. cartag. VI din a. 401. În Corm. can. 84, în Pid. can. 91, în Cn. Prav. can. 94.

încuviințarea episcopului competente, în temeiul împrejurării că ar fi văzut în vis oarecare miracole sau fiindcă oarecari indivizi afirmativ ar fi făcut descoperiri cu inspirație profetică și prin acestea amăgeau poporul mai simplu în dauna credinței ortodoxe, canonul prezent hotărăște ca episcopii cu cădere să dispună distrugerea tuturilor altarelor, cari au fost ridicate la aparență întru cinstirea sfinților mucenici, dar sub cari altare nu se găsesc nici trupurile martirilor, nici rămășițele lor, și în privința cărora nimeni nu-și aduce aminte și nici nu se dovedește că acolo ar fi petrecut sau ar fi pățimit vreun sf. mucenic. Iar dacă poporul s'ar împotrivi dispoziției episcopului și începe să se răzvrătească, atunci, spune canonul, poporul trebuie instruit că adunarea în astfel de locuri este păcat și ortodocșii să nu se lase răpiți de superstiții, prin ceace se defaimă memoria adevăraților mucenici ai lui Hristos.

Canonul 84.

Despre stârpirea rămășițelor idolești.

Deasemenea s'a hotărât a se cere dela prea slăviții împărați ca rămășițele idolatriei, nu numai cele sculptate, ci și cele din orice fel de locuri, ori din dumbrăvi, ori din copaci, cu tot chipul să se nimicească.¹⁾

(58 Cartag.).

— Aici se repetă canonul 58 cartag., după care trebuie să se ceară dela autoritățile Statului ca rămășițele idolilor, cari mai existau în Africa, să se distrugă.

Canonul 85.

Episcopul Cartaginei să scrie și să iscălească scrisori, decâteori se ivește trebuința, în numele tuturor episcopilor.

Toți episcopii ziseră că dacă se hotărăște că trebuie să se dicteze în sinod oarecari scrisori, să binevoiască a dicta și a iscăli în numele tuturor veneratul

¹⁾ Can. 19 sin. cartag. VI din a 401, în Corm. can. 85, în Pid. can. 92, în Cn. Prav. can. 95

episcop, care prezidează în acest scaun. Deci se hotărâște ca episcopilor delegați, cari trebuie să se trimită în eparhiile din Africa din cauza Donatiștilor, să li se dea scrisori, cari să cuprindă cercul împuternicirii lor, peste care împuternicire să nu treacă. Și au iscălit. Aureliu, episcopul Bisericii Cartaginei, am consimțit cu hotărîrea prezentă, și citindu-o iscălesc. Așisderea au iscălit și ceilalți episcopi.¹⁾

(55 Cart.)

— Fericitul Augustin într'o scriere a sa vorbește despre egalitatea importanței Bisericii cartagineze și a celei din Roma și pe ambele le numește eminentissimae ecclesiae.²⁾ La canonul 55 al sinodului prezent am auzit pe Aureliu, episcopul Cartaginei, care zice despre sine că este dator a se îngriji de toate Bisericile din Africa, prin urmare acest episcop era recunoscut din partea tuturor drept *primas totius Africae*. În această calitate episcopul Cartaginei se bucura și de multe prerogative, dintre cari una se menționează în canonul prezent, și anume ca dânsul să dicteze și să iscălească (*ὑπαγορεύειν καὶ ὑπογράφειν*) toate scrisorile, cari se trimit din sinod.

Canonul 86.

Despre rangul episcopilor, ca cei hirotoniți mai târziu să nu îndrăznească a-și lua întâietate față de cei mai înainte [hirotoniți].

Episcopul Valentin zise: «Dacă bunătatea răbdării voastre îmi permite, voi expune pe rând cum s'a procedat în timpul trecut în Biserica Cartaginei și cece s'au întârit în mod sărbătoreasc prin iscăliturile fraților, și mărturisesc că noi încă suntem datori a le ținea [pe toate acestea]. Așadară noi știm că rânduiala bisericească totdeauna s'a păstrat nestrictă, încât nici unul dintre frați n'a îndrăznit a-și lua întâietate față de cei mai vechi ca dânsul, ci potrivit rânduiei iubirii [întâietatea] li s'a dat totdeauna celor mai vechi, cece s'a primit cu bucurie

¹⁾ Can. 19 sin. cartag, VI din a. 401. In Corm. can. 86; in Pid. can. 93, 94; In Cn. Prav. can. 96.

²⁾ Nomocan. în XIV titluri, I, 5 (Sint At I, 44).

și de urmași. Sfințenia voastră deci să admită a se întări și mai mult această rânduială prin cuvântul vostru». Episcopul Aureliu zise: «Nu ar trebui să revenim asupra acestora, dacă nu s'ar fi ivit unele concepții de neînțeles, cari ni-au îndreptat atenția asupra acelor hotăriri; deoarece însă chestiunea aceasta, pe care fratele și împreună liturghisitorul nostru a relevat-o acum, este comună, pentruca fiecare dintre noi să-și cunoască rangul hotărît lui de Dumnezeu, și ca cei instituiți mai târziu să cedeze [locul] celor de mai înainte, și să nu îndrăznească a lucra oarecând fără știrea acestora, pentru aceasta propun, dupăcum m'am gândit, ca întreg sinodul de acord să înfrâneze pe cei ce disprețuesc pe cei mai întâi de ei, și pe cei ce îndrăznesc ceva [față de cei mai vechi în hirotonie]». Sanctip, episcopul primului scaun al Numidiei, zise: «Toți frații prezenți au auzit propunerea fratelui și împreunăiereului nostru Aureliu; ce zic la aceasta?» Episcopul Diatimiu zise: «Se supune aprobării voastre ceea ce s'a hotărît prin votul celor bătrâni, pentruca cele cuprinse în hotărârile sinoadelor de mai înainte din Biserica Cartaginei să se observe de către toți fiind deplin întărite potrivit hotărîrii voastre». Toți episcopii ziseră: «Rânduiala aceasta a fost observată atât de Părinți, cât și de înaintași, și se va păzi de către voi prin voia lui Dumnezeu, observându-se însă și drepturile [episcopilor] celor cari au precădere în Numidia și Mauritania.

Despre arhiva și matricula Numidiei.

Apoi toți episcopii, cari au iscălit [hotărârile] acestui sinod, au hotărît ca matricula [adică consemnarea scaunelor după rangul lor] și norma din vechime a Numidiei trebuie [să se păstreze] atât la scaunul prim, cât și la mitropolia Constantinei.¹⁾

(34 ap.; 4, 6, 7, 18 sin. I ec.; 2, 3 sin. II ec.; 8, 9 sin. III ec.; 9, 17, 28 sin. IV ec.; 7, 36, 39 trul.; 9 Antioh.; 20, 56 Laod.; 3, 4, 5 Sard.; 17, 39, 89 Cartag.).

¹⁾ Can. 1 sin. din Mileve din a. 402. In Corm. can. 87, in Pid. can. 95, in Cn. Prav. can. 97.

— În Biserica din Africa ființa practica veche ca între episcopi întâietatea să o aibă ceice au fost sfințiți mai înainte.¹⁾ Această împrejurare se accentuiază și de către Aureliu în motivarea canonului prezent. Cu toate acestea unii dintre episcopi nu voiau să jină seama de aceasta, punând în evidență prerogativele și importanța scaunelor lor și la adunările generale episcopoești voiau să ocupe loc înaintea episcopilor dela scaunele mai mici, deși acești episcopi erau mai vechi în hirotonie. Din cauza aceasta s'a și dat canonul prezent și prin votul sinodului general s'a confirmat validitatea practicei canonice existente pentru Biserica din Africa. Și pentruca în viitor să nu se nască dispute în privința întâietății, acelaș sinod prin canonul său al 89-lea hotărăște ca fiecare episcop să primească din prilejul sfințirii lui dela ceice-l sfințesc o gramată specială cu iscălitura acestora, și în această gramată trebuie să se însemneze precis ziua sfințirii.

Canonul admite excepție pentru unele scaune cu precădere din Biserica Africeii, — și acesta este sensul cuvintelor finale din acest canon referitoare la Mauritania și Numidia.

Canonul 87.

Despre episcopul Cuodvultdeu.

În privința lui Cuodvultdeu al Centuriei, deoarece potrivnicul lui a cerut ca să se introducă la sinodul nostru, întreat fiind, ori de voiește să fie anchetat cu acela înaintea episcopilor; căci mai întâiu făgăduia, în cealaltă zi însă a răspuns că nu-i place aceasta, și s'a dus, — toți episcopii au hotărît ca nimeni să nu se împărtășască cu acel Cuodvultdeu, pânăce nu se va termina procesul lui. Dar a se lua dela dânsul episcopia, înainte de sfârșitul procesului lui, nici unui creștin nu i se poate părea cu cale.²⁾

(74 ap.; 6 sin. II ec.; 9, 17, 19, 21 sin. IV ec.; 8 trul.; 14, 15 Antioh.; 40 Laod.; 4 Sard.; 8, 12, 15, 19, 96, 121, 128, 129, 130 Cartag.; 13, 16 sin. I-II).

— Episcopul Cuodvultdeu (Quodvultdeus) a fost acuzat de

¹⁾ Augustini epist. (59) ad Victorinum.

²⁾ Partea primă din can. 2 al sinodului dela Mileve. În Corm can. 88, în Pid. can. 96, în Cn. Prav. can. 98.

cineva și după ce a fost întrebat dacă dorește să vină la sinod spre a fi înfățișat cu acuzatorul, a declarat că dorește, dar mai târziu și a revocat declarația și s'a îndepărtat. În această cauză sinodul a hotărât se suspende comuniunea cu episcopul Cuodvulfdeu până ce nu se va supune judecării; dar sinodul nu l-a despoiat pentru acest timp de episcopie, rezervându-și dreptul să facă aceasta numai dacă se va dovedi vinovăția lui în fața judecării, după cum se și prescrie prin legile generale bisericești.

Canonul 88.

Despre episcopul Maximian.

În privința lui Maximian al Bagensiei s'a hotărât să se dea din sinod epistole atât către dânsul, cât și către popor, ca acela să se retragă dela episcopie, iar aceia [poporul] să-și caute pe altul.¹⁾

(9 sin. III ec.; 16 sin. I-II; 10 Petru Alex.; 2, 3 Chiril Alex.)

— Episcopul Maximian al Bagensiei (Maximianus Vagiensis) era donatist și s'a convertit la Biserica dela schizmă, dar poporul din Bagensia nu voia să-l mai primească în calitate de episcop. Maximian, în interesul păcii, a demisionat benevol dela scaunul său și a anunțat sinodul despre aceasta. Sinodul în interesul păcii obștești a lăudat procedura lui Maximian și i-a primit demisia și a dispus să se aleagă altul.²⁾

Canonul 89.

Despre [scrisorile] absolutorii, ca [adică] episcopii ceice se hirotonesc să primească dela cei ce-i hirotonesc pe ei epistole, în cari să se arate atât ziua, cât și consulul.

Apoi s'a hotărât ca ceice se vor hirotoni de acum înainte în eparhiile Africei, să primească scrisori dela

¹⁾ Partea a doua din can. 2 dela Mileve. În Corm. can. 89, în Cn. Prav can. 99, în Pid. nu există.

²⁾ Augustin observă din acest prilej (ep. 69): „Longe est gloriosius episcopatus farcinam propter ecclesiae vitanda pericula deposuisse, quam propter regenda gubernacula suscepisse. Ille quippe se honorem si pacis ratio pateretur, digne accipere potuisse demonstrat, qui acceptum non defendit indigne“.

ceice-i hirotonesc, iscălite cu mâna acelor, cuprinzând ele consulul și ziua, pentruca să nu se nască nici o îndoială în privința celor din urmă sau ai celor de mai înainte.¹⁾

(86 Cartag.).

— Canonul prezent stă în conexiune cu canonul 86 cartaginean, al cărui comentariu să se compare.

Canonul 90.

Ceice au citit în biserică chiar și numai odată să nu poată fi promovați de alții.

Așișderea s'a hotărât ca dacă oricine ar citi în biserică chiar și numai odată, să nu se primească de altă biserică în cler. Și au iscălit. Episcopul Aureliu al bisericii din Cartagina consimțind cu hotărîrea prezentă și citindu-o a iscălit-o. Deasemenea au iscălit și ceilalți episcopi.²⁾

(33 trul.; 14 sin. VII ec.; 15 Laod.).

— Vezi comentariul canonului 14 al sinodului VII ecumenic și cel al canonului 15 al sinodului dela Laodiceia.

Canonul 91.

Despre tratativele cu Donatiștii.

Episcopul Aureliu zise: «Socotesc că ceea ce s'a supus cumpănirii dragostei voastre trebuie să se întărească prin hotărîri bisericești; noi toți am făgăduit să ne propunem că fiecare dintre noi trebuie să trateze cu căpeteniile Donatiștilor, sau să-și asocieze pe alt [episcop] vecin, ca astfel să trateze cu aceia în fiecare cetate și localitate prin dregători sau prin căpeteniile acelor localități; și dacă toți aprobă această [propunere, atunci] să se publice». Toți episcopii ziseră: «Toți sunt de acord, și toți întărim această [propunere] prin iscălitura noastră.

¹⁾ Can. 3 dela Mileve. In Corm. can. 90, în Pid. can. 97, în Cn. Prav. can. 100.

²⁾ Can. 4 dela Mileve. In Corm. can. 91, în Pid. can. 98, în Cn. Prav. can. 101.

Deasemenea cerem ca scrisorile ce sunt a se trimite din sinod la dregători să le iscălească Sfinția Ta pentru toți». Episcopul Aureliu zise: «Dacă se pare dragostei voastre, apoi să se citească formularul tratativelor cu dânșii, pentru ca, dacă se aprobă, toți să întărim acea directivă de procedură». Răspuns-au toți episcopii: «Să se citească». Citit-a notarul Lait.¹⁾

(47, 57, 66—69, 92—94, 99, 117—119, 124 Cartag.).

Canonul 92.

Formularul tratativelor cu Donatiștii.

Episcopul bisericii ecumenice [Aureliu] zise: «Rugăm pe prea vrednicia voastră să se citească ceea ce ni s'a îngăduit prin autoritatea acelu scaun prea înalt, și să poruncească a se duce la îndeplinire». Și citindu-se mandatul și anexându-se actele, episcopul bisericii ecumenice zise: «Binevoii a asculta mandatul, care trebuie să se trimită de către vrednicia voastră către Donatiști, și anexând actele și trimițându-le lor, și apoi răspunsul lor să ni-l faceți cunoscut prin scrisorile voastre: Noi, trimișii autorizați ai sinodului nostru ortodox, intrăm în tratative [cu voi] și dorim să ne bucurăm de îndreptarea voastră; căci cunoaștem dragostea Domnului, care zice: Fericiți sunt făcătorii de pace, căci aceia fiii lui Dumnezeu se vor numi [Mat. 5, 9]; dar și prin prooroci ne spune ca și celorce nu voesc să se numească frați ai noștri, noi să le zicem: Voi sunteți frații noștri. Deci voi nu trebuie să disprețuiți această admoniție a noastră, care vine din iubirea păcii, căci dacă voi credeți că ați avea dreptate, să nu întrelăsați a o spune; anume, întrunind sinodul vostru, alegeți dintre voi pe ceice-i încredințați cu expunerea apărării acelei dreptăți a voastre, după cum și noi vom face aceasta: anume ca cei aleși din sinodul vostru împreună cu cei aleși dintre noi să trateze în liniște în locul și timpul hotărât totul ceea ce este de cercetat,

¹⁾ Can. 1 Cartag. din a. 403. In Corm. can. 92, în Pid. can. 99, în Cn. Prav. can. 102.

care desparte comuniunea voastră de noi, și ca cu voia Domnului Dumnezeu nostru să se pună capăt în sfârșit rătăcirii vechi, ca nu cumva sufletele neputincioase și poporul fără experiență să se piardă în desbinarea sacrilegă prin încrederea în oameni. Căci dacă veți primi frățește aceasta, ușor se va lămuri dreptatea; iar de nu voiți să faceți aceasta, reacredința voastră se va cunoaște îndată». Și citindu-se acest formular, toți episcopii ziseră: «Se aprobă întru toate; așa să fie». Și au iscălit. Aureliu, episcopul Bisericii Cartaginei consimțesc cu hotărârea prezentă, și citindu-o, iscălesc. Așisderea au iscălit și ceilalți episcopi.¹⁾

(47, 57, 66—69, 91, 93, 94, 99, 117—119, 124 Cart.).

Canonul 93.

Instrucțiunile primite de delegații [trimiși] la Donatiști.

Instrucțiunile [date] fraților Teasiu și Evodiu, delegații trimiși din sinodul dela Cartagina către preacinstiții și preaevlavioșii domnitori: «Când vor sosi ei cu voia Domnului în fața preacucernicilor împărați, să le descopere felul în care căpeteniile Donatiștilor la sinodul din anul precedent prin intervențiile dregătorilor au fost invitați să se întrunească cu deplina libertate a cuvântului că dacă ar încerca să-și susțină doctrina lor să-și aleagă pe câțiva dintre dâșii în număr suficient, cari să trateze în liniște cu noi și cu smerenie creștinească să arate fără echivoc că ar fi de partea lor oarecare dreptate, pentruca prin aceasta să se cunoască puritatea ecumenică [ortodoxă], care din timpurile vechi a strălucit la înălțime, și acum [să se cunoască] deasemenea [această puritate] în urma neștiinței și unilateralității adversarilor, dar deoarece nu au avut încredere în aceasta, aproape nimic nu au îndrăznit să răspundă. Deci dară, deoarece s'a exhaustat fața de dâșii procedeul episcopesc și cel

¹⁾ Can. 2 cartag. din a. 403, în Corm. can. 93, în Cn. Prav. can. 103, în Pid. nu există.

pașnic și dâșii nefiind în stare să răspundă ceva împotriva adevărului, în chip nepermis au recurs la forță, încât pe mulți episcopi și pe mulți clerici, ca să tăcem despre laici, i-au încătușat prin viclenie, și apoi au luat unele biserici, și deasemenea au încercat să ia și altele; prin urmare a rămas ca bunăvoința lor [a împăraților] să se îngrijească pentruca biserica catolică ceea ce i-a născut în evlaviosul sân matern și i-a nutrit cu tăria credinței, să se întărească prin grija lor [impărătească]; ca nu cumva niște oameni îndrăzneți în timpurile lor binecinstitoare de Dumnezeu prin oarecare teroare să pună stăpânire asupra popoarelor neputincioase din cauză că nu i-a putut corupe seducându-i. Căci este cunoscut și de multe ori s'a publicat prin legi marea mulțime de uriciuni ce se comit de ceice se întrunesc ilegal, ceea ce de multeori s'a și osândit prin hotărârile susnumiților preaevlavioși domnitori; deci împotriva nebuniei acelora să putem căpăta ajutor divin, care nu este neobișnuit, nici străin de Sfintele Scripturi, câtă vreme și Apostolul Pavel, după cum se vede din adevăratele Fapte ale Apostolilor, cu ajutor armat a răpus conspirația celor neastâmpărați [Fapt. Ap. 21,³³; 23, ²⁴, ²⁵]. Deci noi acum cerem aceasta ca să se acorde neîntârziat apărare instituțiilor catolicești ale bisericii, în fiecare cetate, și în locurile diferite ale fiecărei moșii din vecinătate. Deodată, trebuie să se mai ceară și ca să se păzească legea dată de Teodosiu cel de binecuvântată pomenire părinte al lor, în privința celor zece litre de aur asupra ereticilor, cari hirotonească și cari se hirotonească, precum și asupra proprietarilor, la cari se găsește adunarea acelora; și să ordone ca această lege așa să se întărească, încât să aibă putere asupra celor, ale căror viclenii sprijinitorii bisericii catolice le-au dovedit prin mărturii, ca astfel măcar de frică să înceteze dela producerea schizmelor și dela răutatea eretică ceice văd pierzarea cea veșnică, [și totuși] întârzie să se curățească și să se îndrepte. Mai trebuie apoi să se ceară ca cu bună cinstirea lor să se înoiască legea cea din ființă, care a ridicat puțința ereticilor de a putea primi ceva sau prin moșteniri sau

prin testamente; sau de a testa, și scurt zis, ca celorce sunt orbiți de încrederea lor în nebunie și vreau să persiste în rătăcirea Donatiștilor să li se ia dreptul de a lăsa ca moștenire sau a primi [ceva]. Iar ceice prin gândul unirii și al păcii vreau să se îndrepte, cu suspendarea acestei legi, să poată primi moștenire, chiar dacă le-a revenit lor ceva din dar sau moștenire când se aflau încă în rătăcirea ereticilor, firește cu excepția acelorora, cari au socotit că trebuie să treacă la catoliceasca [biserica numai] după ce au fost chemați la judecată; căci despre unii ca aceștia este de crezut că nu de frica judecării celei cerești, ci din nesațul către folosul pământesc au dorit unirea catolicească. În privința tuturor acestora este necesar ajutorul autorităților fiecărei eparhii; și hotărîm ca delegația să lucreze și să ducă la îndeplinire cu libertate de acțiune și altceva, ceea ce ar crede că este favorabil pentru folosul bisericii». Dar s'a mai hotărît afară de acestea ca să se trimită scrisori din adunarea noastră către preaslăviții împărați și autoritățile supreme, prin cari să se convingă deplin că delegații sunt trimiși de noi la preafericita curte prin consimțământul nostru al tuturor; și deoarece este inoportun să iscălim noi toți aceste scrisori, ca aceste scrisori prin iscăliturile noastre ale tuturor să nu fie supraîncărcate, Te rugăm, frate Aureliu, ca dragostea ta să binevoiască a le iscăli în numele nostru al tuturor. Și au iscălit. Aureliu, episcopul bisericii Cartaginei, consimțesc cu hotărîrea prezentă, și citindu-o am iscălit. Așișderea au iscălit și ceilalți. — Apoi trebuie să se trimită scrisori și către dregători, ca, până ce Domnul va binevoi să întoarcă la noi pe delegați, să acorde apărare bisericii ecumenice la autoritățile cetăților și proprietarii moșiilor. Iar în privința lui Ecyfiu se mai adaogă și ca să se înlătore nerușinarea lui din provinciile, în cari el își pune în evidență drepturile sale ieraticе față de purtătorii de grijă ai bisericii din Iponia. Episcopului bisericii din Roma încă trebuie să i-se trimită scrisori, precum și altora, unde este împăratul, spre a le recomanda pe delegați. Și au iscălit. Dease-menea, Aureliu, episcopul bisericii din Cartagina, con-

simțesc cu hotărîrea prezentă, și citindu-o iscălesc. Așisderea au iscălit și ceilalți.¹⁾

(47, 57, 66—69, 91, 92, 94, 99, 117—119, 124 Cart.).

Canonul 94.

Rezumat din capitolele [hotărîte].

Din toate eparhiile să se trimită liber delegație la sinod. Se dispune a se trimită delegați și scrisori către Mizoniu, deoarece trebuie să trimită liber delegația, pentruca, deoarece numai în Cartagina s'a făcut unirea, să se trimită scrisori către dregători, ca și dregătorii aceștia să dispună a se pune străduință pentru unire și în celelalte provincii și cetăți; iar dela biserica Cartaginei în numele Africei întregi să se trimită mulțumiri la curte odată cu scrisorile episcopilor pentrucă s'au liberat de Donatiști. S'au citit scrisorile papii Inocențiu, precumcă episcopii nu pot trece oricând în părțile de peste mare; ceeace s'a întărit prin învoirea episcopilor: iar spre [a exprima] mulțumire pentru urmărirea Donatiștilor să se trimită la curte doi clerici ai bisericii din Cartagina²⁾.

(47, 57, 66—69, 91—93, 99, 117—119, 124 Cartag.).

— Toate aceste patru canoane se referă la Donatiști, despre cari s'a vorbit în canonul 47 cartaginean.

Canonul 95.

Sinod general și complet să nu se țină decât numai din necesitate.

S'a hotărît ca de aci înainte nu este necesar ca în fiecare an să se ostenească frații, ci de câte ori va cere trebuința obștească, adică a toată Africa, [atunci] dându-se scrisori din toate părțile către acest scaun, trebuie să se adune sinodul în acea eparhie, în care ne-ar în-

¹⁾ Dela sin. cartag. din a. 404. In Corm. can. 94, în Pid. can. 100, 101, 102, în Cn. Prav. can. 104.

²⁾ Dela sin. cartag. din a. 405. In Pid. can. 103, în Cn. Prav. can. 105, iar în Cormciaia canonul prezent formează un singur canon și anume can. 95 împreună cu cel următor.

demna nevoia și împrejurările; iar pricinile, cari nu sunt comune, să se judece în eparhiile proprii.¹⁾

(37 ap.; 5 sin. I ec.: 19 sin. IV ec.; 8 trul.; 6 sin. VII ec.; 20 Antioh.; 40 Laod.; 18, 51, 73, 76 Cartag.).

— Am văzut că canoanele 18, 51 și 78 ale acestui sinod dispun ca sinodul general al întregii Biserici din Africa trebuie să se întrunească în fiecare an la timpul determinat (21 August). Canonul prezent revocă acea dispoziție și spune că sinodul general numai atunci trebuie să se convoace, când se ivește o astfel de trebuință, care se referă la întreaga Biserică din Africa, altcum în fiecare an să se țină sinoadele eparhiale ordinare, la cari să se dezbătă toate chestiunile, cari nu sunt comune (*αἱ αἰτίαι αἱ μὴ ὄνσαι κοιναί*). Sub afacerile comune sunt a se înțelege afacerile dogmatice (*δογματικά*), zice Valsamon, iar pe toate celelalte le numește *ἰδιαι* (speciales seu privatae), cari sunt a se soluționa în fiecare provincie bisericească (*ἐν ἑκάστη ἐπαρχίᾳ*)²⁾. Părinții dela Cartagina au emis acest canon din motivul practic, și anume ca episcopii să nu fie deranjați și poporul să nu rămână lipsiți de păstorul lor fără vr'o necesitate mai mare.

Canonul 96.

Nu se îngăduie a se chema judecători aleși.

Iar dacă se face apel și celce a apelat [și-] ar alege judecători, și apoi și acela pe care l-a pârît [și-ar alege], de atunci înainte nici unul dintre ei să nu mai apeleze.

Despre delegații deosebitelor eparhii.

Delegații desemnați de diferitele eparhii se primesc cu plăcere; și adică cei din Numidia, din Vizacis, din Mauritania Sitifensis, deasemenea din Cezareia, precum și din Tripolitania.

Despre executorii bisericii.

Pe lângă acestea s'a hotărît a se cere ca pentru toate nevoile bisericii să se aleagă cinci executori, cari se vor împărți în diferite eparhii.³⁾

¹⁾ Can. 1 cartag. din a. 407. In Pid. can. 104, în Cn. Prav. can. 106.

²⁾ Sint. At III, 536.

³⁾ Can. 2 cartag. din a. 407. In Cormciaia sub acelaș număr (96) se găsește partea primă din acest canon. Celelalte nu se găsesc în Pid. can. 105, 106, în Cn. Prav. can. 107, 108. Partea privitoare la delegații diferitelor eparhii din Africa nu se găsește nici în Pid., nici în Cn. Prav.

(74 ap.; 6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.; 15, 100, 122 Cartag.)

— Acest canon se împarte în trei părți, dintre cari cea dintâi și a treia alcătuiesc două canoane în Cniga Pravil (107 și 108), deasemenea și în Pidalion (105 și 106).

1. Partea primă din canonul prezent apare ca suplimentul canonului 95. În acest canon se spune că toate cauzele, cari nu sunt generale, să se soluționeze în eparhiile respective; și fiindcă acolo nu se vorbește despre eventualitatea apelului, canonul prezent dispune că se pot alege judecători spre a revizui și judeca cauza respectivă, asupra căreia s'a hotărît la sinodul eparhial, și că împotriva sentinței date de judecătorii aleși nu se mai poate apela la un for judecătoresc superior. Importanța acestui fel de sentință a fost recunoscută de canonul 9 al sinodului IV ecumenic, precum și de canoanele 15 și 122 ale sinodului dela Cartagina.

2. În partea a doua a canonului se menționează delegațiile trimise de către provinciile Bisericii din Africa și pe cari delegații sinodul le ia spre știre cu mulțumire.

3. Partea a treia din canon vorbește despre executori (*ἐκθιβασταί*, exactores seu executores), cari sunt datori să se îngrijască de necesitățile Bisericii și în special de incasarea veniturilor bisericești în cazurile, când respectivii nu voesc să le verse benevol, și canonul dispune să se roage autoritățile de Stat spre a numi cinci executori, cari să se împartă la diferitele eparhii din Biserica Africii.

Canonul 97.

Să se ceară dela împărați ca să pună apărători pentru afacerile bisericii.

S'a mai hotărît ca delegații Vicențiu și Fortunatian, ceice vor merge în numele tuturor eparhiilor să ceară dela preaslăviții împărați ca să dea voie a se institui defensori scolastici, cari să aibă slujba și grija de a apăra afacerile [bisericii]; și aceștia ca iereii eparhiei, cari au primit apărarea [afacerilor] celor bisericești, să poată produce cu înlesnire pentru afacerile bisericii cele de trebuință cât și a intra în cancelariile judecătorilor decât ori cere nevoia spre a se opune față de cei potrivnici.

Delegația să fie liberă.

S'a hotărît ca delegații cei aleși, trimiși la curtea [împărătească], să aibă libertate de acțiune.

Mărturia iereilor din Mauritania asupra lui Primos.

Este cunoscut că Mauritanii din Cezareia au mărturisit prin scrisorile lor că Primos a fost somat prin autoritățile cetății Tigaveniei să se prezinte [la sinod], căci după ordinele împărătești are să se prezinte neapărat; și s'a întâmplat că deși s'a căutat acest Primos, nu s'a găsit, precum au anunțat diaconii; iar [acum] deoarece aceiași Mauritani au cerut că trebuie să se trimită scrisori dela întreg sinodul la preacinstitul frate primatele Inocențiu, s'a hotărît a se trimite pentruca să știe că sinodul a căutat pe Primos, și nicidecum nu s'a găsit.¹⁾

(2, 23 sin. IV ec.; 75, 93 Cartag.).

— Acest canon încă se împarte în trei părți, și cea dintâi și a doua alcătuiesc două canoane (109 și 110) în Cniga Pravil, întocmai ca și în Pidalion (107 și 108).

1. Se repetă dispoziția canonului 75 al sinodului prezent, după care autoritățile de Stat sunt a se ruga ca să numească ecclici pentru apărarea intereselor bisericești și ale săracilor.

2. Sinodul conferă deplină libertate de acțiune delegaților trimiși la curtea împărătească (can. 93), adică ei vor putea să ceară și să propună nu numai ceea ce li s'a încredințat de către sinod, ci și orice altceva, ceea ce vor găsi după chibzuința lor că este spre folosul Bisericii.

3. În partea a treia a canonului se vorbește despre episcopul Primos, delegatul Cezareiei din Mauritania, care n'a voit să se prezinte la sinod, și se hotărăște ca despre aceasta să fie înștiințat primatele (Ἐπίσκοπος, senex) Inocențiu, care era primatele (primas) Cezareiei din Mauritania, — iar *nu* papa Romei, Inocențiu, precum spune Zonara în comentarul acestui canon, cu toate că Inocențiu și pe acel timp era papă al Romei (402—417)²⁾.

¹⁾ Can. 3 cartag. din a. 407. În Cormiciaa partea primă din canon (despre ecclici) alcătuiește canonul 97, celelalte două nu sunt. În Pid. can. 107, 108, în Cn Prav. can. 109, 110. Partea despre Primos nu se găsește nici în Pid, nici în Cn. Prav

²⁾ Sint. At. III, 541. — Cf. Van Espen, schol. în h. can. (pag. 368).

Canonul 98.

Despre popoarele, cari nici odată nu au avut episcopi.

S'a hotărît și aceea ca popoarele, cari niciodată nu au avut episcopii săi proprii, nici de cum nu vor primi [episcop nici în viitor], decât numai dacă se hotărăște de sinodul complet al fiecărei eparhii și de primatele [cu cădere], și cu consimțământul aceluia, sub a cărui cârmuire se află acea biserică.¹⁾

(34 ap.; 6 Sard.; 53, 56 Cart.).

— Vezi comentarul canonului 53 cartaginean.

Canonul 99.

Despre popoarele și cârmuirile cari s'au convertit dela Donatiști.

Firește că și acele popoare, cari s'au convertit dela Donatiști și au avut episcopi fără de hotărîrea sinodului, acestea se vor învrednici fără îndoială a avea [episcopi]; iar popoarele, cari au avut episcop, și săvârșindu-se acesta n'au voit să aibă episcopul lor propriu, ci au năzuit să fie supuși ocârmuirii altui episcop oarecare, aceasta nu se cuvine a li se denega. Totuși și aceea s'a dispus ca episcopii, cari mai înainte de aducerea legii împărătești despre unire au convertit pe popoare la biserica ecumenică, aceia [episcopii] trebuie să le aibă pe acele [popoare], pe cari le-au avut; iar după legea unirii și mai departe trebuie ca toate bisericile și ocârmuirile lor, chiar și dacă poate ar fi oarecari drepturi, cari se cuvin acelor biserici, să se adjucece episcopilor catolicești din acele locuri, în cari [bisericile] s'au deținut de eretici, ori de s'au convertit mai apoi la catoliceasca [biserică], ori de nu s'au convertit; și dacă cineva după [emiterea] legii împărătești și-a însușit oarecari [biserici], trebuie să le restituie pe acelea.²⁾

¹⁾ Can. 4 cartag. din a. 407. In Corm. can 98, în Pid. can. 109, în Cn. Prav. can. 111.

²⁾ Can. 5 cart. din a. 407. In Corm. can. 99, în Pid. can. 110, în Cn. P.av. can. 112.

(38 ap.; 47, 57, 66—69, 91—94, 117—119, 124 Cart.).

— Acest canon se referă la donatiști, despre cari am vorbit în comentarul canonului 47 al sinodului prezent.

Canonul 100.

Despre raportul episcopului Maurentiu.

Dupăce, în urma raportului și cererii episcopului Maurentiu, s'a citit scrisoarea adusă de episcopul Placentiu, suplinitorul delegatului Numidiei, și care [scrisoare] după dorința aceluiaș Placentiu s'a citit înaintea episcopilor și deoarece, căutându-se, nicidecum nu s'au găsit ceice după spusele diaconilor aveau să stea înaintea ușilor, adică bătrânii din Germania cea nouă, chiar și după ce au fost căutați de două ori și de trei ori, din care cauză sfântul sinod a hotărât să se trimită scrisori primatului Sanctip ca să ia spre știre că episcopul nu poate fi expus ocării după voia poporului menționat. Episcopul Maurentiu zise: «Deoarece bătrânii din Germania nouă au fost căutați de două ori și de trei ori, și nu s'au găsit, cu toate că au fost avizați de înaintestătătorul [episcop] să se prezinte la slăvitul sinod, care se ține pe timpul idusului de acum, [totuși] ei s'au hotărât să absenteze cu toții; deci dară sfinția voastră să hotărască asupra acestei chestiuni, ca să nu sufer eu nevinovat de calomnie prin perzistența lor». Sfântul sinod a hotărât să aducă sentința sa din acest sinod împotriva îndărătnicilor potrivit judecății ieraticе; deoarece însă smerenia bisericească trebuie să se păzească în toate lucrurile, s'au făgăduit scrisori către primatele Sanctip ca să ia cunoștință despre judecătorii aleși de sinod, cari fără întârziere să cerceteze în cetatea Tubursicia, [și] să aducă hotărîrea potrivită asupra chestiunei. Episcopul Maurentiu zise: «Cer judecători pe preasfințitul primat Sanctip, pe preasfințitul Augustin, pe Florentin, pe Teasiu, pe Sampsihiu, pe Secund și pe Posidiu; porunciți să se hotărască aceasta pentru mine». Sfântul sinod a învoit pe judecătorii ceruți; iar pe ceilalți judecători necesari pen-

tru completarea numărului lor, primatele Sanctip va hotărî să-i aleagă bătrânii din Germania nouă.¹⁾

(74 ap.; 6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.; 12, 15, 96, 121 Cart.).

— Unii dintre bătrânii (*γέροντες*) din Germania nouă (*ἀπὸ τῆς νέας Γερμανοῦ*) în Numidia au reclamat pe episcopul lor, pe Maurențiu. În urma acestei reclamații, Maurențiu s'a prezentat în fața sinodului, acuzatorii însă s'au ascuns. Sinodul recunoaște că acești acuzatori merită să fie condamnați, totuși pentru smerenia bisericească (*ἡμερότητα ἐκκλησιαστικὴν*) nu a voit să pronunțe sentința; și pentruca Maurențiu să nu rămână timp îndelungat departe de Biserica sa, sinodul, la cererea lui, dispune ca judecata să se facă în provincia, din care era acel episcop și în care scaunul prim era ocupat de primatele (*ὁ γέρον*, senex, altfel *primas*) Sanctip, și i-a admis lui Maurențiu ca însuși să-și desemneze judecătorii. Maurențiu a desemnat pe Sanctip și încă pe alți șase episcopi, cu ceace sinodul a consimțit, iar pentru alegerea celorlalți episcopi, cari mai erau necesari pentru completarea numărului judecătorilor hotărît prin canoane, sinodul autorizează pe Sanctip să ia dispozițiile de cuviință. Numărul canonic al episcopilor pentru judecarea unui episcop, după dispoziția canonului 12 al acestui sinod, era de doisprezece, și prin urmare mai trebuiau încă cinci episcopi, pe lângă cei desemnați de Maurențiu, pentruca numărul lor să fie complet. Importantă este observația din acest canon, după care un episcop nu este îngăduit să fie expus ocării după voia poporului subordonat (*ὅτι οὐ προαιρέσει τοῦ μνημονευθέντος λαοῦ ὄβριε ὑποπέπτωκεν ὁ ἐπίσκοπος*).

Canonul 101.

Despre împăcarea bisericilor Romei și Alexandriei.

S'a mai hotărît ca să se scrie preasfințitului papă Inocențiu în privința neînțelegerii dintre biserica Romei și cea a Alexandriei, ca ambele biserici să păstreze între olaltă pacea, pe care o propoveduește Domnul²⁾.

¹⁾ Can. 6 cartag. din a. 407. În Corm. can. 100, în Pid. can. 111, în Cn. Prav. can. 113.

²⁾ Can. 7 cartag. din a. 407. În Corm. can. 101, în Pid. can. 112, în Cn. Prav. can. 114.

— După comentatorii apuseni¹⁾ aici este vorba despre controversa dintre Biserica Romei și cea din Alexandria referitoare la Ioan Gurădeaur, din care cauză Inocențiu, episcopul Romei a exclus din comunitatea bisericească pe Teofii²⁾. Deși Părinții din Africa (și în special Aureliu) au apărat fățiș pe Ioan Gurădeaur,³⁾ totuși în interesul păcii dintre oaltă, pe care a propovedit-o și Domnul [Ioan, 14, 27], după cum zice canonul, au hotărît să scrie lui Inocențiu în scopul restabilirii păcii dintre cele două Biserici.

Canonul 102.

[Femeile] cari își părăsese bărbații sau [bărbații] cari [își părăsesc] femeile să rămână așa.

S'a hotărît ca, potrivit învățaturii evanghelice și apostolice, nici cel lăsat de soție, nici cea părăsită de bărbat, să nu se împreune cu altcineva; ci ori să rămână așa, ori să se împace; ceeace dacă vor disprețui, să fie supuși la penitență; în privința acestei chestiuni, trebuie să se ceară emiterea unei legi împărătești.⁴⁾

(48 ap.; 87, 93, 98 trul; 20 Ancira; 9, 21, 31, 35, 36, 46, 48, 77, 80 Vasile c. M.).

— Vezi comentarul sinodului 87 trulan.

Canonul 103.

Despre rugăciunile, cari trebuie să se citească la altar.

S'a mai hotărît, ca rugăciunile întărite la sinod, ori cele de introducere [la liturghie], ori [celece se rostesc la] aducerea jertfei, ori [la] punerea mâinii, de toți să se săvârșească, și nici odată nici de cum să nu se rostescă altele împotriva credinței, ci să se citească cele ce s'au adunat odinioară de cei prea înțelepți.⁵⁾

¹⁾ Van Espen, schol. in h. can. (p. 370), Hefele, Concilieng. I, 101.

²⁾ Palladium in vita S. Chrysostomi (Van Espen, l. c.).

³⁾ Epit. (149) Chrysostomi ad Aurelium.

⁴⁾ Can. 8 cartag. din a. 407. In Corm. can. 102, în Pid. can. 113, în Cn. Prav. can. 115.

⁵⁾ Can. 9 cartag. din a. 407. In Corm. can. 103, în Pid. can. 114, în Cn. Prav. can. 116.

(60 ap.; 63 trul.; 59 Laod.).

— Încă la sinodul dela Laodiceia (can. 59) s'a hotărît că în biserică se poate citi numai ceea ce s'a confirmat canoniceste. Prin canonul prezent cartaginean se repetă această dispoziție, și se prescrie că în biserică se pot citi numai rugăciunile revizuite și publicate la sinoade pentru uzul bisericesc, oprindu-se citirea tuturor celorlalte rugăciuni, deoarece acest lucru este împotriva credinții. Canonul vorbește în general despre toate rugăciunile, și în special despre rugăciunile, cu cari se începe sf. liturghie (προοίμια, praefationes), apoi despre rugăciunile aducerii jertfei (παραθέσεις, commendationes),¹⁾ și în sfârșit despre rugăciunile, ce le citește episcopul, când hirotonește pe cineva (τὰς τῆς χειρὸς ἐπιθέσεις manus impositiones). În Cniga Pravil se menționează și cele dela ὑποθέσεις, rugăciunile de încheiere.²⁾

Canonul 104.

Despre ceice cer dela împărat judecata [în procesele lor] la judecătoriiile lumesti.

S'a hotărît ca oricine ar cere vreodată dela împărat [ca afacerile sale] să se judece la judecătoriiile lumesti, să se lipsească de demnitatea sa; iar de ar cere dela împărat judecata episcopască, întru nimic să nu i se pună piedică.³⁾

(74 ap.; 6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.; 12 Antioh.; 15, 96 Cart.)

— Vezi comentarul canonului 12 al sinodului dela Antiohia. Acest canon adaogă și că în caz de nevoie împărațul poate dispune ca în pricinile referitoare la vreo persoană preoțească să se întrunească pentru judecată sinodul episcopesc, — dar respectivele persoane preoțești nu vor beneficia prin aceasta de vreun folos deosebit, deoarece și fără ordinul imperial ar fi putut să obțină în Biserică judecată și dreptate.

Canonul 105.

Despre ceice nu au comuniune în Africa, și voiesc să treacă pe ascuns peste mare.

¹⁾ Vezi: Bevereg annot in h can. II 208.

²⁾ Ediția din 1862, pag 378.

³⁾ Can 10 cartag. din a. 407. În Corm can. 104, în Pid. can. 115, în Cn. Prav. 117.

Oricine, nefiind în comuniune în Africa, ar trece pe ascuns spre [a intra în] comuniune în părțile de peste mare, se va păgubi de clericatul [său].¹⁾

(12, 13 ap.; 5 sin. I ec.; 11, 13 sin. IV ec.; 17 trul.; 6, 7, 8, 11 Antioh.; 41, 42 Laod.; 9 Sard.; 23 Cartag.).

— Vezi comentariile canoanelor 12 și 13 ap. și al canonului 23 al sinodului prezent.

Canonul 106.

Celce merg la curtea împărătească să se străduiască a-și anunța pricina lor atât iereului Cartaginei, cât și celui al Romei.

Sa hotărît ca oricine va vrea vreodată să meargă la curtea împărătească, în scrisoarea de dimitere, care se trimite către biserica Romei, să se arate în chipul cel mai clar [scopul pentru care merge la curte], și de acolo apoi să primească [altă] scrisoare de dimitere către curte. Din cauza aceasta, dacă celce a luat scrisoare de dimitere numai către Roma, trecând sub tăcere nevoia, pentru care trebuie să meargă la curte, ar vrea deadreptul să meargă la curte, [acela] se va scoate din comuniune. Iar dacă acolo în Roma i s'ar ivi vreo nevoie neașteptată da a merge la curte, va arăta nevoia aceasta episcopului Romei și va lua altă scrisoare dela însuși episcopul Romei. Apoi scrisorile de dimitere date clericilor lor de către primați, sau de către oricare dintre episcopi, să aibă [indicată] ziua Paștilor; iar dacă ziua Paștilor din acel an nu este cunoscută atunci, să se pună a celor trecute, în felul cum s'a obișnuit a se scrie de Consulat în actele publice.

S'a hotărît apoi și aceea ca delegații acestui cinstit sinod trimiși [la curte] să ceară dela preaslăviții împărați tot ceea ce vor crede folositor împotriva donatiștilor, și a păgânilor, și a cultului lor. S'a mai hotărît apoi, la cererea tuturor episcopilor, ca toate scrisorile, cari trebuie să se dea din sinodul [acesta], să le iscălească numai

¹⁾ Can. 11 Cartag. din a. 407. In Corm. can. 105, în Pid. can. 116, în Cn Prav. can. 118.

sfinția ta. — Și au iscălit. Aureliu episcopul bisericii Cartaginei, consimțând cu hotărîrea prezentă, și citindu-o, am iscălit-o. Așîșderea au iscălit și ceilalți episcopi.¹⁾

(12 ap; 11 Antioh.; 7, 9 Sardica; 97 Cartag).

— În Cniga Pravil canonul prezent alcătuiește două canoane (119 și 120) ceeace este foarte corect, deoarece se referă la două chestiuni.

1. Canoanele interzic episcopilor mergerea la curtea împărătească fără vreo necesitate deosebită (7, 9 Sard.); dacă s'ar ivi o astfel de necesitate, atunci pot merge cu permisiunea și cu gramata primatului sau mitropolitului competente (11 Antioh.). Prin canonul cartaginean prezent se întăresc acele canoane pe lângă cuvenita lămurire. Se vorbește despre episcopii și preoții, cari merg la curtea imperială din Roma. Canonul dispune ca ce-luice pleacă la Roma să i se dea scrisoare de dimitere pentru episcopul Romei, și apoi episcopul Romei îi va da dela sine scrisoare către curte. Dacă vreun preot ar merge la curte fără să se anunțe la episcopul Romei, canonul dispune să se excomunică (*ἀποκινηθῆ τῆς κοινῆς*).

2. În partea a doua a acestui canon se repetă ceeace s'a spus în punctul al doilea al canonului 97 în privința delegaților, cari merg la curte cu memoriul împotriva donatiștilor (can. 93) și păgânilor.

Canonul 107.

Sinodul despre judecata episcopilor.

Pe vremea preaslăviților împărați, în anul al șaptelea al lui Onoriu, și în al treilea al lui Teodosiu, al augustilor consuli, în a șaptesprezecea zi a calendelor [Iuliei] Iulie, în Cartagina, în al doilea despărțământ al bisericii. S'a hotărît în acest sinod că un episcop [singur] să nu dea sentință în afacerile judecătorești proprii.

Actele acestui sinod nu au fost scrise din cauza că s'au desbătut [chestiuni] locale, iar nu generale.²⁾

¹⁾ Can. 13 cartag. din a. 407. În Corm. can. 106, 107, în Pid. can. 117, în Cn. Prav. can. 119, 120.

²⁾ Dela sinodul cartag. din a. 409. Corm. can. 108, în Pid. can. 118, în Cn. Prav. can. 121.

(74 ap.; 6 sin. II ec.; 9 sia. IV ec.; 12, 15, 20, 96 Cart.).

— Sensul dispoziției din canonul prezent, conform căreia un episcop nu poate să dea sentință într'o chestiune de judecată, care l privește, după comentarul lui Zonara dela acest canon, este următorul: dacă doi episcopi au vreo controversă între oaltă, sau dacă un cleric reclamă pe un episcop, atunci unul singur dintre episcopi nu poate să-și asume judecata, ci aceasta revine cercului de competență al sinodului eparhial.¹⁾

Canonul 108.

Sinodul împotriva donatiștilor.

După consulatul preaslăviților, auguștilor împărați, în anul al optulea al lui Onoriu, și în al patrulea al lui Teodosiu, în ziua a optsprezecea a calendelor [lunei] Iulie, în Cartagina, în al doilea despărțământ al bisericii. Episcopii Florentiu, Posidiu, Presidiu și Venantiu au primit în sinodul acesta delegația împotriva donatiștilor. În vremea aceasta s'a dat lege ca oricine potrivit alegerii sale libere să primească nevoința Creștinismului.²⁾

(80 ap.; 12 Neoces.; 99 Cartag.).

— Canonul prezent după textul său nu conține nici o dispoziție canonică. Să-l interpretăm. În anul 409 Atila amenința să cucerească Africa (proconsulară) întreagă. Impăratul Onoriu de teamă ca nu cumva donatiștii, în urma urei lor contra ortodocșilor, să provoace răzvrătire și ca nu cumva prin aceasta să promoveze cucerirea Africei din partea lui Atila, emite o lege, după care și donatiștii puteau petrece liber în imperiu, întocmai ca și ortodocșii. În anul următor (410), când trecuse pericolul amenințator al dușmanilor, Părinții din Africa au convocat un sinod împotriva donatiștilor, și la acest sinod s'a constatat că Onoriu a emis o lege, potrivit căreia „oricine potrivit alegerii sale libere să primească nevoința creștinismului“, dar aceasta avea sensul că celuia care nu vrea să fie creștin (ortodox), i se permite să fie donatist.³⁾ Acesta este sensul textului canonului.

¹⁾ Sint. At. III, 558

²⁾ Dela sin cartag. din a 410 În Corm, can 109, în Pid. can 119, în Cn. Prav. can. 122.

³⁾ Van Espen, schol. in h. can. (p. 373).

Iar Zonara scoate din acest canon, cu tot dreptul, legea fundamentală a doctrinei creștine. Zonara zice că omul singur trebuie să aleagă virtutea, iar nu să i se smulgă cu sila; virtutea să nu se exercite forțat ci de bună voie. Așadară cine vrea să primească creștinismul, acela trebuie să facă acest lucru liber și din voința sa proprie, iar nu de silă și din necesitate, deoarece ceea ce este din necesitate și din silă, nu este ferm și trainic; din cauza aceasta și sinodul dela Neocezareia zice în canonul său al 12-lea, că nu trebuie să se primească în preoție celce a fost botezat în primejdie de moarte, deoarece acest fel de credință nu este din convingere, ci din nevoie.¹⁾

Canonul 109.

Sinodul împotriva ereziei lui Pelaghie și Celestiu.

Pe vremea preaslăviților împărați, în anul al doisprezecelea al lui Onoriu, și în al optulea al lui Teodosiu, al consulilor în calendele [luna] Maiu, în Cartagina, în cancelaria bisericii lui Faust, fiind episcopul Aureliu președintele sinodului general, asistat de diaconi, s'a hotărît de către toți episcopii bisericii din Cartagina, întruniți în sfântul sinod, ale căror nume și iscălituri sunt puse [la acte],

că Adam nu s'a făcut muritor de Dumnezeu.

De va zice cineva că protopărintele Adam s'a făcut om muritor, așa, încât ori de ar păcătui, ori de n'ar păcătui, va muri cu trupul, adică, va ieși din trup nu după vina păcatului, ci din nevoia firei, să fie anatema²⁾.

(1, 4 sin. III ec.; 110—116 Cartag.).

Canonul 110.

Copiii se botează întru tertarea păcatelor.

Așișderea s'a hotărît ca oricine tăgăduiește, ori zice,

¹⁾ Sint. At III, 559.

²⁾ Canonul prezent, precum și următoarele șapte până la al 116-lea, derivă dela sinodul cartag. din a. 418 și alcătuiesc cele dintâi 8 canoane ale acestui sinod. În Pidal. se găsesc sub nr. 120—127, în Cn. Prav. sub nr. 123—130. În Cormciaia canonul ultim (116) nu se găsește, iar celelalte șapte se află sub nr. 110—116.

că pruncii cei mici și de curând născuți din pântecel maicelor botezându-se, nu se botează întru lăsarea păcatelor, și nici nu-și atrag nimic din păcatul strămoșesc al lui Adam, care trebuie să se curețe prin baia renașterii (de unde urmează că la aceștia nu se înțelege forma botezului cea întru lăsarea păcatelor cea adevărată, ci cea mincinoasă), să fie anatema; fiindcă nu altfel trebuie să se înțeleagă cele spuse de Apostolul: «Precum printr'un [singur] om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea; și astfel moartea la toți oamenii a trecut, întru acela, prin care toți au păcătuit» [Rom. 5, ¹²], fără numai în felul, în care pururea le-a înțeles catoliceasca biserică, cea răspândită și întinsă pretutindenea. Deci pentru canonul acesta al credinței și pruncii, cari de sine nici unul din păcate nu au putut săvârși, cu adevărat întru lăsarea păcatelor se botează, ca să se curățească întru dânsii prin renaștere ceea ce și-au atras din nașterea cea veche.

(1, 4 sin. III ec.; 109, 111—116 Cartag.).

Canonul 111.

Harul lui Dumnezeu nu dăruiește numai iertarea păcatelor, ci dă și ajutor spre a nu mai păcătuî.

Așișderea s'a hotărît ca, oricine ar zice că harul lui Dumnezeu, prin carele cineva se îndreptează prin Iisus Hristos Domnul nostru, are putere numai pentru lăsarea păcatelor celor săvârșite deja, și că nu dă încă și ajutor spre a nu mai săvârși altele, să fie anatema.

(1, 4 sin. III ec.; 109, 110, 112—116 Cartag.).

Canonul 112.

Harul lui Dumnezeu nu acordă numai cunoștința celor ce trebuie a se făptuî, ci ne însuflă încă și dragostea ca cele ce le-am cunoscut, să fim în stare a le și face.

Așișderea s'a hotărît ca, oricine va zice că acelaș har al lui Dumnezeu cel prin Iisus Hristos Domnul nos-

tru ne ajută numai ca să nu păcuiim, deoarece prin acela ni se descoperă și ni se arată cunoașterea "păcatelor spre a ști ce trebuie să cerem, și de ce trebuie să ne ferim, dar prin el nu ni se dă și ca, cunoscând ce este de făcut, să avem și dragostea și puțința de a făptui, să fie anatema; fiindcă Apostolul zicând: «Cunoștința îngâmfează, iar dragostea zidește» [I Cor. 8, 1], este prea nelegiuit a crede că spre a ne îngâmfa avem harul lui Hristos, iar spre a ne zidi nu-l avem; câtă vreme ambele sunt darul lui Dumnezeu și a ști ce trebuie a făptui; și a iubi ceea ce trebuie a făptui; că dragostea zidind, cunoștința să nu poată a se mândri, căci precum s'a scris și dela Dumnezeu: »Celce învață pe oameni știința« [Ps. 93, 10], tot așa s'a scris și că: »Dragostea dela Dumnezeu este« [I Ioan, 4, 7].

(1, 4 sin. III ec.; 109—111, 113—116 Cartag.).

Canonul 113.

Fără harul lui Dumnezeu nu putem săvârși nici un bine.

Așișderea s'a hotărît ca, oricine ar zice că pentru aceea ni se dă nouă harul dreptății ca ceea ce putem face prin voința liberă, să săvârșim mai ușor prin har, ca și când dacă nu ni s'ar fi dat harul, deși nu ușor, dar totuși am fi putut și fără de acela să împlinim poruncile divine, să fie anatema. Căci [unde] a vorbit Domnul despre rodirile poruncilor, acolo nu a zis: «Fără de mine mai greu puteți făptui», ci a zis; «Fără de mine nimic nu puteți face» [Ioan, 15, 5].

(1, 4 sin. III ec.; 109—112, 114—116 Cartag.).

Canonul 114.

Nu numai umilită, ci și adevărată este vorba sfinților, care grăește: „Dacă zicem că nu avem păcate, pe noi înșine ne înșelăm“.

Așișderea s'a hotărît că în privința celor ce le grăește sfântul Apostol Ioan: «De vom zice că păcat nu

avem, pe noi înșine ne amăgim și nu este adevărul întru noi» [I. Ioan, 1, 8], dacă oarecineva ar fi de părerea că sunt a se înțelege astfel ca și când ar spune că pentru cuget umilit nu trebuie să zicem că nu avem păcate, iar nu fiindcă cu adevărat așa este, să fie anatema; fiindcă Apostolul mai apoi urmează și adaugă astfel: «De vom mărturisi păcatele noastre, credincios este el și drept ca să ne ierte păcatele și să ne curățească de toată nedreptatea» [I Ioan, 1, 9], [și] aici lămurit se arată că nu numai din cuget umilit, ci chiar cu adevărat se zice. Căci Apostolul putea să zică: «de vom zice că nu avem păcat, ne înălțăm pe noi și nu este umilință întru noi»; zicând însă că: «ne amăgim pe noi înșine și nu este adevărul întru noi», a arătat lămurit că celce zice despre sine că nu are păcat, nu spune adevărul, ci mințește.

(1, 4 sin. III ec.; 109—113, 115, 116 Cartag.).

Canonul 115.

In rugăciunea domnească sfinții despre sine-și zic: „Și ne iartă nouă păcatele noastre“.

Deasemenea s'a hotărât că dacă oricine ar zice că celece le rostesc sfinții în rugăciunea domnească: «și ne iartă nouă păcatele noastre» [Mat. 6, 12], nu le zic pentru sine înșiși, deoarece lor nu le mai este necesară această cerere, ci pentru alții, cari sunt păcătoși în poporul lor, și că nu zice fiecare dintre sfinți: «iartă mie datoriile mele», ci «lasă nouă datoriile noastre», ca și cum cel drept ar înțelege să ceară mai vârtos pentru alții decât pentru sine, să fie anatema; căci sfânt și drept era Apostolul Iacov când a zis: «Că întru multe greșim toți» [Iacov, 3, 2]. Pentru ce se adaugă «toți», decât numai ca ideia aceasta să fie în armonie cu psalmul, unde se citește: «să nu intri la judecată cu robul tău, că nu se va îndrepta înaintea ta tot cel viu» [Ps. 142, 2]; și în rugăciunea prea înțeleptului Solomon: «nu este om, carele să nu greșască» [III Imp. 8, 46], și în cartea sfântului Iov: «în mâna fiecărui om se însemnează ca fie-

care om să-și cunoască neputința sa» [Iov. 37, 7]. Drept aceea încă și sfântul și dreptul Daniil Proorocul, în plural zice: «noi am păcătuit, am nelegiuit» [9, 5] și celelalte, pe cari acolo cu umilință și după adevăr le mărturisește, ca să nu se creadă, precum socotesc unii aceasta, că el nu vorbește despre păcatele sale, ci mai vârfos despre ale poporului său; după aceea a zis că: «mă rugam și mărturiseam păcatele mele și păcatele poporului meu Domnului Dumnezeuului meu» [9, 20]; n'a voit să zică: «păcatele noastre» ci a zis: «ale poporului său și ale sale»; ca și cum Proorocul ar fi văzut înainte că vor fi de ceice le vor înțelege rău acestea.

(1, 4 sin. III ec.; 109—114, 116 Cartag.).

Canonul 116.

După adevăr zic sfinții: „și ne iartă nouă datorile noastre“.

Așisderea s'a hotărît că oricine afirmă că cuvintele din rugăciunea domnească, unde zicem: «Iasă-ne nouă datorile noastre» [Mat., 6, 12] așa să zic de sfinți precumcă [numai] din cuget smerit, iar nu după adevăr se rostesc acestea, să fie anatema. Căci cine ar suferi pe cel ce se roagă, minșind nu oamenilor, ci lui Dumnezeu însuși? pe celce cu buzele sale zice că voiește a i se ierta, iar cu inima zice că nu are păcate, cari să i se ierte lui.

(1, 4 sin. III ec.; 109—115 Cartag.).

— Cele opt canoane din urmă (109—116) conșin condamnarea articolelor de credință ale *pelaghienilor*. Despre doctrina aceasta și despre propoveduitorii ei principali am vorbit în comentarul canonului prim al sinodului al III-lea ecumenic (vol. I, partea II, pag. 141—147). Despre condamnarea pelagianismului la sinodul dela Cartagina (a. 418) avem epistola Aurelii ep. ad omnes episcopos per Bizacenam et Arbutianam provinciam constitutos de damnatione Pelagii atque Caelestii, care se găsește în colecțiunea canonică trimisă de papa Adrian la a. 774 lui Carol cel Mare¹).

¹) Vezi: Fr. Maassen, *Gesch. der Quellen des can. Rechts* (Gratz, 1870), I, 458.

Canonul 117.

Despre popoarele, care se convertesc dela donatiști.

Așișderea s'a hotărît, fiindcă mai înainte cu câțiva ani s'a decis întru această biserică de către un sinod complet că toate acele biserici, cari aflându-se sub jurisdicție s'ar fi făcut catolicești mai înainte de aducerea legilor în privința donatiștilor, să revină acelor scaune, prin ai căror episcopi au fost îndemnate să se împreune cu unitatea catolicească, iar toate acelea, cari după [emiterea] legilor s'au împreunat, să revină acelora, de cari s'au ținut și când erau de partea lui Donat. Și fiindcă din cauza aceasta s'au ivit și se ivesc multe gâlcevi între episcopi în privința jurisdicției, acum s'a hotărît în acest sfânt sinod ca, în privința celorce se pare că atunci nu s'a făcut îngrijire desăvârșită, oriunde există [biserică] catolicească, [dar] și de cea din partea lui Donat, și [acele] au depins de scaune diferite, în oricare timp s'ar fi făcut acolo unirea, sau înainte, sau după [emiterea] legilor, să depindă de acel scaun, căruia a aparținut acolo catolicească [biserică] existentă din vechime¹⁾.

(47, 57, 66--69, 91--94, 118, 119, 124 Cartag.).

Canonul 118.

Cum se împărțească episcopii între oaltă circumscriptiile, atât cei ortodocși, cât și ceice s'au convertit dela Donat.

Firește astfel, că dacă s'au convertit episcopi dela donatiști la unitatea catolicească, [episcopii] să împartă deopotrivă între dânșii circumscriptiile găsite așa, în cari erau ambele părți: adică să li se încuviințeze unele ținuturi unuia și altele altuia, așa că cel mai vechiu în episcopie să împartă, iar cel mai mic să aleagă; și de cumva va fi [numai] un loc, va aparține aceluia, care se va găsi mai învecinat; iar dacă cu amândouă scaunele deo-

¹⁾ Can. 9 cartag din a, 418. In Corm. can. 117, în Pid partea I din can. 128, în Cn. Prav. can. 131.

potrivă se învecinează, aceluia i se va lăsa, pe care mulțimea îl va alege. Și de cumva cei vechi catolicești vor vrea pe al lor, și ceice s'au întors dela Donat pe al lor, să fie preferită părerea celor mai mulți față de cei mai puțini; iar dacă părțile sunt egale, să revină celui mai vechiu episcop. Și dacă se vor găsi mai multe locuri de felul acela că într'însele sunt ambele părți, cari nu se pot împărți în chip egal, fiind numărul din acele locuri inegal, acolo întâiu să se împartă în chip egal numerii, și pentru ceace rămâne de prisos în acel loc se va observa ceace s'a zis mai sus, când s'a vorbit despre un singur loc.¹⁾

(47, 57, 66 - 69, 91—94, 117, 119, 124).

Canonul 119.

Dacă un episcop a liberat vreo circumscriptie dela eres, și a posedat-o trei ani, nimeni să nu o pretindă înapoi.

Așiderea s'a hotărît ca dacă cineva după [emiterea] legilor ar converti vreun loc la unitatea catolicească, și dacă l-ar deține pe acela trei ani fără să-l pretindă cineva, de aci înainte să nu se mai ceară dela el, chiar dacă în cursul celor trei ani exista un episcop, care avea dreptul să-l ceară, dar s'a liniștit; iar dacă nu a existat [un astfel de episcop], să nu se hotărască în condică; ci când locul cel văduvit va primi episcop, să-i fie lui îngăduit a-l cere în curs de trei ani dela acea zi. Tot așa dacă vreun episcop s'ar întoarce din partea lui Donat la [biserica] cea catolicească, să nu se hotărască în condică în timpul hotărît, ci din ziua în care s'a întors, să aibă dreptul a cere în curs de trei ani locurile, cari se cuvin scaunului său.²⁾

¹⁾ Can. 10 cartag. 418. In Corm. can, 118, în Cn. Prav. can., 132, în Pid. partea II din can. 128.

²⁾ Can. 11 cartag din a. 418. In Corm can 119, în Pid. can., 129, în Cn. Prav. can. 133.

(47, 57, 66—69, 91—94, 117, 118, 124 Cartag.).

— Aici avem încă trei canoane (117—119) despre donatiști, în privința cărora vezi comentarul canonului 47 al sinodului prezent.

Canonul 120.

Despre ceice iau în stăpânire cu deasila popoare împotriva voinții celorce le dețin, fiind de credință că li se cuvîn lor.

Așișderea s'a hotărît ca oricari episcopi, cari pretind popoarele, despre cari cred că se cuvîn scaunului lor, urmărind să facă aceasta nu prin hotărîrea celorlalți episcopi, ci ar năvăli asupra popoarelor, cari sînt de altul, fie că ele vreau, fie că nu vreau, să se pedepsească cu pierderea pricinii lor. Și toți aceia, cari au făcut aceasta, dacă nu se va soluționa [afacerea] în adunarea episcopilor, ci se ceartă chiar pe această chestiune, să se îndepărteze de acolo acela, despre care se va dovedi că abandonând pe judecătorii bisericești, a făcut năvălire [asupra popoarelor]. Și nici să nu se amăgească cineva pe sine că a luat dela primatele scrisori pentru a le ținea, ci ori de are scrisori, ori de nu are, să se înțeleagă cu celce le ține [popoarele], și dela acela să ia scrisori ca să se arate că el în chip pașnic deține biserica, ce i se cuvîne lui. Iar dacă și acela [care mai înainte a deținut biserica] ar aduce împotriva vreun motiv, asupra acestuia încă să se hotărască între episcopii judecători, sau de către aceia, pe cari primatele i-ar da lor, sau de către cei învecinați, pe cari îi vor alege prin bună învoială.¹⁾

(6 sin. I ec.; 9, 17 sin. IV ec.; 25 trul.).

— Canonul prezent caută să prevină controversele dintre episcopi în privința hotarelor provinciilor episcopești și a popoarelor, cari au depins de o provincie sau de alta, și cari controverse s'au ivit adeseori în urma disputelor donatiste. Canonul dispune ca nici un episcop să nu-și revendice în chip arbitrar

¹⁾ Can. 12 cartag. din a. 418. În Corm. can. 120, în Pid. can. 130, în Cn. Prav. can. 134.

vreun popor (*πλήθη*, *populos*, la Aristen: *παροικία*, la Valsamon: *ἐνορία*, în Cn. Pravil: obștestvo=adunare), care de fapt aparține altui episcop, ci dacă crede că are drept asupra aceluși popor, să se supună chestiunea forului judecătoresc al episcopilor, și să aștepte hotărîrea acestora; dacă nu ar face aceasta, ci ar proceda în chip arbitrar în această chestiune, să se pedepsească cu pierderea pricinii lor (*τοῦ ἰδίου πράγματος τὴν ζημίαν ὑπομείνωσι*, *causae suae jactura multentur*), adică să piardă orice drept de a preînde acel popor (*παροικία*, *ἐνορία*) pentru sine. Așadară scopul principal al acestui canon este, ca nimenea să nu poată în chip samovolnic sau prin răsvrătirea poporului, și cu încunjurarea căilor legale, să-și extindă stăpânirea asupra vreunei localități, care se găsește sub jurisdicția altuia; deoarece chiar și legea civilă dispune — zice Valsamon în comentarul acestui canon — ca oricine să-și piardă proprietatea, dacă vrea să răpească pentru sine în chip samovolnic această proprietate.¹⁾ Canonul mai adaogă apoi că nu este suficient ca cineva să intre în proprietatea unei localități, care *de facto* este supusă jurisdicțiunii altuia, dacă respectivul prezintă mitropolitului gramata, prin care i se dă dreptul la acea localitate, ci este de trebuință o gramată dela acel episcop, care deține localitatea controversată, din care gramată să se vadă că dânsul deține în chip legal (în canon se zice: în chip pașnic, *εἰρηνικῶς*) Biserica revendicată pentru sine. Iar dacă episcopul, care o deține *de facto*, va aduce motive noi în favorul său, canonul dispune ca și acestea să se supună hotărîrii forului judecătoresc competente al episcopilor.

Canonul 121.

Despre cei ce negliă popoarele, cari le aparțin.
Deasemenea s'a hotărît ca toți acei [episcopi], cari ar neglija să câștige pentru unitatea catolică locurile aparținătoare scaunului lor, să se admonieze de către episcopii sânguincioși din vecinătatea lor, ca să nu întârzie a face aceasta. Pentru aceea dacă în termen de șase luni dela ziua întrunirii în acest [scop] nimic nu ar isprăvi, atunci [acele locuri] se vor atribui celui

¹⁾ Sint. At. III, 578.

poate să le câștige; așa însă că, dacă acela, despre care se arată că lui i se cuvin acele [locuri], într'adins, din oarecare calcul, s'a părut [numai] că negliă, fiind aceasta pe placul ereticilor, ca ei să fie primiți fără zgomot: și în aceasta de către altul s'a zădărnicit sân-guința lui, pe care dacă o ar fi întrebuințat, mai mult ar fi întăritat pe cei eretici; aceasta cercetându-se între olaltă de către episcopii judecători, locurile se vor restitui scaunului său. Iar dacă episcopii judecători sunt din diferite eparhii, acel primat va da pe judecători, pe al cărui teritoriu se află locul, în privința căruia s'a ivit neînțelegerea. Iar dacă prin învoire comună s'ar alege judecători din vecinătate, să se aleagă ori unul, ori trei; și dacă s'ar alege trei, să urmeze sau hotărârii tuturor, sau a celor doi¹⁾.

(58 ap.; 19 trul.; 11 Sard.; 19 Laod.; 41, 71, 123, 124 Cart.).

— Și acest canon are în vedere situația produsă de donatiști în Biserica din Africa, și vrea să îmbărbăteze pe episcopi în zelul lor ca să se străduiască de a converti pe donatiști la unitatea ecumenică (*eis τὴν καθολικὴν ἐνότητά*), iar dacă episcopi ortodocși respectivi nu ar face acest lucru — zice canonul — aceștia să se admonieze de către episcopii sân-guincioși din vecinătate; dar aceasta însemnează că acei episcopi trebuie să fie îndemnați la aceasta de către episcopii zeloși pentru unitatea ecumenică în timpul când acești episcopi se întunesc la sinodul anual.²⁾ Dacă respectivii nu se îndreaptă în curs de șase luni dela admoniție și nu încep să lucreze în interesul unirii, în acest caz localitățile dependente de scaunul lor, și cari sunt contaminate încă de doctrina donatistă, se vor da altui episcop, care va fi capabil să facă, ceea ce episcopul neglijent a întrelăsat. Canonul mai adaugă excepția, când se dovedește că episcopul respectiv din calcul a procedat așa și nu s'a pripit cu convertirea donatiștilor, numai pentruca mai târziu să-i poată converti mai ușor și fără zgomot. În canon se spune destul de lămurit cine are să judece în acest caz.

¹⁾ Can. 13 cartag. 418. In Corm. can. 121, in Pid. can. 131, in Cn. Prav. can. 135.

²⁾ Coment. lui Valsamon III, 582.

Canonul 122.

Hotărîrea judecătorilor aleși să nu se nesocolească.

Iar dela judecătorii aleși prin înțelegere comună să nu fie îngăduit a apela. Și oricarele de s'ar dovedi că din îndărătnicie nu vrea să se supună judecătorilor, episcopul primului scaun, cunoscând această împrejurare, va da scrisori ca nici unul dintre episcopi să nu comunice cu acela până ce nu se va supune.¹⁾

(58, 74 ap.; 6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.; 15, 96, 10 Cartag.).

— În Pidalion acest canon nu se găsește ca un canon separat, ci el formează partea finală din canonul 121 (în Pid. can. 131); și într'adevăr așa este corect, deoarece acest canon (122) vorbește despre judecătorii aleși pentru judecarea chestiunilor, de cari se ocupă canonul 121, și confirmă dispoziția emisă mai înainte (can. 15, 96) după care este interzis apelul la un for judecătoresc superior împotriva sentinței judecătoriei de arbitrii, sub amenințarea de pedeapsă. Particula «iar» (ὁὐ, antem), cu care se începe acest canon, încă dovedește că el este o parte integrantă a canonului 121.

Canonul 123.

Episcopul care nu se îngrijește de teritorul său, să se lipsească de comuniune.

Dacă vreun episcop va fi neglijent față de eretici, ori în privința condicelor, ori în privința scaunelor, să se admonieze de către episcopii sârguincioși vecini și să i se arate neglijența lui ca să nu aibă cuvânt de apărare; iar dacă din ziua, în care a fost admoniat, până în șase luni, petrecând în aceeași eparhie, nu ar purta grijă în privința celor ce sunt datori a se întoarce la unitatea catolică, cu unul ca acela să nu se intre în comuniune, până nu va îndeplini acest lucru. Și dacă executorul nu ar veni în acele locuri, să nu i se pună în sarcina episcopului²⁾.

(58 ap.; 19 trul.; 11 Sard.; 47, 57, 71, 121, 122, 124, Cart.).

¹⁾ Can 14 cartag. din a. 418. In Corm. can. 122, în Cn. Prav. can. 136, în Pid formează partea finală din can. 131.

²⁾ Can 15 cartag. din a. 418. In Corm. can. 123, în Pid can. 132, în Cn. Prav. can. 137.

Canonul 124.

Despre episcopii, cari mințesc în privința comuniunii cu donatiștii.

Iar dacă se va dovedi că vreun [episcop] a mințit în privința comuniunii acelor [eretici donatiști], spunând că au intrat în comuniune, și se dovedește că el însuși știe că nu au intrat în comuniune, acela să piardă chiar episcopia¹⁾.

(58 ap.; 19 trul.; 11 Sard.; 47, 57, 71, 121—123 Cartag.).

— Aceste două canoane (123 și 124) stau în conexiune cu cele două precedente (121 și 122) și expun mai detaliat cele cuprinse și în canonul 121 al acestui sinod în privința celor de făcut din prilejul convertirii donatiștilor.

Canonul 125.

Presviterii și clericii să nu apeleze decât numai la sinodul din Africa.

Așișderea s'a hotărât ca presviterii, diaconii, și ceilalți clerici inferiori, cari, vor fi nemulțumiți de sentința episcopilor lor, în pricinile ce le au, să se audieze de episcopii lor învecinați, și [controversele] cele dintre dânșii le vor soluționa aceia, cari au fost acceptați de ei cu consimțământul episcopilor lor proprii. Iar dacă și dela aceștia ar voi să apeleze, să nu [le fie iertat să] apeleze decât numai la sinoadele din Africa sau la primații eparhiilor lor. Iar celce ar vrea să apeleze peste mare, de nimeni să nu se primească în comuniune în Africa²⁾.

(6 sin. II ec.; 9 sin. IV ec.; 4 Antioh.; 10, 11, 12, 14, 15, 20, 23, 28, 105 Cartag.).

— Vezi comentarul canonului 28 cartaginean.

¹⁾ Can. 16 cartag. d'n a. 418. In Corm. can. 124, in Pid. can. 133, în Cn. Prav. can. 138.

²⁾ Can. 17 cartag. din a. 418. In Corm. can. 125, în Pid. can. 134, în Cn. Prav. can. 139.

Canonul 126.

Despre învelirea tinerelor fecioare [cu vălul călugăresc].

Așișderea s'a hotărît că dacă oricare dintre episcopi ar pune, sau a pus vălul [călugăresc] pe o fecioară până la vârsta de douăzecișicinci de ani, în cazurile când a fost nevoit [să facă aceasta] fiind primejduită castitatea feciorelnică, sau [în cazul] când se bănuiește existența vreunui îndrăgostit puternic, sau a unui răpitor, sau aceea se simțește străbătută de oarecare primejdie aducătoare de moarte, și părinții ei, sau sub a căror grijă se găsește, se roagă ca să nu se săvârșască fără de schimă [călugărească], — pe unul ca acesta să nu-l învinuiască cu sinodul, care a fixat acel număr al anilor!).

(16 sin. IV ec.; 4, 40 trul.; 6, 16, 44 Cartag.; 18 Vasile c. M.).

— Dispoziția canonică, despre care se vorbește în canonul prezent și după care fecioarele nu pot fi primite în cinul călugăresc înainte de 25 de ani, este dispoziția sinodului dela Iponia din anul 393, și care dispoziție se menționează în titlul canonului 16 al acestui sinod cartaginean. Canonul prezent admite excepție dela dispoziția menționată în cazul când salvarea morală a unei fecioare este amenințată de vreun pericol, sau când este pe moarte, și când sau dânsa, sau părinții sau îngrijitorii ei se roagă a fi învrednicită de milostivire, ca să nu moară fără de schima călugărească (*χωρίς τοῦ σχήματος*). În astfel de cazuri canonul permite episcopului, care are dreptul de a primi pe fecioare în cinul monahal, și fără de a cărui învoire în genere nimeni nu poate deveni călugăr,²⁾ să poată primi pe o fecioară și să-i pună vălul călugăresc, și înainte de 25 de ani, și în acest fel de cazuri episcopul nu se va supune nici unei pedepse. — Altcum în privința aceasta trebuie să se compare canonul 40 al sinodului trulan, precum și canonul 18 al lui Vasile cel Mare, și se va urma dispoziția, care s'a emis mai târziu, așadară dispoziția menționată a sinodului trulan.

Afară de cele șase canoane (1, 29—33), cari au fost date de acest sinod (din a. 419), canonul prezent (126) este ultimul

¹⁾ Can. 18 cartag. din a. 418. Corm. can. 127, în Pid. can. 135, în. Cn. Prav. can. 140.

²⁾ Coment. lui Valsamon, III, 592.

dintre canoanele sinoadelor africane precedente, cari s'au revizuit și primit de sinodul din a. 419 pentru întreaga Biserică din Africa. Și toate aceste canoane s'au citit și primit în ședința cea dintâi a acestui sinod (25 Maiu 419). Deoarece însă era anevios ca toți episcopii (în număr de 217), cari fuseseră prezenți până acum la sinod, să rămână și pe mai departe în Cartagina la sinod, dar deoarece trebuia să se mai soluționeze câteva chestiuni, din cauza aceasta s'a hotărît să rămână 15 episcop¹, cari să soluționeze aceste chestiuni, iar ceilalți să plece la episcopiiile lor. Hotărîrea aceasta se cuprinde în

Canonul 127.

Din fiecare eparhie să se aleagă trei judecători pentru ca episcopii să nu se mai rețină la sinod.

Așisderea întreg sinodul a hotărît să se aleagă din fiecare eparhie câte trei judecători, pentruca să nu se mai rețină pentru timp mult toți episcopii întruniți la sinod. Și s'au ales din biserica Cartaginei, Vicențiu, Fortunatian și Clar; din eparhia Numidiei, Alipie, Augustin și Restitut; din eparhia Bizacenei, pe lângă prea sfințitul primate Donatian, Cresconiu, Iucund și Emilian; din cea a Mauritaniei Sitifensis, Severian, Asiatic și Donat; din eparhia Tripolitaniei, Plautiu, trimis după obicei în delegație; cari toți au cercetat împreună cu prea sfințitul primate Aureliu toate [chestiunile]; pe carele întreg sinodul l-a rugat să iscălească toate chestiunile soluționate sau scrisorile. Și a iscălit: Aureliu, episcopul bisericii Cartaginei, consimțind cu hotărîrea prezentă, și citindu-o am iscălit. Asemenea au iscălit și ceilalți episcopi.¹)

— Potrivit acestei hotărîri s'au ales trei reprezentanți din fiecare eparhie, cu excepția celei din Tripolitania, din care a rămas numai un reprezentant (can. 14), și acești reprezentanți sub președinția lui Aureliu au avut să termine agendele sinodului.

După canonul prezent (127) în Cniga Pravil mai avem încă

¹) Can. 19 cartag. din a. 418. In Corm. can. 126, în Pid can. 136, în Cn. Prav. can. 141, 142.

un canon, în care se spune că mulți episcopi au declarat că li este greu să rămână și mai departe în Cartagina și deci în locul lor au fost aleși reprezentanții respectivi, așadară în acest canon în esență se repetă tot ceea ce s'a spus în canonul anterior. În Cniga Pravil acest canon este alcătuit din partea finală a precuvântării ședinței următoare dela sinodul, care s'a ținut în 30 Maiu, anul 419.¹⁾

Canonul 128.

Ceice sunt excomunicați să nu se admită la acuzare.

S'a mai hotărît de către toți, deoarece prin hotărârile de mai înainte ale sinoadelor s'a normat în privința persoanelor clericale, cari trebuie să se admită la acuzare, și nu s'a hotărît cari persoane să nu se admită; din cauza aceasta hotărîm după dreptate ca acela să nu se admită la acuzare, carele a fost scos din comuniune și se găsește sub afurisire, fie cleric, fie laic celce voiește să acuze.²⁾

(74 ap.; 6 sin. II ec.; 9, 21 sin. IV ec.; 8, 19, 30, 129, 130 Cartag.).

Canonul 129.

Nici sclavii, nici cei liberați și nici o persoană lipsită de drepturile civile nu poate [avea dreptul de a] acuza.

Așișderea s'a hotărît ca nici un sclav, și nici chiar cei liberați să nu se admită la acuzare; apoi niciunul dintre aceia, pe cari legile civile nu-i admit să părăscă pentru vinovății; precum nici unul dintre aceia, cari sunt pângăriți cu pata privațiunii de drepturile civile, adică comedianții, și nici oricari persoane, cari s'au spurcat cu fapte rușinoase; apoi nici ereficii, nici păgânii, nici iudeii; totuși tuturor, cărora li se deneagă acest drept de acuzare, nu li se deneagă dreptul de a acuza în cauzele lor proprii.³⁾

¹⁾ Sint. At III, 594—595.

²⁾ Canonul prezent în Pidalion se găsește sub Nr. 137 (N. Tr.).

³⁾ Canonul prezent în Pidalion se găsește sub Nr. 138 (N. Tr.).

(74 ap.; 6 sin. II ec.; 9, 21 sin. IV ec.; 8, 19, 30, 128, 130 Cartag.).

— Despre dispoziția acestor canoane (128 și 129) s'a vorbit mai înainte la comentariul canonului 6 al sinodului al doilea ecumenic.

Canonul 130.

Celce nu poate dovedi o acuză, la alta să nu se admită.

Așișderea s'a hotărât că de câte ori clericii vor fi puși de acuzatori [sub acuză] pentru mai multe vinovății, și una din ele, care la început s'a desbătut, nu s'a putut dovedi, celelalte să nu se mai admită după aceea [spre dezbateri].¹⁾

(74 ap.; 6 sin. II ec.; 9, 21 sin. IV ec.; 8, 19, 30, 128, 129 Cartag.).

— Canonul prezent stă în conexiune cu canoanele 128 și 129 ale acestui sinod. Celce ridică deodată mai multe acuze împotriva vreunei fețe preoțești, dacă acuza cea dintâi cade din cauză că nu s'a putut dovedi, pentru acest caz canonul dispune ca acuzatorului să nu i-se mai permită să ridice alte acuze. Iar aceasta se dispune din motivul fiindcă după dreptul vechiu, acuzatorul de regulă dădea în scris (*ἐγγράφως*) declarația că se va supune aceleiași pedepse, care se cuvine acuzatului, dacă acuza nu s'ar dovedi, apoi în cazul când acuza nu se dovedește, acuzatorul era lipsit de onoare (*ἀτιμωθείς*, infamis), și prin urmare era incapabil să ridice acuze împotriva cuiva. Iar dacă acuzatorul nu dădea în scris acea declarație, atunci, în cazul că acuza nu se dovedea el se considera calomniator (*αυχοφάντης*, calumniator), și deasemenea *ἀτιμωθείς*, deci incapabil de a acuza pe cineva.²⁾

Canonul 131.

Cine trebuie să se admită la mărturie?

Și să nu se admită la mărturie ca martori ceice, despre cari s'a poruncit să nu se primească nici la acuză,

¹⁾ Canonul prezent în Pidalion se găsește sub Nr. 139 (N Tr.).

²⁾ Coment. lui Valsamon, III, 599.

sau pe cari acuzatorul îi aduce din casa sa; nici să se primească mărturia până la vârsta de patrusprezece ani. ¹⁾ ²⁾

(75 ap.; 2 sin. I ec.; 8, 19, 30, 59, 128 – 130, 132 Cartag.).

— La comentarul canonului 75 ap. am vorbit în general despre martorii împotriva clericilor. Prin canonul prezent este interzis a se primi ca martori în privința acuzelor (la tot cazul în cele criminale, *ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων*, in causis criminalibus) ³⁾ ridicate împotriva clericilor, toți ceice nu se pot primi nici în calitate de acuzatori. Apoi mai adaogă acest canon că nu pot fi primiți în calitate de martori nici aceia, pe cari acuzatul îi aduce din casa sa (*τοὺς οἰκειαχοὺς*), și nici ceice nu sunt majori (*ἀνήθους*), adică, zice canonul, ceice nu au ajuns vârsta de 14 ani.⁴⁾

Canonul 132.

Despre episcopul, carele a excomunicat pe celce numai lui i-a mărturisit vinovăția sa.

Așisderea s'a hotărit că dacă un episcop ar zice cândva că cineva lui singur i-a mărturisit vinovăția sa, și acela tăgăduște, să nu socotească episcopul că va fi fărît în ocara sa, fiindcă lui singur nu i se dă crezământ: chiar dacă zice că din imboldul conștiinței sale nu poate să fie în comuniune cu celce tăgăduște [fapta sa].⁵⁾⁶⁾

(75 ap.; 131 Cartag.).

— Numai *un martor* să nu stea împotriva cuiva, pentru orice nedreptate sau pentru orice păcat, ce va fi făcut, ci după spusele a *doi martori* sau a *trei martori* să se adeverească lucrul — poruncește Sf. Scriptură a Testamentului Vechiu (V Moise,

¹⁾ În Cōrmeiaia acest canon alcătuește două canoane (131 și 132).

²⁾ În Pidalion acest canon se găsește sub Nr. 140 (N. Tr.).

³⁾ Coment. lui Valsamon, III. 601

⁴⁾ Valsamon în comentarul acestui canon (Sint. At III, 602) mai spune că în aceste cazuri ar fi mai bine să se urmeze după legile civile citate în Vasilicāle (XXI, 1, 20); și după cari acuzatul nu poate chema în calitate de martor pe o persoană, care nu a împlinit 20 de ani, deoarece celce nu are 20 de ani, nu este statornic în modul de a cugeta.

⁵⁾ În Cn. Prav. acest canon și cel următor (133) formează unul singur (147).

⁶⁾ În Pidalion canonul prezent și cel următor (133) formează canonul 141 (N. Tr.).

19, 15). Aceiaș poruncă o dă și Iisus Hristos în Testamentul Nou (Mat. 18, 16, Ioan 8, 17). Dispoziția aceasta a Sfintei Scripturi se referă la orice și la toți, fără deosebire, neexcepționând nici pe episcopi, și această dispoziție și-a găsit expresia sa canonică în acest canon cartaginean. Acesta deneagă mărturiei unui episcop importanța și făria de dovadă, în cazul când dânsul afirmă că cineva i-a mărturisit vreun păcat, dar acesta nu vrea să recunoască acea mărturisire; episcopul însă — zice canonul — să nu creadă că va fi târit în ocară din cauză că lui singur nu i se dă crezământ, deși ar insista că conștiința lui se turbură dacă rămâne în comuniune cu acel păcătos, care numai *singur lui* i-a mărturisit păcatul, deoarece aceasta este doctrina evanghelică, potrivit căreia orice lucru trebuie să se mărturisească de doi sau trei martori. Valsamon menționează dispoziția acestui canon pentru cazul, când episcopul respectiv, sau alt duhovnic descoperă păcatul, pe care i l-a spus cineva din prilejul *mărturisirii*, deci în taină, și citează decizia patriarhului Constantinopolului, Luca (1156—1169), care a caterisit pe egumenul mănăstirii din Girotrofos din cauză că a descoperit păcatele mărturisite lui de fiii săi duhovnicești.¹⁾ Acest canon, precum și decizia patriarhului menționat se citează în canonul 120 al nomocanonului din Mollitvelnicul cel mare și aici se mai spune și următoarele: «părintele spiritual, dacă descopere cuiva păcatul mărturisit de cineva, să fie supus epitimiei: să fie pedepsit trei ani și lunar numai odată să se cuminece și în fiecare zi să facă o sută de metanii; iar legea civilă prescrie să i-se smulgă limba celui care a comis acest lucru».²⁾ Păstrarea secretului mărturisirii auzită de duhovnic (sigillum confessionis) este și astăzi lege nestrămutabilă pentru preoți (Cartea despre datoriile preoților, § 109).

Canonul 133.

Episcopul fără motiv să nu despoaie pe cineva de comuniune.

Câtă vreme episcopul propriu nu ar comunica cu

¹⁾ Sint. At. III, 604

²⁾ Ed. din Moscova, 1808, pag. 345. Pedepșa epitimiei de trei ani din canonul nomocanonului se bazează pe un canon vechiu, care se atribuie lui Eftem Sirul, iar pedepșa de a se smulge limba celui du-

cel afurisit, cu episcopul acela să nu comunice ceilalți episcopi; ca episcopul să se ferească mai bine a nu zice împotriva cuiva [ceva], ceeace nu poate dovedi cu dovezi dela alții.

Episcopul Aureliu zise: «Dupăce s'au adus hotărârile prin voința sinodului întreg întrunit și a smereniei mele, se decide să se facă încheierea tuturor agendelor rezolvite în chip definitiv mai înainte și împreună desbaterăa celor stabilite cu ziua de astăzi să se primească la actele bisericești; iar cele ce încă nu sunt soluționate le vom comunica în scris în ziua următoare cinstitului nostru frate și împreună episcop Bonifaciu prin frații noștri, episcopul Faustin și presviterii Filip și Asell». Și au iscălit.

(12, 16, 28, 32, 75 ap.; 5 sin. I ec.; 4 sin. IV ec.; 4, 6, 20 Antioh.; 13, 14, 15 Sardica; 9, 10, 11, 20, 29, 132 Cartag.).

— Canonul prezent stă în conexiune logică cu canonul 132 și formează complectarea celui din urmă. Din cuvintele ultime, dar mai ales din titlul canonului 132 se vede că episcopul respectiv a scos chiar și din comuniune pe individul, care singur lui și-a mărturisit păcatul. Procedura aceasta era ilegală prin sine însăși, și despre această ilegalitate vorbește canonul prezent (133). Anume acest canon dispune că, dacă un episcop a excomunicat în chip ilegal pe cineva (în cazul prezent pe un individ, care singur lui i-a mărturisit păcatul), apoi ceilalți episcopi trebuie să întrerupă comuniunea (*μη συχνοινωνησωσιν*) cu acela atâta vreme, câtă dânsul nu vrea să fie în comuniune cu acela, pe care l-a excomunicat în mod ilegal. În canon se spune și cauza, pentru care s'a hotărît în felul acesta, și anume ca episcopul altă dată să bage bine de seamă înainte de a pedepsi și de a excomunica pe cineva, fără să fie în stare de a dovedi cu ceva cele invocate împotriva respectivului. Iar dacă s'ar dovedi că episcopul a excomunicat pe cineva din patimă culpabilă, acel

hovnic, carele descopere un păcat mărturisit lui la spovedanie, a fost luată probabil, din Prochiron (XXXIX, 46; compară Cormciaia, cap. 48, XXXIX, 46, ed. cit II, 166), în care pedeapsa aceasta se prescrie pentru mărturia mincinoasă. Compară: A. Pavlov, *Nomocanon*, ed. cit. pag. 122—123.

episcop va fi supus unei pedepse și mai grele, potrivit canonului 5 al sinodului VII ecumenic.

Cu acestea s'au terminat agendele sinodului cartaginean din anul 419. După aceasta, în privința chestiunii, pentru care s'a întrunit acest mare sinod al Bisericii din Africa, adică în privința apelurilor la Roma împotriva hotărîrilor sinoadelor africane, s'a trimis prin Faustin, episcopul anconitan, și prin presviterii romani Filip și Asell (cari toți trei erau delegații episcopului dela Roma la acest sinod) următoarea:

Scrisoare

trimisă de sinodul întreg din Africa către Bonifaciu, episcopul Bisericii Romei, prin episcopul Faustin, presviterii Filip și Asell, delegații Bisericii Romei.

Aureliu, Valentin al primului scaun din eparhia Numidiei, și ceilalți, în număr de două sute șaptezecede, prezenți la sinodul întreg al Africei, lui Bonifaciu, preafericitului stăpân și preacinstitului frate.

Deoarece Domnul a hotărît ca smerenia noastră să răspundă în scris în privința celor dezbătute împreună cu noi de preasfințirii frații noștri, împreună episcopul Faustin și împreună presviterii Filip și Asell, datori suntem, nu lui Zosim, episcopul de fericită pomenire, dela care ni s'au adus scrisori și însărcinări, ci vredniciei voastre, carele cu voia lui Dumnezeu a ocupat locul aceluia, a vă face cunoscut pe scurt cele hotărîte prin consensul nostru al ambelor părți, dar fără insistare asupra debaterii amănunțite a celor soluționate, întru cari păstrându-se dragostea, dar pe cari le-am scos la capăt nu fără mică osteneală în dispute, având grijă ca în acte să se introducă cele ce se referă la chestiune. Și acela, dacă ar mai fi în acest corp, ar primi, Stăpâne frate, cu prea mare bucurie ceea ce ar fi văzut că în chipul cel mai pașnic s'a hotărît. Presviterul Apiariu, din cauza căruia, și a hirotonisirii și afurisirii și apelului lui, s'a născut mare sminteală nu numai în Biserica din Sicca, ci și în cea din Africa întreagă, după ce a cerut iertare pentru toate rățăcirile, s'a reintegrat în comuniune. Dar împreună episcopul nostru Urban din Sicca a fost cel dintâiu, care

a îndreptat fără echivoc totul, ceea ce era de îndreptat. Deoarece însă trebuie să se poarte grijă de pacea și liniștea bisericească nu numai acum, ci și în viitor, căci multe de acestea s'au întâmplat, în scopul ca pentru viitor să ne ferim de unele similare sau chiar mai grele, hotărîm ca presviterul Apiariu să fie înlăturat dela biserică din Sicca, păstrându-și, firește, demnitatea și treapta sa; și după ce va primi scrisoare [canonică] să exercite datoriile de presviter în oricare alt loc, unde va vrea și va putea; și acestea i le-am încuviințat lui Apiariu, la cererea lui prin propriile lui scrisori, fără de nici o greutate. Dar înainte de a se da acestei chestiuni astfel de soluție, între altele, cu cari ne-am ocupat prin hotărîri amănunțite, însuși [Apiariu] a pretins oral ca în privința actelor bisericești noi să cerem dela frații noștri, împreună episcopul Faustin, și dela împreună presviterii Filip și Asell ca să expună totul, ce li s'a încredințat să trateze cu noi, precum și cele, pe cari să le execute verbal, nu scripturistic; iar noi, cerînd instrucția adusă cu dînsii în scris, au prezentat-o; pe care am citit-o, și am anexat-o la acte, cari vi se și aduc printr'înșii acum; prin care s'a rînduit ca să se trateze cu noi patru chestiuni: întâiu, despre apelurile episcopilor către iereul Bisericii din Roma; al doilea, ca episcopii să nu meargă la cîrte, precum s'a întâmplat [până acum]; al treilea, ca afacerile presviterilor și diaconilor să se cerceteze de episcopii vecini, dacă ei ar fi scoși de aceștia în chip pripit din comuniune; al patrulea, în privința scoaterii din comuniune a episcopului Urban și a citării lui la Roma, dacă nu ar îndrepta cele ce trebuesc îndreptate. Dintre toate acestea, în privința chestiunii prime și a treia, anume ca să se admită episcopilor apelul la Roma și ca afacerile clericilor să se decidă de episcopii lor eparhiali, încă în anul trecut prin scrisorile noastre trimise deja aceluiaș episcop de cinstită pomenire, Zosim, ne-am sîrguit a arăta că noi pe acestea le vom observa pentru timp scurt fără de vătămarea cuiva, până când se va face cercetarea hotărîrilor sinodului dela Niceia. Și acum cerem și dela sfinția ta ca să dispuni așa ca acelea să se observe

de noi în felul cum s'au desbătut și hotărît de către Părinții dela Niceia; și să dispuni ca să se cerceteze cele ce sunt puse în însăș instrucția de acolo dela voi, adică «dacă un episcop este acuzat, și episcopii întruniți din acea eparhie ar judeca, și l-ar scoate din treapta lui, dacă dânsului i s'ar părea să apeleze și să se refugieze la preafericitul episcop al bisericii dela Roma; oare [episcopul Romei] să consimtă a-l asculta și a dispune ca sentința să se înoiască, și să hotărască a se scrie episcopilor așezați în eparhia limitrofă și apropiată, ca dânsii toate să le cerceteze din nou cu sârguință și să finalizeze cauza după fidelitatea adevărului? Iar dacă și celce cere să se asculte din nou afacerea lui prin rugămintea lui ar îndupleca pe episcopul Romei ca să trimită un presviter din jurul său, să fie în puterea acestui episcop de a socoti și de a judeca [cum va vrea]; va sta în dreptul său de a decide și dacă va alege pe ceice trebuie să judece fiind prezenți împreună cu episcopii, având puterea aceluia, care i-a trimis; iar dacă va crede că pentru cercetarea afacerii sunt de ajuns episcopii, să facă cecece preaințeleptului sfat i s'ar părea [că este bine]». ¹⁾ Asemenea în privința presviterilor și diaconilor «dacă vreun episcop pornit spre mânie, cecece însă să nu se întâmple, s'ar porni cu grabă și cu asprime asupra vreunui presviter sau diacon de al său, și ar vrea să-l scoată pe acela din biserica sa, să se poarte grijă ca să nu se osândească pe nedrept, sau să se despoaie de comuniune. Deci cel scos să aibă dreptul de a merge la [episcopii] cei din vecinătate, și cauza lui să se asculte și să se cerceteze mai cu deamăruntul; fiindcă nu se cade ca ceice se roagă să nu fie ascultați; iar episcopul acela, care l-a lepădat pe el pe drept sau pe nedrept, este dator să primească cu răbdare cercetarea pricinii, ca hotărîrea lui ori să se confirme, ori să se îndrepte». ²⁾ Acestea adică s'au anexat la acte până la sosirea exemplarelor originale ale sinodului dela Niceia;

¹⁾ Canonul 5 dela Sardica.

²⁾ Canonul 14 dela Sardica.

cari dacă se cuprind acolo în felul cel din acea instrucție, care ni s'a arătat prin frații trimiși dela scaunul apostolic, atunci se vor observa și la voi în Italia în acelaș fel și noi nu vrem să vă mai amintim acestea, nici nu vom fi siliți a [mai] cere, ci credem că cu ajutorul milostivirii Domnului Dumnezeuului nostru, fiind sfinția ta proestosul bisericii din Roma, în viitor nu ne va mai supune acea întunecime; și se vor observa în privința noastră cele ce trebuie să se observe cu frățească dragoste chiar dacă noi nu grăim, că după înțelepciunea și dreptatea dăruită ție de cel Preaînalt, chiar însuși înțelegi că acelea trebuie să se păzească, dacă cumva nu va fi altul cuprinsul canoanelor sinodului dela Niceia. Căci noi peste foarte multe cărți am dat, dar nici unde nu am citit [acele canoane] în cărțile dela Roma ale sinodului dela Niceia în felul cum ni s'au trimis de acolo în instrucția menționată mai înainte; dar, fiindcă aici nici într'o carte grecească nu am putut să le găsim pe acestea, dorim foarte mult să ni se aducă cele dela bisericile răsăritene, unde se spune că acele hotărâri se pot găsi chiar în original. De aceea și rugăm pe cucernicia ta să binevoiești chiar însuși să scrii iereilor din acele ținuturi, adică celor din biserica Antiohiei, și din cea din Alexandria, și din cea din Constantinopol, dar și altora, dacă se învoiește sfinția ta ca de acolo să ni se trimită canoanele stabilite la Niceia de către Sfinții Părinți, prin ceace cu ajutorul lui Dumnezeu vei aduce această deosebită binefacere tuturor bisericilor apusene. Căci cine dubitează [asupra împrejurării] că exemplarele dela greci sunt cele mai autentice ale sinodului întrunit la Niceia? fiind aduse din atâtea locuri deosebite și dela celebrele biserici ale Grecilor și că comparându-le [între olaltă] sunt în concordanță, și până când nu se face aceasta, noi mărturisim cele aduse nouă în instrucția menționată mai înainte, în privința episcopilor, cari apelează la iereul biserici Romei și în privința cauzelor clericilor cari trebuiesc să se soluționeze de către episcopii eparhiilor lor proprii, și observându-le până la confirmare, ne încredem că, cu voia lui Dumnezeu prea fericirea voastră încă ne va ajuta în privința

aceasta. Iar celelalte desbătute și întărite la sinodul nostru, deoarece mai înainte menționații frați ai noștri, împreună episcopul Faustin, și împreună presviterii Filip și Asell, le aduc cu sine, de veți binevoi, ei le vor face cunoscute sfinției voastre. Și au iscălit. Domnul nostru să te păstreze nouă la mulți ani, preafericite frate.

Așișderea au iscălit, Alipiu, Augustin, Posidiu, Marin și ceilalți episcopi.

— Precum știm, presviterul Apiariu a fost caterisit pentru diferite delikte de către episcopul său Urban din Sicca în Africa proconsulară. Acest presviter s'a adresat la Roma, cerând anularea sentinței lui Urban, dată împotriva lui. Episcopul de pe atunci al Romei, Zosim (417—418) a primit plângerea lui Apiariu și într'o scrisoare adresată Părinților din Africa a scos în evidență dreptul său de a judeca hotărârile aduse de episcopii și sinoadele Bisericii din Africa și adică în temeiul canoanelor sinodului dela Sardica, pe cari Zosim le considera drept canoane ale sinodului dela Niceia (I ecumenic), și totodată a somat pe Părinți să-l informeze detaliat despre toate, ca să poată pronunța sentința sa. Zosim a trimis epistola sa adresată Părinților africani prin mai înainte pomeniții delegați ai săi. Din cauza aceasta s'a întrunit sinodul cartaginean din anul 419. La comentarul canonului prim al acestui sinod am spus ce a făcut sinodul după ce a primit scrisoarea. În răstimp Zosim a murit și succesorul lui, Bonifaciu (418—422), a adoptat aceeași atitudine, ca și Zosim, față de cei din Africa. Așadară Părinții din Africa au adresat această scrisoare lui Bonifaciu, drept răspuns la scrisoarea lui Zosim. În scrisoare ei înștiințează pe scurt pe Bonifaciu despre toate cele ce s'au făcut la sinod. În privința lui Apiariu ei spun că i s'a permis să se bucure iarăș de demnitatea presviterială, deoarece și-a recunoscut greșala și pocăindu-se s'a rugat pentru iertarea păcatelor sale, dar să nu mai rămână în Biserica din Sicca, ci să plece în altă localitate. În privința apelurilor la Roma, scoase în evidență de Zosim, Părinții din Africa nu vreau să discute acum, până când nu se vor câștiga actele originale ale primului sinod ecumenic, la cari s'a referit Zosim, și atunci în privința aceasta vor lua atitudinea prescrisă de canoane; dar totodată roagă pe Bonifaciu ca și dânsul să se

adreseze la răsărit și să ceară actele originale ale menționatului sinod ecumenic.

După câteva luni mai târziu s'au și primit la Cartagina actele originale ale sinodului dela Niceia, cari aveau acelaș număr de canoane și cu acelaș text, ca și cele ce se păstrau la Cartagina și cari corespund întru toate cu numărul și textul de astăzi al acestor canoane. Actele acestea, cari în Cormciaia alcătuesc canoanele 136 și 137, s'au trimis lui Bonifaciu la 26 Noembrie anul 419.¹⁾²⁾

¹⁾ In Sint. At. III, 615—617.

²⁾ Reproducem aici în traducere românească după Sintagma Ateniană (III, 615—617) atât răspunsul lui Chiril, episcopul Alexandriei, și scrisoarea lui Atic, episcopul Constantinopolului, către sinodul din Africa, cât și actele sinodului dela Niceia trimise de sinodul african lui Bonifaciu, episcopul Romei:

RĂSPUNSUL

lui Chiril, episcopul Alexandriei către sinodul din Africa, cu care trimite prin presviterul Inocențiu actele autentice ale sinodului dela Niceia traduse din grecește; cari epistole împreună cu [actele] sinodului dela Niceia cu șase zile înainte de calendele lui Decembrie s'au trimis prin menționatul presviter Inocențiu și ipodiatonul Marcel al Bisericii Cartaginei preasfințitului Bonifaciu, episcopul Bisericii Romei.

Chiril preacinstiților stăpâni și preasfințiților frați și împreună episcopi, lui Aureliu, Valentin și întregului preasfințit sinod întrunit în Cartagina; salutăm în Domnul dragostea voastră.

Cu toată bucuria am primit prin fiul nostru, presviterul Inocențiu scrisoarea cuprinzătoare de multă evlavie a prea vredniciei voastre. Iar în privința celor ce le nădăduiți dela noi ca să trimitem dragostei voastre din arhiva bisericii noastre, actele adevărate ale sinodului autentic dela Niceia, capitala Bitiniei, cu privire la cele hotărâte și întărite despre mărturisirea credinței noastre, am socotit de trebuință, preacinstiți stăpâni [și] frați, ca pe lângă salutarea [noastră] să trimitem dragostei voastre, prin acelaș fiu al nostru, presviterul Inocențiu, actele cele mai fidele ale sinodului autentic ținut în cetatea Niceiei din Bitinia; pe cari, cercetând, le veți găsi și în istoria bisericească. În privința Paștilor, precum ați scris, vă înștiințăm că noi le vom ținea în a șaptesprezecea zi înainte de calendele lunei Maiu din Indiccionul următor, Iscălitura. Ne rugăm ca Domnul Dumnezeu nostru să păzească sfântul vostru sinod, preacinstiți frați.

SCRISOAREA

*lui Atic, episcopul Constantinopolului, către aceiași.
Episcopul Atic către preacinstiții stăpâni și preafericiții frați și*

Apiariu, presviterul neastâmpărat, carele după alungarea sa din Sicca s'a refugiat la tavraceni și aici din nou a căzut în alte păcate, și astfel din nou a fost caterisit, acest Apiariu pe la sfârșitul anului 423 dîn nou s'a dus la Romă, jelbuindu-se împotriva hotărârii Părinților din Africa. Celestin, episcopul Romei, care a fost succesorul lui Bonifaciu, a primit pe acest presviter, l-a reintegrat în toate drepturile sale, împotriva hotărârii autori-

împreună episcopi, Aureliu, Valentin, și ceilalți din sinodul întrunit în Africa.

Am primit cu toată mulțumirea scrisoarea dragostei voastre [trimisă] prin fiul nostru Marcel, ipodiatconul vostru, mulțumind Domnului că m'am învrednicit să mă bucur de binecuvântarea atâtor frați. Prefericiți stă-pâni [și] frați, mi-ați scris adică să vă trimit canoanele adevărate stabilite de către Părinți la Niceia, capitala Bitiniei, împreună cu expunerea credinței. Dar cine este acela, care ar denega fraților săi credința comună și hotărârile întărite de Părinți? Deci prin acelaș fiu al nostru Marcel, ipodiatconul vostru, carele foarte se ostenește, am trimis, precum ați poruncit, canoanele așa cum s'au hotărât la Niceia de către Părinți, în deplinătatea [lor], — rugând sfântul vostru sinod să mă învrednicească de rugăciunile lui depline. Iscălitura. Ne rugăm ca Domnul nostru să păzească dragostea voastră, preasfințiți frați!

ACTELE

sinodului dela Niceia trimise lui Bonifaciu, episcopul Romei, în ziua a șeasa înainte de calendele lui Decembrie, după consulatul preaslăviților auguști împărași, al lui Onoriu al doisprezecelea, și al lui Teodosiu al noudelea.

Credem într'unul Dumnezeu, Tatăl atotșitorul, făcătorul văzutelor și nevăzutelor; și într'unul Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, carele din Tatăl s'a născut, unul născut, adică din ființa Tatălui, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iară nu făcut; celace este de o ființă cu Tatăl, prin carele s'au făcut toate cele ce sunt în cer și cele ce sunt pe pământ; carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire s'a pogorît, s'a întrupat, și s'a făcut om, a pățimit, și a înviat a treia zi, și s'a suit la ceriuri, și iarăși va veni să judece vii și morți; și întru Duhul Sfânt. Biserica ecumenică și apostolică anatematizează pe ceice zic că era un timp când Fiul lui Dumnezeu nu exista, și că s'a făcut din cele inexistente, sau pe ceice afirmă că provine din alt ipostas, sau ființă, sau că se poate schimba, sau transforma.

La prezentul simbol de credință s'au anexat de către iereii menționați și actele hotărârilor aceluiaș sinod dela Niceia, exact în felul, după cum se cuprind mai sus, dar pe cari am socotit că nu este de trebuință să le mai transcriem din nou aici (N. Tr.).

tăjii spirituale cu cădere, și l-a trimis la Cartagina împreună cu episcopul Faustin cu dispoziția ca sentința dată împotriva acestui presviter să se anuleze. La Cartagina imediat au pus la ordinea zilei spre dezbateră această chestiune, și după ce s'a rezolvit, s'a trimis lui Celestin următoarea:

Scrisoarea

sinodului din Africa către papa Celestin, episcopul cetății Roma.

Aureliu, Palatin, Antoniu, Tut, Servusdei, Terentiu, Fortunat, Martin, Ianuarius, Optat, Celt, Donat, Teasiu, Vichentie, Fortunațian și ceilalți întruniți în sinodul general al Cartaginei — stăpânului preaiubit și fratelui preacinstit, Celestin.

Ne rugăm ca precum sfinția ta ne-ai arătat bucurie pentru înfățișarea lui Apiariu, trimițând scrisori prin împreună presviterul nostru Leon, tot așa și noi în acelaș chip trimitem cu bucurie scrisoarea prezentă în privința curățirii aceluiaș. Căci, firește, era cea mai puternică năzuință și a noastră, și a voastră, și nu se părea a fi necesară ascultarea lui grabnică atunci când fusese deja ascultat.

Deci venind acum la noi preasfințitul frate și împreună episcopul nostru Faustin, am întrunit sinod, și am crezut că este trimis la noi pentruca, precum [Apiariu] prin silința aceluia s'a făcut presviter, așa și acum prin osteneala lui se va curăți de atâtea învinovățiri aruncate asupra lui de cei din Tavrachina; ale cărui delictе fiind atât de multe și de mari, complectul întrunit al sinodului nostru a găsit că protecția menționatului [Faustin] a întrecut judecata, și râvna de apărare [a întrecut] dreptatea lui de judecător. Căci la început [Faustin] s'a împotrivit chiar foarte mult întregului sinod aducând diferite ocări, oarecum apărând privilegiile bisericii din Roma, și voind ca acela să primească dela noi comuniunea, pe care sfinția ta, având încredere în apel, ceea ce însă nu a fost în stare să dovedească, l-a repus în comuniune. Totuș mai puțin pentru dânsul s'a făcut aceasta, ceea ce mai bine vei cunoaște din citirea actelor. Dimpotrivă fă-

cându-se cu osteneală judecata trei zile dearândul, în cursul căroră cu mâhnire am cercetat diferitele acuze aduse aceluia, Dumnezeu, dreptul judecător, cel puternic și îndelung răbdător, a tăiat pe scurt atât trăgănările împreună episcopului nostru Faustin, cât și subterfugiile aceluia Apiariu, cu care se silea să acopere urfciunile lui nelegiuite, răpunând, firește, încăpăținarea urită și prea rău mirositoare, precum și nerușinarea tăgăduirei, prin care voia să înecă gunoiul atâtor voluptăți. Dar când Dumnezeul nostru a strămtorat conștiința lui și cele ascunse în inima lui, fiind osândite ca în noroiul vinovățiilor, le-a dat la iveală chiar în fața tuturor oamenilor, vicleanul tăgăduitor a început îndată să mărturisească toate învinuirile aduse lui, și abia cândva s'a vădit pe sine benevol în privința tuturor faptelor infame de necrezut; deasemenea a întors în suspinuri chiar și speranța noastră, căreia l-am și încredințat, și doriaș ca să se poată curăți din întinăciunile rușinoase, și, frate stăpâne, prin mărturisirea sa, afară de aceea că a potolit această întristare a noastră prin unica și singura mângâiere, care și pe noi ne-a scăpat de osteneala plânsului neîncetat, s'a îngrijit și pentru ranele sale de vreo doctorie oarecare, deși fără de voie și luptându-se cu conștiința sa. Și acum, după ce îndeplinim cuvenitele închinăciuni datorite, noi te rugăm ca în viitor să nu dai ușor crezământ celorce vin de aici și în viitor să nu primești în comuniune pe ceice noi i-am excomunicat, deoarece Sfinția Ta ușor poți afla că așa s'a hotărît și la sinodul din Niceia și dacă de acolo se vede că lucrul acesta se observă referitor la clericii inferiori și laici, apoi cu atât mai vârtos trebuie să se observe aceasta cu privire la episcopi. Prin urmare Sfinția Ta să nu primești în comunitate conștient și cum nu se cuvine pe ceice au fost excomunicați în eparhia lor. De asemenea să interzici Sfinția Ta refugiarea nerușinată a presbiterilor și clericilor, după cum ți se și cuvine; deoarece aceasta nu s'a normat de Biserica din Africa prin vreo hotărîre a Sfinților Părinți, și hotărîrile sinodului dela Niceia trimit la mitropolii lor în chipul cel mai lămurit atât pe cle-

ricii de grad inferior cât și pe episcopi. Apoi (acelaș sinod dela Niceia) a dispus cu înțelepciune și cu dreptate ca orice chestiune, ce poate obveni, trebuie să se soluționeze definitiv la locurile lor proprii, deoarece (Părinții) au recunoscut că nici o provincie nu va fi lipsită de darul Duhului Sfânt, cu ajutorul căruia preoții lui Hristos observă în mod înțelept dreptatea și o păzesc ferm, cu atât mai vârtos, deoarece tuturor li este îngăduit ca în cazul dacă nu sunt mulțumiți de sentința judecătorilor locali, să apeleze la sinodul eparhial propriu sau chiar și la sinodul ecumenic; sau oare este cineva care poate să presupună că Dumnezeuul nostru inspiră dreptatea numai unora (dintre forurile judecătorești), oricare ar fi acela — și va lipsi de aceasta mulțimea preoților, cari se adună la sinod? Și oare poate fi într'adevăr temeinică judecata de peste mare, în fața căreia persoanele necesare la facerea depozitiilor nu se pot prezenta ori din cauza extenuării senile sau în urma altor nenumărate impedimente? Inșă despre aceea că tu ai putea să trimiți pe cineva din partea Sfinției Tale, nu am găsit nimic stabilit de către vreun Sinod al Sfinților Părinți; iar cece ai trimis odinioară prin Faustin, episcopul coleg al nostru ca și când aceasta s'ar fi hotărît de către sinodul dela Niceia, noi nu am putut găsi nimic așa ceva în copiile exacte ale isvoarelor originale ale sinodului dela Niceia, pe cari le-am primit dela preasfințitul Chiril, episcopul nostru coleg al Bisericii din Alexandria și dela preacinstitul Atic, episcopul Constantinopolului și pe care noi le-am transmis episcopului de pie memorie, Bonifaciu, înaintașul tău, prin presbiterul Inochentie și ipodiatonul Marcel, cari ni le-au adus nouă. Deci nu mai faceți ca la cererea oricui să trimiteți aici pe clericii voștri să trateze în afacerile noastre și să nu permiteți aceasta pentruca să nu ziceți că noi am întrodus mândria lumească deșartă în Biserica lui Hristos, care (Biserică) aduce lumina simplității și ziua umilinței pe seama celorce doresc să vadă pe Dumnezeu. Și deoarece Apiariu cel vrednic de plâns, a fost scos din biserică lui Hristos, în urma răutăților lui nelegiuite, chiar de fratele nostru

Faustin, suntem siguri că în viitor, cu știrea și conlucrarea sfinției tale, păzindu-se dragostea frățească, Africa nicidecum nu va mai suferi acest lucru. — Iscălitura. — Dumnezeuul nostru să păzească pe sfinția voastră, frate stăpâne, întru mulți ani, rugându-te pentru noi.

Scrisoarea aceasta este clară dela sine și atât de întemeiată, încât episcopii dela Roma chiar până la secolul al IX-lea, până la Nicolae I, nici odată nu și-au mai scos la iveală afirmatiunile lor drepturi accentuate de Zosim și Celestin. Dela Nicolae I începând se formează la apus un nou drept canonic și firește că acolo dela acel timp toate merg pe altă cale, decât cea de dinaintea desbinării Bisericii. Despre instanțele supreme bisericești, cari au dreptul să pronunțe sentința definitivă în afacerile judecătorești, am vorbit la comentarul canonului 6 al sinodului II ecumenic și la comentariile canoanelor 9 și 17 ale sinodului IV ecumenic, iar despre apelul la episcopul Romei am vorbit la comentarul canonului 5 al primului sinod ecumenic, și mai detaliat la comentarul canonului 9 al sinodului IV ecumenic, — și cece s'a spus acolo servește drept comentariu și pentru scrisoarea Părinților din Africa adresată lui Celestin, episcopul Romei¹⁾.

¹⁾ În Cormiciaia această epistolă, în extract, formează canonul al 138-lea.

Canoanele sfântului sinod al nouălea local, dela Constantinopol, numit și: sinodul întâiu-al doilea.

Canonul 1.

Zidirea mănăstirilor, lucru atât de venerabil și de cinstit, și din vechime bine chibzuit de fericirii și cuvioșii noștri Părinți, astăzi se vede rău făcându-se. Căci unii punând nume de mănăstire averilor și proprietăților lor și făgăduind că le afierosesc lui Dumnezeu, se înscriu pe sine stăpâni ai celor afierosite, și socotesc că meșteșugind amăgesc pe Dumnezeu numai cu numirea. Căci nu se rușinează a-și însuși și după afierosire aceeași stăpânire, pe care mai înainte nu erau oprîți de a o deține. Și atîta precupeție fac din [acest] lucru, încât multe din cele afierosite se văd vânzându-se de însuși ceice le-au afierosit, spaimă și scârbă pricinuind celorce le văd. Și nu numai că nu se pocăesc în privința celor odată afierosite lui Dumnezeu, permițându-și lor însuși stăpânirea [asupra acelora], ci încă fără sfială și altora o transmit. Deci pentru aceasta sfântul sinod a hotărît ca nimărui să nu-i fie iertat a zidi mănăstire fără de știrea și învoirea episcopului. Și dupăce acela a luat cunoștință, și și-a dat învoirea și a săvârșit rugăciunea trebuincioasă, precum de cei din vechime cu iubire de Dumnezeu s'a legiuit, să se zidească mănăstirea, apoi toate celece se cuvin ei împreună cu ea însași să se scrie în condică și să se așeze în arhivele episcopești; [dar] cece le-a afierosit nici decum să nu aibă voie, fără învoirea episcopului, a se așeza egumen pe sine-și, sau pe altul în locul său. Căci dacă cineva nu poate fi stăpân peste celece le-a dăruit unui om, cum se va admite a se răpi stăpânirea asupra celorce cineva le consfințește și le dedică lui Dumnezeu.

(4, 8, 24 sin. IV ec.; 49 trul.; 12, 13, 14, 17 sin. VII ec.).

— Două lucruri însemnate se hotărăsc în canonul prezent, și anume, că nici o mănăstire nu se poate întemeia fără de știrea și binecuvântarea episcopului competente, căruia, după canoane, îi sunt supuse nemijlocit toate mănăstirile, cât și toți călugării; și apoi că mănăstirile și averile mănăstirești trebuie să rămână intacte pentru toate timpurile, neputându-se întrebuița pentru alte scopuri oarecare, și nici să treacă în proprietatea particularilor. Acestea s'au hotărât încă la sinoadele anterioare (vezi comentariile canoanelor paralele) și la sinodul prezent se repetă numai și se accentuează mai energic cu referire la circumstanțele timpului, din cauză că mulți neglijau prescripțiunile canonice în privința înființării mănăstirilor și a averilor mănăstirești.

Intemeierea și zidirea (*οἰκοδομή*, aedificatio) de mănăstiri totdeauna erau considerate drept fapte plăcute lui Dumnezeu, și Părinții acestui sinod le consideră drept fapte venerabile și cinstite (*σεμνὸν καὶ τίμιον*). Biserica permitea fiecărui creștin evlavios, care în cucernicia sa doria să ridice o mănăstire și să o înzestreze cu toate cele de trebuință, să-și realizeze intențiunea și aceasta i se recunoaștea ca un merit (17 sin. VII. ec.). Mănăstirea care a fost înființată în felul acesta, precum și totul ce primea mănăstirea pentru întreținere, îndată erau supuse jurisdicțiunii episcopului competente, carele purta grija ca în mănăstire să se urmeze întru toate după dispozițiile canonice și ca averile mănăstirei să se păstreze intacte, și ca acelea să se administreze după prescripțiunile canonice (24 sin. IV ec.). Dar totuș se găseau unii, precum spune canonul prezent, cari ridicau mănăstiri și declarau că dăruiesc mănăstirilor întemeiate anumite averi, dar în acelaș timp se considerau pe sine și pe mai departe ca proprietari ai celor dăruite, și mai târziu chiar le și vindeau, astfel că mănăstirile rămăneau fără avere și, firește, se ruinau. Dar aceasta — zice canonul — pricinuia turburări între credincioșii pioși, cari văd acest lucru cu spaimă și cu scârbă (*θάμβος καὶ μίσος*). Părinții sinodului, având în vedere aceste ilegalități și fiind seama de dispozițiile canonice existente în privința aceasta, dispun ca fără de știrea și binecuvântarea episcopului competente să nu se poată întemeia nici o mănăstire; și dacă episcopul s'a învoit și a dat cuiva permisiunea de a zidi o mănăstire și de a o înzestra cu toate cele de lipsă pentru întreținerea mănăstirei,

atunci atât mănăstirea, cât și toate cele ce depind de dânsa erau consemnate în registrul (*βρεβίω ἐγκυαταγραφεσθαι*), ce se păstra în arhiva episcopescă, pentruca pentru toate timpurile să fie cunoscute celece alcătuiesc averea mănăstirii, cari de atunci începând rămăneau pentru toate timpurile proprietate cu deplin drept a mănăstirii (24 sin. IV ec.; 49 trul.: 13 sin. VII ec.). Prin urmare respectivul, carele a întemeiat mănăstirea și a înzestrat-o cu toate cele de lipsă (vezi: comentarul canonului 17 al sinodului VII ecum.), *a încetat dela sine să mai fie proprietarul celor ce le-a dăruit mănăstirii*, și nu mai avea nici un drept de proprietate, și prin urmare nu mai putea să-și atribue sie-și acel drept asupra averii mănăstirii, care drept — după cum zice canonul — nu i se denega de nimeni înainte de întemeierea mănăstirii și înainte de dăruirea averii din chestiune. Căci — adaugă canonul — dacă cineva nu poate fi mai mult stăpânul celorce le-a dăruit cuiva, atunci cum se va admite ca să-și acapareze iarăși pentru sine dreptul de proprietate asupra celorce le-a consacrat și le-a dedicat lui Dumnezeu ?¹⁾

Afară de aceea că respectivul întemeietor de mănăstire (*δομῆτωρ τοῦ μοναστηρίου*), își acapara prin abuz dreptul de proprietate asupra mănăstirii și asupra averii mănăstirești, dânsul își acapara în mod *arbitrar* și dreptul de a se pune pe sine sau pe altul egumen la acea mănăstire. Canonul condamnă și acest

¹⁾ Râp. Zhishman în genere citează acest canon în chip exact în al său *Stifterrecht* (Wien, 1888, pag 9), dar îndată adaugă concluzia următoare: „Durch dieses Kirchengesetz wurde jedoch an dem bisherigen *Eigentumsrechte der Erbauer und ihrer Erben nichts geändert*; es wurden ihnen weder die vermögensrechtliche Zugehörigkeit der kirchlichen Anstalt, noch die rechtliche Verwendung der Ausstattungsgüter ihrem Privatwillen entzogen. Der Kanon war lediglich gegen die Ueberschreitungen der Grenzen gerichtet, welche den Eigenthümern durch die Kirchengesetze vorgezeichnet waren“. Zhishman se referă din acest prilej la comentarul lui Valsamon dela acest canon, care comentariu însă nu confirmă cele spuse de dânsul, ci el se poate referi cel mult la ultimele lui cuvinte, deoarece Valsamon în acelea zice că deși paraclisele respective trebuiesc administrate după voința ctitorului, totuși ctitorului nu i se dă nici un drept de a dispune ceva cecece este în contradicere cu canoanele și cu legile (Sint At. II 65¹). Vreo concluziune de acest fel a lui Zhishman scoasă din canonul nostru cu nici un chip nu poate fi considerată legală, deoarece canonul ia atitudine *cea mai potrivnică* chiar față de celce, după ce au întemeiat o mănăstire și au înzestrat-o cu cele de lipsă pentru întreținere, mai târ-

lucru ca pe un al doilea abuz și dispune ca întemeietorul mânăstirii să poată face aceasta numai cu învoirea episcopului competent. După statutele generale ale mânăstirilor egumenul se alege de obștea frașilor din mânăstire și alegerea se confirmă de episcopul cu cădere.¹⁾ Din canonul prezent se vede că erau și excepții dela această rânduială și anume întemeietorul respectiv de mânăstire încă putea să pună (*καθίστην*) egumen, firește cu știrea și încuviințarea episcopului cu cădere, cu alte cuvinte, întemeietorului mânăstirii i se da voie să recomande episcopului persoana pe care o doria să fie egumen. Biserica a recunoscut acest privilegiu pe seama unor întemeietori de mânăstiri, cari erau vrednici de atenție deosebită, drept răsplată pentru fapta lor bună, și acest privilegiu se și menționa, pe lângă celelalte, în *actul de întemeiere* respectiv (*τυπικόν*), când se întemeia mânăstirea.²⁾ Despre aceste acte de întemeiere Valsamon face mențiuni în comentariul acestui canon, și citează diferite opinii, cari existau în privința acestora, și între altele chiar una, care zice că abuzul, despre care vorbește canonul prezent, s'a furișat chiar și în aceste acte de întemeiere. Valsamon recunoaște întemeietorilor de mânăstiri dreptul de a alcătui actul de întemeiere pentru mânăstirile respective, numai că în aceste acte totul trebuie să fie în consonanță cu prescripțiunile canonice despre mânăstiri, și dacă în aceste acte s'ar găsi ceva ilegal și anticanonic (*παρα-*

ziu doriau să o considere ca pe a lor, cu alte cuvinte, să aibe drept de proprietate asupra aceleia (Eigentumsrecht) și în general, deși lucrarea lui Zhishman despre dreptul ctitoricesc (Stifterrecht) trebuie să se considere ca bună și alcătuită cu hărnicie, totuș nu se poate accepta în sensul strict al cuvântului ceea ce dânsul accentuiază atât de energic în privința *dreptului de proprietate* al respectivilor asupra bunurilor consacrate lui Dumnezeu și cu atât mai puțin că aceasta ar fi axiomă (Grundsatz) în Biserica ortodoxă. E suficient să avem în vedere ce a zis și a citat Zhishman în aceeaș carte, vorbind despre Veräußerung kirchlicher Sachen (înstrăinarea bunurilor bisericești), în special asupra împrejurării că cine are dreptul de a hotări în privința acestei Veräußerung (pag. 77—78), ca să vedem că acest Eigentumsrecht are puțină, ca să nu zicem, nici o bază,

¹⁾ Can. 7 al. sinodului VII ecum. Vezi: *Dreptul meu bis.* (trad. rom.) § 214, pag. 556.

²⁾ Numai câteva mânăstiri, cari erau privilegiate în mod special prin anumite decrete imperiale, își puteau alege și institui independent pe egumeni. Vezi de pildă în tipicul Sf. Sava despre mânăstirea Hilandar, cap. 13 (Beograd, 1866, pag. 27).

νόμος καὶ ἀκανόνιστος), aceasta nu poate avea nici o valoare (*οὐ χρητήσουσιν*).¹⁾ Actul de întemeiere, sau tipicul mănăstirii, după expunerea cum s'a înființat mănăstirea, cine a întemeiat-o și toate cele ce au fost dăruite mănăstirii, de regulă cuprindea: regulile despre serviciile divine zilnice, despre mâncare și beaură în mănăstire, despre posturi și sărbători, despre privilegiile mănăstirii, despre instituirea persoanelor de conducere și slujitoare la mănăstire, despre viața mănăstirească a călugărilor, despre serviciile divine pentru ctitori și frații decedați, despre primirea fraților noi în cin, despre împărțirea de milostenii săracilor, despre spitale și bolnavi, despre observarea prescripțiunilor expuse în tipic și ca tipicul respectiv al mănăstirii să se citească la începutul fiecărei luni.²⁾

Canonul 2.

Fiindcă unii se îmbracă la aparență cu viața monahicească nu ca să slujească lui Dumnezeu cu curătenie, ci [numai] pentruca cu cucernicia chipului să dobândească faima evlaviei, și prin aceasta să găsească îmbelșugată plăcere în voluptățile lor proprii [căci tunzându-și numai părul, locuiesc în casele lor, neindeplinind nici una dintre regulile și așezămintele monahilor]; sfântul sinod a hotărât ca nimeni să nu se învrednicească de schima monahicească fără de prezența celui ce este dator să-l primească la ascultare, și să aibă stăpânire peste el și să făgăduiască că va purta grija de mântuirea sufletului lui, fiind acela, firește, bărbat iubitor de Dumnezeu și prostos de mănăstire, și destoinic de a mântui sufletul adus

¹⁾ Sint. At. II, 551. Compară: Nomocanonul în XIV titluri, II, 1 (Sint At. I, 88).

²⁾ Acesta este în liniamente generale cuprinsul tipicului menționat dela Hilandar. Dar cu acesta se aseamănă și actele de întemeiere dela celelalte mănăstiri. Vezi de pildă tipicul din anul 1077 dela mănăstirea Mântuitorului întemeiată de Mihail Ataliatul (Acta et diplomata monasterium et eccles. Orientis. Vindobonae, 1887, II, 293 sq), tipicul îmbrățesii Irina din anul 1118 pentru mănăstirea Sf. Născătoare de Dumnezeu în Constantinopol (ib II, 327 sq) și tipicul din anul 1210 al episcopului Nil pentru mănăstirea Sf. Născătoare de Dumnezeu în insula Cipru (II, 392 sq).

de curând lui Dumnezeu. Iar dacă cineva se va vădi că a tuns pe vreunul fără de ființa de față a egumenului, carele are datoria de a-l primi sub ascultare, acela să se supună caterisirii, ca unul carele nu se supune canoanelor și strică buna rânduială monahicească, iar celace s'a tuns fără de socotință și fără rânduială, să se dea în ascultarea și în mănăstirea, în care episcopul localnic va socoti. Căci tunderile cele fără de judecată și greșite necinstesc atât schima monahală, cât și numele lui Hristos fac să se hulească.

(4, 24 sin. IV ecum.; 40—49, 85 trul.; 17—21 sin. VII ecum.; 3 Gangra; 63 Cartag.; 3—7 sin. I—II).

— Pe timpul iconoclasmului monahismul era foarte mult răspândit la răsărit și și-a câștigat mare vază pentru meritele sale în privința apărării ortodoxiei. Dar nu toți călugării știau să păstreze această vază și importanța așa cum ar fi trebuit potrivit sfințeniei acestei instituții. În monahism și în genere în viața mănăstirească au început să se ivească multe disordini chiar atunci, când lupta împotriva icoanelor abia începuse a se domoli și sinodul VII ecumenic s'a văzut îndemnat a emite în privința aceasta câteva canoane cu scopul ca să se restabilească buna ordine în monahism (can. 12—22). Dar disordinile au continuat și mai departe și astfel și sinodul prezent s'a simțit îndemnat să înoiască dispozițiile canonice existente ale menționatului sinod referitoare la monahi și a emis în privința aceasta câteva canoane. Motivul emiterii acestor canoane se exprimă în cuvintele finale din acest canon, și anume că vaza cinului monahal a fost înjosită și din cauza aceasta se hulește numele lui Hristos. Canonul prezent, între alte reguli ale monahismului, are în vedere obiceiul că mulți erau primiți în cinul monahal în chip pripit și neprecaut. După cum ființa canonul în privința fețelor profești ca să nu se hirotonisească în mod absolut (*ἀπολελυμένως*), adică fără de rânduirea respectivului pentru un loc anumit (6 sin. IV ec.), tot așa exista și în privința călugărilor regula, că nimeni nu putea fi primit în monahism fără să i se fi desemnat mănăstirea, în care egumenul îl primea pe respectivul ca frate. De asemenea exista un canon emis încă de Vasile cel Mare, după care la primirea în cin a unui nou călugăr trebuia să fie prezent un călugăr mai bătrân anume desemnat spre acest scop,

care primea pe acel călugăr nou ca pe un ucenic, instruindu-l și fortificându-l în viața monahală.¹⁾ Toate aceste erau neglijate de unii, și deoarece aceștia nu aveau nici un fel de vocațiune pentru monahism, căutau să fie primiți în cin și îmbrăcau vestmântul monahal, dar absolut nu pentruca, — după cum zice acest canon — să slujască cu inimă curată lui Dumnezeu, ci numai pentruca pe calea aceasta să-și câștige renume în societate și autoritatea aceluia cin sfințit, și pentruca astfel mai ușor să-și poată satisface plăcerile; aceștia trăiau afară de mănăstiri în case particulare, și întru nimic nu îndeplineau cele călugărești. Spre a se pune capăt acestui fel de disordini, canonul dispune să nu se primească nimeni în cin, adică să nu se învrednicească de tundera monahicească (*τινὰ ἀποκρίσθαι μοναχόν*) fără de prezența egumenului respectivei mănăstiri, în care călugărul nou va trăi ca frate, și dacă nu va fi acolo *călugărul mai bătrân* desemnat, carele îl va primi (*ἀναδέχασθαι*) sub supravegherea sa nemijlocită, îl va instrui și fortifica în observarea tuturor regulilor monahale. Acest călugăr mai bătrân în Cormciaia se numește «porucinic»²⁾, iar în canonul 79 din Molitvelnicul cel mare «priimeț» (*ἀνάδοχος*, celce primește, naș), carele tot așa ca și nașul la botez primește asupra sa îngrijirea de educația creștină a finului său.³⁾ — Canonul prescrie și pedepsele cuvenite, dacă se procedează împotriva celor rânduite, și anume se vor caterisi toți ceice vor primi pe cineva în monahism în mod anticanonnic, iar celce a fost primit ilegal în cin, se va trimite în altă mănăstire sub ascultare.

Canonul 3.

S'a socotit să dobândească îndreptare și ceea ce se face rău, dar și ce se trece cu vederea prin neglijență și prin lenevire. Că dacă vreun proestos de mănăstire pe monahii cei subordonați lui, cari fug [din mănăstire], nu i-ar căuta cu multă stăruință, și aflându-i, nu i-ar lua cu sine, și nu s'ar nevoi a-i câștiga și a-i însănătoși cu doctoria potrivită și cuvenită greșelei, — sfântul sinod

¹⁾ Basilii M. Sermo asceticus, cap. 3. (Ed. Migne).

²⁾ Ed. cit. cap. I, 218.

³⁾ Ed. lui Pavlov, pag. 94.

a hotărît ca acesta să se supună afurisirii. Căci dacă acela, căruia i s'a încredințat purtarea de grijă a dobitoacelor celor necuvântătoare, și neglijând turma, nu se lasă nepedepsit; [apoi] acela, căruia i s'a încredințat conducerea pastorală a turmelor lui Hristos, și vânzând mântuirea lor cu trândăvie și cu lenevie, cum nu va lua pedeapsa faptei [lui] îndrăznețe?

(4 sin. IV ec.; 46 trul.; 21 sin. VII ec.; 80 Cartag.; 2, 4 sin. I-II).

— Prin canonul prezent se înnoiesc dispozițiile canonului 46 trulan și 21 al sinodului VII ecumenic. În canonul prezent se prescrie pedeapsă pentru acel egumen, carele nu se îngrijește ca călugărul dezertor să se înapoieze la mănăstire și adică acel egumen se va pedepsi cu afurisire (*ἀφορισμῶ*). În Pidalion, precum și în Cniga Pravil, se mai adaogă în acest canon pedeapsa afurisirii și pentru călugărul, carele a fugit din mănăstire și nu vrea să se înapoieze. În Sintagma Ateniană acest supliment nu se găsește, dar după Sintagma Ateniană (precum și după alte colecțiuni) această pedeapsă se prescrie prin următorul canon, al patrulea dela acest sinod.

Canonul 4.

Vicleanul s'a nevoit în multe chipuri să umple de ocară cinstea schimei monahicești și spre scopul acesta a găsit mult ajutor în vremea eresului celui de mai înainte. Că monahii părăsindu-și mănăstirile lor de sila eresului, unii adică la altele, iar alții în lăcașurile bărbaților lumești se duceau. Dar însă cece pe dânșii se părea atunci a-i face fericiți prin dreapta credință, în nărav nebunesc căzând, îi face de răs. Că acum dreapta credință răspândindu-se și biserica liberându-se de smintele, totuși unii părăsindu-și mănăstirile lor, și ca un rău cu anevoie de oprit, încoace și încolo învârtindu-se și strămutându-se, și de multă nepodoabă umplu mănăstirile, dar și multă nerânduială își adună întru sine, și cinstea supunerii o rup și o strică. Că sfântul sinod curmând nestatornicia pornirei acestora și nesupunerea, a hotărît că dacă vreun monah fugind din mănăstirea sa, s'ar duce

sau în altă mănăstire, sau în locuință lumească ar intra, și el și celce l-a primit, să fie afurisit, pânăce fugarul s'ar înapoia în mănăstirea, din care rău a fugit. Iar dacă episcopul pe oarecare dintre monahii cei dovediți în dreapta credință și în cinstea vieții, ar voi să-i mute în altă mănăstire în scopul statornicirii mănăstirii, sau și în casă lumească va socoti a-i așeza spre mântuirea celorce locuesc într'însa, sau aiurea va binevoi să-i pună, această [împrejurare] nu-i face vinovați nici pe ceice-i primesc, nici pe monahi.

(4, 23 sin. IV ec.; 23, 41 trul.; 13, 21 sin. VII ec.; 80 Car-tag.; 2, 3, 6 sin. I-II ec.).

— Motivul disordinei din viața monahală, despre care disordine vorbește canonul prezent, este acelaș, care a provocat și emiterea canonului 13 al sinodului VII ecumenic, și adică iconoclasmul. În esență, canoanul prezent vorbește despre aceeași chestiune, despre care a vorbit și canonul premergător al acestui sinod, și el pedepsește cu afurisire (*ἠφορισμένους εἶη*) pe fiecare călugăr, care fuge din mănăstirea sa, precum și pe celce primește la sine pe un atare călugăr; iar după canonul 23 trulan, călugărul, care nu se înapoiază la mănăstirea sa, se va izgoni cu forța de către ecdicul Bisericii respective din cetate și se va trimite la mănăstire.

Foarte importantă este dispoziția cuprinsă în partea finală a acestui canon. După canoane (vezi canoanele paralele ale acestui canon), fiecare călugăr trebuie să petreacă permanent în mănăstirea sa; ca excepție dela această regulă se spune în partea finală a acestui canon, că episcopul, după chibzuința sa poate permite unui călugăr să trăiască și afară de mănăstirea sa și să accepte chiar și vreun serviciu. Despre aceasta în general am vorbit la comentarul canonului 4 al sinodului al IV-lea ecumenic. Valsamon vorbește detaliat, în comentarul acestui canon dela Constantinopol, despre acest drept episcopesc și comentarul și-l încheie cu aceea că, cu încuviințarea și după chibzuința episcopului (*κατὰ προτροπήν καὶ δοκιμασίαν ἐπίσκοπιχῆν*), călugării pot să primească servicii afară de mănăstire, ori ce fel ar fi acelea (*οἷα καὶ ἄν ὄσων*).¹⁾

¹⁾ Sint. At. II, 662.

Canonul 5.

Găsim că lepădările [de lume] cele ce se fac fără judecată și fără ispitire mult strică monahiceasca bună rânduială. Căci unii aruncându se pripit pe sine-și în viața monahicească, și neglijând asprimea și osteneala înfrânării [monahicești], iarăși se întorc cu ticăloșie la viața cea iubitoare de trup și voluptoasă. Pentru aceasta sfântul sinod a hotărît ca nimeni să nu se învrednicească de schima monahicească, înainte de ce s'ar dovedi pe sine potriviți și vrednici de acest fel de viață prin timpul cel de trei ani rânduit pentru ei spre cercare. Și [sinodul] a poruncit ca aceasta să se țină în tot chipul; afară [de cazul când] vreo boală grea căzând asupra-i va sili să se scurteze timpul cercării; sau de cumva ar fi vreun bărbat evlavios, care și în lumescul chip a petrecut viața monahicească. Căci la un bărbat ca acesta ajunge și timpul de șase luni pentru ispitirea deplină. Iar de va proceda cineva împotriva acestora, apoi egumenul căzând din igumenie, să-și afle pedeapsa neascultării în petrecerea sub ascultare; iar celce s'a făcut monah, să se dea în altă mănăstire, în care se păzește desăvârșit rânduiala monahicească.

(40 trul.; 126 Cartag.; 18 Vasile c. M.; 2 sin. I-II).

— Precum canonul 2 al acestui sinod, astfel și canonul prezent tratează despre primirile în cinul monahal făcute pripit și fără precauțiune. Unii intrau în monahism, dar mai târziu se căiau și se întorceau din nou în rândul laicilor, și firește că prin aceasta produceau numai sminteală în popor și distrugeau vaza monahismului. Spre a împiedica aceasta, canonul dispune ca nimeni să nu se învrednicească de schima monahicească (*μηδένα τοῦ μοναχικοῦ καταξιοῦσθαι σχήματος*), pânăce nu se va supune unei **cercări** (*δοκιμασία*, probatio, novitiatu) **de trei ani** în mănăstire, și dacă nu va dovedi în acest timp că este statornic în hotărîrea sa de a se dedica vieții călugărești și că este vrednic de sfințitul cin. Excepție se admite numai dacă respectivul cade în boală grea, și atunci se admite ca egumenul să-l primească în cin fără de nici o amânare. Deasemenea se admite excepție, dacă dorește să intre în cin o astfel de persoană, care este ev-

lavioasă și care în viața lumească a dus o viață de model, și canonul dispune că pentru aceste persoane timpul de noviciat să se poată scurta până la *șase luni*.¹⁾ Dacă vreun egumen ar proceda împotriva acestei dispoziții, canonul dispune să se despoaie de egumenat și să se pună în rândul călugărilor inferiori, iar respectivul, carele a fost primit în cin fără noviciat, să se transfereze în altă mănăstire, în care regulele monahicești se observă cu rigoare.

Valsamon în comentarul acestui canon,²⁾ precum și în tratatul său *περί ρασοφόρων*,³⁾ studiază chestiunea îmbrăcăminteii noviciilor (*δοξιμαζόμενοι*). Arată că unii dintre noviți îmbrăcau haina monahală, și adică în biserică potrivit ritului prescris, iar dacă mai târziu nu le plăcea să intre în cin, desbrăcau această îmbrăcăminte și se întorceau iarăși în lume, îmbrăcând hainele lumești ce le aveau mai înainte. Valsamon, condamnând această procedură, care servește numai spre umilirea cinului călugăresc, zice că în timpul noviciatului respectivul este dator să poarte *vestminte lumești*; iar dacă vreun novice, ar purta în orice chip *vestminte negre* (*μελανειμονήσαντα*), și trăește ca monahii, acela nu se mai poate întoarce între lumeni, ci cu forța trebuie silit să depună făgăduințele. — Această opinie a lui Valsamon a fost primită de Biserică și, între altele, citim în canonul 80 din Motivulnicul cel mare: «Novicele (carele dorește să devină călugăr) este obligat să poarte vestmintele lumești, iar nu altele».⁴⁾

Canonul 6.

Monahii sunt obligați să nu aibă nimic al lor propriu, ci toate ale lor să le atribue mănăstirii. Căci fericitul Luca zice despre ceice cred în Hristos și închipuesc viețuirea monahilor, «că nici unul nu zicea că din a sa avere este ceva al său, ci totul le era de obște». [Fapt. Ap. 4, 32]. Pentru aceea celorce voiesc să fie monahi, li

1) Art. 90 din Statutul pentru organizarea Bisericii ort. rom. prescrie că timpul de noviciat din mănăstirile românești poate varia între șase luni și trei ani (N. Tr.).

2) Sint. At. II, 665

3) Sint. At. IV, 497 și urm.

4) Ed. lui Pavlov, pag. 92

se dă voie în privința averilor lor, să ia dispoziții mai înainte, și să transmită averile lor oricăror persoane ar voi, cari, firește, nu sunt oprite prin lege. Căci după ce se vor face monahi, mănăstirea are stăpânire peste toate ce le aparțin lor, și nu li se îngăduie lor ca să poarte grijă și să facă dispoziții asupra bunurilor lor. Iar de se va vădi că vreunul își va însuși oarecare avere, care nu s'a atribuit mănăstirii, și se va robi patimei iubirei de câștig, aceea să se ia dela dânsul de către egumen, sau de către episcop, și vânzându-se în prezența multora, să se împartă celor săraci și lipsiți. Iar cel ce a căutat să răpească o astfel de avere, ca oarecând Anania, sfântul sinod a hotărât să se înțeleptească cu certare potrivită. Și este lămurit că cele canonisite de sfântul sinod pentru monahii bărbați, a hotărât să aibe vigoare și pentru monahiile femei.

(40 ap.; 22 sin. IV ec.; 35 trul.; 19 sin. VII ec.; 24 Antioh.; 22, 26, 81 Cartag.; 4 sin. I—II).

— Una dintre făgăduințele, ce le fac călugării la intrarea în cin, este *sărăcia*. Vasile cel Mare în regulile sale date pentru călugări, între altele, dispune că nici un călugăr nu poate avea nici o proprietate, și această dispoziție și o întemeiază pe Sf. Scripură (Fapt. Ap. IV, 32).¹⁾ Canonul prezent înnoiește această dispoziție a lui Vasile cel Mare și o expune mai amănunțit. Anume acest canon prescrie ca respectivul, carele vrea să intre în cinul călugăresc, poate să dispună în prealabil de averea sa, transmitându-o cui va vrea, cu singura condiție ca acesta să fie o persoană, care după lege poate să primească un lăsământ (22, 81 Cartag.). Dacă însă respectivul nu a făcut aceasta înainte de intrarea în cin, atunci dânsul pierde dreptul de a mai putea ceda altuia averea sa și această avere trece în proprietatea mănăstirii. Iar dacă vreun călugăr ar vrea să-și păstreze în proprietatea sa particulară averea de mai înainte sau o parte din aceasta, în acest caz episcopul sau egumenul o va lua dela el și o va vinde în public și va distribui săracilor ceea ce se va încasa din această vânzare; dacă însă călugărul ar fi tănuț ceva pentru sine din acea avere, în acest caz se va supune unei pedepse

¹⁾ Canoanele pe scurt, can (întrebarea) 85 (Ed Migne).

potrivite, care pedeapsă după canonul 13 călugăresc este epiti-mia prescrisă de Vasile cel Mare și anume excluderea din comuniune.¹⁾²⁾

La finea canonului găsim observația că tot ceea ce a hotărât și a prescris sinodul în privința *călugărilor* (can. 2—6), are aceeași valoare și pentru *călugărițe*.

După cum se vede canonul prezent (6) vorbește în general despre persoanele, cari posed ceva avere în lume și intră în monahism, dar nu pomeneste cazurile 1) când această persoană are copii și părinți, și 2) când respectivul primește ceva prin moștenire sau pe altă cale, după ce a intrat în cin. În privința eventualității dintâi ființau dispozițiile legilor civile, pe cari canonul prezent le și primește, iar în privința celei de a doua s'au emis dispozițiile convenite după sinodul prezent.

În privința persoanei, care voia să intre în monahism și avea copii în viață, novela 123 a lui Iustinian dispune ca averea lui să se împartă între copii potrivit legii, iar partea rămasă după această împărțire trebuie să treacă în proprietatea mănăstirii; iar dacă respectivul dorește să împartă între copiii săi întreaga sa avere, atunci trebuie să se treacă și pe sine părtaș cu copiii și apoi partea aceasta va reveni mănăstirii.³⁾ Aceași dispoziție are valoare și pentru părinții aceluia, care intră în cinul monahal.⁴⁾ Iar în privința celeilalte eventualități, anume ce să se facă cu cele primite de un călugăr prin moștenire sau pe altă cale legală, împăratul Leon Filosoful (886—912) a emis o novelă specială, prin care dispune ca monahii, cari primesc ceva după ce au intrat în cinul călugăresc (*μετὰ τὸ ὑπελθεῖν τὴν μοναχικὴν πολιτεῖαν*), *sunt liberi să dispună după dorința lor* (*εἶναι αὐτοὺς περὶ τῶν ὕστερον προσκεκτημένων κυρίους καὶ ὡς προαιροῦντο πάντα*

¹⁾ Ed. M gne.

²⁾ În Biserica ort. română cel admis încă înainte de tundere trebuie să-și reguleze toate referințele sale familiare și de avere față de descendenții săi firești și adoptivi. Cel intrat în cinul monahal nu mai poate poseda avere particulară, totu' al său fiind al mănăstirii. Vezi art. 90 din Statutul pentru organizarea Bisericii ort. rom (N. Tr.).

³⁾ Νομ 123, pct. 38. — Vezi în Cormciaia cap. 48, gr. 24, 2, 3 (Ed cit. II, 126).

⁴⁾ Coment. lui Valsamon, II, 670. — Compară Sintagma lui Vlastar, M. 15 (A. c. VI, 396).

διοικεῖν), dacă au dăruit ei ceva mănăstirii când au intrat acolo iar dacă nu au dăruit nimic, și în acest caz trebuie să li se permită a dispune de cele ce le-a primit mai târziu (*αὐτοὺς μὲν περὶ τοῦ διμοίρου ἔχειν ὀφίλειν ἄδειαν*), dar trebuie să lase mănăstirii a treia parte din toate ce le-a primit.¹⁾ În partea a doua a secolului al XI-lea Mihail Afaliatul, în lucrarea sa *Poïema nomicon Ποίημα νομικόν*, alcătuită la ordinul împăratului Mihail VII Duca, citează ca obligatorie pentru toți această novelă.²⁾ Tot așa și Valsamon citează această novelă în comentarul său dela acest canon.³⁾

¹⁾ Nov. 5. Zahariae, Jus. gr.-rom. III, 73—76.

²⁾ Leunclav., Jus. gr. rom. II, 79.

³⁾ Sint. At. II, 672. — Astăzi chestiunea aceasta în fiecare Stat este reglementată prin legiuiri speciale. Pentru *Austria* ființează decretul cancelariei imperiale din 7 Iulie 1827, care a fost emisă pe baza deciziei împărătești din 27 Iunie al aceluiaș an. În acest decret se vorbește despre disciplina mănăstirească, și între altele, la pct. 9 prescrie: „Kein in der Comunität lebender Ordensgeistlicher soll ein Separat.Vermögen besitzen, wovon nur diejenigen eine Ausnahme machen, welche entfernt von ihrem Kloster oder Stifte als öffentliche Professoren oder sonst in einer anderen Anstalt sich befinden, und in der Lage sind, eine eigene Haushaltung zu führen“ Franz I. politische Gesetze und Verordnungen (Wien, 1829), Bd LV, S. 130. După această lege și călugării ortodocși din *Austria*, cari cu încuviințarea episcopului lor au un serviciu și servesc afară de mănăstire, sau în calitate de profesori la un institut public, sau îndeplinesc alt serviciu public, și cari se întrețin însuși pe sine din veniturile acestor servicii din afară de mănăstirea lor, au dreptul să aibă averea lor proprie, și prin urmare au dreptul să dispună de această avere, câștigată independent de mănăstire, după cum vor crede de cuviință că este mai bine, ori fiind în viață, ori prin testament, ținând seama, firește, de prescripțiunile canonice în privința legăturii lor cu mănăstirea, în care au depus votul monahal. Pentru cazul, când un astfel de călugăr ar muri fără testament, nu există nici o lege expresă cui să rămână averea câștigată de acel călugăr afară de mănăstire. Pentru acest caz ar putea fi în valoare ordonanța imperiată din 21 Aprilie 1786 (J. G. S. 542), după care o parte din această avere se va împărți săracilor, altă parte se va împărți între rudenile decedatului, iar partea a treia revine bisericii sau mănăstirii respective. De altfel în acest caz decisiv trebuie să fie în prima linie cuvântul aceluia, cu a cărui încuviințare a ocupat călugărul respectiv serviciul afară de mănăstire, precum și în genere prescripțiunile canonice în privința legăturii călugărului cu mănăstirea, al cărui frate a fost dânsul.

Canonul 7.

Vedem că multe episcopii se prăbușesc și se primejduiesc a se desființa cu totul, fiindcă ceice stau în fruntea lor toată grija și silința o întrebuintează pentru a zidi mânăstiri noi; și pe acelea nimicindu-le și meșteșugind acapararea veniturilor, lucrează pentru folosul acestora. Deci pentru aceasta a hotărât sfântul sinod că nici unuia dintre episcopi nu-i este iertat să zidească din nou mânăstire spre distrugerea episcopiei sale. Iar de se va vădi cineva îndrăznind [să facă] aceasta, acela să se supună certării cuvenite; iar cea zidită din nou de el, ca și cum dela început nici nu ar fi câștigat drept de mânăstire, să se atribue episcopiei ca un drept câștigat de sine. Căci nimic din cele înființate împotriva legilor și fără rânduială nu poate aduce prejudiciu celor așezate canoniceste.

(38 ap.; 26 sin. IV ec.; 11, 12 sin. VII ec.; 15 Ancira; 7 Gang.; 24, 25 Antioh.; 26, 33 Cartag.; 10 Teofil Alex.; 2 Chiril Alex.).

— Multe canoane prescriu că episcopul trebuie să păstreze intactă averea bisericească dată în seama lui (38 ap. și alte canoane paralele). În canonul prezent se vorbește în special despre *episcopie*, adică despre biserica catedrală și casa episcopască, în care locuște episcopul, și despre averea episcopiei, din veniturile căreia se înzestra biserica cu cele de lipsă și din cări se întreținea episcopul și curtea lui. Unii dintre episcopi nu întrebuintau această avere pentru necesitățile episcopiei, ci pentru construcția unor clădiri pentru sine-și, și acestor clădiri li dădeau numire de mânăstire. Împotriva acestei proceduri s'a emis canonul prezent, carele dispune să se supună pedesei meritare oricare dintre episcopi și-ar permite a zidi mânăstiri în paguba episcopiei; și deoarece aceste mânăstiri nu au fost înființate canoniceste, nici să nu se recunoască drept mânăstiri, ci să se alipească episcopiei și să treacă în proprietatea episcopiei.

Canonul 8.

Dumnezeescul și sfântul canon al Apostolilor pe cei ce se taie pe sine însuși îi judecă de sinucigași; și fiind

ierei, îi caterisește; iar nefiind [ierei], îi oprește dela înaintarea la preoție; clar este că din cauza aceasta s'a hotărît că dacă cel ce se taie pe sine este sinucigaș, apoi celce taie pe altul negreșit ucigaș este. Căci cu dreptate l-ar privi cineva pe unul ca acesta chiar ca pe un violător al făpturii însași. Pentru aceasta sfântul sinod a hotărît că dacă vreun episcop, ori presviter, ori diacon, s'ar pârî că castrează pe cineva, sau cu mâna sa proprie, sau prin poruncă, acela să se supună caterisirii, iar de ar fi mirean să se afurisească; afară de cumva căzând în vreo boală ar fi silit să taie membrul celce pătimeste. Că precum canonul prim al sinodului dela Niceia pe ceice în boală s'au chirurghisit nu-i pedepsește din pricina bolii, așa și noi nu osândim pe preoții ceice poruncesc a se face eunuchi cei bolnavi, dar nici pe mirenii ceice întrebuintează mâna lor proprie la tăiere nu-i învinovățim; căci aceasta o socotim vindecare a boalei, iar nu ca viclenie împotriva creațiunii sau ca violare a făpturii.

(22, 23, 24 ap.; 1 sin. I ecum.).

— Vezi comentariile canoanelor paralele.

Canonul 9.

Deoarece apostolescul și dumnezeescul canon supune caterisirii pe iereii, cari se apucă să bată pe credincioșii ceice au păcătuit, sau pe necredincioșii ceice au făcut nedreptăți, ceice meșteșugind slujesc mâniei lor și falsificând așezămintele apostolești, au înțeles [sub acei ierei numai] pe ceice bat cu mâinile lor, deși nici canonul nu are acest înțeles, nici mintea sănătoasă nu admite a se înțelege aceasta. Dar cu adevărat zadarnic și foarte greșit lucru ar fi să se caterisească [numai] celce de trei ori sau de patru ori lovind ar bate cu mâna sa, dar să rămână nepedepsit acela, care dându-i-se voie ca prin porunca [ce o dă] să bată, continuă răzbunarea brutală și până la moarte. Pentru aceasta deoarece canonul oprește în general de a bate, și noi împreună așa hotărîm. Căci preotul lui Dumnezeu trebuie să povățuiască

pe celce nu se supune legilor prin învățături și sfătuiri, câte odată însă și cu certări bisericești, dar să nu sară asupra trupurilor oamenilor cu bice și cu lovituri. Iar dacă unii nici decum nu s'ar supune, și nu ar da ascultare corecțiunii certărilor, nimeni nu oprește ca aceștia să se înțeleptească prin acuzarea lor la dregătorii locului. Căci și canonul al cincilea al sinodului dela Antiohia a canonicat ca ceice bagă în biserică gâlcevi și turburări să se îndrepte prin mâna cea din afară.

(27 ap.; 5 Antioh.; 55 Vasile c. M.)

— La comentarul canonului 27 ap. am văzut că Sf. Scriptură a Testamentului Nou dispune ca fețele preoțești să nu poată lovi pe nimenea. Cartea despre datoriile preoților, vorbind mai detaliat despre aceasta (§ 61), citează următoarele cuvinte ale lui Ioan Gurădeaur din comentarul său dela epistola Ap.-lui Pavel către Tit: «Învățătorul este doctorul sufletului, dar doctorul nu bate, ci tratează și însănătoșează pe cel bolnav și pe cel rănit». — Dupăcum se vede din acest canon, unii voiau să interpreteze altfel dispoziția din canonul 27 ap., și afirmau că această dispoziție s'a dat numai împotriva acelor, cari bat *cu mâna proprie*, dar că acel canon nu pomeneste și nu interzice fețelor preoțești de a putea porunci altora să bătă pe cineva. Prin aceasta acele persoane preoțești voiau să scape de pedeapsa prescrisă de acel canon ap., și totodată voiau să-și satisfacă mânia și patima lor de băfaie. Împotriva acestor fel de persoane s'a emis canonul prezent, carele interpretează în sensul adevărat acel canon apostolic, și interzice tuturor fețelor preoțești sub pedeapsa caterisirii de a bate pe cineva, fie cu mâna proprie, fie prin alții. Canonul arată cum să procedeze preotul împotriva celorce pătuiesc; dacă nu ajută mijloacele morale și pedepsele duhovnicești, atunci păcătosul respectiv să se predea autorității civile, ca aceasta să-l pedepsească, — preotul însă nici odată nu are voie să bătă pe un păcătos, și nici altul nu-l poate bate la porunca lui.

Canonul 10.

Ceice s'au arătat pe sine dedași patimilor nu numai nu se înfricoșează de pedeapsa sfințelor canoane, ci îndrăznesc chiar a-și bate joc de acelea. Căci le răstălmă-

cesc și le falsifică voința după firea [lor] pătimase; pentru că, după [cum zice] Grigorie Teologul, potrivit râvnei lor pătimase nu numai socotesc că răutatea lor este iresponsabilă, ci [să se socotească] chiar ca ceva dumnezeesc. Căci apostolescul canon zice: «Vas de aur, sau de argint, sfințit, sau pânză nimeni să nu-și mai însușască spre folosire acasă, căci este potrivit legilor; iar de s'ar prinde cineva să se pedepsească cu afurisire». Deci acest [canon] înțelegându-l spre ajutorul nelegiuirilor lor, zic că nu trebuie să se judece ca vrednici de caterisire ceice transformă cinstita îmbrăcăminte a sfintei mese în haină a lor, sau în vreo altă îmbrăcăminte; și încă nici chiar cei ce sfântul potir, o ce păgânătate! sau cinstitul disc sau cele asemenea acestora folosindu-le pentru trebuințele proprii, le murdăresc; fiindcă, zic ei, canonul a hotărât să-i supună afurisirii pe ceice cad întru aceasta, iar nu caterisirii. Dar cine ar putea suferi mărimea unei stricăciuni și păgânătăți de acest fel? căci pe când canonul supune afurisirii pe ceice-și însușesc obiectul sfințit numai spre folosință, dar nu spre răpire desăvârșită, aceia și pe ceice răpesc sfintele sfintelor și comit sacrilegiu față de ele, îi liberează de caterisire, și nu-i consideră [vrednici] de caterisire pe ceice, chiar și după judecata lor, cinstitele discuri și sfintele potire le murdăresc spre slujba mâncărilor; cu toate că vădită se face spurcăciunea, și este clar că ceice făptuesc unele ca acestea cad nu numai sub caterisire, ci și în vinovăția păgânătății celei extreme. Din cauza aceasta sfântul sinod a hotărât să se supună caterisirii celei desăvârșite ceice răpesc spre folosul propriu sau întrebuințează spre folosire nesfințită sfântul potir, sau discul, sau lingura; sau cinstita îmbrăcăminte, sau celce se zice aer, sau în genere orice dintre cele sfinte din altar sau dintre vasele sau vestmintele sfinte. Căci una este a spurca, și alta a fura cele sfinte. Astfel pe ceice iau afară din altar vasele sfințite, sau vestminte spre nesfințită întrebuințare a lor, sau le dau altora, pe aceștia canonul îi afurisește, și noi împreună îi afurisim; iar pe ceice le răpesc desăvârșit îi supunem osândirei sacrilegilor.

(25, 38, 72, 73 ap.; 25 Antioh.; 8 Grigorie Nis.; 2 Chiril Alex.)

— Canonul 73 ap., citat în canonul prezent, pedepsește cu afurisire (*ἀφορισμῶ*) pe toți aceia, cari iau din biserică vreun obiect sfințit spre a-l folosi acasă, — dar acest canon se interpreta în felul lor din partea unora, cari doreau să întrebuințeze spre folos propriu sau pentru scopuri afară de biserică obiectele sfințite, și aceștia într-afăta erau de pervertiți, încât după cuvintele din canonul 8 al lui Grigorie Teologul, citate de acest canon (10), consideră răutatea drept ceva bun. Aceștia, referindu-se la acel canon ap., apărau pe respectivii și afirmau că nu sunt a se supune caterisirii (*καθαίρεσει*), ci numai afurisirii (*ἀφορισμῶ*) chiar și aceia, cari transformau îmbrăcămintea sfintei mese în haine pentru dânșii, sau întrebuințau sfântul potir spre a bea din el în casele lor, sau în genere își însușiau orice obiect bisericesc, fără să facă vreo deosebire ce fel de obiect este acela, ori de face parte dintre vasele sfințite și sfinte (*ἰαρὰ καὶ ἄγρια πράγματα*), sau face parte numai dintre obiectele, cari servesc pentru înfrumseșarea sau întreținerea bisericii. Impotriva acestora, cari în răutatea lor atât de mult răstălmăcesc sensul aceluia canon ap., s'a dat canonul prezent. El deosebește folosirea acasă a obiectelor bisericești de înstrăinarea acestor obiecte, pe care înstrăinare o numește direct furt, răpire, jefuire a bisericii, și interpretând sensul menționatului canon ap. și întregindu-l, pedepsește cu *caterisire definitivă* pe toți ceice îndrăznesc să ia un obiect din biserică și să și-l însușiască, profanându-l, deoarece toți aceștia fac parte din rândul *ἱεροσύλων* (sacrilegorum), adică dintre ceice fură cele sfinte; iar cu *afurisire* pedepsește pe ceice numai întrebuințază pentru vreun scop oarecare nesfânt obiectele bisericești, cari sunt afară de altar și cari se întrebuințază pentru înfrumseșarea bisericii sau pentru alte diferite scopuri bisericești, dar cari totuși nu și înstrăinează pentru sine aceste obiecte, și nu se pot numi *ἱεροσύλοι* în sensul strict al cuvântului.

Canonul 11.

Dumnezeieștile și sfintele canoane supun caterisirii pe presbiterii, ori diaconii, cari primesc asupra-le dregătorii sau îndeletniciri lumești, sau celece se zic purtări de grijă în casele dregătorilor. Deci și noi întărind aceasta,

hotărîm și în privința celorlalți, cari se numără în cler: că dacă vreunul dintre ei s'ar îndeletnici cu dregătorii lumești, sau ar primi asupra-și celece se zic purtări de grijă în casele sau la moșile dregătorilor, acela să se alunge din clerul său; căci nimeni nu poate sluji la doi domni, după cuvântul nemincinos al lui Hristos adevăratul nostru Dumnezeu [Mat. 6, 24].

(6, 20, 81, 83 ap.; 3, 7 sin. IV ec.; 10 sin. VII ec.; 16 Cartag.).

— Vezi comentariile canonului 81 ap. și al canonului 3 al sinodului IV ecum. și ale celorlalte canoane paralele. Se mai adaugă în canonul prezent numai că nu se pot îndeletnici cu lucruri lumești nici clericii inferiori, deci nimeni dintre cei înscrși în catalogul clericilor.

Canonul 12.

Deoarece sfântul și ecumenicul sinod al șaselea supune caterisirii pe clericii, cari liturghisesc, sau botează în paraclisele, cari sunt înlăuntrul casei, fără învoirea episcopului; și noi împreună o hotărîm aceasta. Căci pe când sfânta biserică drept îndreptează, și dă întâietate cuvântului celui adevărat, și păstrează și învață venerabilitatea viețuirii, [apoi] este urît și necuvios să se permită ca ceice viețuesc împreună în brutalitate și neascultare, furișându-se în case, să rupă buna ei rânduială, și să o umple de multă turburare și de smintele. Pentru aceea sfântul și de Dumnezeu ajutatul sinod de acum, de acord cu ecumenicul și sfântul sinod al șaselea, a hotărît să fie lepădați din cler ceice liturghisesc în paraclisele, ce sunt prin case, lepădarea din cler făcându-se, firește, de către episcopul locului. Iar dacă unii afară de aceștia pătrunzând în case, vor îndrăzni să se atingă de liturghie, fără de învoirea episcopului, aceștia să se caterisească, iar ceice sunt părtași comuniunii aceloră, să se supună afurisirii.

(31 ap.; 18, 31 sin. IV ecum.; 31, 34, 59 trul.; 7, 10 sin. VII ecum.; 6 Gangra; 5 Antioh.; 53 Laod.; 12 Cartag.).

— Vezi comentariile canonului 31 ap., al canonului 31 trulan și ale celorlalte canoane paralele.

Canonul 13.

Cel viciean aruncând în biserica lui Hristos semințele neghinei eretice, și acestea văzându-le tăiate din rădăcină cu sabia Duhului, a venit pe altă cale de viclenie, apucându-se să despartă trupul lui Hristos prin nebunia schizmaticilor. Dar sfântul sinod zăcicnind desăvârșit și această viclenie a lui, a hotărît că dacă de acum înainte vreun presviter, sau diacon va osândi pe episcopul său pentru oarecare vinovăție, înainte de sinodiceasca judecată și cercetare, și de osândirea lui desăvârșită ar îndrăzni să se depărteze dela comuniunea cu acela, și numele lui nu-l va pomeni la sfintele rugăciuni ale liturgiilor, precum s'a predanisit bisericii, acela să se supună caterisirii, și să se lipsească de toată demnitatea ieratică. Căci celce este rânduit în ceata presviterială și își atribue pripit judecata mitropolitiilor și osândește însuși mai înainte de judecată, după chibzuiala sa, pe părintele și pe episcopul său, acela nu este vrednic nici de demnitatea presviteriei, nici de numele [de presviter]. Iar ceice vor urma acestuia, de vor fi dintre cei ierosiți, și ei să cadă din demnitatea lor; iar de [vor fi] monahi, sau mireni, desăvârșit să se afurisească din biserică până când, desfăcând legătura cu schismaticii, se vor întoarce la episcopul lor propriu.

(31 ap.; 6 sin. II ec.; 3 sin. III ec.; 18 sin. IV ec.; 31, 34 trul.; 6 Gangra; 14 Sardica; 5 Antiohia; 10, 11 Cartag; 14, 15 sin. I-II).

— În multe canoane se cuprind dispoziții în privința supunerii clerului față de episcopul în drept, începând cu canoanele apostolice și până la sinodul prezent din secolul al IX-lea (vezi canoanele paralele). În vremurile trecute unii dintre presviteri acuzau pe nedrept pe episcopii lor cumcă ar lucra împotriva dreptei credințe și a dreptății (*ἐν εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ*), și desbinându-se de episcopul lor, produceau schizme (*σχίσμα*). Acești presviteri, precum și toti ceice îi se atașau, erau supuși pentru aceste fapte la pedepse severe (31 ap.). Acești presviteri neastâmpărați dacă nu puteau să acuze de eres pe episcopul lor, și din acest motiv să se desbine de dânsul și să-i denege

supunerea, atunci găseau motive în niscaiva păcate, de cari s'ar fi făcut vinovat episcopul, și fără să aștepte dovedirea acelor păcate, întrerupeau în chip arbitrar comunitatea cu episcopul lor, încetau de a pomeni numele lui după rânduielile prescise la slujbele dumnezeiești și produceau schizmă. Impotriva acestor fel de presviteri neastâmpărați s'a emis canonul prezent (13), carele dispune să se caterisească și să se despoaie de toată demnitatea presviterul sau diaconul, carele ar îndrăzni să denege supunerea față de episcopul său, înainte de a se fi cercetat și dovedit sinodalicește transgresiunea, cu care a fost acuzat acel episcop și înainte de pronunțarea sentinței definitive de către forul judecătoresc bisericesc competent; căci — zice canonul — nu este vrednic nici de demnitatea nici de numele de presviter celce qsânđește după chibzuiala sa și înainte de judecată pe episcopul și pe părintele său și celce își asumă puterea de mitropolit, care singur are căderea de a pronunța sentință asupra infracțiunilor episcopilor. Cu aceeași pedeapsă pedepsește canonul și pe toți ceilalți clerici, cari se atașează acestor presviteri schismatici; în privința călugărilor (monahilor) și laicilor dispune să se afurisească desăvârșit (*ἀφορίζέσθωσαν παντελῶς*) din Biserică pânăce nu se vor cuminți și nu se vor întoarce la episcopul lor legal.

Canonul 14.

Dacă vreun episcop sub pretextul că acuză pe mitropolitul său, mai înainte de sinodiceasca cercetare, s'ar depărta pe sine și dela comuniunea cu el și nu ar pomeni numele lui după obiceiul la dumnezeiasca slujbă tainică, sfântul sinod a hotărît ca acela să fie caterisit; dacă numai desbinându-se de mitropolitul său ar face schizmă. Fiindcă se cuvine ca fiecare să cunoască măsura [datoriilor] sale, și nici presviterul să nu defaime pe episcopul său, nici episcopul pe mitropolitul său.

(31 ap.; 6 sin. II ec.; 3 sin. III ec.; 18 sin. IV ec.; 31, 34 trul.; 6 Gangra; 14 Sardica; 5 Antioh.; 10, 11, 62 Cart.; 13, 15 sin. I—II).

— Ceeace prescrie canonul 13 al sinodului prezent în privința raportului dintre presviteri și ceilalți clerici față de episcop, acelaș lucru se dispune prin canonul prezent (14) în privința raportului dintre episcop și mitropolitul său.

Canonul 15.

Cele ce sunt rânduite pentru presviteri, și episcopi, și mitropoliți, cu mult mai vârtos se potrivesc pentru patriarhi. Drept aceea, dacă vreun presviter, sau episcop, sau mitropolit ar îndrăzni să se depărteze de comuniunea cu propriul său patriarh, și nu ar pomeni numele acestuia, precum este hotărît și rânduit în dumnezeiasca slujbă tainică, ci mai înainte de înfățișarea sinodicească și de osândirea definitivă a acestuia ar face schizmă, sfântul sinod a hotărît ca acela să fie cu totul străin de toată preoția, dacă numai se va vădi că a făcut această nelegiuire. Și acestea s'au hotărît și s'au pecetluit pentru ceice sub pretextul oarecăror vinovății se depărtează de întâii lor stătători și fac schizmă și rup unitatea bisericii. Căci ceice se despart pe sine de comuniunea cea cu întâiul stătător al lor pentru oarecare eres osândit de sfințele sinoade, sau de Părinți, firește [de comuniunea] cu acela, carele propoveduește eresul în public, și cu capul descoperit îl învață în biserică, unii ca aceștia nu numai că nu se vor supune certării canonicești, desfăcându-se pe sine și de comuniunea cu celce se numește episcop [chiar] înainte de cercetarea sinodicească, ci se vor învrednici și de cinstea convenită celor ortodocși. Căci ei nu au osândit pe episcopi, ci pe pseudoepiscopi și pe pseudoînvățători, și nu au rupt cu schizmă unitatea bisericii, ci s'au silit să izbăvească biserica de schizme și de desbinări.

(31 ap.; 6 sin. II ec.; 3 sin. III ec.; 18 sin. IV ec.; 31, 34 trul.; 6 Gangra; 14 Sardica; 5 Antioh.; 10, 11, 62 Cartag; 13, 14 sin. I—II).

— Canonul prezent întregește canoanele 13 și 14 ale acestui sinod și dispune că dacă trebuie să ființeze raportul convenit între presviter și episcop, precum și între episcop și mitropolit, apoi cu atât mai vârtos trebuie să ființeze acest raport față de patriarh, față de care toți trebuie să stea în raport de supunere: mitropoliiții, episcopii, presviterii și toți ceilalți clerici din patriarhat.

Canonul prezent, reglementând raportul de supunere față

de patriarh, face observație generală cu privire la toate cele trei canoane (13—15), arătând că dispozițiile emise au valoare numai pentru cazurile, când respectivii provoacă schizme față de patriarh, mitropolit și episcop pentru anumite delikte nedovedite. Dacă însă un episcop, mitropolit sau patriarh începe să propoveduiască în public în Biserică vreo învățătură eretică, care este potrivnică ortodoxiei, atunci respectivii au dreptul și datorica ca *imediat* să se despartă de acel episcop, mitropolit și patriarh și pentru aceasta nu numai că nu se vor supune vreunei pedepse canonice, ci vor fi chiar lăudați, deoarece prin aceasta ei nu au osândit pe un episcop legal și nu s'a răsculat împotriva unui asifel de episcop, ci au osândit pe un episcop mincinos și o învățătură mincinoasă, și nici nu au produs schizmă în Biserică, ci dimpotrivă au scăpat Biserica, cât le-a fost cu putință, de schizmă și de desbinare. Arhim. Ioan, având în vedere împrejurările istorice din Biserica rusească, foarte just și în sensul strict al doctrinei canonice observă la interpretarea acestui canon că un presviter nu va fi vinovat, ci vrednic de laudă, dacă se desbină de episcopul său din cauza unei învățături eretice, dar *numai* atunci, dacă acel episcop începe să propoveduiască o învățătură, care este evident potrivnică învățaturii Bisericii ortodoxe și care a fost condamnată în chip solemn de Biserică, și dacă acela propoveduiește în chip expres și în public în Biserică această învățătură falsă cu intenția expresă de a răsturna învățătura ortodoxă și de a fortifica erezia; dacă însă nu va fi acest caz, și anume, dacă un episcop exprimă vreo anumită părere individuală în chestiunile de credință și morală, cari cuiva nu i s'ar părea corecte, dar cari nu au importanță deosebită și ușor se pot corecta, fără ca episcopul respectiv să poată fi acuzat de vreo eterodoxie imaginară, sau dacă episcopul respectiv exprimă vreo opinie greșită în cerc restrâns de câteva persoane, și acea opinie se poate îndrepta în acel cerc restrâns, fără să se răstoarne pacea din Biserică, — în astfel de cazuri nici un presviter nu are dreptul de a se desbina în mod samovolnic de episcopul său și a produce schizmă, ci dânsul se va supune dispoziției prescrisă de canonul 31 ap. în această privință.¹⁾

¹⁾ Ed. cit. II. 568.

Canonul 16.

În privința gâlcevilor și turburărilor, cele ce se întâmplă în biserica lui Dumnezeu, este de nevoie să se hotărăscă și aceasta: cu nici un chip să nu se așeze episcop în biserica, al cărei întâiu șezător trăește și se află în demnitatea sa, decât numai dacă el de bună voie va renunța la episcopie. Dar trebuie ca mai întâiu cercetându-se canoniceste pricina ce-luce urmează a fi izgonit din episcopie, să se ducă la capăt; apoi așa, după caterisirea acestuia, să se promoveze altul în locul lui la episcopie. Iar dacă vreunul dintre episcopi, aflându-se în demnitatea sa, nu ar voi nici să renunțe [la episcopie], nici să-și păstorească propriul său popor, ci depărtându-se de episcopia sa, va zăbovi mai mult de șase luni în alt loc, nesupunându-se nici poruncii împărătești, nici îndeplinind slujba patriarhului său, și nici chinuit fiind de vreo boală cumplită, care-i pricinuește nemișcare desăvârșită: deci dacă unul ca acesta, care nu este împiedecat de nici una dintre pricinile menționate, se depărtează dela episcopia sa și vreme de peste șase luni pe trece într'alt loc, să se înstrăineze desăvârșit de cinstea și de demnitatea de episcop. Căci în privința ce-luce se lenevește în privința purtării de grijă a turmei ce i s'a încredințat, și zăbovește într'alt loc peste vreme de șase luni, sfântul sinod a hotărît să se facă desăvârșit strein de arhieria, prin care s'a rânduit a păstori, și la locul episcopiei lui să se rânduiască altul în locul lui.

(9 sin. III ec.; 17 Antioh.; 12 Sardica; 71 Cartag.; 10 Petru Alex.; 3 Chiril Alex.).

— Vezi comentariile canonului 9 al sinodului III ecumenic și ale celorlalte canoane paralele.¹⁾

¹⁾ În Biserica ort. rom. episcopii în caz de plecare afară din țară încunostințează prin Ministerul Cultelor pe M. S. Regale. În țară pot lipsi din eparhie numai în cazurile când iau parte la ședințele Sf. Sinod și ale Senatului sau la alte întruniri oficioase; iar pentru timp mai lung trebuie să obțină concediul mitropolitului, respectiv al Sf. Sinod pentru mitropoliți. Vezi art. 122 din Regulamentul pentru organizarea Bisericii ort. rom. (N. Tr.).

Canonul 17.

Ingrijind întru toate de buna rânduială bisericească, am socotit că este de nevoie a hotărî și aceasta: de acum înainte nici unul dintre mireni, sau monahi, să nu se ridice deodată la înălțimea episcopiei, ci mai întâiu cercetându-se în treptele eclesiastice, așa să primească hirotonia episcopiei. Căci deși până acum unii dintre mireni, sau monahi, cerând nevoia, îndată s'au învrednicit de demnitatea episcopiei, fiindcă au excelat prin virtute, și au înălțat bisericile lor, dar nicidecum impunând bisericii rara întâmplare drept lege, hotărîm ca de acum înainte să nu se mai întâmple acest lucru; decât [numai] dacă celce se hirotonește potrivit rânduiei [bisericești] va trece prin treptele ieraticesti, împlinind în fiecare stare timpul hotărît prin lege.

(80 ap.; 2 sin. VII ec.; 12 Neoces.; 3, 12 Laod.; 10 Sard.; 4 Chiril Alex.).

— La comentariile canonului 80 ap. și al canonului 10 dela Sardica s'au dat lămuriri suficiente pentru înțelegerea dispoziției canonului prezent.

Canoanele sinodului al zecelea local de la Constantinopol (ținut în biserica Sfintei Sofii).

Canonul 1.

Sfântul și ecumenicul sinod a hotărît ca acei clerici, ori mireni, ori episcopi din Italia, cari petrec în Asia, sau Europa, sau Libia, [și] au fost puși sub legătură, sau caterisire, sau anatematisire de către preasfințitul Papa Ioan, unii ca aceștia să fie [puși] și de către Fotie, preasfințitul patriarh al Constantinopolului sub aceeași hotărîre de pedeapsă, adică [să fie] ori caterisiți, ori anatemasiți, ori afurisiți. Dar și acei clerici, sau laici, sau [cei] din tagma arhieraticească sau ieraticească, din oricare parohie, pe cari Fotie, preasfințitul nostru patriarh, îi va pune sub afurisire, sau caterisire, sau anatematisire, să-i aibă pe ei și preasfințitul Papă Ioan și sfânta lui Dumnezeu biserică a Romanilor supusă lui sub aceeași sentință a pedepsei, și să nu se schimbe ceva nici din prerogativele convenite preasfințitului scaun al bisericii Romanilor, nici din totalitatea [prerogativelor] întâiului șezător al ei, nici acum, nici în viitor.

12, 13, 32 ap.; 6 sin. I ec.; 3 sin. II ec.; 28 sin. IV ec.; 36 trul.; 6 Antioh.; 14 Sard.; 11, 29 Cartag.).

— Sinodul, care a emis canonul prezent și celelalte canoane, la începutul acestui canon se numește pe sine *ecumenic* (*οἰκουμενικὴ σύνοδος*, *universalis synodus*). Ținând seama de al-

cătuirea lui, și anume, deoarece la acest sinod au fost reprezentate *toate* Bisericile locale din lumea creștină de atunci, acest sinod se poate considera ecumenic, înțocmai cum se poate el numi astfel și în urma chestiunii principale, pentru care s'a întrunit acest sinod, și anume împăcarea Bisericii apusene cu Biserica răsăriteană. Și în colecțiunile apusene se numește ecumenic acest sinod.¹⁾²⁾ Dar în cursul istoriei el nu și-a păstrat această numire din cauza împrejurărilor intervenite între Roma și Biserica răsăriteană, și în colecțiunile canonice ale Bisericii răsăritene are locul său între sinoadele locale, ale căror canoane întreaga Biserică ortodoxă le-a primit și le recunoaște.

Impăcarea, despre care se vorbește în acest canon și care împăcare se confirmă printr'însul, a fost inițiată de papa Ioan VIII. Papa Ioan voia să netezească nedreptățile comise de Roma împotriva lui Fotie, patriarhul Constantinopolului, și împotriva întregii lui Biserici răsăritene, iar interesul Bisericii romane l-a îndemnat să nu rămână, cu Biserica lui relativ mică, desbinat de Biserica răsăriteană, care întreagă era de partea lui Fotie. În a doua jumătate a secolului al IX-lea sub jurisdicția directă a papii dela Roma erau numai 229 scaune episcopoești, iar sub jurisdicția lui indirectă mai erau încă 268 de scaune, total deci 497 scaune episcopoești. În acelaș timp la răsărit erau 1087, dintre cari 656 erau sub directa jurisdicție a patriarhului dela Constantinopol, așadară cu 158 scaune episcopoești erau mai multe numai sub jurisdicția patriarhului constantinopolitan, decât cele de sub papa dela Roma; iar dacă avem în vedere toate scaunele episcopoești, cari aparțineau jurisdicției directe sau indirecte a papii dela Roma, avem de tot 497 scaune, pe când la răsărit găsim cu încă odată atâtea scaune mai multe, și adică cu 590 scaune episcopoești mai

¹⁾ Cf. Beveregii annot. in h. c., p. 172. Detalii despre acest sinod vezi în lucrarea *Kamen prelikania*, tradusă de pe traducerea germană de fer. protopop Pavel Nikolici (Novi Sad, 1847), și care lucrare a fost scrisă în limba grecească de Ilie Miniati, episcopul de Calavrita în Peloponez († 1714). Cartea aceasta este foarte bună și ar fi vrednică de retipărire, mai ales astăzi, când din Roma se năpustesc asupra ortodocșilor ca să și părăsească Biserica și să se facă uniști.

²⁾ Cartea lui Ilie Miniati intitulată „Piatra Scandelei“ menționată în nota precedentă a fost tradusă în românește de Mitropolitul Moldovei *Veniamin Costache* și s'a tipărit la Iași în a. 1844 (N.-Tr.).

multe decât cele de sub papa dela Roma¹⁾. Interesul Bisericii ecumenice a îndemnat pe Fotie să uite toate nedreptățile din trecut și să promoveze restabilirea păcii din Biserică, și aceasta s'a hotărât acum la acest sinod prin votul unanim al celor 383 episcopi, adunați din întreaga lume creștină, cari au și dat canonul prezent.

Din cauza raporturilor încordate dintre Biserica romană și cea constantinopolitană, începând de pe vremea papii Nicolae I, s'a întâmplat că unii dintre preoții condamnați de o Biserică pentru anumite transgresiuni găseau refugiu la cealaltă Biserică, și firește că prin această procedură anticanonică raporturile s'au încordat și mai mult și turburările dintre cele două Biserici s'au excitat și mai mult. Și deoarece acum se intenționa ca să se pună capăt turburărilor de până atunci și să se restabilească raporturile corecte între Biserica romană și cea constantinopolitană, s'a hotărât prin canonul prezent ca ceie au fost condamnați de patriarhul Fotie să se considere condamnați și de papa Ioan, și invers, ceie au fost condamnați de Ioan pentru anumite transgresiuni, să se considere condamnați și de Fotie. — Deoarece însă unii dintre papii anteriori lui Ioan accentuau afirmativul lor drept necunoscut până atunci *asupra Bisericii întregi*, canonul prezent confirmă hotărârile sinoadelor anterioare în privința prerogativelor scaunului dela Roma, și să nu se introducă nici o inovațiune în aceste prerogative, nici în prezent, nici în viitor. În canonul 6 al sinodului I ecumenic, în canonul 3 al sinodului II ecumenic, apoi în canonul 28 al sinodului IV ecumenic, precum și în canonul 36 al sinodului trulan s'a spus cari sunt aceste prerogative. «Dar aceasta era pe vremea», zice Zonara la comentarul canonului prezent, «când Biserica Romei nu a greșit nimic în privința credinței (*ὅτε οὐπο περὶ τὴν πίστιν ἢ Ῥωμαίων ἐκκλησία ἐσφάλλετο*) și nu s'a desbinat de noi; astăzi însă nu mai putem fi de acord cu dânsa»²⁾.

¹⁾ Vezi: *Pravda uselen. cerkvi* (Dreptul Bisericii ecum.), SPS, 1849, pag. 119—120, precum și novela împăratului Leon Filosoful despre scaunele episcopesci din patriarhatul constantinopolitan în Leunclav. Ius gr.-rom. I, 89 sq. — Compară Sint. At. V, 455 etc. — Africa nu se poate socoti în secolul al IX-lea, deoarece în urma năvălirii vandalilor și saracenilor aproape toate scaunele episcopesci — odinioară atât de numeroase — ale Bisericii din Africa au fost suprimate

²⁾ Sint. At. II, 706

Canonul 2.

Cu toate că până acum unii dintre arhieriei, cari s'au pogorit în schima monahală, erau siliți să rămână la înălțimea arhieriei, și făcând aceasta, au fost trecuți cu vederea; acest sfânt și ecumenic sinod însă, îndreptând și această scăpare din vedere și întorcând această faptă ilegală la legiurile bisericești, a hotărît, că dacă vreun episcop sau oricare altul din demnitatea arhierescă ar voi să se pogoare la viața monahicească și să îndeplinească locul pocăinții, acesta să nu mai aibă pretenție la demnitatea arhierescă. Căci așezămintele monahilor au cuvânt de ascultare necondiționată și ucenicie, iar nu de a învăța și de a fi întâiu șezător; nici nu cer a păstori pe alții, ci [înșiși] a fi păstoriți. Drept aceea, precum s'a zis mai înainte, dispunem ca nici unul dintre ceice sunt trecuți în catalogul arhieresc și dintre păstori să nu se pogoare pe sine la locul celorce sunt păstoriți și se pocăesc. Iar de va îndrăzni vreunul să facă aceasta după emiterea și publicarea hotărîrii date acum, acela, lipsindu-se pe sine de treapta arhierescă, să nu se mai întoarcă la demnitatea dinainte, de care s'a lepădat prin faptele sale.

(4 sin. IV ec.; 43 trul.; 5 sin. I II ec.).

— Precum se vede, unii dintre episcopi, cari au ajuns episcopi din viața lumească sau dintre virgini (vezi comentarul canonului 12 trulan), intrau în cinul călugăresc și prin urmare depuneau voturile monahale prescise. Sinodul prezent consideră aceasta drept procedură ilegală (*ἄτακτον προξενον*), care a început să se înstăpânească în Biserică în urma trecerii cu vederea, în contradicere cu așezămintele bisericești, și arată că voturile monahale despre *supunere* și *ucenicie* cu nici un chip nu se potrivește cu chemarea de episcop, care trebuie să fie *învățător* și *superior*, și care trebuie să fie păstorul altora, iar nu ca și călugărul, care totdeauna trebuie să fie supus păstorilor și întreaga sa viață să o dedice numai pocăinței. Și deoarece toți

monahii sunt obligați să țină necondiționat toate voturile monahale menționate, și deoarece aceste voturi sunt în opoziție cu situația episcopului din Biserică în calitate de supremul învățător și arhipăstor, din aceste motive canonul prezent dispune ca nici un episcop să nu aibă voie de a intra în cinul călugăresc și a depune voturile monahale, și prin aceasta să se pogoare dela înălțimea arhieriei în rândul aceloră, cari viața lor întreagă sunt conduși de păstor și se pocăesc. Dacă vreun episcop ar face acest lucru, respectivul din acel moment încetează de a mai fi episcop și niciodată nu-și mai poate revendica demnitățile episcopesti. Și canonul prezent a și fost în vigoare după acel timp în Biserica întreagă, atât în cea răsăriteană, cât și în cea apuseană¹⁾. Valsamon la comentarul canonului 3 al sinodului dela Ancira menționează cazul episcopului Nicolae Mysalon al Amicliei (în Laconia), carele, fiind forțat de autoritățile lumești, a intrat în monahism, și după aceea multă vreme s'a silit să se deslege de voturile monahale depuse și să poată din nou exercita puterea episcopască, ba din cauza aceasta s'a înfățișat și sinodului dela Constantinopol. Patriarhul Luca (1156—1169), văzând că Nicolae se prezintă în fața sinodului în vesminte episcopesti, l-a răspins dela sinod, motivând procedura sa cu aceea că poate se mai putea ajuta acestui episcop dacă ar fi așteptat hotărîrea sinodului, dar acum, după ce el singur, împotriva rânduielilor, și-a depus îmbrăcămintea călugărească, nu i se mai poate ajuta, deși haina călugărească a îmbrăcat-o forțat²⁾. Cazul acesta ne dovedește cât de strict se observa acest canon în veacul al XII-lea. După moartea patriarhului Luca, patriarhul Mihail III (1169—1177) a admis cererea episcopului Nicolae și printr'un decret sinodal special l-a reintegrat în drepturile episcopesti³⁾. — Acelaș Valsamon la comentarul canonului prezent pune întrebarea în privința acelor episcopi, cari au ajuns episcop; din monahism, și recunoscând, precum se și cuvine, vigoarea canonului prezent, zice că acest canon numai atunci se poate referi la acest fel de episcopi, dacă dânsii au primit schima cea

1) Decr. Gratian c. 45. C. VII, q. 1.

2) Sint. At. III, 27.

3) Comentarul lui Valsamon la menționatul canon dela Ancira, dar vezi și comentarul aceluiaș la canonul 50 cartaginean (Sint. At. II, 427).

mare (*μέγα σγήμα*), căci în acest caz aceștia trebuie să înceteze cu totul de a mai fi episcopi¹⁾. Tot așa spune și canonul 90 din Molitvelnicul cel mare²⁾.

Canonul 3.

Dacă vreunul dintre mireni, călcând și defăimând poruncile dumnezeiești și împărătești, batjocorind încă și înfricoșatele așezăminte și legi ale bisericii, ar îndrăzni să bată pe vreun episcop, ori să-l întemnițeze, sau fără motiv, sau și plâsmuind el motivul, unul ca acesta să fie anatema.

(55 ap.; 18 sin. IV ec.; 34 trul.).

— Imunitatea Bisericii și a slujitorilor ei, și în special a episcopilor, a fost recunoscută de către autoritățile Statului îndatăce aceste autorități au devenit creștine. Chiar din anul 313 derivă o ordonanță a împăratului Constantin, prin care s'a promulgat în Stat *imunitatea preoțimei* ἀπὸ πάντων ἀπαξίως τῶν λειτουργῶν, pentruca să se poată dedica slujbei lui Dumnezeu liberă și fără piedici.³⁾ Cu timpul această imunitate s'a lărgit tot mai mult, și împărații greco-romani așazicând s'au întrecut între olaltă în acordarea de cât mai multe privilegii pe seama Bisericii și slujitorilor ei. Intre altele era interzis ca autoritățile civile să citeze pe episcop în fața forului judecătoresc, să-l supună judecății sale, și cu atât mai puțin să-l poată pedepsi. Eventualul ultraj adus episcopului de către autoritatea lumească era considerat drept ultraj adus însăși Bisericii, și respectivul deținător al puterii era supus pedepsei. Și firește că aceasta cu atât mai vârfos avea valoare, dacă un laic de rând își permitea să facă acel lucru.⁴⁾ La aceste diferite legi emise de autoritățile de

¹⁾ Sint. At. II 709.

²⁾ Ed. lui Pavlov, pag. 105.

³⁾ Eusebii hist. eccl. 10, 7. — Sozomen. hist. eccl. 1, 9. — Cf. Cod. Theod. XVI, 2, 1.

⁴⁾ Vezi cele trei articole juste publicate de Otto Grashof în Archiv für Kirchenrecht, Bd. 37. S. 1 fg., 256 fg., Bd. 38, S. 1 fg. în privința privilegiilor clerului în imperiul greco-roman, și mai ales articolul: Die Gesetze der römischen Kaiser über die Immunitäten des Klerus (Arch., 37, 256 fg.).

Stat în privința imunităților clerului, și în special ale episcopilor, se referă sinodul în acest canon al său. Se referă însă și la legile divine. Sf. Scriptură (Fapt. Ap. 23, 5; can. 55 apost.), poruncește: pe mai marele poporului fău, adică pe episcop, nu-l vorbi de rău; dar despre importanța episcopului în Biserică și în societatea creștină în genere am vorbit deja în mai multe locuri din lucrarea prezentă (vol. I partea I pag. 179, 232—233, 270; vol. I, p. II pag. 62 etc.). Ignatie Teoforul scrie următoarele despre cinstea, pe care toți trebuie să o dea episcopului: „Cinstește pe Dumnezeu ca pe Creatorul și Stăpânul tuturor; cinstește pe episcop ca pe Arhiereul lui Dumnezeu, chipul Lui purtându-l, după începătorie adică al lui Dumnezeu, iar după preoție al lui Hristos. Nu este nimic mai mare în Biserică decât episcopul, carele este consfințit lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii întregi... Celce cinstește pe episcop, și dânsul este cinstit de Dumnezeu. Precum cu adevărat celce defaimă pe episcop se va osândi de Dumnezeu“.¹⁾²⁾ — Sinodul a emis canonul prezent pe temeiul dispozițiilor din ființa ale autorității de Stat și pe temeiul doctrinei Bisericii, și printr'însul a dispus să se anatematizeze (*ἀνάθεμα ἔστω*) toți aceia, cari ar bate (*τύφαι*, verberare) sau ar întemnița (*φυλαξίσαι*, în custodiam tradere) pe un episcop.³⁾ Pedepsă groaz-

¹⁾ Ignatii martyr, ep. ad Smyrnaeos, c. 9 (ed. Hefele). Vezi și observația din Pidalion la acest canon. Ed. cit pag. 366.

²⁾ Citatul acesta este luat din Pidalion (vezi trad. rom. pag. 249). La locul respectiv (c. 9) al epistolei lui Ignatie Teoforul către Smirneni (Scrierile Părinților Apostolici traduse de Pr. I. Mihălcescu, Chișinău, 1927, vol. I, pag. 184) citim următoarele: „Frumos lucru este ca să recunoști pe Dumnezeu și pe episcop. Cel ce cinstește pe episcop, este cinstit de Dumnezeu; cel ce face ceva fără știrea episcopului, face slujbă diavolului“ (N Tr.).

³⁾ Acest canon al nostru în Decr. Gratian c. 22. C. XVII. q. 4, se găsește ca fiind canonul papii Alexandru II (1061—1073), firește greșit, precum se arată aceasta în ediția Richter (Lips. 1839) pag. 705. În Biserică romano-catolică dispoziția acestui canon s'a înnoit în secolul al XII-lea, când Arnaldo di Brescia (†1155) s'a ridicat împotriva Bisericii romane și a agitat poporul împotriva clerului. La sinodul al II-lea lateran (1139) s'a dat un canon, carele pronunță anatema împotriva tuturor, cari îndrăznesc să bată pe clericum vel monachum. Protecția aceasta a clerului împotriva violențelor lumești se semnălează în dreptul bisericesc roman chiar în primele cuvinte ale canonului: Si quis suadente și se numește privilegium canonis, Si quis suadente, sau numai: privilegium canonis. Vezi H. Hüffer, Das privilegium canonis. Archiv. für Kirchenrecht, III, 155 fg.

nică este aceasta, după care respectivul vinovat nu se separă numai dela Biserică, ci și dela însuș Dumnezeu (*χωρισμένος ἔστω τοῦ Θεοῦ*) și se trece în partea diavolului (*προσκληροῦται τῷ διαβόλῳ*).¹⁾ Dar pedeapsa aceasta este deplin justă, căci dacă legile Statului proclamă inviolabili (inviolables) pe domnitorii lumesti, apoi cu cât mai mult trebuie să se bucure de acest privilegiu preoțimea împărătească, care are sfințenia dela Dumnezeu, și care preoțime se deosebește de toți ceilalți oameni prin chemarea și prin participarea sa sfântă? Preoții, dar mai ales episcopii, sunt *persoane sfinte*, și la ei se referă următoarele cuvinte ale Psalmistului: „Nu vă atingeți de unșii mei“ (Ps. 68,12), precum și cuvintele Proorocului: „Cine se atinge de voi, de lumina ochilor mei se atinge“ (Zahar. 2,9), și pedeapsa lui Dumnezeu necondiționat va ajunge pe celce îndrăznește să insulte pe slujitorul lui Dumnezeu.

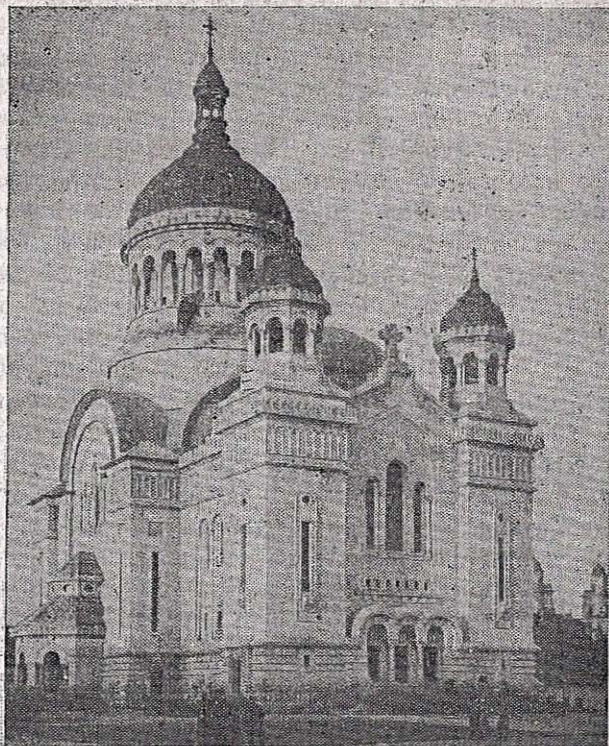
În canon se spune că se va anatematiza acela, care îndrăznește să bată sau să întemnițeze pe episcop *fără motiv* sau *plăsmuind el motivul* (*χωρὶς αἰτίας ἢ καὶ συμπλασόμενος αἰτίας*). Din aceste cuvinte — observă Valsamon în comentarul dela acest canon²⁾ — nu trebuie să se conchidă că *din motive binecuvântate* (*ἐξ εὐλόγου αἰτίας*) autoritățile lumesti ar avea dreptul să bată sau să întemnițeze pe episcopi; căci din alte canoane și din legile Statului se vede că autoritățile lumesti nu au nici un drept de a judeca pe episcopi, și că deci mireavul, care vrea să bată sau să întemnițeze pe un episcop, de ar avea chiar și cel mmai justificat motiv pentru aceasta și oricât de mare ar fi puterea lui, totuși va fi supus pedepsei; nici motivul cel mai justificat nu poate scuti de pedeapsă pe acel mirean, deoarece numai sinoadele au dreptul de a putea pedepsi pe arhierii. Cuvintele din canon: „fără motiv“ sunt puse din cauză că se prescrie *anatema*; deci dacă un dregător lumesc face cu episcopul ceace se arată în canon și dacă el este convins că episcopul merită aceasta din cauza vreunei infracțiuni grave, atunci acel dregător nu se va supune anatemii, ci se va pedepsi cu *excluderea dela sf. cuminecătură* și absoluția dela această pedeapsă, adică permisiunea de a se învrednici iarăși

1) Coment. lui Zonara, II, 711.

2) Sint. At. II. 712.

de sf. cuminecătură, o poate da, după îndeplinirea eptimiei severe, numai autoritatea duhovnicească cea mai înaltă din respectiva provincie bisericească¹⁾.

¹⁾ Potrivit art.-ului 18 din Legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, mitropolii, episcopii și arhieriei pentru delictele ordinare și politice se vor judeca de către Inalta Curte de casație (N. Tr.).

Catedrala episcopescă din Cluj.

Canonul sinodului local dela Cartagina ținut pe timpul lui Ciprian în anul 256.

Iubiților frați, fiind noi [întru niși] în sfat obștesc, am citit scrisorile trimise dela voi, în privința celor, cari cred a fi botezați de erefici, ori de schismatici, [și] vin la catoliceasca biserică, care una este, în care ne botezăm și ne renaștem. În privința cărora suntem încredințați că și voi înșivă procedând în acelaș chip păstrați tăria canonului bisericii ecumenice. Inșă fiindcă sunteți în comuniune cu noi, și voiți să cercetați aceasta din dragoste obștească, nu vă punem înainte o socotință nouă, nici acum lucrată, ci pe cea din vechime cercată cu toată acuratețea și sânguința de înaintașii noștri, și păstrată de noi, o împărtașim vouă, și adăogăm, hotărînd și acum tot ceace cu tărie și statornicie totdeauna ținem, că nimeni nu se poate boteza afară de catoliceasca biserică; fiindcă botezul este unul și se află numai în catoliceasca biserică. Că scris este: «Pe mine m'a părăsit, izvorul de apă vie, și și-au săpat lor groape găuroase, cari nu pot ține apă» [Ieremia 2,13]. Și iarăși Sfânta Scriptură vestind înainte zice: «Depărtați-vă de apă străină, și să nu beți din izvor străin» [Pilde, 5,15-16]. Și se cuvine ca mai întâi apa să se curățească și să se sfințească de preot, pentruca cu însuși botezul să poată șterge păcatele omului celui ce se botează. Și prin proorocul Ezechil zice Domnul: «Și vă voiu stropi pe voi cu apă curată și vă voiu curăți pe voi, și voiu da vouă inimă nouă, și duh nou vă voiu da vouă. Deci nu poate curăți și sfinți apă, celce însuși este necurat, și la care nu este Duh sfânt» [Ezechil, 36,25], [iar] la Numere zice Domnul: «Și de toate, de care se va atinge cel necurat, necurate vor fi» [Numere, 19,22]. Deci celce nu poate lepăda păcatele sale proprii [fiind] afară de biserică, cum poate, botezând, să dea altuia iertare de păcate? Căci și însași întrebarea, care se pune la botez, este dovadă adevărului; căci zicând celuice se cercetează: «Crezi că primești iertare de păcate și viață vecinică?» nu zice

altceva, decât că aceasta se poate da în catoliceasca biserică. Dar la eretici, unde nu este biserică, e cu neputință a primi iertarea păcatelor. Și prin urmare apărătorii ereticilor sunt datori sau să schimbe întrebarea, sau să apere adevărul, dacă nu cumva le atribue și biserică aceloră, despre cari susțin că au botez. Trebuie însă ca celce se botează să se și ungă [cu sf. mir], pentruca, primind ungerea, să se facă părtaș lui Hristos; deci ereticul, care nu are nici jertfelnic, nici biserică, nu poate sfinți untulelemn; prin urmare nicidecum nu poate fi ungere la eretici. Căci ne este lămnrit că la acela cu nici un chip nu se poate sfinți untdelemn spre lucrarea harului. Fiindcă suntem datori a ști și a nu ignora, că s'a scris: «Untul de lemn al păcătosului să nu ungă capul meu» [Ps. 140,₆], ceea ce chiar de demult a vestit Duhul sfânt în psalmi. Ca nu cumva, abătându-se vreunul, și rătăcindu-se dela calea cea dreaptă, să se ungă de eretici, dușmanii lui Hristos. Căci cum se va ruga pentru celce s'a botezat celce nu este preot, ci sacrileg și păcătos, deoarece Scriptura zice că «Dumnezeu pe cei păcătoși nu ascultă, ci de este cineva cinstitor de Dumnezeu și voia lui o face, pe acela îl ascultă» [Ioan, 9,₃₁]; prin sfânta biserică înțelegem [că se dă] iertarea păcatelor; dar cine poate să dea ceea ce el însuși nu are? sau cum poate săvârși cele duhovnicești celce leapădă pe Duhul sfânt? Pentru aceasta celce vine către biserică este dator a se și reînoui, ca să se sfințească înlăuntru prin sfinți; căci scris este: «Fiți sfinți, precum sfânt sunt eu», zice Domnul [Levit. 11,₄₄, 19;₂; 20,₇], pentruca și cel prins de rătăcire să se desbrace și el însuși de aceasta prin botezul adevărat și bisericesc, [fiindcă] ori care om venind către Dumnezeu, și căutând preot, aflându-se în rătăcire, a căzut în sacrilegiu. Căci admiterea botezului ereticilor și schismaticilor cuprinde [în sine și] consimțirea din partea celor botezați de dânșii. Fiindcă nu poate fi valid în parte; dacă a putut să boteze, a putut să dea și pe Duhul sfânt; de n'a putut, din cauză că este afară [de Biserică], n'are pe Duhul sfânt, [și] nu poate boteza pe celce vine, deoa-

rece botezul este unul, și unul este Duhul sfânt și una biserica [intemeiată] de Hristos Domnul nostru, fiindcă dintru început a zis Apostolului Petru că ea este întemeiată pe unitate; prin urmare celece se săvârșesc de dânșii, mincinoase și deșarte fiind, toate sunt fără valoare. Că nimic nu poate fi primit și ales de Dumnezeu dintre celece se fac de aceia, pe cari Domnul în Evanghelii îi numește vrăjmași și potrivnici ai săi: «Celce nu este cu mine, împotriva mea este, și celce nu adună cu mine, risipește» [Mat., 12,30]. Și fericitul Apostol Ioan, păzind poruncile Domnului, a scris mai înainte în epistolă: »Ați auzit că vine antihrist, și acum încă s'au făcut mulți antihriști» (I Ioan, 2,18); drept aceea știm că este vremea cea de pe urmă. Dintre noi au ieșit, dar n'au fost dintru noi. Drept aceea și noi datori suntem a pricepe și a înțelege că vrăjmașii Domnului, și ceice se numesc antihriști, nu sunt în stare a da harul Domnului. Și pentru aceasta noi ceice suntem cu Domnul, și păstrăm unirea cu Domnul, și suntem înzestrați după voința lui, administrând preoția lui în biserică, suntem datori a lepăda și a înlătura și a disprețui și a socoti ca spurcate pe toate ce le săvârșesc potrivnicii lui, adică vrăjmașii și antihriștii. Și celor, cari vin dela rătăcire și răsvățire la cunoașterea credinței adevărate și bisericesti să le dăm îndeobște taina puterii dumnezești, și a unirii, și a credinței, și a adevărului.¹⁾

¹⁾ Mihaș a omis acest canon din colecțiunea sa parte din cauză că nu se găsește nici în colecțiunile: Nomocanonul în XIV titluri, Cormicia, Îndreptarea legii și Cniga Pravil, parte din cauză că acest canon nu a fost obligatoriu pentru Biserica întreagă, ci numai pentru Biserica din Africa, ceace se vede și din următoarele cuvinte ale canonului al 2-lea trulan: „... canonul dat de Ciprian fostul arhiepiscop al țării Africa și martirul și de sinodul de pe timpul lui, care s'a păstrat [numai] în locurile înaintestătorilor menționați și numai după obiceiul predanșit lor“. Noi însă, spre a fi cât mai complecți, am dat aici și acest canon după textul din Sintagma Ateniană (vol. III, pag. 26). Pentru înțelegerea exactă a acestui canon să se compare comentariile următoarelor canoane paralele: 46, 47, 49, 50, 68 ap; 19 sin. I ec; 7 sin. II ec; 95 trulan; 7, 8 Laod; 57 Cart; 1, 47 Vasile cel M. precum și cele spuse la pag. 41 din partea I și la pag. 316-317 din partea II, vol. I din lucrarea prezentă (N. Tr.)

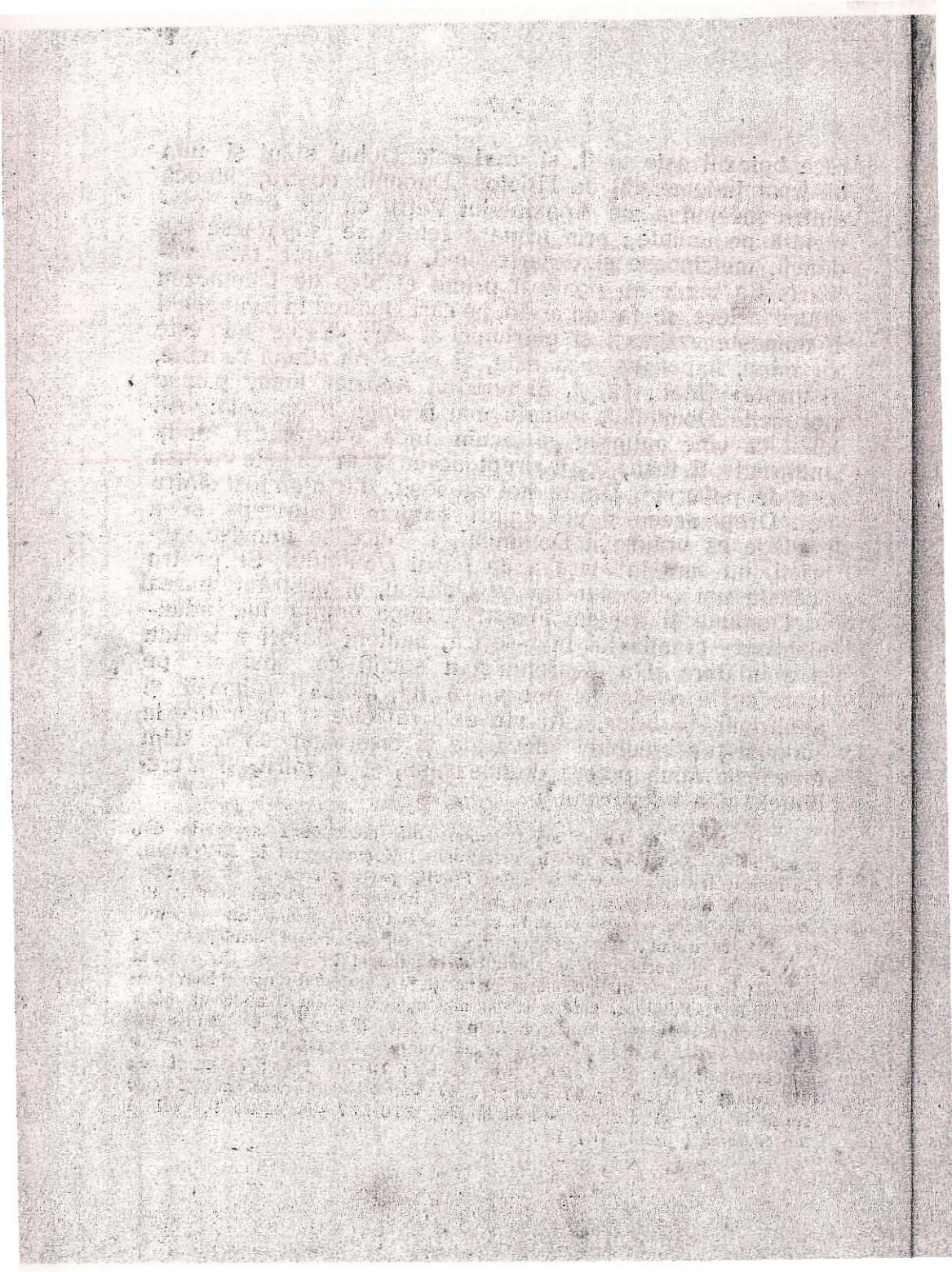

Tabla de materii

	<u>Pag.</u>
<i>Prefață</i>	<i>III</i>
<i>Erata</i>	<i>VII</i>
Canoanele primului sinod local, dela Ancira	3—27
Canoanele sinodului al doilea local, dela Neocezarea	28—40
Canoanele sinodului al treilea local, dela Gangra.	41—45
Canoanele sinodului al patrulea local dela Antiohia	54—81
Canoanele sinodului al cincilea local, dela Laodiceia	82—119
Canoanele sinodului al șaselea local, dela Sardica	120—146
Canoanele sinodului al șaptelea local, dela Constantino- pol, ținut în anul 394	147—149
Canoanele sinodului al optălea local, dela Cartagina	150—289
Scrisoare trimisă de sinodul întreg din Africa către Boni- faciu, episcopul Bisericii Romei.	289
Scrisoarea sinodului din Africa către papa Celestin, episcopul cetății Roma	296
Canoanele sfântului sinod al nouălea local dela Con- stanlinopol, numit și sinodul întâiu — al doilea	300
Canoanele sinodului al zecelea local, dela Constantino- pol (ținut în biserica Sfintei Sofii)	326
Canonul sinodului local dela Cartagina ținut pe timpul lui Ciprian în anul 256	335

In curând va apare :

Vol. II, Partea a II-a a cărții: „*Canoanele Bisericii ortodoxe* însoțite de comentarii”, care va cuprinde textul canoanelor Sfinților Părinți și al celor întregitoare, toate însoțite de comentariile lui N. Milaș, precum și un indice alfabetic despre materiile și numirile cuprinse în întreg volumul II-lea.

Cu partea aceasta se va încheia lucrarea prezentă.

